

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GENÇLİK-SİYASET İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
AK PARTİ VE CHP GENÇLİK KOLLARINDA
SİYASET VE DEMOKRATİK KATILIM:
TRAKYA ÖRNEĞİ**

EMRE KARAMAN

1178208111

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ RENGÜL EKİZCELEROĞLU

EDİRNE 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

21/07/2020

Emre KARAMAN

E. Karaman

Tezin Adı: Gençlik-Siyaset İlişkisi Bağlamında AK Parti ve CHP Gençlik Kollarında Siyaset ve Demokratik Katılım: Trakya Örneği

Hazırlayan: Emre KARAMAN

ÖZET

Gençlik, Dünya genelinde belirli dönemlerde toplumsal ve siyasal anlamda adından sıkça söz ettirmiş, özellikle 1968 yılı gençlik eylemlerinin zirveye ulaştığı bir yıl olmuştur. Ülkemizde de Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Suhte İsyanları'yla başlayan gençlik hareketleri 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar devam etmiştir. 12 Eylül'ün ardından siyasi partiler ve türevleri kapatılmış, çeşitli yaptırımlarla gençlik politikadan uzaklaştırılmıştır. 12 Eylül sonrası tam 16 yıl kapalı kalan siyasi partilerin gençlik kolları ise, eski gücünden uzak, siyasi partiler içerisinde seslerini çıkaramayan bir yapıya bürünmüştür.

Bu çalışmada, gençlik kollarında parti içi demokrasinin nasıl işlediği ve siyasal katılım hususunda gençlerin ne kadar aktif oldukları araştırılmıştır. Araştırma kapsamında, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il ve ilçelerinde AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarıyla yüz yüze görüşülüp, mülakat yapılmıştır. Çalışma sonucunda, Trakya Bölgesi'nde AK Parti ve CHP gençlik kollarında parti içi demokrasi hükümlerinin uygulandığı ve siyasal katılım bakımından gençlik kolları başkanlarının aktif oldukları sonucuna varılmış, bütçe konusu ise tespit edilen önemli bir sorun olarak saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Siyasi Partiler, Gençlik Kolları, Parti İçi Demokrasi, Siyasal Katılım

Thesis Title: Politics and Democratic Participation in the AK Party and CHP Youth Organizations in the Context of Youth-Politics Relationship: The Case of Thrace

Prepared by: Emre KARAMAN

ABSTRACT

Youth population made a name for itself in social and political terms at certain times throughout the world, especially in 1968, when youth actions peaked. The youth movements that started with Suhte Rebellions in the Ottoman Empire Period in our country continued until the military coup of 12 September 1980. After September 12, political parties and their derivatives were closed, and youth has removed from politics with various sanctions. The youth organizations of political parties, which remained closed for 16 years after September 12, had a structure that was far from its old power and could not make their voices within the political parties.

In this study, it has investigated how the democracy within the party operates in youth organizations and how active the youth are in political participation. Within the scope of the research, face-to-face interviews have made with the heads of the AK Party and CHP youth organizations in Edirne, Kırklareli, Tekirdağ provinces, and districts. As a result of the study, it has concluded that in the Thrace Region, the AK Party and CHP youth organizations implemented intra-party democracy provisions and the heads of youth organizations were active in terms of political participation. Also, the budget issue has identified as an important problem.

Keywords: Youth, Political Parties, Youth Organizations, In-Party Democracy, Political Participation

ÖN SÖZ

Demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilen siyasi partilerin, gençlik kolları üzerindeki etkileri ve bu birim içerisinde demokrasinin nasıl işlediği günümüzde büyük bir öneme sahiptir. 12 Eylül sonrası çeşitli yaptırımlarla siyaset arenasından uzaklaştırılan gençlik, eski gücünü yitirmiş, toparlanması zaman almıştır. Toparlanmasının ardından da siyasi partiler içerisinde seslerini çok fazla çıkaramamışlardır. Gençlik kolları örgütleri, siyasi partiler içerisinde fikir üreten, ürettiği fikri kolayca üst kademeye aktarabilen ve parti içerisinde siyasal kararlara etki edebilen bir yapı mı? Yoksa seçim zamanı sadece broşür dağıtıp, bayrak asan bir örgüt mü? Bu çalışmada Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il ve ilçelerinde AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına açık uçlu sorular sorularak, cevaplar aranmıştır. Çalışmada; birinci bölümünde Siyasi Partiler ve Demokrasi, ikinci bölümde Türkiye’de Gençlik-Siyaset İlişkisi, üçüncü bölümde Türkiye’de Siyasi Partilerin Gençlik Kolları ve dördüncü bölümde ise Demokratik ve Siyasal Katılım Bakımından AK Parti ve CHP Gençlik Kollarının İncelenmesi: Trakya Örneği isimli konular ele alınmıştır.

Her ne kadar çalışmada sadece yazarın ismi yer alsa da, ortaya çıkan eserde birçok kişinin katkısı bulunmaktadır. Başta, eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme, gerek lisansüstü eğitim dönemimde gerekse de tez aşamasında engin bilgilerini paylaşp, bu zorlu süreçte bana inanan ve güvenen, ilgi ve yardımlarıyla bu eseri oluşturmamı sağlayan, yüksek lisans öğrencisi olmaktan onur duyduğum değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Rengül EKİZCELEROĞLU’na ve saha çalışması kapsamında araştırmaya katılan AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	VI
GRAFİKLER LİSTESİ	VII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. SİYASİ PARTİLER VE DEMOKRASİ	3
1.1. Siyasi Partiler	3
1.1.1. Türkiye’de Siyasi Partiler.....	7
1.2. Demokrasi	11
1.3. Siyasi Partiler ve Demokrasi	16
1.3.1. Parti İçi Demokrasi.....	17
1.3.1.1. Türkiye’de Parti İçi Demokrasinin Tarihsel Süreci.....	19
1.4. Siyasal Katılım	24
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. TÜRKİYE’DE GENÇLİK-SİYASET İLİŞKİSİ	31
2.1. Gençlik Kavramı	31
2.2. Dünya’da Gençlik Hareketlerinin Tarihi.....	34
2.3. Türkiye’de Gençlik Hareketlerinin Tarihi.....	41
2.3.1. Osmanlı Dönemi’nde Gençlik Hareketleri.....	41
2.3.2. 1923-1950 Dönemi’nde Gençlik Hareketleri	50
2.3.3. 1950-1960 Dönemi’nde Gençlik Hareketleri	62
2.3.4. 1960-1971 Dönemi’nde Gençlik Hareketleri	76
2.3.5. 1971-1980 Dönemi’nde Gençlik Hareketleri	91
2.3.6. 1980 Sonrası Gençlik Hareketleri	97
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	103
3. TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN GENÇLİK KOLLARI	103
3.1. Gençlik Kolları Kavramı	103
3.2. AK Parti Gençlik Kolları.....	104

3.2.1. Tarihi	104
3.2.2. Teşkilat Oluşumu ve Yapısı	105
3.3. CHP Gençlik Kolları	110
3.3.1. Tarihi	110
3.3.2. Teşkilat Oluşumu ve Yapısı	115
3.4. Diğer Partilerin Gençlik Kolları	122
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	129
4. DEMOKRATİK VE SİYASAL KATILIM BAKIMINDAN AK PARTİ VE CHP GENÇLİK KOLLARININ İNCELENMESİ: TRAKYA ÖRNEĞİ	129
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	129
4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	130
4.3. Araştırmanın Yöntemi	131
4.4. Bulgular	132
4.4.1. Demografik Özellikler	132
4.4.1.1. Cinsiyet	132
4.4.1.2. Eğitim Durumu	136
4.4.1.3. Yaş	137
4.4.1.4. Meslek	140
4.4.1.5. Aile ve Çevre Faktörü	141
4.4.2. Trakya’da AK Parti ve CHP Gençlik Kollarında Parti İçi Demokrasi..	146
4.4.3. Trakya’da AK Parti ve CHP Gençlik Kollarında Siyasal Katılım	155
4.4.4. AK Parti ve CHP Gençlik Kollarının Geleceğin Siyasetçilerini Yetiştirmedeki Rolü	164
4.4.5. Trakya’da AK Parti ve CHP Gençlik Kollarında Finansman Sorunu ...	169
SONUÇ	172
KAYNAKÇA	183
EKLER	203

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Görüşme Yapılan Gençlik Kolları Başkanlarının Sayısı	132
Tablo 2. 24 Haziran 2018 Genel Seçim Sonuçlarına Göre TBMM'deki Kadın Milletvekili Sayısı	133
Tablo 3a. Trakya'da AK Parti Gençlik Kolları Başkanlarının Cinsiyet Dağılımı	134
Tablo 3b. Trakya'da CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Cinsiyet Dağılımı.....	134
Tablo 4a. Trakya Genelinde AK Parti Gençlik Kollarında, Partiye Üye Olan ve Yönetim Kurulunda Görev Alan Kadınların Sayısı	135
Tablo 4b. Trakya Genelinde CHP Gençlik Kollarında, Partiye Üye Olan ve Yönetim Kurulunda Görev Alan Kadınların Sayısı.....	135
Tablo 5. Araştırmaya Katılan AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Yaş Aralığı Tablosu.....	138
Tablo 6. Siyasete Olan İlginiz Kaç Yaşında Başladı?.....	138
Tablo 7. Aile Ortamında Siyaset Konuşuluyor muydu?	142
Tablo 8. Ailenizin Siyasal Görüşüyle Sizin Siyasal Görüşünüz Aynı mı?	143
Tablo 9. Siyasete Atılmanızda Ailenizin, Çevrenizin veya Herhangi Birisinin Etkisi Oldu mu?.....	144
Tablo 10. Seçilme Yaşının 18'e Düşürülmesi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?.....	159
Tablo 11. 24 Haziran 2018 Genel Seçim Sonuçlarına Göre Siyasi Partilerin TBMM'deki Genç Milletvekili Sayıları	160
Tablo 12. Sizce Siyaset Gençleştirilmeli mi?.....	161
Tablo 13. Partinizin Gençler Üzerine Yaptığı Çalışmaları Yeterli Buluyor musunuz?.....	163
Tablo 14a. Gençlik Kolları Başkanlığı Görevinden Sonraki Hedefleriniz Neler? (AK Parti).....	166
Tablo 14b. Gençlik Kolları Başkanlığı Görevinden Sonraki Hedefleriniz Neler? (CHP).....	167

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Trakya’da AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Eğitim Durumu Grafiği	137
Grafik 2a. Trakya’da AK Parti Gençlik Kolları Başkanlarının Meslek Grafiği	140
Grafik 2b. Trakya’da CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Meslek Grafiği.....	141
Grafik 3. Aile Ortamında Konuşulan Siyasetin Sıklık Derecesi Grafiği	142
Grafik 4a. Siyasete Katılımda Hangi Etmen Sizi Daha Fazla Etkiledi? (AK Parti)....	144
Grafik 4b. Siyasete Katılımda Hangi Etmen Sizi Daha Fazla Etkiledi? (CHP).....	145
Grafik 5. AK Parti ve CHP Gençlik Kolları İçerisinde Parti İçi Demokrasinin Olduğunu Düşünüyor musunuz?.....	147
Grafik 6. AK Parti Gençlik Kolları Genel Başkanlığı Seçimlerinin Tek Adaylı Olarak Yapılmasını Doğru Buluyor musunuz?.....	148
Grafik 7. Genel Merkez Tarafından Yapılan Çalışmalarda, Görev Yaptığınız Yerleşim Bölgesi Hakkındaki Düşüncelerinize Başvuruluyor mu?	149
Grafik 8. Genel Merkez, İl ve İlçelerde Yapılan Toplantılarda Fikirleriniz Önemseni, Dinleniyor mu?.....	150
Grafik 9. Görev Yaptığınız Bölgede, Faaliyetlerinizi Yürütürken veya Herhangi Bir Çalışma Yaparken Tek Başınıza mı Karar Veriyorsunuz?	151
Grafik 10. İl/İlçe Gençlik Kolları Tarafından Yapılan Çalışmalar, Genel Merkez Tarafından Denetleniyor mu?	152
Grafik 11. Genel Başkanın Söylemlerini Sorgusuz Bir Şekilde Benimser misiniz? ...	154
Grafik 12. AK Parti ve CHP Gençlik Kollarının Türkiye Geneline Aktif Bir Şekilde Çalıştığını Düşünüyor musunuz?	156
Grafik 13. AK Parti ve CHP İçerisinde, Genel Merkez Düzeyinde Yürütülen Görevlerde Gençlerin Aktif Bir Şekilde Görev Aldığını Düşünüyor musunuz?	157
Grafik 14. Gerek Partinin Genel Merkez Kademesinde Gerekse de Milletvekili veya Belediye Başkanı Olma Konusunda AK Parti ve CHP Gençlik Kollarını Olumlu Açıdan Bir Basamak Olarak Görüyor musunuz?	165

Grafik 15. Çalışmalarınızı Yürütmek Adına Bütçeniz Genel Merkez Tarafından mı Sağlanıyor?..... 169

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AK: Avrupa Konseyi

AK Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

AP: Adalet Partisi

ARMHC: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

BBP: Büyük Birlik Partisi

Bkz.: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CGP: Cumhuriyetçi Güven Partisi

CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

Çev.: Çeviren

Der.: Derleyen

Dev-Lis: Devrimci Liseliler

DP: Demokrat Parti

Ed.: Editör

FKF: Fikir Kulüpleri Federasyonu

HDP: Halkların Demokratik Partisi

HİF: Hürriyet ve İtilaf Fırkası

İTP: İttihat ve Terakki Partisi

İYTGD: İstanbul Yüksek Tahsil Gençliği Derneği

m. : Madde

MC: Milliyetçi Cephe

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MKP: Milli Kalkınma Partisi

MKYK: Merkez Karar ve Yürütme Kurulu

MNP: Milli Nizam Partisi

M.Ö: Milattan Önce

MSP: Milli Selamet Partisi

MTTB: Milli Türk Talebe Birliği

MYK: Merkez Yürütme Kurulu

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

R.G.: Resmi Gazete

SCF: Serbest Cumhuriyet Fırkası

SEKAM: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi

SPK: Siyasi Partiler Kanunu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCF: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

TCGSB: Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDGF/Dev-Genç: Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu

TDK: Türk Dil Kurumu

THKO: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TKP: Türkiye Komünist Partisi

TMTF: Türkiye Milli Talebe Federasyonu

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UN: United Nations (Birleşmiş Milletler)

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

vb.: Ve Benzeri

vd.: Ve Devamı

vs.: Vesaire

YÖK: Yükseköğretim Kurumu

Y.Y.: Yayın Yeri

YTP: Yeni Türkiye Partisi

WAY: World Youth Union (Dünya Gençlik Birliği)

GİRİŞ

Doğrudan demokrasinin uygulanmasının zor olduğu günümüzde, temsili demokrasi büyük bir önem arz etmektedir. Temsili demokrasinin sağlıklı bir şekilde işletilebilmesinde de etkili olan en önemli kurum siyasi partilerdir. Bu kurumun önemi, ülkemizde 1961 ve 1982 Anayasalarında da açıkça belirtilmiştir. Bir ülkede demokrasinin işletilebilmesinde ‘olmazsa olmaz’ olarak nitelendirilen siyasi partiler, son zamanlarda kendi içerisinde parti içi demokrasi ve yine parti içi siyasal katılım hususlarında sıkıntılar yaşamaktadır. Günümüzde parti liderlerinin önemli bir figür haline gelmesi ve parti içerisinde güçlü bir konumda yer alması nedeniyle parti içi muhalefet azalmış, lidere olan bağlılık artmıştır. Hâl böyle olunca, siyasi partiler içerisinde ki demokratik ortam da yavaş yavaş sendelemeye başlamıştır.

Siyasi partiler içerisinde, parti içi demokrasi hususunda sendeleyken kurumlardan birisi de ‘gençlik kolları’ olmuştur. Belirli dönemlerde –özellikle 1968 yılında- Dünya siyasetinde oldukça aktif olan genç kuşak bir süre sonra etkisini yitirmiş, siyaset arenasından çekilmiş/çektirilmiştir. Ülkemizde de, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nde Suhte İsyanları’yla başlayan gençlik hareketleri, Cumhuriyet Dönemi’nde de uzun süre devam etmiş, 1980 askeri darbesine kadar etkinliğini sürdürmüştür. 1980 askeri darbesinden sonra siyasi partiler ve uzantıları kapatılmış, bir süre açılması yasaklanmıştır. Siyasi partiler, darbenin ardından 2-3 yıl içinde tekrar aktif olurken, gençlik kolları ise tam 16 yıl sonra açılmıştır. Bu uzun süreç boyunca etkisini ve liderlerini kaybeden genç kuşak, bir daha eski gücüne ulaşamamıştır. Gençliğin eski gücünü yitirmesiyle beraber, siyasi partilerin gençlik kolları seçim zamanlarında aktif olup, seçim sonrası unutulmuş bir yapıya dönüşmüştür. Bu çalışmada, gençlik kollarının içerisindeki siyaset ve demokratik katılım konuları üzerine odaklanılmıştır. Bu konular hakkında daha ayrıntılı bilgi almak için Trakya Bölgesi’nde saha çalışması yapılmıştır. Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il ve ilçelerinde AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarıyla yüz yüze görüşülüp, birtakım açık uçlu sorular sorulmuştur.

Çalışma, belirlenen amaçlar doğrultusunda dört bölümden oluşmaktadır. “Siyasi Partiler ve Demokrasi” başlığı adı altında ilk bölümde, siyasi partiler, demokrasi, siyasi partiler ve demokrasi ve siyasal katılım kavramları incelenerek, çalışmanın daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir. Yine bu bölümde, siyasi partiler alt başlığı altında Türkiye’deki siyasi partilerin oluşumuna kısaca değinilmiştir. Parti içi demokrasi alt başlığı altında da, Türkiye’de parti içi demokrasinin tarihsel süreci yine kısaca anlatılarak, okuyucunun bu iki konu arasında bütünlük sağlaması amaçlanmıştır.

“Türkiye’de Gençlik-Siyaset İlişkisi” başlıklı ikinci bölümde, ilk olarak gençlik kavramının tanımı yapılmıştır. Gençlik kavramının tanımının ardından, Dünya’da ve Türkiye’de gençlik hareketlerine değinilip, Türkiye kısmı dönemler halinde incelenmiştir. Türkiye kısmının dönemler halinde incelenmesinin nedeni, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nden Cumhuriyet Dönemi dâhil olmak üzere yaşanan gençlik olaylarını inceleyip, günümüz şartlarına göre gençliğin etkisini değerlendirmektir.

“Türkiye’de Siyasi Partilerin Gençlik Kolları” başlıklı üçüncü bölümde, AK Parti gençlik kolları ve CHP gençlik kolları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu üç oluşumun ayrıntılı olarak incelenmesinin nedeni, dördüncü bölümde anlatılan saha çalışmasının bulgularına okuyucuyu hazırlamaktır. Öte yandan bu üç oluşum dışında 24 Haziran 2018 genel seçimleri itibariyle, TBMM’de yer alan partilerin de gençlik kollarına kısaca değinilmiştir.

“Demokratik ve Siyasal Katılım Bakımından AK Parti ve CHP Gençlik Kollarının İncelenmesi: Trakya Örneği” başlıklı dördüncü ve son bölümde ise, yapılan saha çalışması hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. İlk olarak araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve yöntemine, ardından araştırma kapsamında elde edilen bulgulardan yola çıkarak, katılımcıların demografik özelliklerine, AK Parti ve CHP gençlik kolları içerisindeki parti içi demokrasi ve siyasal katılım hususlarına, yine AK Parti ve CHP gençlik kollarının geleceğin siyasetçilerini yetiştirmedeki rolüne ve son olarak AK Parti ve CHP gençlik kolları içerisinde tespit edilen finansman sorununa değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİYASİ PARTİLER VE DEMOKRASİ

Çalışmanın, kavramsal ve kuramsal çerçevesinin açıklanmaya çalışıldığı bu bölümde; siyasi partiler, demokrasi, siyasi partiler ve demokrasi, siyasal katılım kavramları ana hatlarıyla ele alınmaktadır.

1.1. Siyasi Partiler

Parti kelimesi, Fransızca kökenli bir kavramdır ve “*insan topluluğu*” anlamına gelmektedir. Osmanlı Dönemi’nde bu kavram “*fırka*” anlamında kullanılmış olup, fırka kelimesi de yapı itibarıyla Arapça kökenlidir (TDK, 2018). Günümüzde ise Frenkçeden dilimize yerleşmiş olan parti kavramı, “*bölüm, parça, grup*” anlamlarına gelmektedir (Teziç, 1976: 5).

Siyasi parti kavramının ise literatürde birden çok tanımı yapılmıştır. Örneğin, Heywood (2011: 319), siyasi partileri “*iktidarı seçimle ya da başka yollarla kazanmak için örgütlenen insan topluluğu*” olarak tanımlarken, Teziç (1976: 6), “*ortak görüşleri paylaşan insanların iktidarı ele geçirmek amacıyla kurdukları örgüt*” şeklinde ifade etmiştir. Kapani (2008: 176) ise siyasi partileri, “*bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar*” olarak ifade etmiştir. Yapılan tanımlamalarda görüldüğü üzere, siyasi partilerin en önemli özelliği iktidar yarışını kazanmak ve ülke genelinde sürekli bir örgütsel yapıya sahip olmaktır. Sürekli bir örgüt yapısına sahip olmayan siyasi partiler, iktidarı kazanmak için aday olamazlar ve kuruluşunda benimsenen tüzük ve programlarını hayata geçiremezler (Teziç, 1976: 7-8).

Ancak günümüzde siyasi partilerin “*iktidarı elde etme amacı*” ve “*yaygın örgütlenme*” kriterleri sorgulanır hale gelmiştir. Birçok parti bu iki özelliği taşıyor olsa da, taşımayan partilerde mevcuttur. Literatürde genellikle “*üçüncü partiler (third parties)*” olarak geçen, seçimleri kazanmak gibi bir amacı veya sürekli bir

örgütlenmeleri olmayan, fakat yasal olarak kabul edilen partiler de bulunmaktadır (Ekizceleroğlu, 2016: 9). Örneğin, Polonya’da kurulan “*Bira Sevenler Partisi*” bu niteliklerde bir partidir. “*Barların mükemmel bira servis etmesini sağlamak*” amacıyla kurulduğunu açıklayan bu parti, 1991 yılında Polonya Parlamentosu’nda 16 sandalye kazanmıştır (White, 2006: 5).

Her ne kadar çoğu literatürde siyasi partilerin iktidarı kazanmak ve sürekli bir örgütsel yapıya sahip olmak gibi önemli iki özelliği etkin bir kural olarak gösterilse de ‘Bira Sevenler Partisi’nde olduğu gibi bazı istisnai partiler bu iki önemli kuralı bozmaktadır.

17. yüzyılda Tory ve Whig’ler denen iki grubun İngiltere Parlamentosu’nda gruplaşmaya başlaması ve ilerleyen yıllarda bu iki grubun siyasi partiye dönüşmesi ilk siyasi parti örneklerini teşkil etmektedir (Teziç, 1976: 13). İlk siyasi parti örneklerinin oluşmasının ardından geçen süre zarfında, modern anlamda siyasi partilerin gelişiminde genel oy hakkının kabulü ve parlamentonun yetkilerinin eskiye oranla artması da önemli bir rol oynamıştır (Duverger, 1974: 16). Genel oy hakkının kabul edilmesiyle birlikte, eski dönemlerde kısıtlı olan oy kullanma hakkı yavaş yavaş tüm topluma yayılmaya başlamıştır ve siyasi partiler toplum için yönetime katılma açısından birer aracı konuma gelmiştir. Her ne kadar siyasi partilerin ilk örneklerinin İngiltere’de ortaya çıktığı bilinse de modern anlamda ilk siyasi partilerin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni, ABD’nin diğer Avrupa ülkelerine nazaran seçme hakkı üzerindeki kısıtlamaları daha erken yıllarda kaldırması ve endüstri devrimini daha erken gerçekleştirmesidir (Teziç, 1976: 17-18).

Duverger, siyasi partileri kökenleri itibariyle, “*seçimlerde ve parlamentoda doğan partiler*” ve “*parlamento dışında doğan partiler*” olarak ikiye ayırmıştır. İlk olarak parlamento gruplarının yaratılması, ardından seçim komitelerinin belirlenmesi ve parlamento ile komiteler arasında sürekli bir bağın kurulması neticesinde, parlamentoda doğan partiler ortaya çıkmıştır (Duverger, 1993: 16). Parlamentoda temsil hakkı elde edemeyen sosyal güçler (sendikalar, dini kuruluşlar, düşünce kulüpleri, kooperatifler

vd.) ise parlamento dışında doğan partilerin kökenini oluşturmuştur (Karatepe, 2013: 227).

Siyasi partilerin oluşumunda önemli olan etkenleri, Kapani (2008: 179); “*sanayileşme, kentleşme, ulaşım, haberleşmenin yaygınlaşması, okur- yazarlığın artması, kültürün laikleşmesi, modernleşme vb.*” şeklinde sıralamıştır. Genel oy hakkının kabulü ve parlamentonun yetkilerinin artmasının yanı sıra, Kapani’nin sıralamış olduğu etkenler de, siyasi partilerin doğuşu açısından büyük bir öneme sahiptir.

Ülkelerin ekonomik ve sosyal koşulları da siyasi partilerin doğuşunda etkili olmaktadır (Teziç, 1976: 12-13). Ülkemizde belirli dönemlerde yaşanan ekonomik hareketlenmeler ve bunalımlar sonucu ekonominin yaratmış olduğu olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve toplumun ekonomik isteklerini yerine getirmek amacıyla kurulan partilere; “*Milli Görüş Hareketi (İslamcı Partiler)*” ve “*Türkiye İşçi Partisi (TİP)*” örnek olarak gösterilebilir. Sosyal koşullar (ihtilal, savaş, vs.) ve toplumsal hareketler sonucunda yaşanan olayları yürüten ve daha sonra yürütülen mücadelede başarılı olan kuruluşlar da siyasi partiye dönüşebilmektedir. Yine bu duruma ülkemizden örnek verecek olursak, Kurtuluş Savaşı Dönemi’nde Anadolu halkını örgütleyen “*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (ARMHC)*”, Kurtuluş Savaşı’nın başarıya ulaşmasının ardından, “*Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)*”na dönüşmüştür (Karatepe, 2013: 229).

Siyasi partilerin diğer topluluklardan ayrılan en önemli özelliği, siyasal iktidarı elde etmek için mücadele etmesidir. Diğer topluluklar dediğimiz; baskı grupları, sendikalar, kooperatifler, çeşitli amaçlarla kurulan dernekler vd. siyasal iktidara gelme amacı gütmeyizler. Bu yüzden siyasi partiler dışındaki toplulukların amacı, belirli bir çevrenin menfaatlerini savunmak ve savunulan menfaatleri hayata geçirmektir (Teziç, 1976: 7-9).

Baskı grupları gibi aslında siyasi partiler de belli bir kesimin menfaatlerini savunurlar ve savundukları kesimlerin sözcülüğünü yaparlar. Bu yüzden siyasi partilerin oluşumunda devletlerin etkisi yoktur ve sözcüsü oldukları kesimlerin çıkarlarını hayata geçirmek amacıyla kendiliğinden oluşmuşlardır (Teziç, 1976: 12). Yani, diğer gruplara nazaran siyasi partilerin işlevleri daha fazladır ve toplum üzerinde oynadığı roller de daha etkilidir.

Heywood (2011: 320), siyasi partileri diğer topluluklardan ayıran dört önemli özelliği şu şekilde sıralamıştır: a) Siyasi partiler, iktidar olmayı hedefler. b) Siyasi partiler, resmi üyelere sahiptir. c) Siyasi partiler, devlet içindeki temel siyasa alanlarına (yasama-yürütme) sahip olmak ister. d) Siyasi partiler, ortak bir görüş etrafında, ideolojik olarak birleşmişlerdir.

Kapani (2008: 182-184) ise, siyasi partilerin işlevlerini şu şekilde belirtmiştir: a) Toplumdaki dağınık görüşleri bir araya getirip, toparlamak. b) Halk ile iktidar arasında aracılık görevi yapmak. c) Geleceğin lider ve yönetici kadrolarını yetiştirmek. d) İktidara geldiklerinde, yasama ve yürütme erkine sahip olmak.

Siyasi partiler kendi içerisinde gerek yapısal gerek örgütlenme biçimi gerekse de ideolojik olarak birtakım farklılıklara sahiptir (Kapani, 2008: 184). Ortaya çıkan bu farklılıklar da çeşitli parti tipolojilerinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Duverger'in ortaya koyduğu parti tipolojilerinden olan "*kadro partileri*" ve "*kitle partileri*" parti biçimlerine örnek olarak gösterilebilir. Kadro partileri, zengin seçkinlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu tip partilerde, parti üyeliğine yeteri kadar önem verilmez. Kitle partileri ise, kadro partilerinin tam zıttı olarak gelişmiştir. Kitle partilerinde üye sayısı ve üye aidatları büyük bir önem arz etmektedir (Duverger, 1993: 106-108). Duverger'in kadro ve kitle partileri olarak yapmış olduğu bu ayrım, genel olarak kabul görmekte fakat partileri sınıflandırma açısından yetersiz kalmaktadır. Ülkemizden bu duruma örnek verecek olursak; "*Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)*", "*Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)*" ve "*Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)*", yönetici kesimin nitelikleri bakımından kadro partisidir. Fakat bu partiler, "*merkeziyetçi örgüt yapıları*"

ve “katı disiplinli olmaları” nedeniyle de kitle partisinin özelliklerine sahiptir (Karatepe, 2013: 235).

Amerikan siyaset bilimci Sigmund Neumann da, siyasi partileri Duverger gibi iki kategoriye ayırmıştır. Bunlar: “bireysel temsil partileri” ve “sosyal bütünleşme partileri”dir. Bireysel temsil partileri, faaliyetlerini seçim zamanlarında yürütür ve seçim zamanları dışında etkin değildir. Sosyal bütünleşme partileri ise, üyelerine büyük önem veren ve üyelerin talepleri ile yakından ilgilenen parti tipidir (Karatepe, 2013: 236-237).

Önemli olan bir diğer parti tipolojisi ise Otto Kirchheimer tarafından geliştirilen “Catch-All Party (herkesi yakala partisi)” tipidir. Bu parti tipi, benimsemiş olduğu ideolojiyi mümkün olduğunca esnetip, halk yığınlarını kendine çekerek geniş bir seçmen kitlesine sahip olmak istemektedir (Heywood, 2011: 322). Catch-All Party tipine ülkemizden “Anavatan Partisi (ANAP)” örnek gösterilebilir (Kapani, 2008: 193). Ancak hiçbir parti tipolojisi tam olarak partileri ifade etmeye yetmez. Günümüzde partilerin birçoğu parti tipolojileri açısından iç içe geçmiş durumdadır.

1.1.1. Türkiye’de Siyasi Partiler

Avrupa’da siyasi partilerin ortaya çıkış sürecinde yaşanan gelişmelerin, ülkemiz ile paralellik gösterdiğini söylemek oldukça güçtür. Çünkü ülkemizdeki siyasi sistem diğer Avrupa ülkelerindeki gibi sınıfsal çatışmalar sonucu doğmamıştır. Haliyle, siyasi partilerin doğuşunu da sınıfsal olaylara dayandırmak oldukça güçtür. Yine de diğer Avrupa ülkelerine nazaran ülkemizde, siyasi partiler köklü bir geçmişe sahiptir (Uzun, 2013: 8).

Ülkemizde siyasi amaç taşıyan örgütlenmelerin 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nde azınlıklar tarafından kurulduğu söylenebilir. İlk Anayasamız olan Kanun-u Esasi’de siyasi örgütlenmelere dair herhangi bir yasal düzenleme olmadığı için bu örgütler çalışmalarını gizli şekilde yürütmüşlerdir. 1909 yılında yapılan

Anayasa değişikliği ile ‘cemiyet kurma hakkı’ yasal hale getirilerek Anayasa maddeleri arasındaki yerini almıştır (Teziç, 1976: 27-28).

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nde, siyasal alandaki hareketlenmeler II. Meşruiyet zamanında hız kazanmıştır ve bu hareketlenmeler siyasal partiler şeklinde organize olarak modern anlamda siyasal gelişmelerin yaşanmasına önayak olmuştur (Haytoğlu, 1997: 46). Anayasa’da cemiyet kurma hakkının yasallaşmasıyla birlikte, günümüz siyasal partilerine benzer şekilde oluşan ilk örgütlenme, İttihat ve Terakki Partisi (İTP) olmuştur. İTP’nin yanı sıra yine bu dönemin “*en büyük*” ve “*en güçlü*” muhalif partisi de 1911 yılında kurulan “*Hürriyet ve İtilaf Fırkası (HİF)*”dır (Türe, 2013: 57). İTP ve HİF’ten sonra önemli olan diğer bir parti de “*Osmanlı Ahrar Fırkası*”dır. Bu parti, “*Türk siyasal yaşamında ilk liberal parti*” olması ve II. Meşruiyet döneminde kurulan “*ilk resmi siyasal parti*” olması nedeniyle önemlidir (Kaluç, 2013: 81).

20. yüzyılda emperyalizme karşı direnen ve bağımsızlık mücadelesi veren devletlerde, bağımsızlık ateşini yakan ve bu mücadeleyi yöneten genellikle siyasal partiler olmuştur. Örneğin, Hindistan’da “*Kongre Partisi*”, Cezayir’de “*Ulusal Kurtuluş Partisi*”, ülkemizde de Kurtuluş Savaşı’nın öncülüğünü yapan “*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*” bağımsızlığın kazanılmasında büyük bir rol oynamıştır (Kapani, 2008: 179-180).

Ülkemizde, ilk olarak çeşitli isimlerle bağımsızlık mücadelesine katılan cemiyetler, daha sonra tek bir çatı altında birleştirilip, “*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*” ismini almıştır. ARMHC; 1923 yılında, “*Halk Fırkası*”; 1924 yılında da “*Cumhuriyet Halk Fırkası*” isimlerini almıştır (Uzun, 2013: 113). 1935 yılında ise “fırka” kelimesi, yerini “parti” kelimesine bırakmıştır ve CHF, yeni adıyla “*Cumhuriyet Halk Partisi*” ne dönüşmüştür (CHP, 2018). Kuruluşundan itibaren CHP, “*devleti kuran parti*” sıfatıyla 27 yıl iktidarda kalmıştır (Bezci, 2013: 129).

Çok partili siyasal hayata geçilmeden önce, ilk muhalefet partisi olarak karşımıza, Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın çalışma arkadaşları tarafından kurulan “*Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF)*” çıkmaktadır. İlerleyen yıllarda çeşitli nedenlerle kapatılan TCF'den sonra, bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan “*Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)*” ise bu dönemdeki ikinci önemli muhalefet partisi konumundadır. SCF'de uzun ömürlü olmayıp, kuruluşundan 97 gün sonra kapatılmıştır (Uzun, 2013: 117-122). Yapılan bu iki başarısız denemeden sonra 1946 yılında çok partili siyasal hayata geçişle birlikte kurulan ilk siyasi parti “*Milli Kalkınma Partisi (MKP)*” olmuştur (Özacun, 2002: 209). Kurulan siyasi partiler içerisinde, 1946 yılında siyaset sahnesine adım atan “*Demokrat Parti (DP)*”, 1950 seçimlerinde yeterli çoğunluğu sağlayarak iktidara gelmiştir ve CHP'nin 27 yıllık tek parti iktidarına son vermiştir.

1950-1960 yılları arası dünya genelinde, devletlerin çoğunda siyasi partilerin etkisi görülmüştür. Fakat 1960-1970 yılları arasında, yayılmaya başlayan militarizm hareketleriyle birlikte, siyasi partiler sekteye uğratılmıştır ve gelişen olaylar karşısında çözüm üretemedikleri nedeniyle ordu makamlarınca suçlanmışlardır (Heywood, 2011: 320). Ülkemizde de, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile yönetime el konulmuştur ve 1950 yılında iktidar olan DP iktidardan indirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ilk olarak İtalya ve Almanya ile başlayan siyasi partilere dair hukuksal düzenlemeler, daha sonra diğer ülkelerde de yavaş yavaş ilerleme göstermiştir. Yaşanan bu gelişmeler, siyasi partilerin gelişimi açısından büyük önem taşısa da devletlerin anayasalarında dernekler statüsünden öteye geçememiştir. Ülkemiz, bu konuda bir ilke imza atarak, Dünya'da ilk kez siyasi partilere dair özel bir kanun düzenlemiştir (Zariç, 2011: 102-103).

27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından “*Milli Birlik Komitesi*” tarafından hazırlanan ve 1 yıl sonra yürürlüğe giren 1961 Anayasası, siyasi partileri ilk kez anayasal bir statüye kavuşturmuştur. 1961 Anayasası'nın 56. ve 57. maddelerinde siyasi partiler ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. 648 sayılı ilk Siyasi Partiler Kanunu

(SPK) ise, 13.7.1965 günü yürürlüğe girmiştir (Teziç, 1976: 29). 648 sayılı SPK'nın 1. Maddesi¹ siyasi partileri şu şekilde tanımlamıştır: “*Siyasi partiler toplum ve Devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ve özel kanunlarına göre mahalli idareler seçimleri yolu ile ve belirli görüşleri yönünde yönetmek, denetlemek ve etkilemek için sürekli çalışma amacını güden ve propagandaları açık olan kuruluşlardır.*” Yine aynı kanunun 3. Maddesinde², “*Siyasi partilerin kurulması serbesttir; önceden izin alma şartına bağlı değildir*” hükmü yer almaktadır. Böylece, 1961 Anayasası'yla birlikte siyasi partilere serbestçe kurulma hakkı tanınmış olup, anayasal güvence altına alınmışlardır.

1980-1990 yılları arasında demokratikleşme eğilimlerinin artmasıyla birlikte siyasi partiler, 1950-1960 yılları arasında kaybettikleri değer ve öneme yeniden kavuşmuşlardır (Heywood, 2011: 320). Fakat bu durumun tüm Dünya ülkelerini kapsadığını söylemek zordur. Örneğin, ülkemizde 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle birlikte siyasal hayat yeniden sekteye uğratılmıştır ve mevcut durumdaki siyasi partilerin hepsi kapatılmıştır. 1960 darbesinde olduğu gibi, 1980 askeri darbesinden sonra da yeni bir anayasa hazırlanmıştır. 7.11.1982 tarihinde kabul edilen 1982 Anayasası'nın 68. ve 69. maddeleri siyasi partiler ile ilgili hükümleri içermektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, 2018). 1961 Anayasası'nın çoğu hükmü, 1982 Anayasası'nda değişikliğe uğramıştır. Ayrıca, 648 sayılı SPK'nin yerini, 22.4.1983 günü kabul edilen 2820 sayılı yeni SPK almıştır. 2820 sayılı SPK'nin 3. Maddesinde³ siyasi partiler şu şekilde tanımlanmıştır: “*Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.*”

¹ R.G.: 16.7.1965, Sayı: 12050, Kabul Tarihi: 13.7.1965, Kanun No: 648.

² R.G.: 16.7.1965, Sayı: 12050, Kabul Tarihi: 13.7.1965, Kanun No: 648.

³ R.G.: 24.4.1983, Sayı: 18027, Tertip: 5, Cilt: 22, Kabul Tarihi: 22.4.1983, Kanun No: 2820.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra hazırlanan ve 1983 yılında kabul edilen 2820 sayılı SPK, 648 sayılı SPK'den daha sert hükümler içermektedir. Aşırı müdahaleci bir yaklaşım sergileyen yeni kanun, partileri devletin denetiminde, disiplinli ve kanunlara itaat eden bir mekanizma haline getirmiştir (Kapani, 2008: 181).

Siyasi partiler, geçmişten günümüze halk ile iktidar arasında yönetime katılımın önemli bir aracıdır. Ortaya çıktıkları 19. yüzyıldan günümüze kadar, bazı dönemler içerisinde sekteye uğrasalar da varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Günümüz yönetim anlayışı çerçevesinde, siyasi partilere alternatif olacak ve halk ile yönetim arasındaki etkileşimi sağlayacak başka bir kurum yoktur. Bu yüzden siyasi partiler, yeri geldiğinde eleştirilse de alternatif olmayan kurumlar olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedirler.

1.2. Demokrasi

2500 yıldır tartışılan demokrasi kavramı, Antik Yunan'da icat edilip, günümüze değin sürekli olarak gelişmiş ve dışa doğru yayılarak, hemen hemen her kıtaya ulaşmıştır (Dahl, 2010: 15). Demokrasinin ilk olarak, Antik Yunan'da ortaya çıkması ve buradan dünya geneline yayılması, demokrasinin Batı menşeli, bir siyasal yapıt olduğunu göstermektedir (Sartori, 1993: 3).

Demokrasi, Dünya geneline yayılırken, inişli ve çıkışlı bir yol izlemiştir. İlk olarak ortaya çıktığı Atina şehir devletlerinde kısmen uygulanmasının ardından, orta çağ döneminde etkisini kaybetmiştir. Kaybedilen etki ise, yeniçağ ve aydınlanma döneminde yeniden kazanılmıştır (Erdoğan, 1996: 171).

Demokrasinin yayılırken yaşamış olduğu iniş ve çıkışları, Amerikalı siyaset bilimci Samuel P. Huntington, “*demokratlaşma dalgaları*” olarak beş grupta incelemiştir. “*Birinci demokratlaşma dalgası*”, 1828-1926 yılları arasında kapsamaktadır. Birinci dalganın kökleri, Amerika ve Fransa'da gerçekleşen devrimlere dayanmaktadır. Yine bu dönemde, I. Dünya Savaşı'nın ardından otuzdan fazla ülke, demokratik

kurumların oluşmasını sağlamıştır. 1922-1942 yılları arasında ise, birinci dalga'nın getirmiş olduğu demokrasi havası tersine dönerek, Roma Yürüyüşü ve Mussolini'nin zayıf ve yozlaşmaya yüz tutmuş İtalyan demokrasisi yıkılınca, “*birinci ters dalga*” gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren uzun süreli olmasa da, yeni bir demokratlaşma dalgası yaşanmıştır. 1943-1962 yılları arasını kapsayan, “*ikinci demokratlaşma dalgası*” ile 1950’li yılların başlarında, “*Türkiye, Yunanistan, Uruguay, Brezilya*” gibi devletler demokrasiye doğru bir yönelim göstermişlerdir. 1960’lı yılların ilk yarısında, ikinci demokratlaşma dalgasının etkisini yavaş yavaş yitirmesiyle birlikte, devlet yönetimlerinde otoriter görüntüler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1958-1975 yılları arası “*ikinci ters dalga*” döneminde, özellikle “*Latin Amerika (Peru, Arjantin, Brezilya...)*” ülkelerinde yaşanan askeri darbeler demokrasiyi bir kez daha sekteye uğratmıştır. 1970’li yıllara gelindiğinde ise, 1974 yılından günümüze dek devam eden “*üçüncü demokratlaşma dalgası*” ile 1960’lı yıllarda yaşanan askeri darbeler, yerini yavaş yavaş sivil yönetimlere bırakmaya başlamıştır. Yaşanan bu son dalga, Dünya genelindeki demokratik devletleri, 68 yıl önceki demokratik düzeyin üzerine henüz çıkarabilmiş değildir (Huntington, 1993: 11-22).

Demokrasi denilince insanların aklına ilk olarak, yaşanan her sorunu çözebilme potansiyeline sahip bir yönetim biçimi gelmektedir. Bu sözcük, insanların zihninde adeta sihirli bir değnek gibi algılanmış, uygulanan her ülkede mutluluk getireceği hissiyatı yaratmıştır (Ateş, 1994: 9). Ne yazık ki bu sihirli sözcük, uygulandığı ülkelerde vatandaşların mutluluğunu, zenginliğini, adaleti ve barışı sağlama konusunda da garantisi olmayan bir rejimdir (Dahl, 2010: 71).

Demokrasinin, sürekli iyi bir şey olarak düşünülmesi, kavramın tanımlanması konusunda zorluk yaratmıştır. Bu sihirli sözcüğün yaygın kullanımı da, kavramın yavaş yavaş anlamsızlaşmasına ve belirsiz bir hâl almasına neden olmuştur (Erdoğan, 1996: 172-173). Günümüzde de demokrasi kavramının içi boşaltılmaya çalışılmış ve kavram genellikle tek başına değil de, önüne bir sıfat eklenerek (*temsili demokrasi, doğrudan demokrasi, vb.*) kullanılmaya başlanmıştır (Özdemir, Şimşek ve Aktaş, 2006: 260).

Demokrasi, “*demos (halk)*” ve “*kratein (yönetmek, hükmetmek)*” sözcüklerinin birleşiminden oluşan, Grekçe diline ait bir kavramdır. Demokrasi kelimesi ilk olarak, Milattan Önce (M.Ö) V. yüzyıl’da Yunan tarihçi Heredot tarafından kullanılmıştır (Erdoğan, 1996: 174). Demokrasiye dayalı ilk düşünce ise, M.Ö. 700’lerde Hesiodos’a aittir. Hesiodos’un ardından Solon, demokrasinin gelişimi açısından önemli bir adım atarak, keyfi yönetimlere karşı yazılı kanunları savunmuştur. İran tahtına sahip olmak için Magler’i öldüren Perslerin, yönetimde nasıl bir yol izleyeceğine dair tartışmalar ise, demokrasi konusunda yazılmış ilk tartışmalardır (Ateş, 1994: 38).

Demokrasi kelimesinin köklerinden biri olan “*demos*”un da, tıpkı demokrasi gibi tek bir anlamı yoktur. M.Ö. 5. yüzyıl’da “*Ekklesia*” adı verilen halk meclisinde, Atinalılar bu kavramı “*topluluk*” anlamında kullanmışlardır. Fakat topluluk anlamından ziyade Yunanca’da, “*herkes, pek çok, aşağı sınıf, organik bütün, salt çoğunluk, sınırlı çoğunluk*” gibi anlamlarda da kullanılmıştır (Sartori, 1993: 22-23).

Demokrasinin kelime kökenini inceledikten sonra, demokrasi üzerine yapılan diğer tanımlara bakmak, bu kavramı anlamak açısından daha yararlı olacaktır. Amerikalı siyasetçi ve devlet başkanı Abraham Lincoln, demokrasiyi en çok bilinen tanımıyla; “*halkın, halk tarafından, halk için yönetimi*” olarak tanımlamıştır. Platon ve Aristoteles gibi Antik Yunan filozofları ise demokrasiyi, “*bilgelik ve mülkiyet pahasına kitlelerin yönetimi*” olarak görmüşlerdir. 1947 yılında İngiltere Avam Kamarası’nda bir konuşma yapan Winston Churchill ise demokrasiyi şu şekilde tanımlamıştır: “*Demokrasi en kötü yönetim şeklidir; zaman zaman denenene diğer tüm yönetim şekillerini hariç tutacak olursak*” (Heywood, 2011: 101-102).

Demokrasi alanındaki çalışmalarıyla bilinen, Amerikalı siyaset bilimci Robert A. Dahl (2010: 48) ise demokrasiyi, “*etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündem üzerinde son sözü söyleme hakkı ve yetişkinlerin dâhil olması*” şeklinde ifade etmiştir.

Ateş (1994: 11) ise, “*kişilerin, grupların, sınıfların vb. kendilerini ilgilendiren, ya da ilgilendirebilecek konularda alınacak kararların oluşumuna KATILMA’larıdır*” şeklinde demokrasiyi tanımlamıştır.

Demokrasi, “*halk egemenliği*” veya “*halk iktidarı*” olarak da Türkçe’de kullanılabilmektedir (Karatepe, 2013: 169). Yapılan tanımlamalarda görüldüğü üzere, demokrasinin tek bir tanımından bahsetmek oldukça zordur. Herkesin, iyi ya da kötü yönde demokrasi üzerine yapmış olduğu tanımlar, demokrasinin ortak bir paydada açıklanmasını zorlaştırmıştır.

Demokrasinin birçok tanımı olduğu gibi, birden fazla türü de bulunmaktadır. “*Doğrudan Demokrasi*”, “*Temsili Demokrasi*” ve “*Yarı Doğrudan Demokrasi*” bu türlerden en çok bilinenleridir. *Doğrudan demokrasi*, tarihsel olarak Antik Yunan’da ilk uygulanan yönetim biçimidir. Bu demokrasi biçiminde halk, egemenlik yetkisini hiçbir aracı kuruma muhtaç olmadan, direkt olarak kullanmaktadır. Günümüzde, “*İsviçre kantonları, Almanya ve ABD’nin bazı eyaletlerinde*” yerel düzeyde alınan kararlarda bu model uygulanmaktadır. Bunun haricinde Dünya genelinde doğrudan demokrasi modelinin uygulandığı bir devlet şu an yok gibidir. Çünkü günümüzde, “*nüfus çokluğu*” ve “*işlerin uzmanlık gerektirmesi*” bu modelin uygulanmasını zora sokmaktadır (Karatepe, 2013: 180-183).

Temsili demokrasi, doğrudan demokrasi modeline göre daha sınırlıdır. Bu modelde halk, seçim dönemlerinde oy kullanarak, kendilerini yönetecek temsilcileri seçer ve yönetime katılma görevini yerine getirir. Bu model ancak, yönetenler ve yönetilenler arasındaki bağın kuvvetli olması ile başarıya ulaşabilir (Heywood, 2011: 105).

Yarı doğrudan demokrasi ise, doğrudan ve temsili demokrasinin uzlaşması sonucu ortaya çıkan karma bir sistemdir. Bu modelde, halkın seçtiği temsilciler devleti ve ülkeyi yönetmektedir. Ülkenin, siyasi ve idari kararları temsilciler tarafından alınırken, ülkenin ve halkın geleceğine dair kararlarda ise seçmen doğrudan devreye

girmektedir. Bu modelde seçmen, “*referandum, halk teşebbüsü ve geri çağırma*” yolları ile yönetimde söz sahibi olabilmektedir (Karatepe, 2013: 191-197).

Demokrasinin arzulanır sonuçlar doğurduğunu ifade eden Robert A. Dahl (2010: 56), demokrasinin kriterlerini, “*zorbalığı önlemek, temel haklar, genel özgürlük, kendi kaderini tayin etme, ahlaki özerklik, insani gelişme, temel kişisel çıkarların korunması, siyasal eşitlik, barış ve refah*” olarak belirlemiştir.

Öte yandan Gözler (2001: 113-114) de demokrasinin altı şartını şu şekilde belirtmiştir: “*1. Etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir. 2. Seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır. 3. Seçimler serbest olmalıdır. 4. Birden çok siyasal parti var olmalıdır. 5. Muhalefetin iktidar olma şansı mevcut olmalıdır. 6. Temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmalıdır.*” Kuşkusuz ki, Dahl ve Gözler’in sıralamış olduğu bu kriterler, ancak ülkelerde uygulandığı zaman demokrasinin gerçek etkisinden söz edilebilir.

Demokrasi kriterlerine uymaya çalışan devletlerin büyük bir bölümü, ekonomik ve sosyal yönden refaha kavuşmuş Batı ülkeleridir. Ancak bu ülkelerde dahi birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, “*Avrupa ülkelerindeki sorunlar*” ve “*Avrupa dışı ülkelerdeki sorunlar*” olarak ikiye ayrılabilir. İlk olarak, Avrupa ülkelerindeki sorunları ele alacak olursak; Batı ülkelerinde, teknolojik gelişmeler, sosyal değişimlerden daha hızlı gerçekleşmektedir. Bunun sonucunda da, siyasi hayat ile teknoloji arasındaki makas giderek açılmaktadır. Bu makasın kapanması ise, ancak demokrasinin kendini güncelleyip, teknolojik gelişmelere ve yeniliklere ayak uydurmasıyla mümkün olabilmektedir. Diğer önemli bir sorun ise, “*yürütmenin parlamento karşısında güçlenmesi*” ve “*iktidarın şahsileşmesi*”dir. Parti içi disiplinin yeteri kadar uygulanamaması ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin ihlâli, bu iki önemli sorunu ortaya çıkarmıştır (Karatepe, 2013: 209).

Avrupa dışındaki ülkelerde yaşanan sorunlar ise, toplumla tarihsel ve kültürel bağı olan yerli kurumların olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu yerli kurumlar oluşana

kadar demokrasi, siyasetçilerin elinde bir güç olarak kalmış ve her fırsatta bir istismar aracı olarak kullanılmıştır (Karatepe, 2013: 212).

Ortaya çıktığı günden günümüze gerek yüzyıllar boyunca tartışılması gerekse de tanımı konusunda ortak bir paydada buluşulamamasına rağmen, demokrasi günümüzde hâlâ en önemli makul yönetim biçimi olarak varlığını sürdürmektedir.

1.3. Siyasi Partiler ve Demokrasi

Siyasi partiler ve demokrasi kavramları günümüzde, etle tırnak gibi birbirinden ayrılmaz bir konumdur. Bu iki kavram, birbirini tamamlayıcı niteliklere sahip olmakla birlikte, günümüz yönetim anlayışlarında da birbirlerinden ayrı düşünülmemektedir. Bu yüzden siyasi partilerin, demokrasinin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi kadar, kendi içerisinde de demokrasinin ilkelerini uygulaması gerek siyasi partiler nezdinde gerekse de toplum üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır.

Demokrasinin işleyişine yön verecek en önemli kuruluş, kuşkusuz ki siyasi partilerdir. Bu önemli kuruluşlar, demokratik yaşamın, toplumdaki farklı görüşlerin ve vatandaşların, siyasi hayata katılımında önemli bir araç olmaları nedeniyle, birçok ülkede anayasalar tarafından koruma altına alınıp, düzenlenmişlerdir (Vural, 2010: 149-159).

Ülkemizde de gerek 1961, gerekse de 1982 Anayasası'nda siyasi partiler ile demokrasi arasındaki bağ düzenlenmiştir. 1961 Anayasası'nın 56. maddesi⁴, siyasi partilerin demokrasi açısından önemini şu şekilde belirtmiştir: *“Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.”*

⁴ R.G.: 20.7.1961, Sayı: 10859, Kabul Tarihi: 9.7.1961, Kanun No: 334.

1982 Anayasası ise, 68. maddesinde⁵, “*Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.*” diyerek, 1961 Anayasası’na benzer bir açıklamada bulunmuştur. Her iki Anayasada da görüldüğü üzere ülkemiz, siyasi partileri demokrasinin vazgeçilmez ve olmazsa olmaz kurumları olarak nitelendirip, en yüksek yargı mercii olan, Anayasa Mahkemesi tarafından güvence altına almıştır. Bu durum da zaten siyasi partilerin diğer kuruluşlardan (baskı grupları, dernekler, vd.) ayrılan en önemli yönünü bizlere göstermektedir.

1.3.1. Parti İçi Demokrasi

Günümüzde demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları arasında kabul edilen siyasi partiler, halkın yönetime katılımında ve yönetenlerin seçilmesinde büyük bir role sahiptir. Siyasi partiler üstlenmiş oldukları bu rolle bir nevi demokrasinin siyasal hayata yerleşmesini de sağlarlar. Parti içi demokrasi ise tam da bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bir siyasi parti kendi içerisinde parti içi demokrasinin gereklerini yerine getiremiyorsa, ülke genelinde demokrasiyi uygulaması da zor görünmektedir. Dolayısıyla parti içinde demokrasinin varlığı, partilerde demokratik bir yapının oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Tan vd, 2015: 347). Parti içi demokrasinin de demokrasi tanımlarında olduğu gibi literatürde birçok tanımı yapılmıştır.

Tuncay (2000: 52)’a göre parti içi demokrasi, “*siyasi partilerin örgüt içi düzenlerinin demokrasi esaslarına uygun, hukuki düzenlemelerle sınırlarının çizilerek, partilerdeki oligarşik eğilimlerin ve baskıların ortadan kaldırılması; demokratik yöntemlerle belirlenmesi ve karar mekanizmasının tabandan tepeye oluşturulması sürecidir.*”

Turan (2013) ise parti içi demokrasiyi, “*partinin her katmanında, üyelerin görüşlerini ve eleştirilerini serbestçe ifade edilme, parti politikasını etkileyebilme şansına sahip olmalarıdır*” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca, özgürlüğün de sınırları olduğunu hatırlatan Turan, parti içi herhangi bir eleştiri söz konusu olduğunda, tartışma

⁵ R.G.: 9.11.1982, Sayı: 17863, Tertip: 5, Cilt: 22, Sayfa: 3, Kabul Tarihi: 18.10.1982, Kanun No: 2709.

yerinin parlamento değil, partinin içi olduğunu ifade ederek, parti içi birliğin de bozulmaması gerektiğini savunmaktadır.

Tuncay (2000: 56-57), parti içi demokrasinin yaşama geçmediği veya geçirilemediği ülkelerde, ortaya çıkabilecek olan sorunları şu şekilde sıralamıştır:

- Toplumsal tercihlerin tam olarak belirlenememesi,
- Toplumda özgür düşünce ve iradenin ortaya çıkamaması,
- Halkın politikadan uzaklaşması,
- Karizmatik liderliğin teşvik edilmesi sonucu; yetenekli, dürüst, çalışkan ve bilgili kişilerin siyaset sahnesine adım atamaması,
- Parti liderlerinin, parti içerisinde oligarşi yaratması,
- Siyasi partilerin, derneklerin, sendikaların, basın ve diğer önemli sivil toplum kuruluşlarının, objektif bir tutum sergileyememesi,
- Siyasal kararların kişiselleşmesi sonucu, sosyal devlet anlayışının zedelenmesi,
- Halkın bozulan demokraside seçimlere yeteri kadar güvenmemesi ve parlamentodan umudunu kesmesi sonucunda politik yozlaşmanın gündeme gelmesi.

Tuncay'ın sıralamış olduğu bu maddelerin hemen hemen hepsi büyük bir önem arz etmektedir. Parti içi demokrasinin olmadığı bir siyasi partinin, kendine zararı olabileceği gibi tüm toplumu da etkileyecek düzeyde bazı olumsuzluklara neden olduğu açıkça görülmektedir. Siyasi partilerin diğer kuruluşlardan ayrılıp neden anayasalarda koruma altına alındığı ve yine anayasanın siyasi partileri neden demokrasinin olmazsa olmaz kuruluşları olarak nitelendirdiği yukarıdaki maddeler neticesinde daha da iyi anlaşılmaktadır.

Parti içi demokrasinin yaşama geçirilmesini ve geliştirilmesini engelleyen sadece siyasi partiler değildir. Siyasi partilerin yanında birçok çevresel etkenler de parti içi demokrasinin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Parti içi demokrasinin gelişimini etkileyen etmenleri Tuncay (2000: 60), “iç saikler” ve “dış saikler” olarak ikiye ayırmıştır. Parti liderinin tutum ve davranışları neticesinde oluşan liderlik sultası

ve oligarşik eğilimler, parti üyelerinin siyasal kültür düzeyi, parti yöneticilerinin demokrasi ilkelerine bağlılığı, siyasi partilerin tüzük ve programları vb. etmenler, iç saikleri oluşturmaktadır. Dış saikler ise, gazete ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının etkisi, iş çevrelerinin çıkarları doğrultusunda lobicilik faaliyetleri, baskı gruplarının talep ve önerileri, uluslararası oluşumların etkisi ve Anayasa ve seçim yasalarının dolaylı etkileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasi partilerde parti içi demokrasi ilkesini uygulayabilmek için önemli olan bir diğer husus parti disiplini. Parti disiplini, merkez yönetim kurulunun almış olduğu kararları, parti içerisindeki üyelerin kabul etmesi, söylem ve eylemlerini bu kararlara uygun olarak gerçekleştirmesini ifade etmektedir. Siyasi parti liderleri açısından önemli bir güç olan parti disiplini, bu gücünü disiplin kurulu gibi araçlarla kullanmaktadır (Gökçe, 2013: 72).

Gökçe (2013: 73) siyasi partileri parti disiplini açısından, “*serbest partiler*” ve “*disiplinli partiler*” olmak üzere ikiye ayırmıştır. *Serbest partiler*, yönetimin almış olduğu kararlara uymayan üyeler hakkında herhangi bir işlem yapmayan partilerdir. *Disiplinli partiler* ise, serbest partilerin tam tersi yönünde hareket eden ve yönetim kararlarına uymayan üyelere çeşitli yaptırımlar uygulayan, tüzük ve programlarına aşırı derecede bağlı olan partilerdir.

Bir siyasi partide parti disiplini ne çok katı ne de çok yumuşak olmalıdır. Parti liderleri ve üyeler arasındaki bu denge özenle kurulmalıdır. Disiplinin çok katı bir şekilde uygulanması, genel olarak demokrasi ilkelerine aykırılık yarattığı gibi, parti içi demokrasiyi de olumsuz yönde etkilemektedir. Disiplinin çok yumuşak olması da, parti içerisindeki birliğin ve bütünlüğün zedelenmesine zemin hazırlayabilmektedir.

1.3.1.1. Türkiye’de Parti İçi Demokrasinin Tarihsel Süreci

Parti içi demokrasi, sadece siyasi partileri ilgilendiren bir konu olmaktan öte aslında ülke genelini ilgilendiren bir konudur. Kuşkusuz ki, kendi içerisinde demokratik

koşulları oluşturmamayan bir partinin, ülke genelinde uygulanacak demokrasiye de pek katkı sağlayacağı düşünülemez. Ülkemizde de parti içi demokrasi sorunu, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra ortaya çıkan siyasi partiler içerisinde inişli ve çıkışlı bir yol izlemiştir.

CHP, Cumhuriyet'in ilanından çok partili siyasal hayata geçiş sürecine kadar, 1923-1950 yılları arasında, 27 yıl iktidar tekeli elinde bulundurmuştur. Bu dönemde, siyasal katılım ve parti içi demokrasinin üzerinde pek durulmamış, ulusal bütünleşmenin sağlanması için çaba harcanmıştır (Tuncay, 2000: 137).

Cumhuriyet'in ilanından 1945 yılına gelinceye kadar CHP'ye karşı kurulan muhalefet partileri sırasıyla; TCF, SCF ve MKP'dir. Çok partili siyasal hayata geçiş sürecinde, TCF ve SCF kadroları bizzat Mustafa Kemal'in yakın arkadaşları tarafından kurulmuştur. Fakat bu iki partinin siyasal ömrü çok uzun sürmemiş, kuruluşlarından kısa bir süre sonra kapatılmışlardır. Çok partili siyasal hayata geçiş sürecinde, TCF ve SCF gibi iki başarısız muhalefet denemesinden sonra kurulan ilk siyasi parti MKP olmuştur (Özacun, 2002: 205-209).

MKP'nin kurulmasının ardından CHP'ye karşı gerek parti içinde gerekse de parti dışında muhalif anlamda bir takım hareketlenmeler oluşmuştur. Parti dışındaki hareketlenmelerde halk, muhalif partilerin de kurulmasıyla sesini artık daha yüksek bir şekilde çıkarmaya başlamıştır. Partinin içerisinde ise, CHP yönetimine karşı dört milletvekilinin eleştirileri şok etkisi yaratmıştır. Demokrasi tarihimiz açısından büyük bir kilometre taşı olarak kabul edilen ve 7 Haziran 1945 tarihinde, CHP'li dört ismin "*Dörtlü Takrir*" olarak vermiş olduğu önerge, Türk siyasi hayatına ve CHP'ye damgasını vurmuştur. (Tuncay, 2000: 142).

Verilen önergeyle, ülke ve parti yönetiminde daha özgürlükçü bir anlayışa sahip düzenlemelerin yapılması ön görülmüştür. Önergenin reddedilmesinin ardından Fuat Köprülü ve Adnan Menderes, o dönemdeki Vatan Gazetesi'nde CHP iktidarına karşı çok sert yazılar yazmışlardır. Bunun üzerine, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve

Refik Koraltan partiden ihraç edilmişlerdir. Celal Bayar ise, önce milletvekilliğinden daha sonra da CHP'den istifa etmiştir (DP, 2018).

Parti içi demokrasi açısından büyük bir önem arz eden bu olayda, parti içi demokrasinin CHP içerisinde henüz yerleşemediği, farklı düşünce ve görüşlerin parti içerisinde sükûnet içinde karşılanmadığı görülmektedir (Tuncay, 2000: 144).

Dörtlü Takrir'in vermiş olduğu bir güvenle, fiilen pek çok muhalif parti siyaset hayatına başlamıştır. Muhalif partilerden en önemlisi ve en başarılısı, 7 Ocak 1946 tarihinde CHP'den ihraç edilen dört isim tarafından kurulan DP olmuştur. DP, 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçim sonuçlarına göre 27 yıllık CHP iktidarına son verip, ilk defa yapılan serbest seçimlerde iktidarı kazanan parti olmuştur. DP, 1950-1960 yılları arasında, on yıl iktidarda kalmıştır (DP, 2018).

DP, kuruluş aşamasından 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile iktidardan indirilene kadar, kendi bünyesinde parti içi demokrasiyi çok iyi uygulamış ve ülkenin siyasi anlamda kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur. DP'nin örgütsel yapısını oluşturan “ocak” kademeleri; fikir, öneri ve görüşlerin tabandan tavana doğru aktarılmasında ve kararların halka dayandırılmasında büyük bir rol oynamıştır. DP'nin parti içi demokrasiye vermiş olduğu önem sadece partinin kendi içerisinde sınırlı kalmamıştır. Örneğin, 4 Aralık 1957 tarihinde, Meclis kürsüsünde konuşan İsmet İnönü'nün konuşmasını hükümet programı dışına taşıması üzerine Adnan Menderes, çoğunluğu DP milletvekillerinin oluşturduğu Meclis'te bir oylama yaparak, İsmet İnönü'nün program dışında yapmış olduğu konuşmasına devam etmesine karar vermiştir (Tuncay, 2000: 146-148). Yaşanan bu olay, o dönemde DP'nin sadece kendi içerisinde değil, parlamento içinde de diğer muhalif partilere son derece demokratik davrandığının bir göstergesidir. Fakat DP'nin bu olumlu tavrı, ilerleyen yıllarda etkisini yavaş yavaş yitirmiştir.

Türk siyasal hayatında 1980 öncesi dönem, parti içi demokrasi ilkelerinin az da olsa uygulandığı yıllar olması nedeniyle büyük bir önem arz etmektedir. 1980

öncesinde, gerek genel gerekse de yerel seçimlerde adaylar genellikle delege seçimleriyle belirlenmiş ve parasal kaynak sağlayanlara öncelik tanınmamıştır. Oysa 12 Eylül 1980 darbesinin ardından, siyasi partilerde aday belirleme işlemlerinin ön seçimlerle yapılması uygun görülmüştür. Fakat bu dönemdeki siyasi partiler, çeşitli nedenler öne sürerek, ön seçim yapmaktan sürekli kaçınmışlardır. İlerleyen yıllarda, özellikle 1983 yılından sonra, parti içi liderlik sultası giderek artmaya başlamıştır (Tuncay, 2000: 149).

Oligarşik eğilim taşıyan parti liderleri, kendi kararlarına itiraz etmeyen kişileri etrafında toplayıp, onları milletvekili adayı göstererek, liderlik sultasının oluşumuna katkıda bulunmuştur. Böyle bir yapının içinde zaten, başarı ve rekabetin oluşması ne yazık ki mümkün değildir (Tuncay, 2000: 166). Hal böyle olunca, parti grup toplantıları farklı fikir ve görüşlerin harmanlandığı, eleştirilerin dile getirildiği bir yer olmaktan çıkıp, milletvekillerinin parti liderlerini övmek için birbirleriyle yarıştıkları bir etkinlik haline gelmiştir. Partisi adına parlamentoda konuşma yapan milletvekilleri, parti görüşlerine en ufak bir eleştiri getirirse, parti içinden almış olduğu tepkiler sonucunda, sözlerinin saptırıldığı bahanesiyle yapmış olduğu eleştirisini örtmeye çalışmıştır (Turan, 2013).

Siyasi partilerimizde liderlik sultasının oluşmasının başka bir nedeni ise, lider odaklı bir siyasal ve toplumsal yapıya sahip olmamızdır (Zariç, 2011: 108). Ülkemizde, siyasi parti liderlerine gerek parti bünyesinde gerekse de halk yığınları arasında büyük bir itaat söz konusudur. Partilerin isimlerinden çok liderleriyle anılan bir toplumda, zaten parti içi demokrasinin tam olarak uygulanmasını beklemek pek de mümkün gözükmemektedir.

Ülkemizdeki siyasal kültür nedeniyle, ülke genelinde muhalif bir yaklaşıma bile düşük bir hoşgörü ile yaklaşılırken, siyasi partiler içerisinde ortaya çıkan en ufak bir eleştirinin kabul edilmesi zaten beklenmemektedir. Zaten eleştiri yapanlar da, çeşitli yaptırımlara maruz kalmaktadır. Parti içi demokrasi noktasında hemen hemen tüm

partilerin sıkıntı yaşadığı ülkemizde, çözüm bulmayı bekleyen üyelik, yapılanma ve örgütlenme gibi birçok problem de vardır (Vural, 2010: 156).

Siyasi partilerin üyelik, yapılanma ve örgütlenme gibi problemlerinin dışında göz ardı edilen diğer önemli bir sorun da yan kuruluşlar meselesidir. ‘Gençlik Kolu’ ve ‘Kadın Kolu’ adı altında siyasi partiler bünyesinde oluşturulan bu kuruluşların; geleceğin siyasetçilerini yetiştirmek, gençlerin ve kadınların siyasete aktif olarak katılmasını sağlamak ve partisine aidiyet duygusuyla bağlı bir gençlik yetiştirmek konusunda hedefleri olduğu bilinmektedir. Fakat bu kuruluşlar da parti içi demokrasi ve parti içi liderlik sultasından nasibini almıştır. Özellikle 1980 askeri darbesinden sonra gençliğe vurulan ağır darbe sonrası gençler eski güçlerini yitirmiş, bir daha toparlanamamıştır. Gençliğin eski gücünü yitirmesi parti içerisinde pasif bir konumda yer almasına neden olmuştur. Bunun üzerine ilerleyen yıllarda siyasi partiler içerisinde güçlenen liderlik sultası, parti içerisindeki diğer partilileri etkilediği gibi gençleri de etkilemiştir. Bu etkiyle beraber gençler, parti içi demokrasi hususunda da seslerini çıkaramaz olmuşlar, seçim zamanlarında görev almalarının dışında seçim sonrası unutulmuş bir yapı olarak, tıpkı partilerdeki resmi isimleri gibi bir ‘yan’da bırakılmışlardır.

Bu yanda bırakılış, aslında TBMM’nin geneline bakıldığında açıkça görülmektedir. Çoğunluğu orta yaş kesimin oluşturduğu Meclis’te genç milletvekillerinin sayısı iki elin parmaklarını geçmemektedir. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçim sonuçlarına göre iktidar ve muhalefet partilerinden 30 yaşın altında toplam 8 genç milletvekili Meclis’e girmeye hak kazanmıştır. 600 milletvekilinin bulunduğu Meclis’te 8 milletvekilinin 30 yaş altı olması, siyasi partilerin gençlere önem vermediğinin bir göstergesidir.

Gerek siyasi partiler gerekse de ülkemiz açısından parti içi demokrasi meselesi büyük bir önem taşımaktadır. Bir siyasi partinin ilk olarak kendi içerisinde demokrasinin ilkelerini uygulayıp, ardından iktidar olduğunda ülke geneline bu durumu yayması beklenmektedir. Parti içi birlik ve beraberliği bozmayacak her türlü görüş,

öneri ve eleştiriye açık olan ve liderlik sultasının baskın bir şekilde hâkim olmadığı bir parti ancak parti içi demokrasiyi sağlıklı bir şekilde uygulayabilir.

1.4. Siyasal Katılım

Tarihsel süreç içerisinde, siyasal katılım ve demokrasi kavramları paralel bir şekilde gelişim göstermiştir. Bu iki kavramın gelişimi, Antik Yunan'a kadar gitmektedir. O dönemlerde, bu iki kavramın temel referansı da Antik Yunan'daki kent devletleridir. Fakat kent devletlerinde, siyasal katılım düzeyi sadece özgür bireylerle sınırlandırılmıştır. Özgür bireyler, kendilerini ilgilendiren konularda, karar aşamalarında doğrudan etkili olmuşlardır. İlerleyen yıllarda, genel ve eşit oy hakkının genişlemesiyle beraber, siyasal katılım hakkı özgür bireylerle sınırlı olmaktan çıkıp, toplum geneline doğru bir yayılım göstermiştir. Kent devletlerinde siyasal katılım hakkını elde eden yurttaşların artması sonucunda doğrudan katılma yerini temsili katılmaya bırakmak zorunda kalmıştır. Siyasal katılım, zaman içerisinde geleneksel kalıpların yıkılmasıyla beraber, devleti oluşturan uyrukların yurttaş olmaya hak kazanması sonucu etkisini daha da hissettirmiştir (Ertürk, 2016: 341-346). Antik Yunan'da başlayan siyasal katılıma dair önemli gelişmeler, yüzyıllar sonra da etkisini sürdürmüş ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra daha da önemli bir hâl alarak olumlu yönde ilerlemeye devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Dünya genelinde esen demokrasi rüzgârının etkisiyle, eskiden sınırlı ve belli bir kesime tanınan seçme ve seçilme hakkı, artık tüm yurttaşlara tanınmaya başlamıştır. Bu önemli hakkın toplum geneline yayılması, çoğulcu ve katılımcı demokrasinin gelişimine katkıda bulunurken, geniş halk yığınlarının da siyaset sahnesine adım atmasına vesile olmuştur. Artık bireyler, siyasetle ya doğrudan ilgilenmekte ya da örgütler aracılığıyla siyasete çeşitli yollardan katılım göstermektedirler (Öztekin, 2003: 223).

Antik Yunan'dan günümüze kadar varlığını sürdüren siyasal katılım kavramının literatürde birçok tanımı yapılmıştır. Ahmet Taner Kışlalı (2001: 343), “

yurttaşların, devletin çeşitli düzeylerdeki karar ve uygulamalarını etkileme eylemlerine siyasal katılma” adını vermiştir.

Münci Kapani (2007: 144), siyasal katılmayı “... toplum üyesi kişilerin (vatandaşların) siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavram” olarak tanımlamıştır.

Esat Çam (2011: 169), siyasal katılım kavramını dar bir anlamda tanımlamıştır. Çam’a göre siyasal katılım, “*siyasal sistem içinde yurtdaşların doğrudan ya da dolaylı biçimde yöneticilerin seçimini ve kararlarını etkilemeyi amaçlayan eylemlerin bütünüdür.*”

Ersin Kalaycıoğlu (2013: 1) ise daha geniş bir tanımlama yaparak, “... siyasal yetkililerin ürettiği kararları etkilemek, ya karar alınma sırasında onun içeriğini oluşturmak için çalışmak, ya da karar sonrasında onun uygulamasını erteletmek, durdurmak, değiştirmek veya toptan ortadan kaldırmak için yapılan bireylerin kendi özgür iradeleriyle yaptıkları değerlendirmelere dayanan davranışlara siyasal katılım” adını vermiştir.

Yapılan tanımlamalarda da görüldüğü üzere, siyasal katılım açısından en önemli husus, bireyin karar alım aşamalarına bir şekilde etki etmesidir. Bireylerin, yöneticilerin almış olduğu kararları farklı şekilde etkilemesi ve bu kararları gerçekleştirmeye yönelik atmış olduğu adımlar, siyasal katılımın oluşmasını sağlamıştır (Ertürk, 2016: 345).

Bireylerin, siyasal katılımı açısından akla gelen en önemli husus kuşkusuz ki seçimlerdir. Seçimler, bireylerin özgür bir şekilde, kendi iradeleri ile sandık başına gidip, kendilerini yönetecek olan temsilcilerini seçme işlevini yerine getirmesidir. Doğrudan demokrasinin uygulanmasının imkânsız olduğu günümüzde, temsili demokrasi zorunlu hale gelmiştir (Kışlalı, 2001: 174).

Bir ülkede yapılan seçimler, o ülkenin demokrasi ve siyasal katılım konusunda ne derece özgür ve sağlıklı olduğunu da göstermektedir. Söz konusu seçimler olunca vatandaşlar ile iktidar arasındaki en önemli aracı kurum olan siyasi partiler, siyasal katılımı sağlamak konusunda büyük bir öneme sahiptir. Vatandaşlar, siyasi partiler sayesinde siyasal hayata katılabilmekte ve partilerin çeşitli kademlerinde görev alarak, siyasal hayatta süreklilik gösterip, aktif bir şekilde rol oynayabilmektedir.

Fakat siyasete katılmanın tek yolu da seçimler değildir. Seçimlerin yanı sıra bireyler, siyasi partiler veya çeşitli sivil toplum kuruluşlarına katılıp, bu örgütlerde görev alabilir. Bunun yanı sıra bireylerin; parlamento üyeleri, milletvekilleri, siyasi parti liderleriyle görüşmesi, miting ve protesto gösterilerine katılması da bir çeşit siyasal katılımıdır. Yapılan bu eylemlerin amacı, iktidarın kararlarını, tutum ve davranışlarını etkilemektir (Kapani, 2007: 153-154).

Siyasal katılma, toplumun tüm kesimlerine hitap ederek, bireylere siyasete katılma imkânı vermektedir. Aynı zamanda, toplumdaki farklı kesimlerin siyasete katılımları sırasında, bir denge ve uzlaşma kültürü oluşturmaya çalışmaktadır. Siyasal katılmanın, toplumun her kesimine değil de belli bir zümreye katılım açısından imkânlar vermesi, kuşkusuz ki o toplum üzerinde bir siyasal katılım bunalımının yaşanmasına neden olacaktır. Örneğin, Batı Avrupa'daki 1848 işçi ayaklanmaları siyasal katılım bunalımı sonucunda ortaya çıkmıştır (Kışlalı, 2001: 343). Bu tür bunalımların yaşanmaması, siyasal katılım açısından ülke demokrasisinin ve siyasal katılım erklerinin zarar görmemesi için katılımın sağlıklı bir şekilde tüm bireyleri kapsayarak işletilebilmesi devletler açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Siyasal katılımı ilgilendiren diğer önemli bir nokta ise, azınlıklar konusudur. Bu azınlıklar, etnik veya dinsel nitelikte olabilmektedir. Bir toplumda azınlıkları görmezden gelmek, onlarla yeteri kadar ilgilenmemek, onlar üzerinde baskı uygulamak olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Yaşanılan olumsuz etkilerin karşısında bu tür gruplar, birlik ve beraberlik duygusuyla hareket etmekte, siyasal hayata katılım konusunda kendilerini daha fazla göstermektedirler (Kışlalı, 2001: 346).

Bireylerin siyasal hayata katılımında birçok faktör etkili olmaktadır. Kışlalı, bu etkenleri; *yaş, cinsiyet, aile, eğitim, meslek, gelir ve yerleşme biçimi* olarak yedi grupta toplamıştır. İlk etken olan yaş konusu üzerine yapılan çeşitli araştırmalar, orta yaş grubu bireylerin diğer yaş gruplarına göre siyasal katılım konusunda daha aktif olduklarını göstermiştir. İkinci olarak cinsiyet etkeninde, kadınların siyasal katılımının erkeklere oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Üçüncü etken olan ailede, ailenin siyasete olan ilgi düzeyi genelde çocuklarını da etkilemektedir. Dördüncü etken olan gelir faktöründe, bireylerin gelir seviyesi arttıkça, siyasal olaylara olan ilgilerinin de arttığı tespit edilmiştir. Beşinci etken olan eğitimin de, tıpkı gelir düzeyindeki gibi doğru orantılı olduğu gözlenmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin siyasal katılım eğilimleri de artmaktadır. Altıncı etken olan meslek kriterinde, en aktif siyasal katılım genellikle serbest meslek gruplarında olduğu tespit edilmiştir. Son etken olan yerleşim biçimi de katılım faaliyetleri açısından önemlidir. Kırsal kesimlere oranla büyük kentlerde yaşayan kesimlerin siyasal katılmada daha aktif olduğu görülmektedir (Kışlalı, 2001: 345-346).

Siyasal katılım, bireyler açısından son derece önemlidir. Fakat bir toplumdaki bireylerin tamamının siyasete katıldığını söylemek pek de mümkün değildir. Çünkü toplumda, siyasetle ilgilenen bireyler kadar ilgilenmeyenlerde mevcuttur. Bireylerin, farklı düzeydeki katılma aşamalarını inceleyen Verba ve Nie'nin ABD'de yapmış oldukları çalışmalar, bu konu hakkında son derece önemlidir. Verba ve Nie, "*Participation in America: Political Democracy and Social Equality*" adlı çalışmalarında bireylerin siyasal yaşama katılımını altı aşamada değerlendirmişlerdir. Bu aşamalar şu şekildedir (Verba, Nie ve Kim, 1971: 74; Aktaran: Özer, 1988: 159):

- "*Siyasal sürece hiç katılmayanlar,*
- *Oy kullananlar,*
- *Kişisel sorunlarıyla sınırlı katılmacılar,*
- *Topluluk düzeyinde katılmacılar,*
- *Kampanyacılar,*

- *Siyasal partilerde görev almanın yanı sıra diğer siyasal etkinliklere faal olarak katılanlar”*

Verba ve Nie'nin yapmış olduğu çalışmalardan çıkan sonuçlar aslında toplumun siyasete katılım konusunda bir nevi tablosudur. Kimileri siyasetle hiç alakadar olmazken, kimileri ise canla başla mücadele etmektedir. Verba ve Nie'nin çalışma sonuçlarında ortaya çıkan son madde aslında büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü siyasi partilere üye olup, üyelik sonrası partinin çeşitli kademelerinde görev alarak, parti çalışmalarına faal olarak katılanlar bir siyasi partinin örgütlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bu örgütlenmelere örnek olarak siyasi partilerin yan kuruluşları gösterilebilir. Gençlik kolları ve kadın kolları, her ne kadar siyasi partiler içerisinde yan kuruluşlar olarak adlandırılırsa seçim zamanlarında gösterdikleri performanslar (bayrak asma, broşür dağıtma, seçim etkinliklerinde yer alma, vb.) bakımından önem arz etmektedir. Partilerin seçim zamanlarında faal olarak faydalandıkları bu kuruluşları, seçim sonrası göz ardı etmesi de gençlerin parti içerisindeki siyasal katılımını etkileyen başka bir sorundur.

Verba ve Nie'nin çalışmaları dışında önemli olan bir başka yaklaşım ise, Almond tarafından geliştirilmiştir. Almond, yasal katılma yollarının dışında gerçekleşen siyasal katılma yollarını, “*olağan dışı katılma biçimleri*” olarak incelemiştir. Almond, yasal olan siyasal sistemin dışında; *bildiri dağıtmak, imza toplamak, afiş asmak, gösteri yapmanın yanı sıra, hükümet darbesi veya askeri darbeleri* de olağan dışı katılma biçimleri olarak nitelendirmiştir (Almond, 1977: 69-70; Aktaran: Özer, 1988: 160). Olağan dışı siyasal katılım biçimleri, ülkelerin rejimlerinden ve yapılan baskılardan kaynaklanabileceği gibi, belirli grupların toplumdan dışlanarak destek görmemesinden de kaynaklanabilmektedir (Kışlalı, 2001: 345).

ABD’li siyaset bilimci Robert A. Dahl da, siyasal katılımın dört boyutta incelenebileceğini savunmuştur. Dahl’a göre; “*ilgi, önemseme, bilgi ve eylem*” katılmanın boyutlarını oluşturmaktadır. İlgi, siyasal olayları takip etmeyi; önemseme, siyasal olaylara değer vererek, olayları önemsemeyi; bilgi, yaşanan olaylar hakkında

fikir, düşünce ve bilgi sahibi olmayı; eylem ise, siyasal olaylara aktif olarak katılmayı ifade etmektedir (Dahl, 1963: 57; Aktaran: Kapani, 2007: 146).

Dahl'ın sıralamış olduğu boyutlar siyasete katılım açısından önemlidir. Çünkü kişi ilgi duymadığı bir şeyi önemsemez ve o şey hakkında fikir ve bilgi sahibi olmak istemez. Tüm bunlardan dolayı da ilgilenmediği bir şey için eyleme geçmez. Dahl'ın sıralamasından yola çıkarak siyasal katılımın temel yapısının ilgi olduğu söylenebilir. Dahl'ın bu yaklaşımını aslında siyasi partilerin gençlik kollarıyla örneklendirmek mümkündür. Gençler ilk olarak, ilgi duydukları bir partiye üye olarak ilk adımı atarlar. Daha sonra üyelikle birlikte içinde bulunduğu ortamı ve mensubu olduğu partinin ideolojisini benimserler ve bunlar hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalışırlar. Ardından gerek seçim zamanlarında gerekse de partilerin çeşitli faaliyetlerinde görev alarak eyleme geçmiş olurlar.

Günümüzde siyasal katılımın siyaset üzerindeki etkisine rağmen son dönemlerde yaşanan gerek teknolojik gerekse de ekonomik alandaki gelişmeler, siyaset alanını da etkilemiştir. Küreselleşmenin etkisiyle beraber, siyaset alanında birtakım dönüşümler yaşanmıştır. Bu değişim ve dönüşümlerde göze çarpan en önemli husus, siyasetin medya ile karşılıklı olarak çok sıkı bir ilişkiye girmesidir. Medyanın etkisiyle beraber, vatandaşlar partilerin reklam, aday tanıtımı, propaganda gibi faaliyetlerini televizyon ve çeşitli sosyal medya hesaplarından takip etmekte, eskisi gibi siyasi partilere aktif olarak katılmamaktadır. Bu durum da, vatandaşların siyasal katılımını oy verme davranışından öteye taşıyamamıştır (Ertürk, 2016: 347-348).

Yine son dönemde yapılan araştırmalar, Batı toplumlarında siyasal katılım konusunda genel olarak bir “*depolitizasyon (politikadan uzaklaşma)*” etkisi görüldüğünü saptamıştır. Bazı gelişmiş ülkelerde yaşanan; politik çatışmaların zamanla etkisini kaybetmesi, siyasi partiler arasındaki ideolojik ayrımın yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlaması, tüm partilerin birbirine benzemesi, seçimlere katılım oranlarının düşmesi gibi etkenler, depolitizasyonun nedenleri olarak gösterilebilir. Bununla beraber bir başka varsayım ise, toplumda refah seviyesinin yükselmesi sonucu depolitizasyon

etkisinin hissedilmesidir. Vatandaşlar, daha iyi yaşam standartlarına sahip oldukça siyasete olan ilgisi azalmakta ve siyasal katılım düzeyi düşmektedir. Bir başka neden ise, büyük kentlerde artan nüfus nedeniyle vatandaşların karşısına çıkan karmaşık sorunları çözmekte yetersiz kalması ve bu sorunların çözümünü yetkililere bırakması sonucu siyasetten uzak kalmasıdır (Kapani, 2007: 148-149).

Yukarıda değindiğimiz etkenler dışında depolitizasyon, devlet otoriteleri tarafından bilinçli olarak da kullanılabilir. Bazı devlet rejimleri, vatandaşlarının politika ile fazla haşır neşir olmasını istemezler, bu sebeple vatandaşların siyasete katılım yollarını sınırlandırarak, birtakım önleyici tedbirler almaktadırlar. Bu durumda, “politikadan uzaklaşma” yerine “*politikadan uzaklaştırma*” sözü daha yerinde olacaktır. Ülkemizden de bu duruma örnek olarak, 12 Eylül 1980 darbesi sonrası yaşanan gelişmeler gösterilebilir. Darbe sonrası hazırlanan 1982 Anayasası, çoğulcu toplumun temel yapı taşlarından olan dernekleri, sendikaları ve çeşitli meslek kuruluşlarını siyaset alanından koparmaya çalışarak, bu örgütlerin siyasetle uğraşmalarını, siyasi partilere destek olmalarını yasaklamıştır. Buradaki en önemli amaç, siyasal katılımın en önemli ve en etkili yolu olan kitleler halindeki katılımı engelleyerek, bu grupları politikadan uzaklaştırmaktır (Kapani, 2007: 150-151).

1982 Anayasası ile getirilen kısıtlamalar, sadece o dönemi etkilemekle kalmamış gelecek kuşakların siyaset hayatını da etkilemiştir. 1980’li yıllarda darbe dönemi ve sonrasına tanıklık etmiş ebeveynler, çocuklarını siyasetten uzak tutmaya çalışmıştır. 1980’li yıllarda devlet eliyle siyasetten uzaklaştırılan bireyler, 1980 sonrası artık aile fertleri tarafından siyaset sahnesinden uzak tutulmaya çalışılmıştır. Bu durum 2000’li yıllara gelindiğinde artık daha da belirginleşmiş, tüm aileler olmasa bile büyük bir çoğunluk çocuklarının siyasete girmemesi için uğraş vermiştir. Hal böyle olunca gençler, siyasete katılım konusuna mesafeli durarak herhangi bir siyasi partiye üye olmaktan kaçınmışlardır. Bu durum da ülkenin geleceğine yön verecek olan gençlerin, siyasi partiler içerisinde ki konumunu etkilemiş ve gerek parti üyeleri içerisinde gerekse de partilerin gençlik kollarında siyaset yapan gençlerin pasif bir konumda kalmasına neden olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE GENÇLİK-SİYASET İLİŞKİSİ

Bu bölümde; ilk olarak gençlik kavramının tanımı yapıp, ardından Dünya’da ve Türkiye’de gençlik hareketlerinin oluşumu ve siyasal açıdan etkileri incelenmektedir.

2.1. Gençlik Kavramı

İnsanoğlu, doğumundan yaşamının sonuna kadar birçok farklı evreler yaşamaktadır. Genel olarak bu evreler; çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık evreleri olarak bilinmektedir. Bu evreler içerisinde, insanların en devingen olduğu evre kuşkusuz ki gençlik evresidir. Zaten geçmişten günümüze Dünya üzerindeki toplumsal olaylara baktığımızda, başrolde genellikle genç kesimin yer aldığı görülmektedir.

Gençler, ilk gelişimini aile içerisinde yaşamakla birlikte, daha sonra toplumsallaşmaktadır. Bu toplumsallaşma sürecinde de, her ulus devletin kendine ait gelenek ve görenekleri olduğu için gençlik doğduğu ve büyüdüğü kültürün özelliklerine sahip olarak yetişmektedir. Bu nedenle gençliği toplumdan ayrı düşünmek pek de mümkün değildir. Ülkelerin bu örfi durumu, gençlik kavramının her ülkeye göre farklı şekillerde algılanmasına ve tanımının da farklı şekillerde yapılmasına neden olmuştur. Bu nedenle, gençlik kavramı üzerinde geçmişten günümüze ortak bir tanım yapılamamıştır.

Gençliğin tam olarak ne olduğu konusunda sosyal bilimlerde belirli bir yargı bulunmamaktadır. Gençlik üzerine yapılan sosyolojik çalışmaların öncülüğünü *Herbert Marcuse*, *Pierre Bourdieu* ve *Francois Dubet* gibi ünlü sosyologlar yapmıştır. Bu üç sosyolog tarafından geliştirilen yaklaşımlardan ilki “*biyolojik yaklaşım*” dır. Biyolojik yaklaşıma göre gençlik, belirli bir yaş grubu aralığında tanımlanıp, kuşaklar açısından ele alınmaktadır. İkinci yaklaşım ise “*sosyo-ekonomik yaklaşım*” dır. Bu yaklaşıma göre, sadece yaş faktörünü dikkate almak, kuşaklar arası farklılaşma düzeyinde odaklanmak, kuşaklar içi farklılaşmalara duyarsız kalmaya neden olmaktadır. Üçüncü

ve son yaklaşım “*sentezci yaklaşım*” dır. Bu yaklaşım, aynı yaş grubuna mensup bireylerin birtakım ortak tecrübelerden geçeceğini; fakat bu tecrübeleri farklı sosyal gruplar içinde yaşayacağını belirtmektedir (SEKAM, 2016: 11).

Birleşmiş Milletler (BM), biyolojik yaklaşım kapsamında gençliği 15-24 yaş arasındaki bireyler olarak belirlemiştir (UNESCO, 2018). Ülkemizde, 4 Şubat 2020 tarihinde 2019 yılının nüfus istatistiklerini yayınlayan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), toplam nüfusun 83 milyon 154 bin 997 olduğunu ve bu nüfus içerisinde 0-14 yaş arasındaki bireylerin 19 milyon 212 bin 345, 15-64 yaş arasındaki bireylerin ise 56 milyon 391 bin 925 olduğunu açıklamıştır (TÜİK, 2020). TÜİK, Türkiye gençlik yaş aralığını 15-24 olarak baz alırken, 2017 yılında Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı (TCGSB) bünyesinde yapılan bir araştırma kapsamında, ülkemiz gençlik yaş aralığı 14-29 olarak belirlenmiştir. Yine bu araştırma kapsamında birçok ülke incelenmiş ve ülkelerin gençlik yaş aralıkları belirtilmiştir. Bu çalışmaya göre, bazı ülkelerin gençlik yaş aralıkları şu şekildedir: “*Avusturya 0-29, Azerbaycan 14-29, Fransa 4-24, Hollanda 0-25, Yunanistan 15-35, Japonya 0-30, ...*” (TCGSB, 2017: 3). Görüldüğü üzere ülkelerin gençlik yaş aralıklarına dair sabit bir yaş sınırı yoktur. Her ülkenin gençlik yaş aralıkları farklı şekildedir.

Sosyo-ekonomik yaklaşımda asıl anlatılmak istenilenlere örnek verecek olursak; İstanbul, Ankara gibi şehirlerde üniversite okuyan 20’li yaşlardaki bir genç ile aynı şehirlerde fabrikada çalışan bir gencin veya kırsal bölgede evli ve çocuk sahibi olmuş bir gencin aynı yaşta olsalar bile genç olma deneyimi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Çünkü farklı hayat şartlarına sahip bu gençlerin, biyolojik olarak yaş aralıkları aynı olsa bile sosyal ve ekonomik açıdan aralarında birtakım farklılıklar bulunmaktadır (SEKAM, 2016: 10).

Son yaklaşım olan sentezci yaklaşıma ise, gençlerin gerek yetiştiği aile ve toplum içerisinde gerek arkadaş çevresinde gerekse de iş çevresinde yaşadığı birtakım etkileşimler ve bu etkileşimler sonucu kazanılan tecrübeler örnek olarak gösterilebilir.

Gençler bu farklı ortamlara özgü davranışları kazanmakla birlikte, sosyal ortamlar içerisinde kazandıkları tecrübelerle yaşamlarını sürdürecektir.

Bu üç farklı yaklaşımdan ziyade gençlik, siyasal bir etmen olarak da ele alınabilmektedir. 19. yüzyılın ardından siyaset sahnesinde yavaş yavaş aktif olmaya başlayan gençler, en büyük siyasal rollerini 1960'lı yıllarda -*özellikle 1968*- oynamışlardır (Lüküslü, 2014: 49). Bu dönemde Dünya'yı etkisi altına alan gençlik eylemleri büyük bir ses getirmiş ve Dünya genelinde gençliğin siyasete olan ilgisi tavan yapmıştır. 1960'lı yılların siyasal rüzgârını arkasına alan gençler, devlet kurumları tarafından gelecek yıllarda daha fazla ciddiye alınmaya başlanmış ve gençliğin siyasal katılımı konusunda birçok somut adımların atılmasına zemin hazırlamıştır.

1980'li yıllarla birlikte gerek ulusal gerekse de uluslararası metinlerde, gençliğin yükselen önemine yer verilmeye başlanmış ve gençlikle ilgili yapılan çalışmaların öncülüğünü BM üstlenmiştir (Özer, 2011: 45). BM, 1985 yılını "*Uluslararası Gençlik Yılı*" olarak kabul etmiş ve bu yılda gençliğe dair yapılacak olan çalışmaların ana temasını "*Katılım, Gelişme ve Barış*" olarak belirlemiştir. BM'nin yapmış olduğu bu çalışmadaki asıl amaç; gençlerin doğrudan katılımının önemini vurgulamak, insan hakları ve temel özgürlükler kapsamında gençlerin aralarındaki barışı sağlamak ve gençliğin ulus-inşa görevlerinde sosyal ve kültürel gelişimlerine katkıda bulunmaktır (UN, 2018).

7-8 Mart 2002 tarihlerinde, Avrupa Konseyi (AK) tarafından Polonya'nın Krakow kentinde düzenlenen "*Gençler – Kent ve Bölgelerindeki Yaşamın Aktörleri*" konulu konferans da gençliğe dair yapılmış bir diğer önemli çalışmadır. Bu konferansta, gençlerin siyasal katılımına yönelik birtakım yöntemler tartışılmış ve gençlerin sorunlarına çözüm aranmıştır (AK, 2003: 5).

Ülkemizde ise gençlik kavramına ve çalışmalarına dair ilk adımlar planlı kalkınma dönemine girilmesiyle beraber atılmıştır. Gençlik; II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (14-25), III. Kalkınma Planı'nda (14-22), IV. ve V. Kalkınma Planı'nda (12-

24), VI. Plan Dönemi'nde (15-24) yaş aralığında kabul edilmiştir. VII. Plan Dönemi'nde ise herhangi bir yaş aralığı belirlenmemiştir. Yine I. Gençlik Şurası ise gençlik yaş aralığını (12-24) yaş olarak tanımlamıştır (SEKAM, 2016: 10).

Gençlik yaş aralığı hangi yaş grubunda sayılırsa sayılsın, her toplumsal hareket zamanla kurumsallaşmaya veya durağanlaşmaya yüz tutmaktadır. Oysa bu durum gençlik hareketleri için söz konusu değildir. Çünkü gençlik, sürekli yenilendiği için kurumsallaşmayacak ve kalıplaşmayacak bir güçtür (Kışlalı, 2007: 75). Bu sebeple, gençler ortaya çıkan toplumsal hareketlenmelerde dış dünyayı harekete geçirme ve değiştirme potansiyeline sahip olmaktadır. Dünya genelinde yaşanan ihtilallere ve diğer toplumsal değişim süreçlerine bakıldığında da, başlatıcılarının ve sürdürücülerinin genellikle gençler olduğu görülmektedir (Öz, 2014: 84).

Görüldüğü üzere gençlik kavramı belirli bir kalıp içerisine sığmamakla birlikte, ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Kavramın tanımına dair birbirinden farklı birçok yaklaşım ortaya atılsa da ortak payda genellikle gençliğin devingen ve toplumlarda gelecek kuşakların sosyal, kültürel ve siyasal taşıyıcısı olduğu yönündedir. Tüm bu özellikleriyle beraber gençler, devingenliğin vermiş olduğu heyecanla Dünya üzerinde birtakım olayların fitilini ateşleyip, zamanla bu olaylara yön vermiştir.

2.2. Dünya’da Gençlik Hareketlerinin Tarihi

19. yüzyılın sonlarına doğru Dünya siyasetinde aktif olmaya başlayan genç kuşak, bu etkisini uzun yıllar sürdürüp Dünya genelinde birçok olayın –özellikle 1968 yılının- baş aktörü olmuştur. Bu yüzyılın bir diğer önemi de, yavaş yavaş gençlik örgütlenmelerinin oluşmaya başlamasıdır. Gençlik örgütlenerek, Dünya’da yaşanan gelişmelere kolektif bir şekilde katılım göstermeye çalışmış ve hemen hemen her dönem kendisinden söz ettirmiştir.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, sosyalist ve işçi sınıfını temsil eden partilerde gençlerin nüfusunun artması, gençlik örgütlerinin kuruluşuna zemin hazırlamıştır. Yine 19. yüzyılın başlarında siyasi partilerden ayrı olarak ilk genç işçi örgütleri kurulmuştur.

1886 yılında Belçika'nın Ghent kasabasında kurulan “*Genç Muhafızlar*” ilk gençlik örgütü olarak kabul edilmektedir. Belçika'nın hemen ardından; 1900 yılında İsveç'te, 1901 yılında İtalya'da, 1902 yılında Norveç'te, 1904 yılında Avusturya'da, 1905 yılında Macaristan ve Danimarka'da, 1906 yılında da Almanya, İspanya ve Finlandiya'da gençlik örgütleri kurulmuştur. İlk kuruluş aşamalarında tamamen ekonomik gayelerle hareket eden ve komünizme destek veren bu örgütler, politik konulara çok fazla katılmamışlardır (Privalov, 1976: 15).

Gençlik örgütlerinin politik konulara çok fazla katılmamasının nedeni, Sosyal-Demokrat Parti ve reformist sendika liderlerinin eğitilmemiş, başarısız ve uzlaşmayı reddeden genç işçilerde ciddi anlamda bir tehlike sezmeleridir. Bu yüzden, genç işçilerin sendikalara ve sosyalist partilere kayıt olmasına birtakım kısıtlamalar getirilmiştir. Bu şartlarda doğan “*Belçika İşçi Partisi*”, ilk işçi gençlik örgütünün doğduğu yer olması bakımından büyük bir öneme sahiptir. Parti programının 59. maddesi gençlik örgütlerinin amacını şu şekilde açıklamıştır: “*Sosyalist gençlik örgütlerinin görevi, bütün üyelerini, yaşlarına ve psikolojilerine uygun araçlarla fiziksel, entelektüel ve ahlaki bakımlardan eğitmektir.*” Yine parti programının 61. maddesinde, 21 yaşının altındaki gençlerin politik hayata katılmalarının yasak olduğu belirtilmiştir. Gençler genellikle sportif, kültürel ve eğitsel birtakım faaliyetlerle sınırlandırılmış, politik hayata katılmaları parti tarafından engellenmiştir (Privalov, 1976: 16-17).

Belçika'da durum böyleyken 1906 yılında İngiltere'de, imparatorluğun parlamento birimlerindeki genç nesiller arasında “*uygulamalı siyasal çalışmaları*” teşvik etmek amacıyla Muhafazakâr Parti tarafından “*Imps*” olarak da bilinen “*Junior Imperial League*” isminde bir gençlik örgütü kurulmuştur.⁶ Yine aynı yıl Almanya'da ilk defa genç işçi örgütleri kurulmaya başlanmıştır. Fakat Alman Sosyal-Demokrat liderler, partilerden ayrı olarak oluşturulan gençlik örgütlerine tamamen karşı çıkmışlardır. Çünkü liderler, bu örgütlerin devrimci bir şekilde hareket etmesinden çekinmişlerdir. Rusya'da da Bolşevikler, gençleri kendi saflarına çekmek için büyük bir

⁶ Y.Y.: <https://historyatkingston.wordpress.com/2016/06/15/the-imps-at-local-level-new-research-on-the-junior-imperial-league/>, (29.01.2019).

mücadele vermişlerdir. Hatta İşçilerin Bolşevik Partisi, tüzüğünde partiye üye olma konusunda hiçbir yaş sınırı dahi koymamıştır (Privalov, 1976: 18-22).

Birçok ülkede gençliğe dair olaylar bu şekilde cereyan ederken, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce gençler birçok konuda aktif olmuş ve bu konulara kolektif bir katılım göstermişlerdir. Farklı ülkelerden birçok sosyalist genç bir araya gelerek birtakım gençlik konferansları düzenlemiş, bu konferanslar bir süre sonra düzenli halde yapılmaya başlanmış ve katılım düzeyi yıldan yıla artmıştır. İlk zamanlarda her ne kadar gençlerin politik hayata katılımı engellense de, ilerleyen dönemlerde –özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra- gençler politik hayata girerek Dünya siyasetinde söz sahibi olmayı başarmışlardır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında da gençliğe dair birtakım çalışmalar devam etmiştir. Örneğin, Almanya'da “*Genç Almanya Birliği (Jung Deutschland- Bund)*” isminde bir dernek kurulmuştur. Derneğin kuruluş amacı; Birinci Dünya Savaşı sırasında orduya genç asker toplamaktır. Bu ve bunun gibi dernekler okullarda da faaliyet göstermiş, çocuklara öğretmenler tarafından savaş oyunları oynatılmıştır. Birçok siyasal parti de kendi içerisinde gençlik kolları oluşturarak benzer yapılanmaya gitmiş ve hızla toplum içerisinde bir siyasallaşma süreci başlamıştır (Gestrich, 1997: 22; Aktaran: Asutay, 2017: 66).

Birinci Dünya Savaşı'nın öncesinde gençliğe verilen önem ve bu önem doğrultusunda yapılan çalışmalar savaş sonrası dönemde de devam etmiştir. Devletler, gençliği büyük bir potansiyel olarak görmüş ve bu potansiyel güçten yararlanmak için gençleri kontrol altında tutup, yönetmek istemişlerdir. Yine bu dönemde de birçok gençlik örgütü kurulmuş ve bu örgütler, bazı siyasi liderlerin –Rusya'da Lenin, İtalya'da Mussolini, Almanya'da Hitler'in- iktidara gelmesinde büyük bir rol oynamıştır.

1918 yılında Rusya'da, Komünist Partisi'nin gençlik kolu olarak, “*Komsomol (Genç Komünistler Birliği)*” isimli bir örgüt kurulmuştur. Tam adı “*Leninist Genç*

Komünistler Birliği” olan bu örgüt, o dönemde Rusya’da en etkili politik gençlik örgütü olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.⁷ Komsomol, 14-28 yaş aralığındaki genç üyelere oluşmaktadır. Örgütün amacı, Rus Devrimi’ne katılan çeşitli gençlik örgütlerini bir araya getirmek ve üyelerine komünizm konusunda eğitimler vererek siyaset alanında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır.⁸

Komünist Rusya’da bunlar yaşanırken, Faşist İtalya’da da Komsomol örgütüne benzer nitelikte bir teşkilat kurulmuştur. Faşist gençlik örgütlerinin temelleri 1919 yılında atılmıştır. İlk olarak, okul çağındaki öğrencileri bir araya toplamak için “*Öncü Öğrenciler (Avanguardia Studentesche)*” isimli bir örgüt kurulmuştur. Ardından 1921 yılında bu örgüt, öğrenciler dışında tarım ve fabrika işçilerini de kapsayacak şekilde genişletilerek, “*Öncü Faşist Gençliği (Avanguardia Giovanile Fasciste)*” ismini almıştır (Sinanoğlu, 1933: 332; Aktaran: Demirci, 2003: 60) ve bu gençlik örgütüne katılım yaş aralığı 15-18 olarak belirlenmiştir.⁹

Almanya da ise, Weimer Cumhuriyeti Dönemi’nin son yıllarında gençlik kavramı giderek mitleştirilmiş ve siyasallaştırılmıştır. Gençlik dünyasında üniformalaşmaya ve askeri nitelikli öğelere hayranlık artmıştır. 1933 yılında nasyonal sosyalistlerin iktidara gelmesinin ardından gençlik tek tipleştirilmeye çalışılmıştır. Gençleri askeri disiplinlerle yetiştirmek, milliyetçilik duygularını arttırmak, fedakârlık, birlik-bütünlük bilinçlerini geliştirmek maksadıyla “*Bündische Jugendkulturen*” isimli gençlik birlikleri kurulmuştur. Bir süre sonra yine Almanya’da toplumsal olaylar, ekonomik çöküş ve ağır yaşam koşulları altında ezilmeye başlayan yetişkinler, bu problemlerin üstesinden gençlerin geleceğine inanmışlardır (Asutay, 2017: 68-69). Bu sebeple Nazi döneminde gençlik kolları ve gençlik kampları oluşturulmuştur. “*Gençlik kimde ise, gelecek onundur*” propagandası, bu dönemde partilerin en önemli söylemlerinden birisi olmuştur (Sommer, 1996: 198; Aktaran: Asutay, 2017: 69).

⁷ Y.Y.: <https://www.wikisozyalizm.org/Komsomol>, (30.01.2019).

⁸ Y.Y.: <https://www.britannica.com/topic/Komsomol>, (30.01.2019).

⁹ Y.Y.: <http://spazioinwind.libero.it/littorio/org/ordagf-i.htm>, (30.01.2019).

19. yüzyılın sonlarına doğru kendini göstermeye başlayan genç kuşak, ortaya çıktığı günden Birinci Dünya Savaşı ve sonrasına kadar geçen süre zarfında devletler, liderler, sendikalar, vb. kurum ve kuruluşlar tarafından potansiyel bir güç olarak görülmüş ve savaşlarda öne sürülen bir kuşak olmuştur. Gençlik aynı zamanda sürekli dizginlenmeye çalışılarak kontrol altında tutulmak istenmiştir. Fakat gençlik, kendisine giydirilmeye çalışılan bu kalıplara daha fazla sığamamış, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Dünya siyasetinde aktif bir şekilde yer alıp, birçok eyleme imza atmıştır.

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) ve hemen ardından Dünya'nın iki süper gücü olan Rusya ve ABD arasındaki çekişmeler sonucu başlayan Soğuk Savaş Dönemi (1947-1991)'nin etkisi, büyük şehirlerde bebek ölümlerinin azalması sonucunda genç nüfusun artması ve Dünya genelinde yaşanan kapitalist düzen değişiklikleri - Amerika'nın kapitalist düzendeki önderliği- toplum ve gençlik üzerinde de birtakım etkilere neden olmuştur. Değişen bu kapitalist düzenle birlikte ABD yeni bir Dünya görüşü yaratmıştır. Yaratılan bu Dünya görüşünün temel amacı, yeni tüketim kalıpları oluşturarak durağan bir toplum modeli yaratmak olmuştur (Kızık, 2011: 87; Aktaran: Koca, 2018: 89). Ortaya çıkan bu etkiler toplumsal sınıflar içerisinde farklılıklar yaratmış ve buna bağlı olarak da siyasal ve kültürel anlamda birtakım değişimler meydana gelmiştir. Gençlik de, bu değişimlerden rahatsız olarak yaşam alanlarının daraldığı kanaatine varmış ve tüm bu etkiler neticesinde yavaş yavaş düzene başkaldırmaya başlamıştır (Bulut, 2011: 124).

ABD'nin önderliğinde başlatılan kültürel anlamda değişim hareketi, hemen hemen tüm Batı toplumlarına yayılmıştır. Müzikten giyime, eğlenceye kadar birçok alanda salt tüketici bir toplum yaratılmak istenmiştir. Fakat gençlik, kendisine dayatılan bu durumu kabullenmeyip, bir süre sonra isyan etmeye başlamıştır. Gençliğin göstermiş olduğu bu tutumun iki sebebi vardır: Birincisi, bu dönemin gençleri Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın yoksunluk günlerinde değil, refah düzeyinin arttığı günlerde doğmuştur. Bu sebeple savaş jenerasyonun azla yetinme ideolojisini benimsememişlerdir. Bu durum da gençleri kısıtlayıcı bir durumdan ziyade, aşırıya

kaçan bir tavra sürüklemiştir. İkinci sebep ise, Amerikan yaşam tarzının insanları tektipleştirici ve tüketim endeksli bir yapıya büründürmesidir (Koca, 2018: 90). Tüm bu sebeplerden ötürü gençlik 1960'lı yıllarda, yavaş yavaş kıpırdanmaya başlamış ve toplum düzeninde meydana gelen değişiklikleri kendilerince yorumlayarak, haklı gördükleri birtakım değişiklikleri yapmak için harekete geçmişlerdir.

Harekete geçen gençler, 1960'lı yıllarda üniversitelerde iyi bir eğitim verilmediği ve beklentilerinin karşılanmadığı gerekçesiyle birtakım eylemler yapmışlardır. Yapılan bu eylemler ve üniversitelerde başlayan öğrenci hareketlenmeleri sadece Avrupa'da değil, hemen hemen her yerde ve aynı zaman diliminde tüm Dünya ülkelerini etkisi altına almayı başarmış ve hızla yayılmıştır. Yine bu yıllarda, *'Tom Hayden'* ve *'Abbie Hoffman'* gibi gençler, yozlaşmış olduklarını düşündükleri Amerikan toplumuna karşı yeni bir kültür yaratmışlardır. *"Hippi Kültürü"* olarak bilinen bu oluşumla, mevcut toplumsal düzene ve yaşam tarzına karşı çıkmıştır (Aydın, 1971: 17; Aktaran: Bulut, 2011: 127).

Yine 1960'lı yıllarda yaşanan; Cezayir Savaşı, Ernesto Che Guevara ve Fidel Castro öncülüğünde yürütülen Küba Devrimi, Dünya'nın en büyük askeri gücüne sahip Amerika karşısında bağımsızlık direnişi veren Vietnam'ın mücadelesi, Çin Kültür Devrimi, Filistin Direniş Hareketi ve Amerika'da zenci Afro-Amerikalıların isyanları (Althusser, 1969: 45) 1968 hareketine ivme kazandıran olaylardan bazılarıdır.

1968 yılı Dünya gençliği açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu yılda tüm Dünya'yı kasıp kavuran gençlik hareketleri yaşanmış, gençler sokaklara dökülerek isyanın simgesi haline gelmiştir. 1968 yılının önemli olan bir diğer özelliği ise, hemen hemen tüm Dünya ülkelerinde eş zamanlı olarak bu hareketin başlamış olmasıdır. Gençler, adeta önceden sözleşmiş gibi Dünya genelinde birtakım hareketlenmelerin başlamasına kaynaklık etmiştir. Gösterilen tepkiler, çığ gibi büyüyerek ülkelerin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılarına göre şekillenmiştir.

ABD’de gençlik hareketleri 1960’larda “*Medeni Haklar*” protestolarıyla başlamıştır. Bu hareket, öğrencilerin gücünü göstermesi açısından önemli olmuştur (Parlak, 1999: 88). 1968’li yıllarda ise Berkeley ve Columbia üniversitelerinde, “*sit-in (oturma eylemi)*” ve “*direct action (doğrudan eylem)*” kavramları tüm Dünya’da öğrenci hareketlerine öncülük etmiştir (Barbara ve Ehrenreich, 1987: 17). Bu dönemde ABD’de yaşanan gençlik hareketlerini diğer ülkelerden ayıran en önemli özellik, ABD’de Marksizm görüşünün daha az yer bulmasıdır (Cogito, 1998: 104; Aktaran: Bulut, 2011: 129). Yani ABD’de meydana gelen ayaklanmalar sosyalizmden uzak bir seyir izlemiştir.

Tarih boyunca, Avrupa’da yaşanan her devrimin fitilinin ateşlendiği yer olan Fransa, 1968’de yaşanan öğrenci olaylarına da öncülük etmiştir. Hareketin esin kaynağı; ABD’de Vietnam Savaşı’nı protesto etmek amacıyla yapılan gösteriler ve 4 Nisan 1968 tarihinde Martin Luther King’in bir suikast sonucu öldürülmesi olmuştur (Bulut, 2011: 129-130). Fransa, İngiliz Marksist tarihçi-yazar Eric Hobsbawm’ın deyişiyle, “*öğrenci ayaklanmalarının merkez üssü*” olarak kabul edilmiştir (Hobsbawm, 2006: 330; Aktaran: Öztürk, 2018: 373).

ABD ve Fransa’da bunlar olurken, İtalya ve Almanya’da eylemler sert bir şekilde yaşanmıştır. Almanya’da, Sosyal Demokrat Parti’ye güvenin azalması sonucu cereyan eden olaylar (Bulut, 2011: 130), Alman sol öğrenci hareketinin en karizmatik liderlerinden biri olan “*Kızıl Rudi*” olarak da tanınan ‘*Rudi Dutschke*’nin suikasta uğrayarak ağır yaralanması ve bir süre sonra yaşamını yitirmesi üzerine¹⁰ daha da şiddetlenmiştir.

İtalya’da da ortaya çıkan öğrenci ayaklanmaları sert bir şekilde yaşanmıştır. İlk olarak 1967 yılında filizlenen hareket, ilerleyen yıllarda yoğun bir şekilde devam etmiştir. Üniversitelerin demokratik bir ortama kavuşmasını isteyen öğrenciler; Milano, Torino, Napoli... gibi birçok üniversiteyi işgal etmişlerdir. ABD, Fransa ve Almanya’daki “*doğrudan eylem*” ve “*doğrudan demokrasi*” gibi hareketleri örnek alan

¹⁰ Y.Y.: <https://www.dw.com/tr/%C3%B6%C4%9Frenli-hareketinin-k%C4%B1z%C4%B1l-rudisi/a-5043853>, (02.02.2019).

öğrenciler ‘öndersiz’ yapılar oluşturmuşlardır. Eylemler 1971 yılına kadar sürmüş, 1971 yılından sonra İtalya siyasal istikrarına kavuşmuştur (Akalin, 1995: 54-57).

Siyasal bir kitle olarak, ortaya çıktıkları 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın sonlarına kadar gençlik daima kendisinden söz ettirmeyi başarmıştır. İlk zamanlarda devletlerin birtakım siyasal çekincelerinden dolayı bazı kısıtlamalara maruz kalsa da, ileriki yıllarda kalıplarına sığmayarak –özellikle 1968 yılında- taşmıştır. Dünya’nın birçok ülkesinde aynı zaman diliminde başlayan öğrenci ayaklanmaları, gençlerin küresel çapta bir güç gösterisi yapmasını sağlamıştır. Kendilerinden önceki kuşakların sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik, vb. birçok yönünü eleştiren gençler, yeni paradigmlar –örneğin hippie kültürü- yaratmak için çabalamışlardır. Yaratılmak istenen bu paradigmlar, yine küresel anlamda yavaş yavaş yayılmıştır. 1968 yılında yaptıkları eylemlerle zirveye çıkan genç kuşak, 1980’li yıllardan sonra yavaş yavaş etkisini kaybetse de 68 Kuşağı olarak adlandırılan bu dönem, hafızalardan kolay kolay silinmemiştir.

2.3. Türkiye’de Gençlik Hareketlerinin Tarihi

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nde başlayan gençlik hareketleri, Cumhuriyet rejiminin kurulmasının ardından da devam etmiş, gençlik durağan bir yapıya bürünmemiştir. İlk başlarda vatan savunması ve bağımsızlık uğruna başlayan hareketlenmeler daha sonra iktidar tepkisine dönüşmüştür. 1980 askeri darbesine kadar sesini duyuran ve yaptıklarıyla sürekli gündemde olan genç kuşak, darbeden sonra getirilen birtakım kısıtlamalar ve diğer nedenlerden –ailelerin çocuklarını siyasetten uzak tutmaya çalışması- dolayı siyasetten yavaş yavaş uzaklaşmış/uzaklaştırılmıştır.

2.3.1. Osmanlı Dönemi’nde Gençlik Hareketleri

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nde karşımıza çıkan ilk ayaklanma, 16. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp, 17. yüzyılın başlarına kadar devam eden “*Suhte İsyanları*”, diğer adıyla “*Medreseli İsyanları*”dır. ‘*Suhte*’, kelime anlamı itibarıyla “*ilim aşkıyla yanmış, tutuşmuş medrese talebesi*” anlamına gelmektedir. Bu talebeler

küçük yaşlarda medreseye girip, uzun yıllar boyunca eğitimlerini yatılı olarak sürdürmektedir. 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda, sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan birtakım değişimlerin etkisiyle, kırsal alandan kentlere başlayan göçle birlikte artan nüfus ve işsiz gençlerin medreselerde konaklamak istemesi üzerine cereyan eden bu ayaklanma, imparatorluk tarihinde bir ilk olması nedeniyle büyük bir ses getirmiştir. Dönemin kaynaklarında “*Suhte Fesâdı*” olarak da geçen bu isyan, 1595 yılına kadar devam etmiştir (Köse, 2017: 22-23).

Suhte İsyanı'nın ardından, önemli olan bir diğer isyan hareketi “*Kuleli Vakası*”dır. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde, III. Selim ve II. Mahmut –askerlik, eğitim, hukuk, yönetim, vb. alanlar- ile başlayan Batılılaşma hareketleri 19. yüzyılda, imparatorluğun dağılma dönemine girmesinin ardından da devam etmiştir. Dönemin padişahı Abdülmecit tarafından, imparatorluğun kötü gidişatını ve dağılmasını engellemek ve Batı tarzında yenilikler yapmak maksadıyla birtakım reform ve batılılaşma hareketleri yapılmıştır. İlki 1839 yılında ilan edilen “*Tanzimat Fermanı*”yla birlikte, Gayrimüslimler ve Müslümanlar hayatın birçok alanında eşit kabul edilmiştir. Ayrıca yine bu fermanla, anayasal devlet ve hukukun üstünlüğü ilkeleri uygulamaya konulmuştur. Yapılan ikinci önemli ıslahat çalışması ise 1856 yılında ilan edilen “*Islahat Fermanı*”dır. Tanzimat Fermanı'nda Gayrimüslimler ve Müslümanlar arasında sağlanan eşitlik, Islahat Fermanı'nda Gayrimüslimler lehine arttırılmıştır (Ülgen Adadağ, 2019: 91-92). Bunun üzerine halk bu duruma tepki göstermiş ve bu tepki ilerleyen zamanlarda tarihi bir olaya dönüşmüştür.

Islahat Fermanı'ndan sonra yaşanan tepkisel gelişmeler sonucunda Osmanlı İmparatorluğu içinde, 1859 yılında oluşan ilk siyasi gruplaşma “*Fedailer Cemiyeti*” dir. Cemiyetin amacı, ordunun da desteğiyle padişah Abdülmecid'i tahttan indirip, yerine Abdülaziz'i tahta geçirmektir. Fakat cemiyetin üyeleri bu amacını gerçekleştiremeden yakalanmışlar ve Çengelköy'deki Kuleli Kışlası'nda yargılanarak, cezalandırılmışlardır. Yaşanan bu olay tarihimizde “*Kuleli Vakası*” olarak anılmıştır (Berkes, 2012: 272).

Kuleli Vakası, toplumun her kesiminden –asker, bürokrat, öğrenci, ulema, vd.- katılımının olduğu, meşru yönetime karşı yapılmış bir darbe girişimidir. Faaliyetlerini gizlilik içinde yürüten birçok örgüt, Kuleli Vakası’nın ardından meşru yönetime başkaldırabileceğini anlamış, ilerleyen dönemlerde meydana gelecek olan girişimlerin ilham kaynağı olmuştur (Kurt ve Mengüaslan, 2017: 410-411).

Kuleli Vakası’nın vermiş olduğu cesaretle dönemin öğrencilerinin önyak olduğu “*Talebe-i Ulûm İsyanı*” yine bu dönemin bir başka önemli olayıdır. Dönemin sadrazamı Mahmud Nedim Paşa’nın –halkın deyimiyle Nedimof- büyük bir Rus hayranı olması ve maliye teşkilatını sıkıntıya sokması, dönemin öğrencilerinin tepkisini çekmiştir. Yapılan gösteriler sonucunda Mahmud Nedim Paşa görevinden istifa etmiştir. Böylece Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk kez bir kabine, öğrenci ayaklanmasıyla düşürülmüştür (Taylak, 1969: 2-7; Aktaran: Okutan, 2004: 4).

Osmanlı İmparatorluğu’nda, Fedailer Cemiyeti’nden sonra, ikinci örgütlü muhalefet hareketi, 1865 yılında kurulan “*Yeni Osmanlılar Hareketi*”dir. Bu grup, Fransız Devrimi’nin etkisiyle yayılan eşitlik, kardeşlik, özgürlük, milliyetçilik, vb. ideallerden etkilenmiştir. Yine Avrupa’ya giden elçilerin yanında gençlerin de gönderilmesi Batılı tarzda bir hayranlığın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Avrupa’ya giden bu gençler daha sonra çeşitli gizli dernekler ve fikir kulüpleri kurarak devletin bekası üzerine kafa yormaya başlamışlardır. Yeni Osmanlılar Hareketi de işte bu etkiler neticesinde doğmuştur (Örmeci, 2010: 98).

Yeni Osmanlılar, imparatorluğun siyasal yaşamında önemli bir role sahiptir. Amaçları, imparatorluğu ‘*meşruti*’ bir yapıya kavuşturup, anayasal bir düzen kurmaktır. Hareketin önde gelen isimleri “*Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi ve Mithat Paşa*”dır. Bu isimlerden Namık Kemal, ilk kez, “*egemenlik hakkının halkta bulunduğunu*” söylemiştir. Yeni Osmanlılar, Batı tarzı düşünce hareketlerine –özellikle Fransız- önem verip, bu ideal ve ideolojileri Türkiye’ye sokma gayreti içinde olmuşlardır. Fakat Yeni Osmanlılar Hareketi’nin ömrü çok uzun olmamış, bir ihbar sonucu birçok üyesi yakalanmış, birçoğu da Avrupa’ya kaçmıştır. Avrupa’ya kaçan üyeler orada ‘*Genç*

Türkler/Jön Türkler (Jeunes Turcs)’ olarak adlandırılmış ve ‘*Muhbir*’, ‘*Hürriyet*’ gibi gazeteler çıkararak meşrutiyet ve hürriyet fikirlerini işlemişlerdir (Teziç, 1976: 174). Örgütün kendilerini yurtdışında Fransızca bir ifade olan ‘*Jeunes Turcs*’ olarak adlandırmasının nedeni, 19. yüzyılın ilk yarısında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde, ‘*Genç*’ ön adlı politik sebeplerle oluşturulmuş gizli cemiyetleri taklit etme eğilimidir (Sungu, 1940: 1; Aktaran: Burak, 2003: 296).

Jön Türklerin meşrutiyet çalışmalarının yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu’nun o dönemde içinde bulunduğu ekonomik, siyasi bozulmalar ve yabancı ülkelerle yapılan bazı anlaşmalar neticesinde halkın göstermiş olduğu tepkiler, meşrutiyete giden yolu hızlandırmıştır. Dönemin padişahı Abdülaziz zorla tahttan indirilip, yerine V. Murat tahta çıkarılmıştır. Fakat V. Murat da akli rahatsızlığı olduğu gerekçesiyle tahttan indirilmiş, yerine meşrutiyeti ilan etmeye meyilli olan II. Abdülhamit tahta çıkarılmıştır. Abdülhamit’in tahta geçmesinin ardından, 28 kişilik bir komisyon oluşturulmuş ve yapılan çalışmalar sonucunda 23 Aralık 1876 tarihinde I. Meşrutiyet (Kanun-i Esasi) ilan edilmiştir. Böylece ilk Osmanlı Meclisi 19 Mart 1877 tarihinde açılmıştır. Fakat açılan bu Meclis çok uzun ömürlü olmayıp, Rus ordularının Yeşilköy’e kadar girmesi nedeniyle, 14 Mart 1878 tarihinde Abdülhamit tarafından süresiz olarak tatil edilmiştir (Burak, 2003: 294).

Kanun-i Esasi’nin askıya alınması ve Abdülhamit yönetiminin artan baskıları, siyasal anlamda birçok öğrenci hareketinin doğmasına neden olmuştur. Ancak bu öğrenci hareketlerinin diğerlerinden farkı, faaliyetlerini gizlilik içinde yürütmeleridir. Artık gençlerin siyasi faaliyet alanı medreselerden, sayıları gittikçe artan laik eğitim-öğretim kurumlarına ve askeri okullara kaymıştır. Çünkü medrese öğrencileri arasında, askeri okullardaki gibi gizli yapılanmalar ve faaliyetler yoktur. Medrese öğrencilerinin genellikle disiplinsiz ve beraberlikten uzak bir yapıya sahip olması da gizli örgütlerin oluşumunu zorlaştırmıştır (Turan, 1969: 178-183).

Abdülhamit yönetiminin uyguladığı baskılara direnmek amacıyla, 1889 yılı mayıs ayında, Sirkeci Demirkapı’daki “*Tıbbiye-i Askeriye*” okulunda önemli bir

öğrenci örgütü kurulmuştur. Askeri tıbbiye öğrencilerinden olan; *İbrahim Temo* (kurucu), *İshak Sükûtî*, *Çerkez Mehmet Reşit* ve *Abdullah Cevdet* tarafından oluşturulan bu gizli örgütün ismi “*İttihad-ı Osmanî*” olmuştur. Örgütün kurucularından olan İbrahim Temo’nun yapmış olduğu bir İtalya seyahati sırasında İtalyan ‘*Carbonari Hareketi*’ hakkında bilgi topladığı belirtilmektedir. İttihad-ı Osmanî’nin kuruluş ve örgütlenme şeklinde de İtalyan hareketin etkisi görülmektedir. İttihad-i Osmanî de tıpkı Carbonari gibi faaliyetlerini gizlilik içinde ve hücre esasına göre yürütmüştür. Örgütün kuruluş amacı, Kanun-i Esasi’yi yeniden yürürlüğe sokmak ve Abdülhamit’in keyfi yönetimine son verip, yeniden ‘*meşruti*’ bir yönetime geçmektir (Teziç, 1976: 176-177).

Faaliyetlerini gizlilik içinde yürüten bu örgütün fikirleri ülke genelinde diğer askeri okullara da yayılmıştır. Bu sebeple örgütün adı ve etkinlikleri bir süre sonra duyulmayı başlanmış ve üyelerinden bazıları yakalanmıştır. Bunun üzerine diğer üyelerin birçoğu yurtdışına kaçarak çalışmalarına orada devam etmek zorunda kalmıştır. Örgütün kaderi de aslında bu noktada, yurtdışında değişmiştir.

Yurtdışında yaşayan Abdülhamit muhaliflerini yakından takip eden İttihad-ı Osmanî taraftarları, özellikle Paris’te yaşayan Ahmet Rıza ve gazetesi ‘*Meşveret*’i ilgiyle takip etmişlerdir. Daha sonra örgütün üyeleri Ahmet Rıza ile iletişime geçmeyi başarmış, onu da örgüte katarak, örgütün Paris temsilcisi yapmışlardır. Ahmet Rıza daha sonra örgütün adını “*İttihat ve Terakki*” olarak değiştirmiştir (Ahmed Rıza Bey’in Anıları, 1988: 22-23; Aktaran: Kanberoğlu, 2018: 203).

Faaliyetlerine yurtiçinde başlayıp, yurtdışına kadar uzanan bu örgüt, ülke çapında da Abdülhamit iktidarının keyfi yönetime son vermek amacıyla, halkı örgütlemeyi başarmıştır. Yurtiçinde, yeniden meşruti yönetime geçilmesi için çok sayıda eylemler yapılmış, bir süre sonra tepkiler çığ gibi büyümüştür. Yurtdışında da çıkarılan gazetelerle örgüt, amacını ve isteklerini açıkça dile getirmiştir. Yapılan bu çalışmalar bir süre sonra meyvesini vermiş, Abdülhamit 23 Temmuz 1908’de II. Meşrutiyet’i ilan etmek zorunda kalmıştır.

II. Meşrutiyet, bir saray darbesi veya toplumun üst zümreleri tarafından kabul ettirilen bir hareket değildir. Bu hareket; asker, sivil, öğrenci, aydın, vb. birçok sosyal sınıfı içinde barındırmıştır. II. Meşrutiyet'in önemli olan diğer bir yanı ise, kansız ve barışçıl bir biçimde gerçekleşmiş olmasıdır. Baskıcı yönetiminden meşrutiyete geçiş bir uzlaşma şeklinde olmuş ve Abdülhamit tahtta kalmaya devam etmiştir (Burak, 2003: 302-303).

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte iktidara gelen ve imparatorluğun sonuna kadar iktidarı elinde tutan İttihat ve Terakki döneminde, öğrenci faaliyetleri çok fazla görülmemiş ve bu dönemde çok fazla öğrenci ve gençlerin desteği alınamamıştır. Bu desteği normal şartlar altında alamayan İttihat ve Terakki, baskı yolunu tercih etmek zorunda kalmıştır. Bazı kitap ve dergilerin dağıtımı ve okunması yasaklanmış, kendi görüşlerine uymayan muhalif örgütler kapatılıp üyeleri cezalandırılmıştır (Turan, 1969: 189-190).

İttihat ve Terakki yönetimin baskıcı tutumuna karşılık tepkiler yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Tepkilerin en büyük ve en önemlisi de “*31 Mart Olayı*”dır. Muhalif bir gazetecinin öldürülmesinin ardından başlayan olaylar, şeriat eylemlerine dönüşmüştür. Bunun üzerine Selanik'te bulunan Hareket Ordusu İstanbul'a gelerek isyanı bastırmıştır. İsyanın bastırılmasının ardından, Abdülhamit tahttan indirilip Selanik'e gönderilmiş ve Meclis yoğun bir şekilde çalışmalara başlamıştır. Meclis'te toplantı, basın, çalışma hayatı gibi birçok konuda yasalar çıkarılmış, dernek kurma hakkı tanınmış ve ülke bütünlüğüne karşı kurulan cemiyetlere birtakım yasaklar getirilmiştir (Burak, 2003: 305-307).

1909 yılında, Kanun-i Esasi'nin ilk halinde yapılan değişiklikler kapsamında getirilen cemiyet kurma özgürlüğü, ileriki dönemler için büyük bir etki yaratmıştır. Cemiyet kurma özgürlüğünün yasallaşmasıyla birlikte, eskiden faaliyetlerini gizlilik içinde yürüten cemiyet ve dernekler, artık yasal bir statüye kavuşup, açık bir şekilde örgütlenmelerini ve faaliyetlerini sürdürebilir hale gelmiştir. Önemli olan bir diğer husus da, 1909 değişikliğinin sağladığı imkânlar sonucunda siyasi partilerin yavaş yavaş

ortaya çıkmaya başlamasıdır. Bu dönemde İttihat ve Terakki yönetimine muhalif olarak birçok fırka ve cemiyet de kurulmuştur. “*Osmanlı Ahrar Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası, Osmanlı Sosyalist Fırkası, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, vd.*” bu fırkalardan bazılarıdır (Teziç, 1976: 183-191). Bu fırkalar içerisinde İttihat ve Terakki yönetimini en çok zorlayan ve en ciddi muhalif tepkiyi gösteren Hürriyet ve İtilaf Fırkası olmuştur.

Kurulan birçok partinin yanında, gençlik hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı cemiyet ve dernekler de yine bu dönemde göze çarpmaktadır. Bunlardan en önemlileri, 1912 yılında kurulan “*Türk Ocakları*” ve 1916 yılında kurulan “*Milli Türk Talebe Birliği (MTTB)*”dir. İmparatorluk döneminde oluşan bu iki önemli örgüt, Cumhuriyet Dönemi’nde de etkisini sürdürmüş özellikle MTTB içerisinde bulunan birçok genç Türk siyasetine yön vermiştir.

Tanzimat Fermanı’nın ilanından sonra başlayan imparatorluk içindeki ayrılıkçı hareketler, ilerleyen dönemlerde daha da artmıştır. Bunun üzerine, bu ayrılıkçı faaliyetleri önlemek için Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi akımlar geliştirilip uygulanmaya konulmuştur. Fakat bu fikir akımları da ayrılıkçı hareketlerin önüne geçememiştir. Askeri Tıbbiye Mektebi’nde öğrenim gören 190 askeri tıbbiye öğrencisi, yaşanan bu olaylara çözüm bulmak amacıyla ‘*milliyetçilik/Türkçülük*’ fikrinin ağır bastığı bir gönüllüler kuruluşu oluşturmuştur. Bu kuruluşa dönemin ünlü Türkçülerinden “*Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura ve Fuat Sabit Ağacık*” gibi isimler de katılmışlardır. 3 Temmuz 1911 tarihinde yapılan bir toplantıda, Türkçülük fikrini yayıp yaşatmak için bir dernek kurulması kararlaştırılmıştır. Böylece fiili olarak 1912 yılında İstanbul’da Türk Ocakları resmen faaliyetlerine başlamıştır. Dernek, kuruluşunun ardından fikirlerini yaymak amacıyla birçok ilde toplantı ve konferanslar vermeye başlamıştır. Türk Ocakları bu amaca ulaşırken “*Sırf milli ve içtimai bir vaziyette*” kalacağını belirtmiş, “*Asla siyaset ile uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasi fırkalara hadim bulunmayacaktır*” şeklinde

beyanlar vermiştir.¹¹ Fakat Cumhuriyet'in ilanından sonra yaşanan gelişmelerde tam tersi bir durum olduğu görülmektedir.

Hamdullah Suphi Tanrıöver bu dönemde Türk Ocakları'nın faaliyetlerini şöyle anlatmıştır: “*Anadolu’da Kuvay-ı Milliye henüz teşekkül etmemişti. Meclis toplanmamış ve hükûmet kurulmamıştı. O zamanki Türkiye’de mevcut 28 ocağın merkezi olan İstanbul Türk Ocağı kendi reisini (Mustafa Kemal’i) tanımakta müşkülât çekmedi. Yanı başındaki Babiali’ye ve karşısındaki Saraya değil, fakat Anadolu’nun uzak bir köşesinde milli ümidin timsali olarak çıkan genç kahramana şikâyetlerini yazdı, böylece merciini tanıdı ve O’nun etrafında sınıksız toplandı*” (Türk Yurdu, 1928: 60; Aktaran: Karaer, 1992: 14-15). Hamdullah Suphi'nin yapmış olduğu bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, Türk Ocakları Osmanlı Dönemi'nde Mustafa Kemal'in görüşlerine sadık kalarak, O'na destek olmuştur. Bu destek Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir.

Türk Ocakları'nda yer alıp Mustafa Kemal'e destek olan diğer bilindik isimlerden bazıları şunlardır: “*Kazım Karabekir, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Reşit Galip, Mahmut Esat Bozkurt, Ruşen Eşref Ünaydın, Besim Atalay, Tunalı Hilmi, İzzet Ulvi, Celal Sahir, Mustafa Necati, Vasıf Çınar...*” (Kodal, 2014: 302).

Türk Ocakları'ndan sonra, yine bu dönemin en önemli kuruluşu MTTB olmuştur. MTTB, 14 Aralık 1916 tarihinde, bizzat hükümet eliyle -İttihat ve Terakki tarafından- kurulup desteklenmiş ve uzun yıllar boyunca üniversite gençliğine hitap etmiştir. Gençler, ülkenin içinde bulunduğu kötü gidişatı engellemek, üniversite gençliğinin ülkenin geleceği hakkında söz sahibi olmasını sağlamak ve Balkanlar'da kaybedilen toprak kayıplarına tepki göstermek amacıyla birtakım eylemlerde bulunmuşlardır (Duman ve Yorgancılar, 2008: 34). MTTB, kuruluşundan itibaren dört farklı evrede incelenebilir. İlk evre 1916-1920, ikinci evre 1926-1936, üçüncü evre 1946-1965 ve dördüncü evre de 1965-1980 yılları arasını kapsamaktadır. MTTB'nin

¹¹ Y.Y.: <https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi-3496>, (14.02.2019).

dikkat çeken bir diğer yapısı ise, 1965 yılına kadar sol görüşü temsil ederken, 1965 yılından sonra ise sağ görüşü temsil etmeye başlamasıdır.¹²

Gerek Türk Ocakları gerekse de MTTB Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte adından sıkça söz ettiren iki yapılanma olarak dikkat çekmişler, kuruluşları itibariyle belli dönemlerde sekteye uğrasalar da, 1980'lere kadar faaliyetleri etkin bir şekilde devam ettirmeyi başarmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde, 16. yüzyılda Suhte İsyanları'yla başlayan gençlik hareketlenmeleri, Cumhuriyet'in ilanına kadar hemen hemen her dönem az da olsa kendisinden söz ettirmiştir. Çeşitli nedenlerle ortaya çıkan bu ayaklanmalar; bazen padişaha karşı, bazen sadrazama karşı, bazen de ülkenin bağımsızlığını korumaya karşı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasının ardından, Emperyalist devletler tarafından topraklarının parçalanmaya ve paylaşılmaya çalışıldığı bir dönemde, Milli Mücadele Dönemi'nin en büyük aktörü yine gençler olmuştur. Ülkenin birçok yerinde mitingler ve gösteriler yapan gençler, İstanbul'dan Anadolu'ya silah kaçırarak ve cephelerde görev alarak Milli Mücadele'nin kazanılmasında büyük bir güç olmuştur (Kabacalı, 2007: 61). Cephelerde savaşan gençler, vatan topraklarını savunup, bağımsızlık uğruna canlarını feda etmekten çekinmemişler, ülke bağımsızlığının kazanılmasında büyük bir rol oynamışlardır.

Hatta 4 Eylül 1919 tarihinde toplanan Sivas Kongresi'nde, Askeri Tıbbiye temsilcisi olarak katılan Hikmet Bey, mandacılığın konuşulduğu esnada Mustafa Kemal'e: *“Paşam, farzımuhal (varsayalım ki) manda fikrini siz kabul ederseniz sizi reddeder, Mustafa Kemal'i vatan kurtarıcısı değil, vatan batırıcısı olarak adlandırır, tel'in ederiz (kınarız)”* demiştir. Hikmet Bey'in bu cümlesi üzerine söz alan Mustafa Kemal: *“Evlat, müsterih ol, Gençlikle iftihar ediyorum (övünüyorum). Gençliğe güveniyorum. Biz azınlıkta kalsak dahi mandayı kabul etmeyeceğiz. Parolamız tektir ve değişmez: Ya İstiklâl ya ölüm! Gençler, vatanın bütün istikbali size, genç nesillerin anlayış ve enerjisine bağlanmıştır”* (Kabacalı, 2007: 61).

¹² Y.Y.: <http://www.mttb.org.tr/sayfalar/tarihce/94>, (14.02.2019).

Milli Mücadele Dönemi'nde gençlerin, ülkenin bağımsızlığı uğruna verdiği mücadeleler Mustafa Kemal tarafından takdir edilmiş, savaş sonrasında ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da Mustafa Kemal, gençlere güvenini her fırsatta dile getirmiştir. Bu sebeple de, yeni rejimi koruma ve geliştirme görevini Türk gençliğine emanet etmiştir.

2.3.2. 1923-1950 Dönemi'nde Gençlik Hareketleri

Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasıyla birlikte, ülkede rejim değişikliğine gidilmiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilmiş, devletin yeni rejimi artık Cumhuriyet olmuştur. Kurulan yeni rejimle birlikte, toplumsal ve siyasal anlamda birtakım önemli değişiklikler ve yenilikler yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde faaliyetlerine başlayan Türk Ocakları ve MTTB, Cumhuriyet Dönemi'nde yeni rejimin halka benimsetilmesinde ve yeniliklerin tanıtılmasında büyük bir rol üstlenmişlerdir.

Savaş döneminde bu iki önemli örgüt faaliyetlerini durdurarak cephelerde görev yapmıştır. Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından ülkenin bağımsızlık mücadelesinde etkin bir şekilde yer alan Türk Ocakları'nın faaliyetlerinin yeniden başlamasını bizzat Mustafa Kemal istemiştir. Gerek Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde gerekse de Milli Mücadele Dönemi'nde Mustafa Kemal'in yanında yer alan bu kuruluşun, Cumhuriyet'in ilanından sonra da birtakım ilke ve devrimlerin halka ulaştırılmasında ve benimsetilmesinde önemli bir araç olacağı düşünülmüştür. Mustafa Kemal, Anadolu'ya yapmış olduğu gezilerde de özellikle konuşmalarını Türk Ocakları şubelerinde yapmış ve her koşulda ocaklara sahip çıkmıştır.

Mustafa Kemal, ülkede gerçekleşen rejim değişikliğinden sonra yapılan devrimlerin halka ulaştırılmasında ve benimsetilmesinde Türk Ocakları gibi kurumların yararlı olacağını düşünürken, devrimlerin ileriye taşınması, Cumhuriyet'in korunması ve geliştirilmesi rolünü de Türk gençliğine görev olarak vermiştir. Çünkü Mustafa

Kemal, en gelişmiş kurumların bile elbet bir gün eski düzene dönmesinin kaçınılmaz olduğu düşüncesindedir. Eski düzenle tekrardan bütünleşmeyecek ve yeniliklere kısa zamanda uyum sağlayacak kitle kuşkusuz ki gençliktir. Bu nedenle Mustafa Kemal, Cumhuriyet'i gençlere emanet etmiştir (Kışlalı, 2007: 75).

9 Eylül 1923 tarihinde kurulan Halk Fırkası'yla başlayıp Cumhuriyet Halk Partisi'ne uzanan süreçte, 1950'ye kadar CHP 27 yıl iktidarda kalmıştır. Bu nedenle, gençlerin tek siyaset yapma yeri de CHP olmuştur. 27 yıllık tek parti döneminde gençlere verilen misyon, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda parti içerisinde görev yapmaktır. Diğer yandan Cumhuriyet'in birinci kuşağında (1923-1950) öğrenci hareketlerine bakıldığında, üniversite gençliğinin kendilerine verilen Cumhuriyet'i koruma rolünü içselleştirdikleri görülmektedir (Lüküslü, 2014: 41). Yani gençler bu dönemde, dışarıdan gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı Cumhuriyet'i korumayı en büyük görevlerden biri saymıştır.

Milli Mücadele Dönemi'nde ülkenin içinde bulunduğu savaş ortamı sebebiyle bir süre gençlik eylemlerine rastlanmamıştır. Gençlerin, ülkenin bağımsızlığı için cephelerde savaşması bu durumun en önemli nedenidir. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise gerçekleşen ilk gençlik eylemi, 16 Kasım 1924 tarihinde İstanbul'da meydana gelmiştir (Duman ve Yorgancılar, 2008: 35-36). Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul tramvayları, Belçika kökenli bir firma olan '*İstanbul Tramvay Şirketi*' tarafından işletilmektedir. Diğer toplu taşıma araçlarında öğrenci bileti uygulaması olmasına rağmen, bu şirket öğrencilerden tam ücret almıştır. Bunun üzerine MTTB bu durumu protesto etmek amacıyla bir kampanya başlatmıştır. Kampanyaya katılan öğrenciler, ertesi gün tramvaylara binip yarı ücret ödemişlerdir. Bunun üzerine öğrenciler ve tramvay şirketi çalışanları arasında çıkan arbede sonucu olay yerine gelen polislerden birinin tabancasıyla iki öğrenci ve bir gazeteciye yaralaması olayları daha da alevlendirmiştir. Ertesi gün, öğrenciler büyük bir gösteri yürüyüşü düzenleyerek olayları protesto etmiştir. (Kabacalı, 2007: 72-73). Çıkan olaylarda görülen sebep, yarım bilet uygulaması gibi gözükse de olay sonrası yapılan eylemler, ülkede yabancı sermayeye karşı açık bir tepkiye dönüşmüştür (Duman ve Yorgancılar, 2008: 36).

Cumhuriyet'in ilk evresinde en etkili öğrenci topluluğu MTTB olmuştur. Bu dönemde yapılan hemen hemen bütün protesto eylemlerinde yer alan MTTB, gençlerin örgütlenmesinde büyük bir rol oynamıştır. MTTB'nin etkin olduğunun en büyük göstergesi de, yurtdışında Türk gençliğini temsil eden tek örgüt olmasıdır. Bu dönemde MTTB, birçok uluslararası toplantıya katılmıştır. MTTB Başkanı İbrahim Bey, 1927'de Paris'te düzenlenen Uluslararası Öğrenci Kongresi'ne "*Balkan Öğrenci Federasyonu Temsilcisi*" olarak, 1928'de Macaristan Peşte'de düzenlenen öğrenci kongresine de "*Balkan Öğrenci Federasyonu Genel Sekreteri*" sıfatıyla katılmıştır (Kabacalı, 2007: 72).

Yurtdışında birçok uluslararası etkinlikte Türkiye'yi ve Türk gençliğini temsil eden MTTB, ülke sınırları içinde de önemli ilklere imza atmayı başarmıştır. Örneğin, bir grup MTTB'lilerin Çanakkale gezisi sırasında gördükleri manzara kendileri üzerinde şok etkisi yaratmıştır. Yabancı askerlerin mezarlarının derli toplu ve temiz olmasına karşın, Mehmetçiklerin mezarlarının hazineler tarafından kazılıp altın diş aranması ve dağınık bir şekilde bırakılması MTTB'lileri derinden üzmüştür. Bunun üzerine İstanbul'a döner dönmez bir kampanya başlatmışlardır. Başlatılan kampanyayla birlikte MTTB öncülüğünde günümüzdeki Çanakkale Şehitler Abidesi inşa edilmiş, Mehmetçikler için derli toplu ve temiz mezarlar yapılmıştır (Duman ve Yorgancılar, 2008: 40).

Çanakkale Şehitler Abidesi'nin inşasından sonra MTTB'nin yapmış olduğu ikinci önemli etkinlik İstiklâl Marşı'yla ilgilidir. MTTB milliyetçi fikir ve duyguların topluma yayılması amacıyla radyonun açılış ve kapanış saatlerinde İstiklâl Marşı'nın çalınmasını talep etmiştir. Bu talep daha sonra olumlu görülerek kabul edilmiştir. MTTB Başkanı Tefik İleri, İstiklâl Marşı çalınırken ayağa kalkma ve hazır ol vaziyette durma geleneğini MTTB'nin başlattığını şu sözlerle anlatmıştır: "*İstiklal Marşı çalınırken ayağa kalkma âdetini biz kökleştirdik. (radyonun açılış ve kapanış saatlerinde) üç beş kişilik gruplar halinde pastane ve gaziolara gider, İstiklâl Marşı çalınırken ayağa kalkar, diğerlerini de kalkmaya teşvik ederdik. Bu işte uzun zaman mücadele ettik*" (Oruç, 2005: 42; Aktaran: Duman ve Yorgancılar, 2008: 42-43).

MTBB bu dönemde faaliyetlerini etkin bir şekilde sürdürürken, önemli olan bir diğer örgüt Türk Ocakları ise zor günler yaşamıştır. Türk Ocağı'nın kuruluşunda kabul edilen Türk Ocağı Esas Nizamnâmesi'nin 4. maddesi "*Ocak maksadını tahsile çalışırken sırf millî ve içtimaî bir vaziyette kalacak asla siyaset ile uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasi fırkalara hadim bulunmayacaktır*" şeklindedir (Türk Ocağı Esas Nizamı, 1912: 1; Aktaran: Karaer, 1992: 30). Bu maddeyle, Türk Ocakları'nın hiçbir şekilde siyasetin içine girmeden, amaç ve hedeflerini bağımsız bir şekilde yürüteceği mesajı verilmektedir. Fakat bu maddeye ancak 15 yıl sadık kalınabilmiştir. İlerleyen yıllarda Mustafa Kemal, Türk Ocakları'nın siyaset arenasında CHF ile birlikte hareket etmesini istemiştir. Bunun üzerine 1927 yılında toplanan Türk Ocakları, 4. Kurultay'ında Türk Ocakları Yasası'nın 3. maddesini değiştirmiştir. Yeni madde şu şekilde olmuştur: "*Cumhuriyet, milliyet, muasır medeniyet ve halkçılık mefkûrelerini takip eden Türk Ocağı, bu mefkûreleri tahakkuk ettirmekte olan Cumhuriyet Halk Fırkası ile devlet siyasetinde beraberdir. Türk Ocağı, bu mefkûreleri nesir ve telkin için ilim, hars ve içtimaiyat sahasında mücadele ve mücadele eder; hiçbir Ocaklı, Ocağı şahsî ve siyasi ihtirasına alet ve saha ittihaz edemez*" (Türk Ocakları Yasası, 1927: 1; Aktaran: Karaer, 1992: 31). Kuruluş aşamasında net bir şekilde siyasetle uğraşmayacağını ifade eden Türk Ocakları'nın, daha sonra bu önemli maddede değişiklik yapmasında ve değişiklik yapılan maddenin Kurultay'da itiraz edilmeden kabul görmesinde kuşkusuz ki Mustafa Kemal'in büyük bir etkisi vardır.

Türk Ocakları'nın CHF ile birlikte hareket etmesine karar verildikten sonra bazı CHF yöneticileri bu durumun yetersiz olduğunu Türk Ocakları'nın yüzde yüz olarak CHF'ye bağlanmasını talep etmişlerdir. Yöneticilerin bu tutumda bulunmalarının nedeni, Türk Ocakları'nın Türkiye dışındaki Türklere yönelik geliştirmiş olduğu birtakım düşünce ve fikir akımları –özellikle Turancılık fikri- dir. CHF yöneticilerinin buradaki asıl amacı, yabancı devletlerle olan iyi ilişkileri –özellikle Rusya- devam ettirmek ve Türk Ocakları'nın benimsediği Turancılık fikrine pek sıcak bakmamalarıdır.¹³

¹³ Y.Y.: <https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi-3496>, (07.03.2019).

Yine bu döneminde gerçekleştirilmeye çalışılan çok partili siyasal hayat denemelerinde, çok partili siyasal hayatın yaratmış olduğu etkileri yerinde görmek için Anadolu'yu gezen Mustafa Kemal, gittiği yerlerde birtakım örgüt temsilcileri ve halk ile temaslarda bulunmuştur. Bu geziler üzerine yapmış olduğu istişareler sonucu Mustafa Kemal, Türk Ocakları'nın CHF'ye katılmasına karar vermiştir (Karaer, 1992: 37).

Türk Ocakları'nın CHF'ye katılmasının ardından Falih Rıfkı Atay, *'Fırka ve Gençlik'* isimli makalesinde Türk Ocakları'nın CHF'ye katılmasının iki nedeni olduğundan bahsetmiştir. Birinci neden; Türk Ocakları'nın ilerleyen yıllarda CHF'ye rakip olabileceği endişesi, ikinci neden ise; gençliğin tek bir elden yönetilmesinin amaçlanmasıdır (Hacaloğlu, 1994: 20).

Daha sonra Türk Ocakları'nın kapatılmasına ilişkin nedenleri de Karaer (1992: 41) şu şekilde sıralamıştır:

- *"Ocakların, CHP'ye rakip bir siyasi kuruluşa dönüşebileceği endişesi,*
- *Ocakların, demokrat yapısı ve demokratik özlemleri,*
- *SCF kurucuları arasında bazı Ocaklıların görev alması,*
- *Dış politikada, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile iyi komşuluk ilişkilerinin devam ettirilmek istenmesi,*
- *Şahsi kaprisler ve kırgınlıklar."*

Tüm bu nedenler çerçevesinde, Türk Ocakları'nın 10 Nisan 1931 tarihinde yapılan son olağanüstü kurultayında 264 şubesiyle birlikte tüzel kişiliğinin sona ermesine karar verilmiştir. Fesih kararıyla birlikte ocağın genel merkez binası, yurtiçindeki 141 parça mülkü ve bütün mali varlıkları CHF'ye devredilmiştir ve 32.000 üyesi de açıkta kalmıştır¹⁴ Türk Ocakları'nın kapanmasının ardından örgütün yurtiçindeki binaları ve malları 1932 yılında açılan Halkevleri'ne verilmiştir.

¹⁴ Y.Y.: <https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi-3496>, (07.03.2019).

Türk Ocakları'nın 1931 yılında kendisini feshetmesinin ardından, yeni rejimin ilke ve inkılaplarını halka anlatacak, devletle halk arasında bir köprü oluşturacak bir kuruluş kurma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bizzat Mustafa Kemal'in isteği ve direktifleri doğrultusunda oluşturulan bu yeni kurum '*Halkevleri*' olmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan Halkevleri tüzüğü, CHF'nin 3. Büyük Kongresi tarafından 17.5.1931 tarihinde kabul edilmiştir. Dokuz aylık bir hazırlanma sürecinin ardından, 19.2.1932 tarihinde ilk olarak "*Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van*"da Halkevleri açılmıştır (Esen, 2018).

Halkevlerinin kuruluş aşamasında Dünya'da yetişkin eğitimi veren kurum ve kuruluşlar incelenip, bu kurum ve kuruluşlardan yararlanılmıştır. Almanya, İngiltere, Macaristan, İtalya, Çekoslovakya ve Sovyet Rusya incelenen ülkelerden bazılarıdır. Özellikle Sovyet Rusya'daki "*Narodnik (Halkçılık) Hareketi*" Türkiye'deki bazı aydınları etkilemiş ve "*Narodni dom (Halkevi)*" isimli kurumlardan esinlenilerek ülkemizdeki Halkevleri kurulmuştur (Özdemir ve Aktaş, 2011: 249).

Halkevlerinin faaliyetleri kamu kaynaklardan karşılanmış, her ildeki Halkevi parti örgütü tarafından denetlenmiştir. Halkevlerinin başkanlığını ise illerdeki valiler üstlenmiştir (Esen, 2018). Halkevleri, 1932 yılından 1951 yılına kadar gençlerin ve yetişkinlerin eğitilmesinde ve yetiştirilmesinde büyük bir rol oynamıştır. Halk ile devleti birbirine yakınlıştırmaya çalışan bu kurumlar, çağdaş bir Türkiye'nin oluşturulması için çaba sarf etmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ikinci gençlik hareketi ise, 25 Şubat 1933 tarihinde İstanbul'da yaşanmıştır. Tarihe "*Wagon-List Olayı*" olarak geçen bu hadise gençlik üzerinde büyük bir heyecan yaratmıştır. Wagon List, demiryolu taşımacılığı yapan uluslararası bir Fransız şirkettir. İstanbul'da Pera ve Karaköy'de iki adet bilet satış ofisi bulunmaktadır. Şirket, Osmanlı Dönemi'nden itibaren ülkedeki yataklı ve yemekli vagonları işletmektedir. Şirketin Fransız ve Türklerden oluşan karma bir personel grubu bulunmaktadır. Ancak şirketin resmi dili Fransızca olup, Fransızca

dışında bir dil konuşulması da yasaklanmıştır.¹⁵ Şirketin İstanbul şubesinde görev yapan ‘Jannoni’ isimli müdürün, Naci Bey isimli bir Türk çalışanı Türkçe konuşurken yakalaması üzerine hakaret edip, görevden uzaklaştırması ve üstüne bir miktar da para cezası vermesi, Türk basınının ve üniversite gençliğinin sert tepkisini çekmiştir (Halıcı, 2007: 64).

Cumhuriyet’in Onuncu Yıl’ını kutlama hazırlıklarının yapıldığı dönemde meydana gelen bu olay, basında ve kamuoyunda geniş yer bulunca üniversite gençliği de MTTB öncülüğünde tepkisini ortaya koymak adına büyük bir miting düzenleme kararı almıştır. 25 Şubat günü Taksim’e akın eden gençler, İstiklal Caddesi’ni hınca hınç doldurarak şirketin Karaköy şubesine doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Yürüyüş esnasında gençlerden birinin bir tramvayın üzerine çıkarak, *“Türkiye bir sömürge değildir, Türkiye’de Türkçe’den başka bir dilin hakimiyeti söz konusu olamaz...”* şeklindeki sözleri gençleri daha da coşturmuştur. Şirketin Karaköy şubesine varan gençler, şirketi taş yağmuruna tutup tahrip etmişlerdir. Güvenlik güçlerinin araya girmesine rağmen olayın önüne geçilememiştir. Gençler daha sonra tek tek gazeteleri ziyarete başlamışlar, Cumhuriyet gazetesi önüne geldiklerinde Peyami Safa’nın *“Türk diline dil uzatanların dilleri kurusun”* diye bağırması gençler üzerinde büyük bir coşku yaratmıştır (Ünal, 2003).

Milli Gençlik Dergisi, yaşanan olayların farklı bir boyutunu yıllar sonra dile getirmiştir. Dergide belirtilenlere göre, olaylar bitmeden güvenlik güçleri olay yerini terk etmiştir. Yani güvenlik güçleri, bir anlamda olayların büyümesini engellemek yerine gençlerin tavrını üstü kapalı olarak desteklemiştir. Hatta dergideki en önemli iddia, güvenlik güçlerinin bu tavrının Wagon-List binasının beş yüz metre ilerisindeki bir dışçide bulunan Mustafa Kemal’den kaynaklandığını belirtmektedir. İddiaya göre, Mustafa Kemal çıkan gürültüleri duyunca etrafındakilere ne olup bittiğini sormuş, olaylar kendisine aktarılınca da *“Derhal oradan polisleri ve jandarmaları çekin. Çocuklardan da birinin başına en ufak bir şey gelmesin”* demiştir (Milli Gençlik, 1970; Aktaran: Duman ve Yorgancılar, 2008: 49). Olaydan sonra MTTB’ye tebrik

¹⁵ Y.Y.: <http://tarihinzinde.com/vagon-li-wagons-lits/>, (21.02.2019).

telgraflarının çekilmesi ve olaylara karışanların cezalandırılmaması, olayın MTTB ve hükümet iş birliğiyle gerçekleştirildiğini göstermektedir. Tüm yaşananların ardından şube müdürünün işten uzaklaştırılması kamuoyunun ve gençliğin durulmasını az da olsa sağlamıştır.

Wagon-List olayından sonra, MTTB öncülüğünde 1933 yılında yaşanan bir diğer gençlik hareketlenmesi ise “*Razgrad Hadisesi*”dir. 17 Nisan 1933 tarihinde Bulgaristan Sofya kaynaklı bir gazetede yayınlanan haber Razgrad Hadisesi’nin başlangıcı olmuştur. Haberde aktarılan olay şu şekildedir: “*Bu gece (14.4.1933) Deliorman’daki Türk Mezarlığı, çoğu jimnaz (lise) öğrencisi olan, elleri kazmalı baltalı yüzlerce Bulgar tarafından vahşice tahrip edilmiştir*” (Kabacalı, 2007: 75-76). Aslında olayın oluşumu haberde anlatılandan farklı bir şekilde olmuştur. Razgrad şehrinde belediye tarafından yolları genişletme çalışmaları sırasında, yolların genişletileceği yerin eskiden Türk mezarlığı olması ve mezarların başka bir yere nakledilmeden bu çalışmaların yapılmasından dolayı bazı iskelet parçalarının meydana çıkması üzerine mezarların Bulgarlar tarafından bilerek tahrip edildiği şeklinde haberler yayılmıştır (Milli Gençlik, 1970; Aktaran: Doğan ve Yorgancılar, 2008: 49).

Yapılan bu haberlerin ardından hükümet, olayın asılsız olduğunu belirterek Türk halkını sükûnete davet etmiştir. Sınır komşusuyla ilişkilerini bozmak istemeyen tek parti yönetimi ülke çapında yapılacak eylemlere de izin vermemiştir. Fakat yayılan bu haberler Türk kamuoyunda büyük bir tepkiyle karşılanmış, üniversite gençliğini harekete geçirmiştir. Yine MTTB öncülüğünde harekete geçen gençlik, Bulgaristan’a tepki göstermek amacıyla izinsiz büyük bir miting düzenlemiştir. Mitingin ardından Türkiye’deki Bulgar mezarlığına gidip mezarların üzerine çiçekler bırakarak, “*Bulgarlar bizden insanlık ve medeniyet dersi almalıdır. Biz ölümlere hakaret değil, böyle hürmet ederiz*” şeklinde konuşmalar yapmışlardır. Güvenlik güçlerinin gelmesinin ardından gençler olay yerinden uzaklaştırılmıştır (Kabacalı, 2007: 76).

Cumhuriyet Dönemi’nde yaşanan birçok olaya tepki gösterip, öncülük eden kurum kuşkusuz ki MTTB olmuştur. MTTB, üniversite içerisinde örgütlenip, gençliği

koordine etme bakımından oldukça etkili bir yapıya sahiptir. İlk zamanlarda gerçekleştirdikleri eylemlere hükümet tarafından göz yumulsa da, ilerleyen yıllarda izinsiz gösteriler yapmaya başlaması ve hükümetin uyarılarını dikkate almaması örgütün kendi sonunu hazırlamıştır. Son olarak 1936 yılında Hatay meselesi üzerine izinsiz gösteri yapması bardağı taşıran son damla olmuş, MTTB 22 Kasım 1936 tarihinde hükümet tarafından kapatılmıştır.

MTTB'nin kapatılmasının ardından gençlik hareketlerinde bir durgunluk yaşanmıştır. Bu durumun ilk nedeni olarak MTTB'nin kapatılması, ikinci neden olaraksa Türk Ceza Kanunu (TCK)¹⁶'nda yapılan değişiklikler gösterilebilir. 1936 yılında kabul edilen reform paketiyle birlikte TCK'nın 141. ve 142. maddeleri; sınıf esaslı örgütlenmeyi, propagandayı, ifade ve düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı birtakım kısıtlamalar getirmiştir. Getirilen bu yasa değişikliği 1990'lı yıllara kadar korunmuştur ve yasayı ihlal edenlere ağır cezalar verilmiştir. Bu dönemde sol düşüncenin Türkiye Komünist Partisi (TKP) etrafında birleştiği Türkiye'de, yapılan TCK değişikliğinde sınıf örgütlenmesinin yasaklaması, aslında 141 ve 142. maddelerin bu kadroları hedef aldığını göstermektedir (Örnek, 2014: 109-116). Öyle ki bu yasa çerçevesinde, TKP ve onun bir örgütü olan 'Genç Komünistler Birliği'ne darbe vurmak maksadıyla, Nâzım Hikmet ve birçok sol görüşlü genç ağır cezalara çarptırılmıştır. Ayrıca bu dönemde sol düşünce yasaklanmış olduğundan sol görüşlü gençler faaliyetlerini gizlilik içinde yürütmek zorunda kalmıştır (Kabacalı, 2007: 80-81).

MTBB'nin etkinliğini kaybetmesi ve TCK'nın getirdiği kısıtlamalar, Türk gençliğini bu dönemde etkisizleştirmiştir. Gençliğin etkisiz kaldığı bu dönemde Mustafa Kemal ise, Türk gençliğine ithafen bir bayram hediye etmiştir. 20 Haziran 1938 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde kabul edilen, "*Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanuna Ek Kanun*" ile 19 Mayıs günü "*Gençlik ve Spor Bayramı*" olarak kabul edilmiştir.¹⁷ 1938 yılında kutlanan 19 Mayıs törenleri Mustafa Kemal'in katıldığı son gençlik törenleri olmuştur.

¹⁶ İlk Ceza Kanunu, Cumhuriyet'in ilanından sonra 1926 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun yapılırken, 1889 tarihli '*Zanardelli*' olarak bilinen İtalyan Ceza Kanunu'ndan yararlanılmıştır (Örnek, 2014: 116).

¹⁷ Y.Y.: <http://www.kultur.gov.tr/TR-96345/1938.html>, (12.03.2019).

10 Kasım 1938 tarihinde Mustafa Kemal'in vefatının ardından yürütmenin başına İsmet İnönü geçmiştir. İsmet İnönü'nün, 1950 yılına kadar devam edecek olan yönetimine “*Milli Şef Dönemi*” denilmiştir. 1940'larda egemen olan bu dönemde, gençlere en ufak bir eylemde bulunma olanağının verilmemesine özen gösterilmiştir. Fakat 1944 yılında Nihal Atsız ile Sabahattin Ali arasında yaşanan olaylar, gençleri dizginlemenin çok da kolay olmayacağını göstermiştir (Kabacalı, 2007: 84).

Başbakanlığa yeni atanan Şükrü Saraçoğlu'nun 5 Ağustos 1942 tarihinde TBMM'de hükümet programını okurken, “*Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve en az o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her zaman bu yönde çalışacağız*” şeklindeki sözleri bazı gruplara cesaret vererek ırkçılık ve Turancılık fikrinin oluşumuna katkı sağlamıştır. Nihal Atsız'ın bir dergideki yazısında Sabahattin Ali'yi ‘*vatan haini*’ olarak ilan etmesi üzerine Sabahattin Ali, Nihal Atsız'ı mahkemeye vermiştir. Duruşmalar esnasında birçok olay yaşanmış, mahkeme görevlileri ya salon değişikliği yapmış ya da duruşmaları ertelemek zorunda kalmıştır. Mahkeme sonucunda Nihal Atsız'a 4 ay hapis cezası verilip, yüz lira tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir (Kabacalı, 2007: 85-88).

1940'lı yıllarda ufak tefek bazı gençlik olayları yaşansa da genellikle gençlik durağan bir yapıda olmuştur/olmak zorunda kalmıştır. Gençliğin bu dönemdeki tutumunu Peyami Safa, “*Yatalak Cemiyetlerin Gençliği*” isimli yazısında şöyle dile getirmiştir: “*İdealsiz cemiyetlerde, ihtiyar ve yatalak, uyusuk ve mıymıntı cemiyetlerde gençlik, davasız ve teşkilatsız bir parazit sürüsüdür...*” (İnan, 1989: 47). Gençlik bu dönemde sıkı bir denetime tabi tutularak hareketsiz bir konuma kendi isteğiyle değil, devlet tarafından getirilmiştir. Zaten bu dönemde yaşanan ırkçılık ve Turancılık olayları gençliğin önünün kesilemeyeceğini göstermiştir. Her ne kadar gençlerin önüne birtakım setler çekilse de gençlik bir yolunu bulup o setleri yıkmayı başarmıştır. Bunun bir örneği de 4 Aralık 1945 tarihinde gerçekleşen Tan Gazetesi olaylarıdır. Bu olaylarda gençlik yine ön planda yer alıp, olayların baş aktörü olmuştur. Fakat bu olayı önemli kılan etken, hükümetin gençleri öne sürerek olayları başlatması olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Dünya'daki genel konjonktür Türkiye'yi de etkilemiştir. İç ve dış politikada meydana gelen değişiklikler siyasal, ekonomik ve toplumsal anlamda ülkenin rotasını değiştirmiştir. Türkiye daha önce Doğu'ya dönük olan yüzünü, bu sefer Batı'ya çevirmiştir. Savaş sonrası oluşan yeni Dünya düzeninde kendine yer bulmak isteyen Türkiye, yine bu yıllarda çok partili siyasal hayata geçişin sinyallerini vermiştir. Çok partili siyasal hayata geçiş üzerine ortaya çıkan fikirlerin etkisiyle tek parti iktidarına muhalif olan birtakım kesimler de harekete geçmiştir. Bu muhalif hareket içinde yer alan kurumlardan birisi de Tan Gazetesi'dir. Tan Gazetesi, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Nazizm'e karşı çıkarak antifaşist bir yayın politikası izlemiştir ve Türkiye'de demokratikleşme sürecine geçilmesini şiddetle istemiştir. Gazete aynı zamanda sol görüşlü olup, yayınlarında komünizm propagandası yapmıştır. Tüm bu sebeplerden ötürü gazete belli bir süre sonra bazı kesimlerin –ırkçıların, gericilerin, vd.- hedefi haline gelmiştir (Acar, 2012: 1).

2 Aralık 1945 tarihinde Tasvir Gazetesi, *“Bu millet kendisine fenalık edenleri hiçbir zaman affetmemiştir. Yakın tarih bu milli intikamın misalleriyle doludur”* şeklinde bir açıklama yayınlamıştır (Acar, 2012: 2). Ertesi gün ise Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin Gazetesi'nde *‘Kalkın Ey Ehli Vatan’* isimli bir yazı yayınlamıştır. Yalçın'ın yayınlanan yazısında, *“Kalkın ey ehli vatan. Mücadele başlıyor. Ve başlamak lazım. Çünkü en azgın ve insafsız bir propaganda zehiri dökmesine müsaade edemeyiz. Bunları susturmak için, cevap vermek hükümete düşmez. Söz, eli kalem tutan gazetecilerin ve hür vatandaşlarıdır”* şeklindeki sözleri, Tan Gazetesi'nin açıkça hedef gösterilmesine neden olmuştur (Kabacalı, 2007: 95).

Tasvir Gazetesi ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazılarından sonra, 4 Aralık günü Halk Partisi'nin ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun İstanbul parti örgütüne verdiği emirle birlikte binlerce genç, Tan Matbaası'na saldırıp yerle bir etmiştir. Tan Matbaası'nın yanında diğer sol görüşlü yayınevlerine de saldıran gençler, yayınevlerini tahrip etmişlerdir. Olaylar yaşanırken hükümetin olup bitene sessiz kalması ve olaylara destek veren Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun tavırları gerek tarafsız kesimler gerekse de sol görüşlü kişiler tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Gazete sahibi Zekeriya Sertel'in

olaydan sonra yaptığı açıklamalar ise, olayların hükümet destekli gerçekleştiğini kanıtlar niteliktedir. Sertel'in *'Hatırladıklarım'* isimli kitabında yapmış olduğu açıklama şu şekildedir: *"Hükümet, olaydan önce olduğu gibi, olaydan sonrada bu cinayeti işleyenlere karşı hiçbir harekette bulunmadı. Güpegündüz bir matbaayı yıkan bu faşist gençlerden hiç kimse tutuklanıp mahkemeye verilmedi. Bu işin İnönü'nün bilgisi içinde Saraçoğlu'nun verdiği emir üzerine polis tarafından tertiplenip yürütüldüğünde şüphe yoktu. Gösteri yapan ve matbaaya saldıran gençler arasında birçok sivil polis vardı. Saldırıyı asıl bunlar yönetiyordu... Hükümet ve polis, bu işte gerici ve faşist gençleri bir âlet olarak kullanmıştı"* (Sertel, 1968: 270-271). Bu olayda görüldüğü üzere devlet bir yanda gençliği kontrol altında tutmaya çalışırken, diğer yandan da bazı olaylarda gençliği ön plana sürmekten çekinmemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan yeni Dünya standartlarına ve demokrasi rüzgârına Türkiye de ayak uydurmuş, 18 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ'ın başkanlığında kurulan *'Milli Kalkınma Partisi'* ile çok partili siyasal hayata geçilmiştir. Ardından 7 Ocak 1946 tarihinde ise CHP'den ayrılanlar tarafından kurulan *'Demokrat Parti'* siyaset sahnesine adım atmıştır. 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan ilk çok partili seçimleri CHP kazanmıştır.

1936 yılında düzenlediği izinsiz Hatay Mitingi sonrası kapatılan MTTB 1946 yılında *"Türk Talebe Birliği"* olarak yeniden açılmıştır. Daha sonra Bakanlar Kurulu'na yapılan başvuruya birlikte 1947 yılında yeniden *'Milli'* unvanına kavuşmuştur. İkinci kez açılan MTTB'de ilk başkan Rehai İslam, ikinci başkan ise, bir tıp öğrencisi olan Suphi Baykam olmuştur. Suphi Baykam, Türk siyasetinde siyasi partilerin gençlik kolları oluşturulmasına öncülük eden ilk kişi olmuş ve 1950'li yıllara damgasını vurmuştur (Duman ve Yorgancılar, 2008: 80-81). MTTB böyle bir gelişim izlerken, Cumhuriyet Dönemi'nin ikinci önemli kuruluşu olan Türk Ocakları da 1949 yılında faaliyetlerine yeniden başlayan bir başka kurum olmuştur.

1940'lı yıllarda gençlik olayları bu şekilde yaşanırken, 1950'lerde gençlik bambaşka bir hâl almıştır. 1940'larda Cumhuriyet'i koruma rolünü dış güçlere karşı

içselleştiren gençler, 1950'lerde ise DP'ye karşı bir tavır almış, DP ile gençlik arasında yaşanan gerilim DP'nin sonunu hazırlamıştır.

2.3.3. 1950-1960 Dönemi'nde Gençlik Hareketleri

Türkiye'de 1950'li yıllar, Türk siyasal hayatında birçok değişimin ve ilklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. İlk kez 27 yıllık tek parti iktidarı değişmiş, CHP'ye muhalif kesimler DP etrafında birleşmiştir. Önceki yıllarda olduğu gibi bu dönemde de gençlik kendisinden çokça söz ettirmiş, DP ile aralarındaki anlaşmazlıklar bu döneme damgasını vurmuştur.

1950'li yılların ilk gençlik hareketi Kıbrıs konusu üzerine olmuştur. Kıbrıs'taki Ortodoks Kilisesi, Kıbrıs'ta Rumlar arasında bir referandum yaparak, Kıbrıs'ın tamamının Yunanistan'a verilmesi üzerine bir istekte bulunmuştur. Bu haber, Türk gençliği üzerinde büyük bir kızgınlık yaratmıştır. Bunun üzerine İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, Marmara Lokali'nde bir toplantı düzenleyerek yaşananları protesto etmiştir. Protestoların en büyüğünü ise MTTB yapmıştır. MTTB, Kıbrıs konusu üzerine bir miting düzenlemeyi planlamış, planlanan bu mitingin öncesinde de bir bildiri yayınlamıştır. Yayımlanan bildiri şu şekildedir: *“Vatandaş! Milli şuuru milli heyecan yaşatır. Kıbrıs senin yakın alakanı bekliyor. Yarın sabah saat 10'da Beyazıt'tan başlayacak büyük mitinge iştirak ederek kaderin senden ayırdığı 85.000 Türk kardeşini bağrına basmış, vazifeni yapmış olacaksın...”* 16 Ocak 1950 tarihinde Beyazıt Meydanı'nda toplanan MTTB öncülüğündeki gençler, Kıbrıs Mitingi'ni gerçekleştirmişlerdir (Feyizoğlu, 2013: 205-206).

Kıbrıs Mitingi'nden sonra gençlik açısından yaşanan diğer önemli olay ise, Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenazesinde ve öncesinde yaşananlardır. Kurtuluş Savaşı'nın kahramanlarından olan ve uzun yıllar Genelkurmay Başkanlığı yapan Çakmak, yaşlanması ve orduda yapılan yenileşme nedeniyle 1944 yılında emekliye sevk edilmiştir. Bunu bir onur sorunu yapan Çakmak, İsmet İnönü'yü bu konuda hiçbir zaman affetmemiş ve çok partili siyasal hayata geçilmesiyle birlikte de CHP'nin karşısında yer almıştır. Çakmak, siyaset yaşamının ardından 10 Nisan 1950 tarihinde

vefat etmiştir. Dönemin radyosunun, Çakmak'ın vefat haberini vermesinin ardından müzik yayınına devam etmesi bazı çevreleri oldukça kızdırmış ve bir süre sonra tepkiler çoğalmıştır. Çakmak'ın Turancı kişiliğini de bilen bazı çevreler de 1950 seçimleri öncesi bu durumu kendi lehlerine çevirip kullanmışlardır (Kabacalı, 2007: 109-110).

Fevzi Çakmak'ın vefatı üzerine müzik yayınına devam eden radyo evini protesto etmek için gençler harekete geçmiştir. Radyo evine doğru hareket eden gençler, binanın önünde büyük bir tepki eylemi gerçekleştirmişlerdir. Radyo evi önünde büyük bir emniyet tedbiri alan güvenlik güçleri olayların büyümesine engel olmaya çalışmıştır. Yaşanan olaylar üzerine bir açıklama yapan dönemin İstanbul Valisi F. Kerim Gökay, *“Her türlü tedbirin alındığını, eğlence yerlerinin, sinema ve tiyatroların serbest bırakıldığını, arzu eden müesseselerin çalışabileceklerini”* ifade etmiştir. Fakat gençler, valinin bu açıklamasına rağmen, gece açık olan sinema, tiyatro ve eğlence yerlerini zor kullanarak kapattırmış, birçok yerin camlarını kırıp tahrip etmiştir (Taylak, 1997: 257-258).

Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenaze töreni, 12 Nisan 1950 tarihinde 300 bin kişinin katılımıyla yapılmıştır. Yurdun dört bir yanından gelen üniversite öğrencileri ve halk, mahşeri bir kalabalık oluşturmuştur. Askeri törenle yapılması planlanan cenaze törenine gençlik ve halk müsaade etmemiştir. Çakmak'ın tabutu, defnedileceği Eyüp'e kadar omuzlarda taşınmıştır. Cenaze alayı ilerlerken, yol üzerindeki camilerin minarelerinden Arapça ezan okunup, tekbir sesleriyle mezarlığa doğru yol alınmıştır (Taylak, 1997: 258-259).

Fevzi Çakmak'ın cenaze töreninde yaşananlara dair bir yorumda bulunan radyo gazetesi, *“Tabutun tahrikçiler tarafından kaçırılmış olduğu”* şeklinde bir açıklama yapmıştır. Radyo gazetesinin bu beyanına üzülen üniversiteli gençler, durumu protesto etmiştir ve İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği bu konu hakkında bir bildiri yayınlamıştır. Bildiri şu şekildedir: *“Üç yüz bin kişilik Üniversite ve halk kitlesinin ruhundan kopan asil tezahür ve cenazenin eller üzerinde taşınması arzusu nasıl olur da,*

tahrikçiler tarafından kaçırıldığı şeklinde telakki edilir? Nasıl olur da şu veya bu partinin istismarı şeklinde telakki edilir?...” (Feyizoğlu, 2013: 216).

1950’li yılların başında yaşanan Kıbrıs Mitingi ve Fevzi Çakmak’ın cenaze töreninde yaşanan olayların dışında bu döneme damgasını vuran asıl olay, DP’nin iktidara gelmesi olmuştur. 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimler, Türk demokrasi tarihi açısından bir dönüm noktası sayılabilir. 1946 yılında çok partili siyasal hayata geçilmesiyle birlikte artık halkın seçimlerde oy verebileceği alternatif bir parti doğmuştur. 1946 seçimlerine hazırlıksız yakalanıp kaybeden DP, bu kez 1950 seçimlerinde ipi göğüslemeyi başarmıştır. Böylece DP, 1950 seçimlerinde 27 yıllık tek parti dönemine son verip, iktidar olmayı başarmıştır. DP, demokrasi sınavının verildiği Türkiye’de büyük bir zafer kazanmanın mutluluğunu yaşarken, CHP ise iktidarı kaybetmenin şaşkınlığını uzun süre üzerinden atamamıştır.

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerin ertesi günü, gazeteler DP’nin iktidar olduğunu yazarken, İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği (İYTGD) öncülüğündeki gençler ise Çiçek Palas’ta bir toplantı düzenlemişlerdir (Kabacalı, 2007: 112). Toplantının konusu, solun ünlü şairlerinden Nâzım Hikmet olmuştur. Toplantıyı düzenleyenler, Nâzım Hikmet’in komünistlik propagandası suçlarından dolayı haksız yere 28 yıl 4 aylık hapis cezasına çarptırılmasını protesto etmek ve bu cezanın kaldırılması için toplanmışlardır. Nâzım Hikmet de cezaevinde bu durumu protesto etmek için açlık grevine başlamıştır. Açlık grevine başlamasında, dönemin “*Hint özgürlüğünün mimarı*” olarak bilinen ‘*Mahatma Gandhi*’ etkili olmuştur. Gandhi, açlık greviyle dikkatleri üzerine çekip bir simge haline gelmiştir. Nâzım Hikmet de Gandhi’den esinlenerek açlık greviyle sesini duyurmak istemiştir. Nâzım Hikmet’in açlık grevi başarıya ulaşmış, Türkiye’de insan hakları ve entelektüel tarih açısından da bir milat olmuştur. Açlık grevi sonucu, ülkede kişi hak ve özgürlüklerine dair bir kamuoyu oluşmuştur (Toprak, 2000: 9).

Çiçek Palas’ta düzenlenen toplantıyı İYTGD kurucularından İlhan Berktaş şu sözlerle açmıştır: “*12 yıldan beri nahak yere zindanlarda çürütölmek istenilen büyük*

şair Nâzım Hikmet'in affı için bu toplantı düzenlenmiştir." İlhan Berk'tay'ın konuşması sırasında toplantıyı sabote etmek için salona gelen ve kendilerini 'milliyetçi' olarak tanımlayan öğrencilerden biri ayağa kalkarak, *"Siz Moskova ağzıyla konuşuyorsunuz. Yeriniz burası değil, Moskova'dır"* diye bağırması üzerine salon karışmış, karşılıklı atışmalar başlamıştır. Solcu öğrenciler, *"Ya, ya, ya, şa, şa, şa Nâzım Hikmet çok yaşa"* diye bağırırken (Taylak, 1997: 260-261), milliyetçi öğrenciler ise *"Kahrolsun Komünistler!", Kahrolsun vatan hainleri!"* diye bağırılmışlardır (Toprak, 2000: 12). Yaşanan olaylar üzerine emniyet güçleri hemen olay yerine gelip, birçok genci gözaltına almıştır ve gerginleşen ortamın bir süre sonra dağılmasını sağlamıştır. 1950 seçimlerinden sonra çıkarılan genel af kapsamında özgürlüğüne kavuşan Nâzım Hikmet, can güvenliği olmadığı gerekçesiyle ülkeyi terk etmiştir (Kabacalı, 2007: 114).

Yaşanan olayları değerlendiren Başbakan Adnan Menderes, hükümet programında da yer alan sol düşünceye karşı birtakım önlemlerin alınması konusunda şu sözleri söylemiştir: *"Bilhassa üzerinde duracağımız mesele, memleketi içinden yıkıcı aşırı sol ceryanları kökünden temizlemek için icabeden kanuni tedbirleri almaktır. İrticai ve ırkçılık gibi ayırıcı ceryanları vasıta olarak kullanan ve çok defa kendisini maskeler altında gizleyen aşırı solcu hareketlere karşı gereken bütün kanuni tedbirleri almakta asla tereddüt etmeyeceğiz..."* (Taylak, 1997: 262-263).

Sol ideolojiye karşı alınan tedbirlerin yanında, bu dönemde Halkevleri de tartışılan bir kurum olmuştur. CHP yöneticileri Halkevlerini parti ayrımı gözetmeksizin tüm gençlere ve halka açık olduğu bildiren konuşmalar yapsalar da DP iktidarı bunlara inanmamıştır. Halkevleri, 8 Ağustos 1951 tarihinde 5830 sayılı kanun ile toplam üye sayısı 468 olan Meclis'te 340 evet oyu alarak, 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla birlikte kapatılmıştır. Halkevleri varlıklarının bir kısmı Türk Ocakları'na, bir kısmı ise hazineye devredilmiştir. Adnan Menderes de geçmiş yıllarda Aydın Halkevi başkanlığı yapmıştır ve geçmişte bu kurumlardan övgüyle söz etmiştir. Fakat geline nokta övülen bu kurum, artık yok olmuştur (Özdemir ve Aktaş, 2011: 260).

Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte gençlerin organize olabileceği bir örgüt kurma fikri ortaya atılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nden 1950'li yıllara kadar belli dönemlerde kesintiye uğrasa da varlığını sürdürmeyi başaran ve hemen hemen her dönemde gençlerin en etkili örgütlenme yeri olan MTTB'nin yanında, siyasi partilere mensup gençler tarafından yine bu yıllarda oluşturulmaya çalışılan '*Gençlik Kolları*' da partili gençlerin siyaset sahnesinde kendilerini gösterecekleri bir yer olmuştur. Gençlik kolları fikrini ortaya atan ilk isim, bir dönem MTTB başkanlığı da yapmış olan ve CHP'de uzun yıllar yaptıklarıyla adından söz ettiren Suphi Baykam olmuştur.

CHP gençlik kollarına dair yönetmelik 2 Mart 1953 tarihinde, CHP yönetim kurulu tarafından kabul edilmiştir ve gençlik kollarının öncesi sayılan '*Gençlik Ocakları*' 29 Mart 1953 tarihinde törenle açılmıştır. Atılan bu adımla birlikte, gençlik ocaklarının gençlik kollarının kurulmasına yönelik ilk ve en önemli değer olduğu ifade edilmektedir (CHP Gençlik Kolları, 2003: 7). CHP'nin gençlik ocakları oluşturmasındaki temel amaç; üniversite gençliğini kendisine çekip, CHP ideolojisiyle birlikte hareket eden bir genç nesil yetiştirmektir.

CHP'nin yapmış olduğu Gençlik Ocakları hamlesine, DP de '*Genç Demokratlar Teşkilatı*' ile karşılık vermiştir. Genç Demokratlar Teşkilatı, 5 Ocak 1954 tarihinde törenle açılmıştır (Taylak, 1997: 273). 1954 seçimlerinden hemen önce açılan bu teşkilatı DP isteksiz bir şekilde açmıştır. Zaten DP'nin parti programlarında neredeyse '*genç*' kelimesine hiç rastlanmamıştır. DP, gençliğin siyasetle uğraşmasını istememiş, daha çok eğitim ve öğretim konularında gençliğe destek olmuştur. DP, eğitim-öğretim konusunda Türk gençliğini dünya gençliği ile entegre etmeye çalışmıştır. Bu anlamda '*Dünya Gençlik Birliği (WAY- World Youth Union)*'nin çalışmalarına düzenli bir şekilde destek vererek, her yıl düzenlenen kongrelere gençliğin katılımını sağlamıştır (Öz, 2014: 49-63). 'WAY'ın ikinci büyük kurultayı da İstanbul'da yapılmıştır ve kurultaya 32 ülkeden 120 gençlik temsilcisi katılmıştır (Feyizoğlu, 2013: 234).

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimleri, DP %57.5 gibi yüksek bir oranla kazanmıştır. Uygulanan seçim sistemi (Liste Usulü Çoğunluk¹⁸) nedeniyle seçime katılan partilerden; DP 502, CHP 31, Cumhuriyetçi Millet Partisi 5, Bağımsızlar ise Meclis'te 3 sandalye kazanabilmiştir (Feyizoğlu, 2013: 334). 1954 seçimlerinde yakaladığı başarıyla beraber DP, ilk dönemdeki barışçıl tutumundan yavaş yavaş vazgeçmeye başlamıştır. Seçim sonuçlarında elde edilen başarıyla birlikte rehavete kapılan DP, kurmuş olduğu gençlik teşkilatını da ihmal etmiş, teşkilat birinci kongresini dahi yapamadan dağılmıştır. Bu süreçte paralel olarak üniversitelerde siyasetin yasaklanması da gündeme gelmiş, hatta bazı üniversite hocalarının dahi siyasetle uğraşması yasaklanmıştır (Öz, 2014: 74).

DP'nin üniversitelerle uğraştığı günlerde, *'İstanbul Ekspres'* gazetesinde *"Atatürk'ün evine bomba atıldı"* haberlerinin yapılması üzerine binlerce vatandaş sokaklara çıkıp tepki göstermiştir. 6-7 Eylül 1955 tarihinde yaşanan bu olaylarda, İstanbul ve İzmir'de Rumlara karşı bir tepki gösterilmiş, mallarına zarar verilmiştir. Olaylar sonunda Aziz Nesin, Kemal Tahir, Müeyyet Boratav, Asım Bezirci gibi sol görüşlü bilindik isimler gözaltına alınmıştır (Feyizoğlu, 2013: 15). Yaşanan bu olayın ardından, DP iktidarıyla üniversite arasındaki gerilim kaldığı yerden devam etmiştir.

DP'nin gençlerin siyasetle uğraşmasına sıcak bakmaması ve üniversitelerde öğretim üyelerinin günlük siyasetle uğraşmalarına karşı çıkılması üzerine, 23.01.1956 tarihinde Ankara Fikir Kulübü *"Demokrasilerde Parlamento Hâkimi Mutlak Değildir"* isimli bir konferans düzenlemiştir. Yapılan konferansın konuşmacıları Prof. Yavuz Abadan, Prof. Turhan Feyzioğlu, Prof. Aydın Yalçın, Doç. Muammer Aksoy ve Doç. Yaşar Karayalçın'dır. Yapılan konferansta, öğretim üyelerinin tutumlarından rahatsız olan Başbakan Adnan Menderes, konferansın ertesi günü Meclis grubunda, *"Dün yapılan münakaşalı bir konferansta hükûmet ve partiye karşı şumullü bir hareketin başladığı görülmüştür. İlmin yerine zulüm ikame edileceğini söyleyecek kadar ileri"*

¹⁸ Bu seçim sistemine göre, her bir parti bir seçim çevresi için kendi milletvekili listesini hazırlar. Seçim bölgesinde en çok oyu hangi parti alırsa, o partinin milletvekili listesi bölgede yapılan seçimi kazanmış olur. Ayrıntılı bilgi için Bkz. İrem Köker, "Türkiye'de 1946'dan bugüne seçim sistemleri", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590>, 13.03.2018, (27.05.2019).

gitmişlerdir. Bu konferansta bunları ve buna mümasil sözleri söyleyenlerin hepsi Halk Partisine mensuptur. Ve artık matbuatla işbirliği yapmaktadırlar. Hükûmet bu vaziyete seyirci kalamayacak ve elbette tedbirlerini alacaktır” şeklinde bir beyanda bulunmuştur (Taylak, 1997: 275). Bu konferansla beraber, Başbakan Adnan Menderes ve öğretim üyeleri arasında üniversitelerde siyaset mevzusu fiilen başlamakla birlikte, her iki kesim sürekli iğneleyici sözlerle birbirlerine karşı beyanlarda bulunmuşlardır.

Başbakan Adnan Menderes’in Meclis grubunda söylediği sözler öğretim üyeleri tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde görev yapan öğretim üyesi Prof. Tarık Zafer Tunaya, Adnan Menderes’in sözlerine karşılık Cumhuriyet gazetesine şu demeci vermiştir: *“Öğrencilerimizin siyaset yapması meselesini biz, memleketin geleceğini emanet ettiğimiz, kaderine hakim olacak nesillerin kamu hayatıyla ilgilenmesi, cereyan eden olayları anlayıp açıklayabilmesi olarak kabul ediyoruz. Bu yıkıcı toplantı ve mitingler içinde bulunmaları demek değildir. İstiklal Savaşı genç bir neslin eseridir. Sivas Kongresi’nde üniversite talebe temsilcileri vardı. En iyisi, gençlik karşısına örnek hükümetler olarak çıkmaktır”* (Kabacalı, 2007: 116).

DP iktidarı üniversitelerde siyaseti yasaklamaya ne kadar kararlı olsa da, dönemin önemli öğretim üyeleri bu duruma karşı direnmişlerdir. Tüm öğretim üyelerinin de üniversitelerde siyaset konuşulmasına onay verdiği söylenemez. Fakat siyaset konuşulmasını istemeyen öğretim üyelerinin sayısı da çok azdır. Hal böyle olunca çoğu öğretim üyesi, çoğunluğun iradesine göre hareket etmiştir.

Öğretim üeleriyle DP arasındaki sözlü düellolar devam ederken, DP yavaş yavaş öğretim üyelerini susturmak için birtakım önlemler almaya başlamıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Turhan Feyzioğlu, DP iktidarına yönelik eleştirileri ve derslerde siyaset yapmasından ötürü Bakanlık emrine alınmıştır. Bunun üzerine öğrenciler derslere girmeyerek DP iktidarının bu tutumunu protesto etmişler ve hocalarının yanında durmuşlardır. Ankara’da Prof. Turhan Feyzioğlu olayının ardından, birçok üniversitede daha tasfiyelerin olacağı haberleri ortaya

atılmıştır. Bunun üzerine, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Doç. Muammer Aksoy, yine Siyasal Bilgiler Fakültesi asistanlarından Coşkun Kırca, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Münici Kapani ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Şerif Mardin istifa etmiştir (Kabacalı, 2007: 117). Yine 4 Aralık 1956 tarihinde, Prof. Hüseyin Nail Kubalı'nın İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği'nin düzenlemiş olduğu bir konferansta konuşmasına polis müdahale etmiş ve izin vermemiştir (Taylak, 1997: 280). Üniversitelerde ardı ardına yaşanan istifalar üzerine, üniversite öğrencileri hocalarının arkasında durarak DP'ye tepkilerini dile getirmiş, birçok eylem yapmışlardır. DP, üniversitelerden siyaseti uzak tutmak istese de, uygulamış olduğu yaptırımlar sonucu üniversitelerdeki yangını daha da alevlendirmiştir.

Yaşanan olaylar üzerine 19.12.1956 tarihinde TBMM'de konuşan Başbakan Adnan Menderes, yaptıklarının arkasında durarak öğretim üyeleriyle olan husumetlerini Meclis kürsüsünden şu cümlelerle ifade etmiştir: “... İktidar olarak biz, üniversitelerimizin şahsiyeti mâneviyesini, her türlü târiz ve taarruzdan masun bulundurmayı, günlük politika oyunlarının dışında tutulmalarını gaye edinmişizdir... Dört sene muhalefette bulunduk... Bu esnada biz de, içinde mahalle mahalle, parti ocakları açmış olsaydık, üniversitenin hali bambaşka olurdu... Çünkü böyle bir teşebbüsün milli menfaatlere, memleketin yüksek menfaatlerine yüzde yüz aykırı telâkki ettik... Üniversitelerimizi politikanın oyuncağı halinden çıkarmak mutlaka lâzımdır ve buna karar vermişizdir...” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1956: 188-189).

DP ve üniversite arasındaki gerginlik devam ederken Türkiye bir yandan da 1957 seçimlerine hazırlanmıştır. 1950 ve 1954 seçimlerinden başarıyla çıkan DP iktidarının, 1957 seçimlerinde başarılı olup olamayacağı ve öğretim üyeleriyle yaşadıkları olayların sandığa ne şekilde yansıtacağı büyük bir merak konusu olmuştur. Nihayet 27 Ekim 1957 yılında Türkiye’de genel seçimler yapılmıştır. DP, 1954 seçimlerine göre 10 puanlık bir oy kaybetmiştir, fakat oyların %47’sini alarak yeniden iktidar olmuştur. CHP ise 1954 seçimlerine göre oylarını arttırıp, %41’lik bir oy oranına sahip olmuştur. DP’nin oylarının azalmasında, üniversiteyle aralarında yaşadıkları problemlerin yüzde yüz etkili olduğu belki söylenemez; ama DP’nin tutumları ve

iktidardaki tavrı ilk dönemlere göre değişkenlik gösterip, baskıcı bir yöne doğru kayınca halkın bir kısmı da DP'nin bu tutumunu sandıkta cezalandırmış gibi görülmektedir.

1957 seçimlerinin ardından zaferle çıkan DP, önceki yıllara göre özünü yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. İlk iktidara geldiği 1950 yılında özgürlüklerden bahseden DP, artık toplumun belirli kesimlerinin özgürlüğüne ambargo koymaya başlamıştır. Toplumdaki bu kesimlerin başını siyasi partiler, basın ve üniversiteler çekmiştir. Üniversitelerle 1957 seçimlerinden önce husumetli olan DP, seçim sonrası da bu husumeti sürdürmüştür.

15 Nisan 1960 tarihinde İzmir'de konuşan Başbakan Adnan Menderes, öğretim üyeleri ve üniversite öğrencilerini suçlamaya devam etmiştir. Menderes'in İzmir'de yapmış olduğu tepki çeken konuşma şu şekildedir: *“Üniversite hocaları 1946'da neredeydiler? O zaman çocuk muydular? Onlar o zaman hürriyet ve demokrasi hakkında talebelerini ve halkı aydınlatıcı malumat verdiklerini ispat etsinler, ben şimdi hürriyet diye bağırان hocaların önünde özür dileyeyim. Onlar üniversiteyi setlerle çevrilmiş bir yer zannediyorlar. Hayır. Kanun hilafına, memleket zararına hareketleri görülürse, üniversiteye girmek değil, kürsülerine kadar gidilir. Bunlar cüppelerini bir zırh gibi sırtlarına geçirirler, devletin işlerine karışırlar. Öğrencilere gelince, bunların arasında bir kısım daha vardır ki, bunlar sadece talebe, sınıflarında döne döne başları dönmüş, 35 yaşına gelmişler, hâlâ analarına bir lokma ekmek bile temin edemezler”* (Kabacalı, 2007: 120-121). Adnan Menderes, İzmir'de yapmış olduğu bu sert konuşmayla, üniversitelerdeki öğretim üyelerini bir nevi açıkça tehdit etmiştir. Öğretim üyeleri, iktidara karşı muhalefette bulunup, üniversitelerde siyaset konuşmaya devam ederlerse net bir şekilde müdahale edileceğini belirtmiştir.

DP'nin üniversiteyle olan bu çekişmesi ülkedeki aydınların da tepkisini çekmeye başlamıştır. Bununla birlikte basın da artık DP'nin baskıcı bir yöne doğru giden tutumlarını eleştirmeye başlayınca, DP iktidarı üniversitenin yanında basını da karşısına alarak, baskı rejimini tam anlamıyla oluşturmaya başlamıştır. DP'ye muhalefet edilmesinden hoşlanmayan iktidar, ses çıkarana karşı bir cephe almaktan da

çekinmemiştir. Ülkedeki önemli aydınların ve basının güvenini kaybeden DP'ye desteğin büyük bir çoğunluğunu *'Nurculuk Hareketi'* vermiştir (Sülker Yılmaz, 1997: 82). Nurculuk Hareketi'nin DP'ye destek vermesi üzerine ülkede gericilik faaliyetlerinin yeniden başlayacağını düşünen gençler, bu desteğe büyük bir tepki göstermişlerdir.

DP'nin ilk olarak üniversiteyle başlayan olayları, ardından basın ve aydınların tepkisi üzerine yaşananlar, iktidar-toplum arasındaki yangını iyice körüklerken, yangının son eşiği ise *'Tahkikat Komisyonu'* olmuştur. 19 Nisan 1960 tarihinde, Meclis Tahkikat Komisyonu kurulmuştur ve ilk kararı şu şekilde olmuştur (Taylak, 1997: 314):

1. *"Partilerin kongre, toplantı, bütün siyasi faaliyetleri, yeni teşkilat kurmaları yasak,*
2. *Komisyon faaliyetleri ile ilgili bütün neşriyat yasak,*
3. *T.B.M.M.'de Tahkikat Komisyonu'nun kuruluş müzakerelerinin neşri yasak edilmiştir."*

DP, kurmuş olduğu Tahkikat Komisyonu ile bir nevi kendisini ülkenin en yüksek merci olarak görmüş ve Anayasa'nın üstünde DP kararları varmış gibi davranmıştır. Gergin olan ortamı Tahkikat Komisyonu ile iyice geren DP, adeta yangına körükle gitmiştir. Oluşturulan komisyona karşı en büyük tepkiyi üniversite gençliği göstermiştir. Üniversiteler, bu komisyonla anayasanın ihlal edildiğini savunmuşlar, birçok eylem yapmışlardır. İlk olarak İstanbul ve Ankara'da başlayan üniversite gençliğinin bu eylemleri dönemin en büyük gençlik hareketleri olarak kabul edilmiştir. İstanbul ve Ankara'da üniversite öğrencilerinin DP'ye karşı tek yumruk olması büyük bir yankı uyandırmış, yapılan eylemlere bir süre sonra sivil halkın da destek vermesi olayları büyütmüş ve 27 Mayıs'a giden süreci hızlandırmıştır.

DP'nin baskıcı rejimine ve kurmuş olduğu Tahkikat Komisyonu'na tepki göstermek için örgütlenen üniversite öğrencileri, 28 Nisan 1960 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nde bir eylem yapmayı planlamışlardır. Çeşitli fakültelerden birçok genç

bir araya gelerek DP'nin bu durumunun protesto edilmesi için öğrencileri örgütlemeye çalışmıştır. Kuvvâ-yı Milliye'nin ilk yeri olan İstanbul Üniversitesi'nde, öğrenciler 28 Nisan 1960 tarihinde sabah 09.00 civarı üniversite bahçesine çıkarak toplanmaya başlamışlardır. Atatürk büstünün önünde toplandıktan sonra hep bir ağızdan İstiklâl Marşı'nı okumuşlardır (Kabacalı, 2007: 124).

İstiklâl Marşı'nın bitiminden hemen sonra üniversite bahçesine bir polis cipi girmiştir. Cipten inen kişi, Adnan Menderes'in güvendiği ve sevdiği bir isim olan polis memuru Bumin Yamanoglu olmuştur. Yamanoglu, cipten indikten sonra elinde silahını savurarak öğrencilerin üzerine yürümüş, bazı öğrencileri darp etmiş ve gözaltına almıştır. Böylece öğrenciler ve polis arasındaki gerginlik had safhaya ulaşmıştır. Bazı polisler silah çekerek 3-5 öğrenciyi yaralamıştır. Arkadaşları, yaralı öğrencileri üniversite binasına taşımaya uğraşırken, üniversite bahçesine yeni bir polis cipi daha girmiştir. Yamanoglu'nun ilk baskınından sonra üniversite bahçesinde yeni bir baskın başlamıştır. İkinci polis cipinin üniversiteye girmesinin ardından, rektörlük binasından olup biteni takip eden İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Sıddık Sami Onar ve Dekan Vekili Sulhi Dönmezer dışarıya çıkmıştır. Polise ne olup bittiğini soran profesörler, hiç beklemediği bir yanıtla karşılaşmıştır. Polis cipinden inen polis memuru Zeki Şahin, ilk olarak Dekan Vekili Sulhi Dönmezer'e ardından da Rektör Sıddık Sami Onar'a saldırmıştır. Saldırı esnasında da bütün üniversite öğretim üyelerine küfürler savuran Şahin, Rektör Sıddık Sami Onar'a *"Bunlar hep senin yüzünden, sen kıskırtıyorsun bu çocukları!"* diye bağırıştır. Bütün ülkenin saygı duyduğu ve birçok bilim adamı yetiştirmiş, önemli bir isim olan Prof. Sıddık Sami Onar, uğradığı saldırganı sonuca başından ağır bir şekilde yaralanmış ve kanlar içinde yere serilmiştir. Daha sonra zorla polis cipine bindirilerek polis karakoluna götürülmüştür (Kabacalı, 2007: 124-126).

Rektörün üniversite binasından götürülmesi üzerine, öğrenciler daha da sinirlenmiş, üniversite binasında ellerine ne geçerse polise atmaya başlamıştır. Polis de bazen gaz ve bazen de ateş ederek karşılık vermiştir. İstanbul Üniversitesi'nde yaşanan olayları ve Rektör Prof. Sıddık Sami Onar'a uygulanan muameleyi gören diğer öğretim üyeleri istifa etme kararı almıştır. Öğretim üyelerinin almış olduğu istifa kararına karşı

çıkan Onar, “İstifaya gerek yok... Bize unvanlarımızı onlar mı verdi?” diyerek, öğretim üyelerinin istifa etmesini engellemiştir (Kabacalı, 1997: 130).

Bir süre sonra üniversiteden ayrılan gençler, Beyazıt Meydanı’na doğru ilerlemiştir ve öğrencilere halktan büyük bir destek gelmiştir. Daha sonra olay yerine gelen askerleri coşkuyla karşılayan öğrenciler, bir komutanın “*İstanbul ve Ankara’da sıkıyönetim ilan edildi, dağılın*” sözleri üzerine yavaş yavaş dağılmışlardır. 28 Nisan günü İstanbul Üniversitesi’nde yaşanan olayların bilançosu ağır olmuştur. Polis karakollarının neredeyse tamamı öğrencilerle dolup taşmış, hastaneler yaralı öğrencilerle dolmuştur. İstanbul’daki yurtlar boşaltılmış, öğrenciler memleketlerine gönderilmiştir (Kabacalı, 2007: 134).

İstanbul’da yaşanan kitlesel öğrenci hareketi, hemen ertesi gün başkent Ankara’ya da sıçramıştır. 29 Nisan 1960 sabahı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri İstanbul’da yaşanan olayları protesto etmek için bahçede toplanmışlardır. Hukuk Fakültesi öğrencilerine daha sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri de katılmıştır ve kalabalık git gide büyümüştür. Bahçede toplanan öğrenciler, hep bir ağızdan İstiklâl Marşı’nı okumuştur ve daha sonra “*Menderes istifa*” ve “*Hürriyet*” sloganları atmışlardır. Topluluğun daha da büyümesi üzerine bahçeye inen Anayasa Profesörü Bülent Nuri Esen, bahçede toplanan kalabalığa “*Örfî İdare, Anayasa’nın amir hükümlerindendir. Biliyorsunuz, dünden beri Örfî İdare ilân edilmiş ve Türk Ordusu vaziyeti ele almıştır. Bu hareketiniz, bir netice vermeyecektir. Dağılırsanız iyi olur*” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Profesörün bu sözlerine çok sinirlenen öğrenciler, “*Hangi Anayasa’dan, hangi kanundan bahsediyorsunuz? Memlekette Anayasa’nın kaldığına, tatbik edildiğine inanıyor musunuz?*” diye karşılık vermişlerdir. Hukuk Fakültesi’nde durum böyleyken, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde ise bambaşka bir hava esmiştir. Prof. Tahsin Bekir Balta öğrencilerine, “*Siz gençler Atatürk’ün itimadına lâyık bir nesil olduğunuzu gösteriyorsunuz. Atatürk gençliğinden ancak bu beklenirdi*” şeklinde bir açıklama yaparak öğrencilerini yüreklendirmiştir (Taylak, 1997: 334-337).

Öğrencilerin dağılması konusunda üniversite hocalarının telkinleri yetersiz kalınca olay yerine Ankara Valisi Dilaver Argun gelmiştir. Aracından indiği gibi öğrencilerin toplandığı yere sinirli bir şekilde giden Argun, “*Dağılın! Dağılın, yoksa fena olur*” diye bağırarak öğrencilerin daha da sinirlenmesine neden olmuştur. Öğrenciler hep bir ağızdan “*Dağılmayacağız*” diye bağırmıştır. Bunun üzerine Vali Argun, “*Şimdi sizin... görürsünüz*” diyerek öğrencilere küfürler etmiştir. Valinin çabaları da yetersiz kalınca, olaya polis müdahale etmiştir ve tıpkı İstanbul’da yaşandığı gibi polis ve üniversiteliler arasındaki gerginlik had safhaya ulaşmıştır. Üniversite öğrencileri ve öğretim üyeleri birlikte polise karşı direnmişlerdir. Polis de bu duruma bazen şiddet, bazen de silah kullanarak karşılık vermiştir. Olaylar tüm şiddetiyle devam ederken, Binbaşı Abdullah Tardu isminde bir subay öğrencilerle polisin çatıştığı fakülteye girerek, “*Polis ve polis görevlileri derhal burayı terk edin*” şeklinde bir emir vermiştir. Bunu duyan polisler ilk olarak bir şaşkınlık yaşadıkdan sonra olay yerinden ayrılmışlardır. Bazı subaylar da sıkıyönetim komutanına gözükmeden öğrencilere yardım etmişlerdir. Yaşanan olaylar sonucunda birçok öğrenci ve polis yaralanmıştır. Olayların yatışmasının ardından Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin duvarları mermi izleriyle dolmuştur ve adeta bir atış poligonunu andırmıştır. Fakültenin camlarında ise öğrencilerin astığı şu slogan dalgalanmıştır: “*Canımız Millete Feda*” (Kabacalı, 2007: 137-149).

İstanbul ve Ankara’da üniversitelerde yaşanan olaylar, gençlerin DP iktidarına karşı isyan hareketinin bir simgesi olmuştur. Çıkan olaylarda birçok öğrenci yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. DP hükümetinin çıkan olaylara çok sert tedbirler alması öğrencileri yıldırmamış, daha da isyana teşvik etmiştir. İstanbul ve Ankara’daki olayların önemli bir noktası da öğrencilerin askere güvenmesi ve askerın sözünü dinlemesi olmuştur. Her iki ilde de askerın sözünü dinleyen öğrenciler olay yerinden dağılmışlardır.

Üniversitelerde yaşanan bu olayların ne kadar süreceği merak konusu olurken, yaklaşık 1 hafta sonra Ankara, gösterilerin belki de en büyüğüne ev sahipliği yapmıştır. Üniversitelilerin kendi aralarında kulaktan kulağa yaydığı parola “555K” olmuştur.

Hemen hemen tüm fakültelere yayılan bu parolanın açıklaması, “5’inci ayın, 5’inci gününde, saat 5’te Kızılay’da”dır. 5 Mayıs 1960 tarihinde bu parolanın etkisiyle Atatürk Bulvarı’nda toplanan gençler, Sıhhiye yönünden gelen gençlerle birleşmişlerdir. Yoğun bir kitleye ulaşan gençler, hep bir ağızdan “*Dağ Başını Duman Almış*”, “*İstiklâl Marşı*” ve yaşanan olaylara göre uyarladıkları “*Gazi Osman Paşa Marşı*”¹⁹’ı söylemişlerdir. Gençlerin marşlarla coştığı sırada, Başbakan Adnan Menderes’in yanındaki kurmaylarıyla beraber Kızılay’a doğru geldiği haberi duyulmuştur. Olay yerine gelip kalabalığın arasına dalan Menderes, gençlere “*Benden ne istiyorsunuz?*” diye bağırmıştır. Gençler hep bir ağızdan “*Hürriyet istiyoruz. İstifa*” diye bağırınca, Menderes de gençlere, “*Bir Başbakanın yakasına yapışacak kadar hürriyetiniz var. Öyleyse öldürün beni*” demiştir. Başbakanın bu sözleri üzerine bir genç de “*Sizin için katil olmaya değmez ki. Sizin ölmenizi istemiyoruz. Fakat istifa etmenizi istiyoruz*” demiştir. Hararetli geçen bu karşılıklı sözlerin ardından çıkan itişmeler sonucu Başbakan Menderes bir gazetecinin arabasına bindirilerek olay yerinden uzaklaştırılmış ve linç edilmekten zor kurtarılmıştır. Menderes’in ardından devam eden gösteriler akşam vakti kendiliğinden dağılmıştır (Feyizoğlu, 2013: 169).

Başbakan Menderes ve kabinesi, yaptırımlarıyla olayların yatışacağını umarken, rüzgârı arkasına alan gençlerin durmaya niyetinin olmadığı yaşanan olaylardan açıkça görülmüştür. İstanbul ve Ankara’da başlayan gerilim, 555K ile bir seviye daha yükselmiş, ülkede gerginlik neredeyse had safhaya ulaşmıştır. Gençlik, adeta bir sel gibi meydanlara koşarken, DP iktidarının geleceği de tartışılmaya başlanmıştır. Her yerin bir kazan gibi kaynadığı dönemde DP’nin iktidar görevini yürütmesi artık zorlaşmıştır. Üniversitenin yanına üçüncü faktör olarak ordu eklenmiş, DP acı dolu günlere doğru yol almaya başlamıştır.

İstanbul ve Ankara’da yaşanan üniversite olaylarında, arkadaşlarına destek veremediği için Harp Okulu öğrencileri bir nevi ızdırap çekmişlerdir. Hal böyle olunca Harp Okulu hareketlenmeye ve kaynamaya başlamıştır. Harp Okulu öğrencilerinin bir olay çıkartmaması için Erkân Şubesi Müdürü Suphi Karaman, Kara Kuvvetleri

¹⁹ “*Olur mu böyle olur mu? Kardeş kardeşi vurur mu? Kahrolası diktatörler. Bu dünya size kalır mı?*” (Kabacalı, 2007: 150).

Komutanı Cemal Gürsel'e: "*Paşam, Harb Okulu'nda Nurculuğun yayıldığından bahsediliyor, oraya Atatürkçü öğretmenler tayin edelim*" demiştir. Bu sözlerinin etkisiyle, '*Alparslan Türkeş*' ve '*Sezai Okan*' gibi isimler okula getirilmiştir. Bu iki isim göreve başlar başlamaz, öğrencilere gerekli telkinlerde bulunarak, onları gerekli hallerde faydalanabilecekleri bir konuma getirmiştir. İşte bu telkinlerin de etkisiyle Harp Okulu öğrencileri 21 Mayıs'a kadar sabretmişler, o gün üç subayın tutuklanmasını protesto etmek amacıyla bir gösteri yürüyüşü yapmaya karar vermişlerdir. Yaklaşık 500 kadar Harp Okullu, Ankara caddelerinde yürümeye başlamıştır (Taylak, 1997: 347).

21 Mayıs'ta yapılan bu yürüyüşün ardından artık ipler iyice kopmuştur. Bu yürüyüşün ardından altı gün sonra, ordu içinde birtakım hazırlıkların yapılmasıyla birlikte, 27 Mayıs 1960 sabahı ordu yönetime el koymuştur. 1946 yılında ekilen demokrasi tohumu, 24 yıl zor şartlar altında büyütülmeye çalışılmıştır. Fakat 1960 yılında demokrasinin bir dalı artık kırılmıştır. Kırılan bu dalın elbette birçok etkisi vardır. Fakat DP'nin uygulamış olduğu iç politika siyasetinin etkisi ve gençliğe karşı almış olduğu cephe, demokrasi dalının kırılmasında belki de en büyük etken olmuştur. DP, iyi ya da kötü yanlarıyla artık tarih olurken, gençlik ise güçlü bir şekilde 1960'lı yıllara giriş yapmıştır.

2.3.4. 1960-1971 Dönemi'nde Gençlik Hareketleri

27 Mayıs Darbesi'nin ardından gençlik, toplumda büyük bir saygınlık kazanmıştır. Darbeden sonra toplumda oluşan genel kanıya göre, ordu ve gençlik 27 Mayıs'ı gerçekleştirmiş ve halkı özgürlüğüne kavuşturmuştur (Kabacalı, 2007: 157). Şüphesiz ki, halk tarafından kahraman olarak görülen bu iki aktörden gençler, 60'lı yıllara damgasını vururken, ordu ise 70'lerde bir kez daha sahneye çıkmıştır.

27 Mayıs'ın hemen ardından, İstanbul Üniversitesi'nden getirilen adına "*Bilim Heyeti*" denilen grupta yer alan Rektör Prof. Sıddık Sami Onar, Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Hüseyin Nail Kubalı, Prof. Recep Sarıca, Prof. Tarık Zafer Tunaya ve Doç. İsmet Giritli gibi öğretim üyeleri "*Anayasa Komisyonu Başkanı*" adını taşıyan bir yazı kaleme almışlardır. Belirttikleri ortak görüşlerde 27 Mayıs'ın savunulduğu

görülmekle birlikte, ilk kez bir ihtilâl hemen ertesi günü hukukçu öğretim üyeleri tarafından yasallık kazanmıştır (Sülker Yılmaz, 1997: 93). Hazırlanan Anayasa taslağının ordu tarafından yapılan baskılarla mı? Yoksa öğretim üyelerinin hür iradeleriyle mi hazırlandığı noktası önemli bir husus olarak sorgulanmalıdır. Sorgulanması gereken diğer önemli bir nokta da, Anayasa taslağının hazırlanması için görevlendirilen öğretim üyelerinin nasıl seçildiğidir. Anayasa taslağını hazırlamakla görevlendirilen öğretim üyelerinin büyük bir çoğunluğu DP iktidarıyla geçmiş dönemlerde sorunlar yaşamıştır. DP ile sorunlar yaşayan öğretim üyelerinin seçilmesi, bu husus hakkında kafalarda soru işareti bırakmaktadır.

Yeni Anayasa taslağının hazırlanması ve DP'nin siyaset sahnesinden silinmesinin ardından, mirasını paylaşmak üzere seçimlerde üç parti yarışmıştır. Bunlar, 19 Ekim 1958 tarihinde Osman Bölükbaşı liderliğinde kurulan “*Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP)*”, 11 Şubat 1961 tarihinde Ragıp Gümüşpala (11. Genelkurmay Başkanı) tarafından kurulan “*Adalet Partisi (AP)*” ve 13 Şubat 1961 tarihinde Ekrem Alican önderliğinde kurulan “*Yeni Türkiye Partisi (YTP)*”dir (32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 1. Bölüm).

Türk siyaset sahnesine adım atan bu yeni partilerin ardından, 27 Mayıs'ın mimarlarından olan içinde gençlerin de bulunduğu Kurucu Meclis, hazırlanan yeni Anayasayı 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoylamasına sunmuştur. Halk oylamasına sunulan 1961 Anayasası, %61'lik bir oranla kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasası, başta kişi hak ve özgürlükleri olmak üzere, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi pek çok konuda yenilikler getirerek bireylerin ve toplumun özgürlük alanını genişletmiştir.

27 Mayıs İhtilali'nin ardından ilk genel seçimler 15 Ekim 1961 tarihinde yapılmıştır. Mevcut seçim sisteminde (D'Hondt Sistemi- Çevre Barajlı)²⁰; CHP oyların

²⁰ Her seçim çevresinde bir siyasi partinin milletvekili çıkarabilmesi için oy sayısı, belirli bir oran dâhilinde seçim barajı belirleniyor ve bu oranın altında kalan siyasi partiler hesaplamalara dâhil edilmiyor. Ayrıntılı bilgi için Bkz. İrem Köker, “Türkiye’de 1946’dan bugüne seçim sistemleri”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590>, 13.03.2018, (27.05.2019).

%36,7'sini, AP %34,8'ini, CKMP %14'ünü ve YTP de %13,7'sini almıştır.²¹ CHP ile birlikte ilk kez seçimlerde yarışan partilerden AP, CHP'ye çok yakın bir oy oranıyla seçimi tamamlamıştır. Halk, bu seçimlerde DP'nin mirasçısı olarak AP'yi görmüş ve büyük bir destek vermiştir. MBK'nın başında bulunan Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı olurken, seçimlerde tek bir partinin çoğunluğu sağlayamaması nedeniyle, CHP ve AP arasında bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Kurulan koalisyonda Gürsel, hükümeti kurma görevini İsmet İnönü'ye vermiştir.

Koalisyon hükümetinin kurulmasının ardından, 1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu özgürlük ortamı, Türkiye'de yoğun bir tartışma platformu yaratmıştır. Her türlü toplumsal, ekonomik ve siyasi konular konuşulup, tartışılmaya başlanmıştır. Sol ideolojiye ait birçok eser Türkçe'ye çevrilmiş, sosyalizm gibi yeni fikir akımları ortaya çıkmış ve önemli bir yere sahip olmuştur (Kaya, 2010: 190). Sosyalizm gibi fikir akımları yavaş yavaş gençliğin ilgisini çekip yayılmaya başlarken, gençlerin siyasal anlamda duruşu ise, 27 Mayıs'ı savunmaktan yana olmuştur. 1960 sonrasında üniversite gençliği, 27 Mayıs'ta oynamış olduğu rol nedeniyle artık yurt sorunları üzerinde söz sahibi olmayı başarmıştır. 27 Mayıs'ın getirmiş olduğu yenilikleri Atatürk ilkeleriyle bağdaştırmaya çalışan gençler, 27 Mayıs'ı bir iktidar değişikliğinden çok bir devrim hareketi olarak benimsemişlerdir. Bu sebeple, bu dönemde Atatürk ilkelerine ve 27 Mayıs'a karşı yapılan her hareket karşısında gençliği bulmuştur (Karadeniz, 2015: 19).

Yine 1960'lar gençliğinin bir başka özelliği de mevcut sistemi yavaş yavaş eleştirmeye başlamasıdır. 1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlük ortamıyla birlikte gençler, çok fazla kitap okumaya başlamış ve ülke sorunları üzerine yoğun bir şekilde kafa yormuştur. Öyle ki; *"Anayasanın korunması ve eksiksiz uygulanması, gelir ve vergi adaletsizliğinin ortadan kaldırılması, sosyal hukuk devleti gereklerinin yerine getirilerek sosyal adaletin sağlanması, madenlerin ve petrolün ulusallaştırılması, toprak reformunun gerçekleştirilmesi, eğitimde fırsat eşitsizliğinin giderilmesi, vb."* konularda fikirlerini beyan edip, öneriler sunmaya başlamışlardır (Sülker Yılmaz, 1997: 102-103). Gençler, sosyalizm fikrinin de etkisiyle 1950'lilerde siyaset yaptıkları CHP

²¹ Y.Y.: <https://www.yenisafak.com/secim-1961>, (18.05.2019).

ve gençlik kollarından yavaş yavaş uzaklaşmaya başlayarak, 13 Şubat 1961 tarihinde kurulan “*Türkiye İşçi Partisi (TİP)*”ne doğru yönelmişlerdir. Gençlerin bu yöneliminde TİP’in çıkarmış olduğu dergi ve yazıların da büyük bir etkisi olmuştur.

Aralarında TİP’li üyelerin de bulunduğu 20 Aralık 1961 tarihinde yayın hayatına başlayan “*Yön Dergisi*”, ülkede sol ideolojinin anlatılmasında büyük bir rol oynamıştır. Yön Dergisi’nin sahipliğini ve yazı işleri müdürlüğünü ise solun ünlü yazarlarından Doğan Avcıoğlu yapmıştır.²² Yön Dergisi ile başlayan sol ideolojiye ait yazıların zamanla artmaya başlaması gençler arasındaki ilk sağ-sol kıvılcımını 1962 yılında alevlendirmiştir. 6 Ocak 1962 tarihinde Taksim’de toplanan üniversiteli milliyetçi gençler, “*Yön Dergisi, Cumhuriyet, Milliyet ve Dünya*” gazetelerini sol görüşlü yazılarından ötürü kınayarak, yapılan komünizm propagandasını protesto etmişlerdir (Feyizoğlu, 2013: 281). Yapılan protestoda şu açıklama yapılmıştır: “*Onlarla ebediyen mücadele edeceğimize ant içiyoruz. Onlara buradan haykırarak diyoruz ki, memleketimizin problemleri komünizm metodlarıyla çözülemez. Bu metodlar, Türk milletine düşman fikirlerin metodlarıdır. Onun için milletin masumiyetini karanlıklara götürenler iyi bilsinler ki, Türk bayrakları bu göklerde dalgalandığı müddetçe bu topraklarda kırmızı emperyalizme ve metodlarına hayat hakkı tanımayacağız. Dün Nâzım Hikmet’i müdafaa edenlerin bugün, ortam kendi lehlerinde zannederek yaymak istedikleri ideolojiyi her an kahretmeye hazırız ve muktediriz*” (Kabacalı, 2007: 160).

İstanbul’da yapılan protestoların ardından 13 Ocak 1962 tarihinde, Ankara Tandoğan Meydanı’nda sol ideolojiyi yermek adına bir miting düzenlenmiştir. Mitingde sert bir konuşma yapan MTTB Başkanı Oğuz Çetinoğlu şu açıklamayı yapmıştır: “*...Ey kahpe kırmızı! Sen bizi ayıramazsın, sen öleceksin, sen Türk gençliği tarafından ezileceksin!... Sinsi çalışmaların boşuna. Karşında ülkücü gençlik sarp kayalar gibi dimdik durmaktadır. Kırmızı yobaz; sana son ihtarımızı veriyoruz: Seni ezeceğiz...*” (Sülker Yılmaz, 1997: 103-104). İstanbul ve Ankara’da başlayan sol ideolojiye karşı protesto gösterileri ilerleyen yıllarda da devam ederken, artık gençler arasında sağ-sol

²² Y.Y.: <http://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/yon-dergisi/>, (18.05.2019).

ayrımı belirginlik kazanmıştır. Bu ayrımla beraber gençler artık kendi saflarına çekilmiş ve ideolojik fikirlerini yürütmeye çalışmışlardır.

Ülkede sağ-sol ayrışması yavaş yavaş başlarken, orduda bir takım rütbeli askerler de yaşanan olaylar üzerine rahat durmamıştır. Albay Talat Aydemir, 22 Şubat 1962 tarihinde bir darbe girişiminde bulunmuş, fakat darbe gerçekleşmemiştir. Darbe girişiminin önlenmesinde İsmet İnönü büyük bir rol oynamıştır. Darbe girişiminin ardından, başta Talat Aydemir olmak üzere darbe girişiminde rol oynayan diğer askerler emekliye sevk edilmiştir (32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 3. Bölüm). Darbe teşebbüsünde bulunan Aydemir'in cezasının affı için Meclis'e getirilen af önerisi üzerine ayaklanan AP'liler, 27 Mayıs'ta hüküm giymiş DP'liler için de af istemişler ve “*ya hepsine, ya hiçbirine!*” diyerek sert bir çıkış yapmışlardır. Meclis'te yaşananlar üzerine İsmet İnönü istifa etmiş ve 27 Mayıs sonrası kurulan 6 aylık koalisyon dağılmıştır. Meclis'te süren uzun tartışmaların ardından, 1962 yılının Ekim ayında çıkan af kararıyla birlikte, cezaevinde olan DP'lilerden müebbet hapis cezası alanlar dışındakiler af kapsamından faydalanmıştır (32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 4. Bölüm).

27 Mayıs'ta hüküm giymiş olan Celal Bayar'ın da Kayseri Cezaevi'nden af kapsamında sağlık sorunları nedeniyle salıverilmesi ve Bayar'ın büyük bir konvoy eşliğinde ve AP'lilerin gövde gösterisiyle Kayseri'den Ankara'ya gelişi gençlerin büyük tepkisini çekmiştir. 24 Mart 1963 tarihinde toplanan gençler “*27 Mayıs düşmanlığını*” protesto etmişlerdir. Yapılan protestolar sırasında AP Genel Merkezi'ne taş ve sopalarla saldıran gençler, Bayar'ın af kapsamında salıverilmesine sert bir şekilde tepki göstermiştir. Yine aynı gün, 27 Mayıs karşıtı yayınlar yapan “*Yeni İstanbul*” gazetesine de bir saldırı olmuştur (Kabacalı, 2007: 161-162). Gösterilen büyük tepkiler sonucunda, Celal Bayar sadece 6 ay özgür kalabilmiş, 6 aylık sürenin ardından yeniden Kayseri Cezaevi'ne gönderilmiştir.

Af kapsamında yaşananlar göz önüne alındığında, gençlerin 27 Mayıs'a olan sevgisi ve koruma güdüsü açıkça görülmektedir. Öyle ki, Bayar'ın cezaevinden

çıkmasının ardından yaşananlar ve gençliğin büyük tepki göstermesi sonucunda Bayar'ın cezaevine yeniden gönderilmesi, gençliğin hâlâ 27 Mayıs'ın güçlü bir iktidar kanadını oluşturduğunun göstergesi sayılabilir.

1961 Anayasası'nın sağlamış olduğu özgürlük kapsamında çeşitli kitapların Türkçe'ye çevrilmesi ve gençler arasında kitaplara olan ilginin artmasıyla birlikte, 1964 yılından itibaren gençler artık ekonomik ve toplumsal sorunların hemen hemen hepsine ağırlık vermeye başlamıştır. Yine aynı yıl dönemin en büyük gençlik örgütleri olan MTTB ve '*Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF)*', "*Toprak reformu, Türkiye-ABD ilişkileri, tam bağımsızlık, üniversite reformu, demokratik gelişmeyi engelleyen, Anayasa'ya aykırı kanunlar*" gibi konularda konferans ve yürüyüşler düzenlemiştir (Kabacalı, 2007: 163)

1965 yılından itibaren ise gençlerin söylemlerinde ön plana çıkan temel kavramlar, "*sömürü, faşizm ve emperyalizm*" olmuştur. Gençlerin artık hızlı bir şekilde sol ideolojiyi benimsemeye başladığı yılların başlangıcı olan 1965 yılında, Çetin Altan ve İlhan Selçuk gibi yazarlar, yazdıkları yazılarla gençler üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Yaratılan etkinin nedeni ise, yazılan yazıların Türkiye gerçeklerine daha uygun ve daha temel çözümler getirmesi olmuştur. Sol görüşlü yazarların çoğu, ülkede yaşanan sorunların ekonomik olduğunu ve ekonomik sorunların çözülmeden hiçbir sorunun çözülemeyeceğini ifade etmişlerdir. Tüm bunların etkisiyle beraber, 1965 yılından itibaren artık gençlik örgütlerinin bildirilerinde ekonomik sorunlar ön plana çıkmaya başlamış ve petrol sorunu ilk kez bu dönemde güçlü bir şekilde ortaya atılmıştır (Karadeniz, 2015: 33-34).

1965 yılında gençlik örgütlerinin ekonomik alanda yaptığı ilk ve en önemli eylem "*Milli Petrol Kampanyası*" olmuştur. TMTF öncülüğünde başlatılan bu kampanya kapsamında yapılan çalışmalar, basın tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Dönemin öğrenci hareketlerinde aktif bir şekilde yer alan Harun Karadeniz, basının bu kampanyaya ilgi göstermesinin iki önemli sebebini şu şekilde açıklamıştır: "*1. Sokaklara yazılar yazıldı. 2. Geniş bir afişleme kampanyası açıldı. Milli Petrol*

Kampanyası'nın kamuoyuna maledilmesinde caddelere yazı olayının ilk defa kullanılmasının önemli etkisi olmuştur" (Karadeniz, 2015: 39-41). Caddelere ve duvarlara yazı yazma olayı hem gençler arasında hem de halk arasında büyük bir etki yaratmış, ilerleyen yıllarda da gerek sağ gerekse de sol görüşlü kişiler tarafından bu eylem sık sık uygulanmıştır.

Milli Petrol Kampanyası eylemiyle başlayan 1965 yılı, birçok eylem ve değişikliğe daha ev sahipliği yapmıştır. 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan genel seçimlerde oyların %52,9'unu alan AP, CHP'ye büyük bir fark atarak tek başına iktidar olmuştur.²³ 1965 seçimlerinde uygulanan "*Milli Bakiye Sistemi*"²⁴ ile birlikte, oy oranı düşük olan partiler de Meclis'te sandalye sahibi olmuştur. Bu sistemle birlikte Meclis'e giren belki de en önemli küçük grup TİP olmuştur. TİP'in, 1965 genel seçim sonuçlarına göre Meclis'te 14 sandalye kazanmasıyla birlikte, Türkiye'de ilk kez bir sosyalist parti Meclis'e girmiştir. Bu dönemde hem sosyalizm düşüncesinin yayılması hem de TİP'in Meclis'e girmesinin ardından gençler arasındaki '*ileri-gerici*' ayrımı bu yıldan itibaren '*sağcı-solcu*' biçimine dönüşmüş ve solcu gençler artık TİP etrafında birleşmeye başlamışlardır (Karadeniz, 2015: 46).

Öyle ki, bu yıllarda çeşitli adlarla genellikle sol görüşlü aydınlar tarafından üniversitelerde "*Fikir Kulüpleri*" kurulmaya başlanmıştır. Fakat bir süre sonra Fikir Kulüpleri'nin yerini "*Sosyalist Fikir Kulüpleri*" almaya başlamış, kısa bir süre sonra da Fikir Kulüpleri tek bir çatı altında toplanarak "*Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF)*" ismini almıştır. FKF, genellikle TİP ile birlikte hareket etmiştir. Bu birlikteliğin sonucunda, FKF'li ve TİP'li gençlerin çıkardığı ilk sol yayın olan "*Dönüşüm*" bu dönemde yayınlanmıştır (Karadeniz, 2015: 25-34).

²³ Y.Y.: <https://www.yenisafak.com/secim-1965>, (19.05.2019).

²⁴ Sadece 1965 seçimlerinde uygulanan bu seçim sistemine göre, seçimlerde sonuçlara yansımayan oylar toplanarak, Türkiye genelinde seçime giren partilere dağıtılmıştır. Bu sistemle birlikte oy oranı düşük olan partiler de Meclis'e milletvekili sokabilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. İrem Köker, "Türkiye'de 1946'dan bugüne seçim sistemleri", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590>, 13.03.2018, (27.05.2019).

Yine 1965 yılının dikkat çeken diğer bir olayı da, MTTB’de yaşanan dönüşüm olmuştur. Kuruluşundan 1965 yılına kadar Atatürkçü ve milliyetçi bir seyir izleyen MTBB, 1965 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde Rasim Cinisli’nin başkanlığı kazanmasıyla birlikte adeta kabuk değiştirmiştir. Cinisli’nin başkanlığıyla birlikte, Atatürkçü ve milliyetçi söylemlerini bir kenara bırakan MTTB, yeni söylem ve siyasi tutumunu daha çok İslamcılık üzerine yerleştirmiştir. MTTB’nin bu değişimi, ilerleyen yıllarda komünizmle mücadele esnasında ve milli bayramların kutlanması sırasında açıkça görülmüştür. MTTB’nin bu dönüşümüyle birlikte, “*Türk gençliği*” kavramının yerini “*Müslüman Türk Gençliği*”, milli bayramların ve Atatürk’ü anma törenlerinin yerini ise ‘*İstanbul’un fethinin yıldönümünün kutlanması*’ gibi etkinlikler almıştır (Öztürk, 2016: 103).

1965 yılında yoğun bir şekilde yaşanan olaylar silsilesiilmek ilmek örülerek, Türkiye’de gençlik hareketlerinin en yoğun yaşandığı 1968 yılının temelini oluşturmuştur. 1950’lerde başlayan Kıbrıs Sorunu meselesi 1967 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Zamanında, Kıbrıs konusu üzerine ABD’nin takınmış olduğu tavır ve İsmet İnönü’ye gönderilen ünlü “*Johnson Mektubu*” ABD ve Türkiye arasındaki ipleri iyice germiştir. Bu gerilimle birlikte başlayan ABD’ye karşı kin ve nefret yıldan yıla artmıştır. Bunun en büyük göstergesi de 22 Haziran 1967 tarihinde yaşananlardır. İkinci Dünya Savaşı’ndan beri Türkiye’ye ziyaretlerde bulunan ve dostça karşılanan Amerikan 6. Filosu, 1967 yılında tepkilerin odağı haline gelmiştir. 6. Filo kumandanı tarafından Taksim Atatürk Anıtı’na bırakılan çelenk, TMTF’li gençler tarafından yakılmış ve yakılan çelenginin yerine “*Emperyalizmin Kanlı Eli Atamıza Uzanmasın, Kırılacaktır*” yazılı bir çelenk bırakılmıştır (Karadeniz, 2015: 54). Olaylara müdahale eden polisler çelenginin yakılmasını engelleyememiş, polislerle gençler arasında bir çatışma yaşanmıştır. Olayla ilgili açıklama yapan TMTF İkinci Başkanı Faruk Yalnız şunları söylemiştir: “*Gençlik olarak, bu çelengi yakarken Amerika’nın Ortadoğu’da girdiği emperyalist politikayı takbih etmiş olduk. Türk Gençliği, Amerika’ya ve emperyalizmine karşıdır. Amerikalılar Türkiye’den kovuluncaya, üslerden çekilinceye kadar Türk gençliği olarak Atatürk Anıtına Amerikan çelengi koydurtmayacağız. Atatürk emperyalizme karşıydı. Türk ulusunun bağımsızlığından yanaydı*” (Feyizoğlu,

2013: 262). Türkiye’de ABD emperyalizmine yönelik eleştiriler, 6. Filo olayıyla eylemsel bir hareket kazanmış, 1968 yılının ise odak noktası haline gelmiştir.

1968 yılı öğrenci olayları, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de üniversitelerde birtakım reform hareketlerinin istenmesi sonucu başlamıştır. Bu reform istekleri arasında; *“üniversitede daha fazla demokrasi, eğitimde fırsat eşitliği, üniversite yönetiminde söz hakkı, öğrencilere daha fazla burs imkanı ve daha iyi şartlarda yurt imkanları”* vb. konular yer almıştır. 1968 yılı öğrenci olayları Avrupa ve Türkiye’de aynı zaman diliminde başlamasına rağmen birtakım farklılıklara sahiptir. Avrupa’daki öğrenci olayları kısa süreli olurken, Türkiye’deki olaylar ise köklü bir geçmişe dayanmaktadır (Bulut, 2011: 144). Türk gençliği daha 1960’lı yıllarda bir iktidara – DP’ye- nasıl kafa tutulacağını öğrenmiş, iktidar karşıtı eylemleri ve ordunun da desteğiyle 27 Mayıs’ı gerçekleştirmiştir. 27 Mayıs öncesinde tecrübeli olan Türk gençliği, 1961 Anayasası’nın getirdiği özgürlüklerle de devrimin öncüsü olarak kendisini görmeye başlamıştır (32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 7. Bölüm). Bu sebeple 1968 yılında üniversitede reform istekleriyle başlayan olaylar ilerleyen yıllarda iktidar ve düzen değişikliğine doğru gitmiştir.

Türkiye’de 1968 yılının ilk üniversite boykotu, 10 Haziran 1968 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde başlamıştır. Ertesi gün Ankara Üniversitesi Hukuk ve Fen Fakülteleri’nde devam eden eylemler, 12 Haziran 1968 tarihinde ise İstanbul’a sıçramış, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde devam etmiştir (Lüküslü, 2015: 47). Ankara’daki hareketi Celal Kargılı²⁵, İstanbul’daki hareketi ise Deniz Gezmiş yönetmiştir (Karadeniz, 2015: 76). İstanbul Üniversitesi’nin işgali, o güne kadar yapılmış en sert öğrenci eylemlerine sahne olmuştur. İstanbul Üniversitesi’ndeki boykot hareketini yönetmek için kurulan *“Eylem Komitesi”*nin yayınladığı bildiride şu hususlar yer almıştır: *“Öğrenci sayısının sınırlandırılması, üç sözlü hakkı verilmesi, lisan muafiyetinin son sınıfa kadar uzatılması, kitap fiyatlarının düşürülmesi, öğrencilerin de yönetime katılması...”* Ankara’daki istekler de hemen hemen bu konular üzerine olmuştur. Üniversite boykotlarının başlangıcında yola *“sağ*

²⁵ İlerleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi’nden Mersin Milletvekili olarak görev yapmıştır.

sol yok, boykot var” sloganıyla çıkılsada, günler ilerledikçe boykot hareketinin öğretim üyelerinin kişiliklerine değil de, bozuk eğitim düzenine karşı yapıldığı anlaşılınca sağ gruplar hemen boykot eylemlerinden çekilmiştir. Sağ grupların hareketten çekilmesinin ardından, eylemleri yöneten kesimin büyük çoğunluğunu sol görüşlü öğrenciler oluşturmuştur. İlk başlarda boykota destek veren sağ gruplar, boykottan çekilmesinin ardından yapılan boykotları engellemek için sol gruplarla çatışmışlardır. Hatta 14 Haziran 1968 tarihinde, Türkiye’de ilk kez bir öğrenci eyleminde silah, molotof kokteyli ve dinamit sağ gruplar tarafından kullanılmıştır (Sülker Yılmaz, 1997: 119-120). Üniversitede ilk kurşunun sıkılması, Türkiye’de eylemlerin şiddetinin artacağını göstermiş ve her iki grubunda daha sert önlemler almasını gerektirmiştir. Hatta bu sertlik 1980’li yıllara kadar devam etmiştir.

Üniversitelerde yaşanan boykot sorununa çözüm bulmak adına konu, hükümet tarafından Milli Güvenlik Konseyi’ne götürülmüştür. Başbakan Süleyman Demirel, bu konu hakkında reformdan yana olmadığını bildirmiştir. Fakat muhalefet kanadından İsmet İnönü ve Nihat Erim ise gençleri haklı bularak, gerekli reformların yapılmadığını belirterek AP hükümetini suçlamışlardır (Sülker Yılmaz, 1997: 122).

Yapılan boykotun ardından, 22 Haziran 1968 tarihinde bir araya gelen üniversite senatosu ve öğrenciler, ilk görüşmede anlaşamamışlardır. 26 Haziran’da yapılan ikinci görüşmede ise taraflar anlaşmış ve öğrenciler, isteklerinin gerçekleştirilmesi durumunda boykotun kaldırılacağını belirtmişlerdir. Yapılan karşılıklı görüşmelerin ardından, 27 Haziran 1968 tarihinde üniversite yeniden açılmış, Senato sınavların 15 Temmuz 1968 tarihinde yapılacağını duyurmuştur (Kabacalı, 2007: 192-193).

Ankara ve İstanbul’da, üniversitelerde reform talepleriyle başlayan öğrenci hareketleri, 1968 yılının temmuz ayında 6. Filo’nun Türkiye’yi yeniden ziyaretiyle birlikte, *‘anti-emperyalist’* bir mücadeleye dönüşmüştür. *“Dolmabahçe Direnişi”* olarak da geçen bu eylemde solcu gruplar, 6. Filo’ya karşı kitlesel bir protesto eyleminde bulunmuş, polis ve öğrenciler arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Direnişin

ardından, 17 Temmuz 1968 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi yurt binalarına şiddetli bir polis baskını yapılmış, çıkan çatışmalar sonucunda 47 öğrenci hastaneye kaldırılmış ve ‘Vedat Demircioğlu’ isimli öğrenci hayatını kaybetmiştir (Lüküslü, 2015: 65). Vedat Demircioğlu’nun cenazesinin polis tarafından gizli bir şekilde memleketine gönderilmesi üzerine, sol görüşlü öğrenciler şiddet eylemlerine başlamıştır. Çıkan sokak çatışmalarında; yirmi beş polis, kırkı aşkın öğrenci yaralanmıştır. Olayların yatışmasının ardından öğrenci liderlerinden bazıları yakalanıp, tutuklanmıştır (Kabacalı, 2007: 200-201).

1968 yazında üniversite işgalleriyle başlayan öğrenci hareketleri, öğrenci eylemlerinde bir nitelik değişimini de beraberinde getirmiştir. Gençlerin eylem çizgisi bu yıldan itibaren değişmiş, silahlanma ve şiddet gençler arasında baş aktör konumuna gelmiştir (Karadeniz, 2015: 90). Dönemin sol gruplarında yer alan Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) öğrencisi Mustafa Yalçiner de silahlanma ve şiddet eylemlerine başvurulmasının nedenlerini şu şekilde açıklamıştır: “ ... Birincisi, gelişmekte olan öğrenci hareketini ezip dağıtmaya, bastırmaya yönelik bir faşist, sivil faşist örgütlenme vardı ve onun saldırıları vardı. İkincisi de polisin bu tür saldırıları gençliği ve özellikle onun ileri unsurlarını kendisini savunmaya itti. Savunmada başlıca akla gelen başlıca şey silahlanma eğilimi oldu. O zaman silahlanma başladı...” (32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 7. Bölüm).

Öğrenciler arasında silahlanmanın başlamasıyla beraber, gerek sol gerekse de sağ gruplarda birtakım hazırlıklar yapılmıştır. 1965 yılında CKMP’nin başına geçen Alparslan Türkeş, gençliğe büyük önem vermiştir. 1968 yılının yaz aylarında çıkan haberler gençliğe verilen bu önemi doğrular nitelikte olmuştur. İlk kez Hikmet Çetinkaya’nın 1 Ağustos 1968 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan röportajıyla duyurulan “Komando Kampları”, İstanbul, Ankara ve İzmir yakınlarında açılmıştır. Kamplarda gençlere; judo, güreş, boks, vb. bedensel eğitimin yanında, dini konularda da eğitim verilmiştir. İlk olarak ‘Komando’ olarak anılan gençler daha sonra “Milliyetçi toplumcular” ve ardından da “Bozkurtlar” ve “Ülkücüler” olarak anılmışlardır. Komünizmle mücadele etmek için kurulan bu oluşum, ilk şiddet eylemini 31 Aralık

1968 tarihinde Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenci derneğini basarak gerçekleştirmiştir (Kabacalı, 2007: 205). Kampların yanı sıra üniversitedeki örgütlenmelere de büyük önem veren Türkeş, CKMP Gençlik Kolları'nın yanı sıra “*Ülkü Ocakları*” isimli kuruluşlar oluşturmaya başlamıştır. Söylemlerinde ‘*anti-kapitalist*’ ve ağırlıklı olarak ‘*anti-komünist*’ etmenlere yer veren Ülkü Ocakları, özellikle köylü ve taşralı gençlerin katılımıyla büyümüştür. Öte yandan, bu dönemin anti-komünist söylemlerine sahip en büyük oluşumu olan ‘*Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği*’nde yaşanan kopmalar sonucu gençlerin çoğunluğu Ülkü Ocakları saflarına yönelmişlerdir (Bora ve Can, 2009: 58).

Komando kamplarının oluşturulmasının ardından, sol ideolojiyi benimseyen gençler de silah eğitimi ve savunma tekniklerini öğrenmek için Filistin’e gitmişlerdir. Filistin’e giden gençler arasında, İstanbul Üniversitesi boykot olaylarını yürüten Deniz Gezmiş de yer almıştır. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının savundukları mücadeleyi kırlara ve dağlara yayacak olan “*Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)*”nın temelleri de yine Filistin kamplarında atılmıştır (32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 7. Bölüm).

Öte yandan, sol ve sağ gruplar arasında birbiri ardına yaşanan gelişmeler ve yapılan eylemler devam ederken, yılların köklü partisi CHP ise parti gençlik kollarını kutuplaşan bu ortam içerisine sokmak istememiştir. CHP, bu dönemde görüş itibarıyla sol ideolojiye daha yakın olsa da kendisini orta noktaya sabitlemiş ve gençlerin sokak olaylarına katılmasını yasaklamıştır (Kaya, 2010: 194). CHP’nin bu dönemde neden böyle bir karar aldığı sorgulanması gereken bir konudur. Birincisi, yaşanan sokak olayları karşısında partinin oy potansiyelini kaybetmemek ve ismini kirletmemek olabilir. İkincisi de, CHP’den kopan öğrenci liderlerinin TİP’e geçmesinin ardından, gençlik kollarında yeniden kopukluk yaşanacağını düşünülmesi ihtimaller arasında değerlendirilebilir.

1968 yılının yaz aylarında yaşanan yoğun eylemlerin ardından, 1968 sonuna doğru da gençler önemli eylemlere imza atmıştır. Bunlardan birisi de, 30 Ekim 1968 tarihinde; “*Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği,*

Hacettepe Üniversitesi, ODTÜ Talebe Birlikleri ve Devrimci Öğrenci Birliği tarafından düzenlenen “*Tam bağımsız Türkiye için Mustafa Kemal Gençlik Yürüyüşü*”dür (Feyizoğlu, 2013: 495). Samsun Atatürk Anıtı önünde başlayan yürüyüşün 10 Kasım 1968 tarihinde Anıtkabir önünde bitirilmesi planlanmıştır. Yürüyüşün yapılış amacı şu şekilde açıklanmıştır: “*Yol boyundaki il ve ilçelerde Mustafa Kemal ideallerini anlatmak böylece Ata’yı dinamik bir şekilde anmak, bir de siyasi iktidarı Ata’ya ve halka şikayet etmek.*” Bu düşüncelerle yolan çıkan ve yürüyüşü gerçekleştiren gençler, ilerleyen yıllarda sanki bu yürüyüş hiç yapılmamış gibi davranmış ve artık yürüyüşü söz konusu etmemeye başlamışlardır (Karadeniz, 2015: 88).

1968’in bir diğer önemli olayı ise ‘*Komer Meselesi*’dir. 1968 yılının sonunda Türkiye’ye atanan ABD Ankara Büyükelçisi Komer, geldiği günden bu yana Türk gençliğinin hedefinde olmuş ve yoğun tepkilerle karşılaşmıştır. Komer’i protesto eden gençler, “*CIA adamı*” olarak gördükleri Büyükelçiyi istenmeyen adam olarak ilan etmişlerdir (Kabacalı, 2007: 201-202). Gençliğin öfkesini toplayan Komer’e karşı yapılan belki de en büyük eylem 1969 yılının ilk günlerinde, 6 Ocak 1969 tarihinde gerçekleşmiştir. Amerikan yardımlarıyla kurulan fakat 1960’lı yıllarda yayılan sol fikir akımlarına kapılıp, yön değiştiren ODTÜ’ye ziyarete gelen Komer’in arabası öğrenciler tarafından yakılmıştır (Sülker Yılmaz, 1997: 164-165). 6. Filo gösterileriyle başlayan ‘*anti-emperyalist*’ söylem, Komer olayıyla birlikte ikinci kez söylemden eyleme dönüşmüştür (Lüküslü, 2015: 72).

1969 yılı solcu öğrencilerin eylemleriyle başlarken, şubat ayında sağ harekette önemli bir gelişme ve değişim yaşanmıştır. CKMP’nin 8 Şubat 1969’da toplanan Adana Kongresi’nde, partinin ismi ve amblemi değiştirilmiştir. Partinin yeni ismi ‘*Milliyetçi Hareket Partisi*’ olurken, partinin amblemi “*kırmızı zemin üzerine üç hilal*”, gençlik kollarının amblemi ise “*hilalli bozkurt*” olarak belirlenmiştir. Yapılan kongrede, partinin genel başkanı olan Alparslan Türkeş’in yetkileri arttırılarak, hiyerarşik bir düzen kurulmuştur (Bora ve Can, 2009: 55).

1969 Şubatı'nda yaşanan diğer bir önemli olay ise 6. Filo'nun İstanbul'a gelişidir. Yeniden İstanbul'a gelen 6. Filo'yu protesto etmek için sol görüşlü gençler bir protesto gösterisi düzenlemişlerdir. Fakat bu sefer ki eylem ve gösterilere, karşı grubun da katılmasıyla birlikte olaylar iyice büyümüş, ortam adeta bir meydan savaşına dönüşmüştür. 16 Şubat 1969 Pazar günü, İstanbul Beyazıt Camii'nde on beş bin Müslümanın katıldığı “*Cemaat-ı Kübra halindeki büyük sabah namazı*” kılınmıştır. İlerleyen saatlerde 6. Filo gösterileri için harekete geçen grupla karşılaşan, din yoluyla kışkırtılmış anti-komünizm fikirlerine sahip vatandaşlar arasında Taksim Meydanı'nda adeta bir meydan savaşı yaşanmıştır. On binden fazla üniversite öğrencisi ve işçilerin katıldığı izinli yürüyüşe, “*Kahrolsun komünistler*”, “*Komünistlere ölüm*” sloganlarıyla saldıran sağcı grup; olaylarda silah, bıçak, sopa ve el yapımı bomba kullanmıştır. Tarihe “*Kanlı Pazar*” olarak geçen bu hadisede 2 kişi ölmüş, 104 kişi de yaralanmıştır (Feyizoğlu, 2013: 47).

1969 yılında eylemler tüm yoğunluğuyla devam ederken, 1969 seçimlerinden iki gün önce FKF'de yaşanan değişim, Türkiye'de sol ideolojinin geleceği ve eylem planı üzerinde birtakım değişikliklerin yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. FKF, 9-10 Ekim 1969 tarihinde düzenlenen kongrede varlığına son vermiştir. FKF'nin varlığına son vermesinin ardından oluşan yeni örgüt, “*Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (TDGF/Dev-Genç)*” olmuştur. FKF'den Dev-Genç'e geçilmesi 68 Hareketi açısından bir dönüm noktası sayılmıştır. FKF'ye katılımın sadece üniversite gençliğiyle sınırlandırıldığı bir tutumdan, halka tamamen açık olan Dev-Genç'e geçilmesi devrim hareketinin toplumun tüm kesimine açılmasını sağlamıştır (Lüküslü, 2015: 131).

60'lı yıllarda yanan fikir özgürlüğü kıvılcımının etkisiyle, 1968 ve 1969 yıllarında sağ ve sol ideolojilerin kutuplaşmalar yaşadığı, gençlerin adeta bir nehir gibi sürekli meydanlara aktığı bir ortamda Türkiye, 1969 genel seçimlerine gitmiştir. 12 Ekim 1969 tarihinde yapılan genel seçimlerinden (D'Hondt Sistemi- Barajsız²⁶) AP,

²⁶ Bu seçim sistemine göre, bir seçim bölgesinde partilerin aldığı oylar, o bölgede milletvekili sayısına erişene kadar 1'den başlayarak bölünür. Bölünme sonucunda elde edilen oy miktarına göre milletvekili

%46.6'lık bir oy oranıyla²⁷ yeniden iktidar olarak çıkmıştır. AP'nin yeniden iktidar olmasıyla beraber bazı kesimler –özellikle ordu- bu durumdan rahatsız olmuş, birtakım hazırlıklara başlamıştır. Öte yandan, 1970'li yıllara girilirken 1968 ve 1969'un gençlik hareketleri devam etmiş, hatta ileri boyutlara ulaşmıştır.

1970'li yıllarda devrimci gençlik örgütleri, Türkiye'de sosyalizm görüşünü yürüten ve savunan tek aktör olarak kalmıştır. İlk başlarda üniversitede birtakım hakların istenmesiyle başlayan mücadele, ardından FKF'nin Dev-Genç'e dönüşmesi gibi etmenlerle birlikte, devrim hareketinin halka ve işçilere yayılması 1970'li yılların önemli olaylarını meydana getirmiştir. Örneğin, Dev- Genç'in Ocak 1970'te Akhisar'da bütün işçileriyle birlikte düzenlediği *“Tütün Sömürüsünü Protesto”* mitingi sosyalizmin halkla birlikte yürütölmek istendiğinin somut örneğidir (Kabacalı, 2007: 218). Öte yandan gerek sağ gerekse de sol kesim ideolojik görüşlerin temelden oluşturulması noktasında ideolojik fikirleri lise eğitim seviyesine kadar indirip, liselerde birtakım örgütlenmelere gitmişlerdir. Buradaki temel amaç, liseli gençlerin bilinçlendirilip, ideolojik noktalarda eğitilerek geleceğın üniversite kadrolarını yetiştirmektir. Sol'da *“Devrimci Liseliler (Dev- Lis)”*, Sağ'da *“Genç Ülkücüler Teşkilatı”*, yine bu dönemde yavaş yavaş güçlenen Kürtçölük akımını destekleyenler de *“Sosyalist Devrimci Kürtçölüler”* örgütlerini kurmuşlardır (Sülker Yılmaz, 1997: 140).

1971 yılına gelindiğinde ise gençlik eylemleri artık normallikten öte anormal bir nitelik kazanmış, hareketler anarşik boyuta ulaşmıştır. 1 Ocak 1971 tarihinde, İş Bankası Emek Şubesi'nin soyulmasıyla başlayan anarşi eylemleri, dört Amerikan askerinin kaçırılmasıyla devam etmiştir (Kabacalı, 2007: 221). 1968 yılında başlayan olaylar zincirinde, gençlik 1971 yılına kadar isyanını sürdürmüş, devrimci bir cuntanın gelmesi için çaba harcamıştır. Fakat istenilen olmayınca, gençlik bu sefer iktidarı bizzat kendisi ele almaya çalışmıştır. Bu dönemde, gençliğin sergilemiş olduğı tutum ve yaşanan olaylar, gençliğin gücünü aşmıştır. Gençlik kuruluşları artık bir topluluk değil de bir siyasi parti gibi hareket etmeye başlamıştır. Harun Karadeniz de, gençliğin en

dağılımları yapılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. İrem Köker, “Türkiye’de 1946’dan bugüne seçim sistemleri”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590>, 13.03.2018, (27.05.2019).

²⁷ Y.Y.: <https://www.yenisafak.com/secim-1965>, (19.05.2019).

büyük hatasını bu noktada yaptığını, '*gençlik eylemlerinin iktidara yöneldiği anda biteceğini*' ifade etmiştir (Karadeniz, 2015: 164-172). Nitekim Karadeniz, bu tespitinde haklı çıkmış, iktidarı ve düzeni değiştirmeye çalışan anarşik hareketler sonunda bertaraf olmuştur.

27 Mayıs ile başlayan gençlerin isyanı 1971 yılına kadar tam 11 yıl devam etmiş ve Dünya'yı kasıp kavuran 1968 yılında zirveye ulaşmıştır. 1960 öncesinde iktidarı devirip mevcut düzeni savunmak için yola çıkan genç kuşak, 1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu özgürlük ortamının da etkisiyle yeni ideolojik fikirler – sosyalizm, komünizm, vs.- edinmiştir. Edinilen bu ideolojik fikirler, ilerleyen yıllarda sol görüşlü gençler tarafından ileri boyuta götürülerek, bir 'düzen değişikliği' hedefine dönüşmüştür. 1970'li yıllara girilirken, gençler arasında yaşanan anarşi ortamı, ordu içerisindeki birtakım kıpırdanmalar ve ülkenin 27 Mayıs'tan sonra geçirmiş olduğu yorgun yıllar sonucu da eklenince, darbe için bir kez daha ortam oluşmuştur. 27 Mayıs 1960'ta gençlerle el ele verip, özgürlük getiren ordu bu kez tek başına gelip, vermiş olduğu özgürlükleri geri almış ve 11 yıl sonra yeniden sahneye çıkmıştır. 12 Mart 1971 tarihinde verilen muhtırayla beraber, Demirel hükümetinin istifa etmesi istenmiş, aksi takdirde yönetime el konulacağı beyan edilmiştir. Türk siyasal hayatının ikinci darbesi olan '*12 Mart Muhtırası*' ile birlikte Demirel istifa etmiş, 1946 yılında ekilen demokrasi tohumu bir kez daha yara almıştır.

2.3.5. 1971-1980 Dönemi'nde Gençlik Hareketleri

12 Mart Muhtırası, 27 Mayıs'tan sonra Türk demokrasisini bir kez daha sekteye uğratmış, 1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlük ortamını kısıtlamış ve dönemin Başbakanı Nihat Erim'in ünlü sözüyle '*gençliğin başına bir balyoz gibi*' inmiştir. Ülke genelinde oluşan anarşi ortamının tek suçlusu gençlik olarak görülmüş ve olaylara karışan binlerce genç hakkında cezai işlem başlatılmıştır. Başlatılan bu cezai işlemlerden en ağır fatura ise solun ünlü öğrenci liderlerinden Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'a kesilmiştir. Yakalanmalarının ardından çıkarıldıkları

mahkemece tutuklanıp, dava günü TCK'nın 146/1'inci²⁸ maddesini ihlal ettikleri gerekçesiyle idam cezasına çarptırılmışlardır.

Sol gençlik hareketinin diğer bir önemli ismi ve “*Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi*”nin kurucusu Mahir Çayan ise tutuklu olduğu Maltepe Cezaevi'nden dört arkadaşıyla birlikte firar etmiştir. THKO lideri Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam kararının onaylanmasının ardından harekete geçen Çayan ve arkadaşları, idamları durdurmak için Ünye Radar Üssü'nde görevli biri Kanadalı, ikisi İngiliz olmak üzere üç görevliyi kaçırmışlardır. Olayın ardından Çayan ve arkadaşları şu isteklerin yerine getirilmesini istemişlerdir: “1. *İnfazlar derhal durdurulacak*, 2. *Hiçbir yurtsever ve devrimci asılmayacak*, 3. *En çok 48 saat içerisinde bu konuda Türkiye radyolarından infazların durdurulduğu hakkında yayın yapılacaktır*” (Sülker Yılmaz, 1997: 233). Fakat durum istenildiği şekilde ilerlememiş, bir süre sonra Çayan ve arkadaşlarının Tokat'ın Niksar ilçesine bağlı Kızıldere köyünde saklandıkları haberi alınmıştır. Haberin ardından Çayan ve arkadaşlarının kaldığı evi kuşatan güvenlik güçleri, ‘*teslim olun*’ çağrısına yanıt alamamasının ardından evi taramaya başlamıştır. Çıkan çatışmada Mahir Çayan ve arkadaşları ölürken, tek sağ kalan ise Ertuğrul Kürkçü²⁹ olmuştur.

Gerek solun ünlü öğrenci liderleri gerekse de Meclis'te ki bazı kişiler idam kararlarının önüne geçmeye çalışsalar da infazları engelleyememişlerdir. Türk siyasal hayatında 17 Eylül 1961 tarihinden sonra ikinci kez darağaçları meydana çıkmış, 6 Mayıs 1972 tarihinde Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam edilmiştir.

1973 yılına gelindiğinde ise 12 Mart'ın etkileri azalmış ve Türkiye yeniden demokrasi ortamına dönmeye başlamıştır. Dönemin önemli siyasetçilerinden Bülent

²⁸ “*Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler, idam cezasına mahkum olur*” Y.Y.: <https://bianet.org/bianet/siyaset/13303-tcknin-33-125-146-ve168-sayili-maddeleri>, (19.06.2019).

²⁹ 1970 yılında Dev-Genç Başkanı seçilen Kürkçü, Halkların Demokratik Partisi (HDP) kurucuları arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra HDP'den 24. 25 ve 26. Dönemlerde milletvekili seçilmiştir. Y.Y.: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6955, (12.11.2019).

Ecevit, Süleyman Demirel, Alparslan Türkeş ve Necmettin Erbakan³⁰ partilerinin başına geçerek yeniden siyaset hayatına başlamışlardır. Liderlerin partilerinin başına geçmesinin ardından, 12 Mart rejimi sonrası ilk genel seçimler 14 Ekim 1973 tarihinde yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre, Ecevit önderliğindeki CHP %33.3, Demirel önderliğindeki AP %29.6, Erbakan önderliğindeki Milli Selamet Partisi (MSP) %11.8 ve Türkeş önderliğindeki MHP ise %3.4'lük oy oranı elde etmiştir.³¹ Seçim sonuçlarına göre hiçbir parti tek başına iktidar olamamıştır. Bu nedenle Türk siyasal hayatında bu seçim dönemiyle birlikte uzun yıllar sürecek olan '*koalisyonlar dönemi*' başlamıştır. İlk koalisyon hükümeti ise, CHP ve MSP arasında kurulmuştur.

1973 yılıyla beraber, gençlik yavaş yavaş farklı ve yeni örgütlenmelere doğru yönelmeye başlamıştır. Daha önceki yıllarda olayların başlangıç noktası olarak görülen üniversitede reform istekleri konusunun yerini daha çok siyasal konular almış ve gençler anarşik bir yöne doğru kaymaya başlamışlardır (Kabacalı, 2007: 226). 12 Mart öncesinde etkin olan öğrenci liderlerinin bir kısmının hapis, bir kısmının ise idam cezasına çarptırılması gençler arasında derin bir lider boşluğunun doğmasına neden olmuştur. 15 Mayıs 1974 tarihinde çıkan genel af kapsamında 12 Mart'ın hükümlüleri dâhil olmak üzere birçok genç tahliye edilmiştir. Oluşan lider boşluğunun ardından sol, çeşitli fraksiyonlara bölünmüş, kendi içerisinde çatışır hale gelmiştir (Lüküslü, 2015: 84-94).

Sağda ise, 12 Mart döneminde kapatılan Ülkü Ocakları'nın yerini 1974 yılında kurulan "*Ülkü Ocakları Derneği*" almıştır. Bu örgüt, sola yöneltilen saldırılarda büyük bir rol oynamış, birçok silahlı eylemin merkezi olmuştur (Kabacalı, 2007: 230).

Sağ ve solda yaşanan bu etkileşimin üzerine, 20 Temmuz 1974 tarihinde gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından CHP-MSP koalisyonu bozulmuştur. Bozulan bu koalisyonun ardından "*AP, MSP, MHP ve Cumhuriyetçi Güven Partisi*

³⁰ Necmettin Erbakan, 12 Mart öncesinde Milli Nizam Partisi (MNP)'nin genel başkanlığını yürütmüştür. Fakat MNP'in 'laikliğe karşıt eylemlerinden' dolayı kapatılmasının ardından yoluna MSP ile devam edilmiştir.

³¹ Y.Y.: <https://www.yenisafak.com/secim-1973/secim-sonuclari>, (19.06.2019).

(CGP)” bir araya gelip “*Milliyetçi Cephe (MC)*” adında bir koalisyon hükümeti kurmuşlardır. MC hükümeti, komünizmi durdurmak için bir araya gelmiş, sokakları ise ülkücülere emanet etmiştir. Artık Türkiye 1974-75 yıllarından itibaren hızla sağ ve sol çatışmalarının yaşandığı bir ülke konumuna gelmiştir (32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 2. Bölüm).

1975-76 yılı üniversitelerde şiddetli sağ-sol çatışmalarının yaşandığı ve birçok gencin hayatını kaybettiği yıllar olmuştur. Çatışmalar o kadar ileri boyuta varmıştır ki, öğretim üyeleri ders yapamaz duruma gelmiş, üniversiteler adeta öğrencilerin savaştığı bir arenaya dönüşmüştür. Bu dönemde yaşanan olaylar, siyasal boyutlarının dışında silahların sıkça kullanıldığı ve birbiri ardına yaşanan meçhul cinayetlerin boy gösterdiği bir ortam halini almıştır. Her iki kesim de kendi amaçları doğrultusunda ülkeyi kurtarma hedefleriyle bu tür eylemlere girişmişlerdir. Ülkücü hareket, komünistlere karşı ülkeyi korumayı hedeflerken, sol hareket ise bu kötü düzen karşısında, halkı korumak ve kurtarmak görevini benimsemiştir (Lüküslü, 2015: 99).

1 Mayıs 1977 tarihinde Taksim’de yaşananlar ise tarihe ‘*Kanlı Pazar*’ olarak geçmiştir. Birçok sivil toplum örgütü ve siyasal kuruluşlu örgütler 1 Mayıs İşçi Bayramı’nı kutlamak üzere Taksim meydanında toplanmışlardır. Binlerce kişinin katılımıyla gerçekleştirilen bu programın bitmesine yakın, bazı kişilerce alanın yanındaki binalardan topluluğun üzerine ateş açılmıştır. Yaşanan kargaşanın ardından birçok kişi yaralanmış ve yaşamını yitirmiştir. Taksim olaylarının ardından ülke erken seçime gitmiş, 5 Haziran 1977 tarihinde genel seçimler yapılmıştır. 1977 seçim sonuçlarına göre, CHP %41.4, AP %36.9, MSP %8.6 ve MHP %6’lık³² bir oy oranına sahip olmuştur. Oluşan bu tablo sonucunda hiçbir parti tek başına iktidar olamamış ve yine koalisyon hükümeti kurulmak zorunda kalınmıştır. Hükümeti kurma görevi ilk olarak Ecevit’e verilmiştir. Fakat Ecevit’in hükümeti kuramamasının ardından, bu sefer görev Demirel’e devredilmiştir. Demirel, MHP ve MSP ile anlaşarak 22 Temmuz 1977 tarihinde ‘*İkinci Milliyetçi Cephe*’ koalisyon hükümetini kurmuştur (32.Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 3. Bölüm).

³² Y.Y.: <https://www.yenisafak.com/secim-1977/secim-sonuclari>, (20.06.2019).

1977 yılı, sağ-sol kavgasının had safhaya ulaştığı, sokakların kan gölüne döndüğü, üniversitelerin ve mahallelerin sağ ve sol kesim tarafından kurtarılmış bölgelere ayrıldığı bir yıl olmuştur. Artık her iki kesim de giyim kuşamından anlaşılır olmuş, giyim kuşam ideolojik bir sembol haline gelmiştir. Çatışma ortamı üniversitelerden lise ve ortaokul düzeyine kadar inmiştir (32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 3. Bölüm). Seçimlerde tek bir partinin iktidarı elde edememesi nedeniyle oluşan koalisyonlar dönemi, ülke idaresinin yıpranmasına neden olduğu gibi yaşanan olayların da bastırılmasını güçleştirmiştir. Bu sebeple siyasiler, yaşananları sadece izlemekle yetinmişlerdir.

Yine bu dönemin önemli başka bir özelliği ise sağ ve solun kendi içinde yavaş yavaş parçalanmaya başlamasıdır. Sağda Ülkü Ocakları dışında oluşan yeni grup ‘Akıncılar’ olmuştur. Şeriat yanlısı bu grup, MSP’ye yakın bir şekilde hareket etmiştir. Bu grubun arasından “*Türkiye Şeriatçı Kurtuluş Ordusu*” çıkmıştır. Akıncılar grubu MSP kanadını desteklemiş, bunun haricinde büyük kitlesel hareketlere katılmamıştır. Solda ise bölünme ve parçalanma daha fazla olmuştur. Sovyet yanlıları; “*TKP, TİP, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ve Emegın Birliğı*” gruplarını, Çin yanlıları; “*Türkiye İşçi Köylü Partisi*”ni, Arnavut yanlıları ise; “*Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Devrimci Halkın Birliğı, Devrimci Proletarya ve Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu*”nu desteklemişlerdir (32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 4. Bölüm).

1977 yılının son günlerinde ise İkinci Milliyetçi Cephe hükümeti bozulmuştur. Verilen güvensizlik önergesi sonucunda Türkiye’de ilk kez bir hükümet gensoru ile düşürülmüştür. Hükümetin düşürülmesinin ardından, 10 Ocak 1978 tarihinde CHP’lilerin çoğunlukta olduğu Ecevit hükümeti kurulmuştur (Sülker Yılmaz, 1997: 327).

1978 yılı da tıpkı 1977 yılı gibi olaylar silsilesinin yaşandığı bir yıl olmuştur. 1978 yılının ilk katliamı 16 Mart’ta gerçekleştirilmiştir. İstanbul Üniversitesi Merkez Binası’ndan çıkan öğrenci topluluğunun üzerine bomba atılması sonucu, yedi öğrenci yaşamını yitirmiştir. Yine bu yıl birçok öğretim üyesi, aydın ve bilim insanı

öldürülmüştür. 1978 yılının belki de en çok ses getiren iki olayı ise, '*Bahçelievler Katliamı*' ve '*Maraş Olayları*' olmuştur. Ankara Bahçelievler'de TİP'li yedi genç sağ görüşlü kişiler tarafından acımasızca öldürülmüştür. Bu olaydan yaklaşık iki ay sonra yaşanan '*Maraş Katliamı*' ise insanlık dışı bir görünüme sahne olmuştur. Yapılan provokasyon ve kışkırtmalar sonucu Alevi vatandaşlar vahşice katledilmiştir. Bu olaylar sonucunda resmi rakamlara göre 105 kişi yaşamını yitirmiştir (Sülker Yılmaz, 1997: 333-355).

1979 yılı ise Türkiye açısından en zor günlerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Güçlü bir hükümetin çıkmadığı parlamentoda koalisyonlarla sıkışıp kalan partiler iktidar hesapları yaparken, ülkenin içi gerek politik gerekse de ekonomik açıdan adeta yangın yerine dönmüştür. Siyasal istikrarın sağlanamaması nedeniyle ekonomi çökme noktasına gelmiş, hayat pahalılaşmış, çoğu temel ihtiyaçlar karşılanamaz olmuştur. Ülkedeki terör sorununun üzerine bir de ekonomik darboğaz eklenince halkın Ecevit'e olan güveni azalmıştır. Ülkede yaşanan kaosu azalmayıp, sürekli artması nedeniyle sıkıyönetim bildirileri yayınlanmaya başlanmış ve birtakım yasaklarla özgürlükler kısıtlanmıştır (32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 5. Bölüm).

Sokak terörünün önlenilmesinde ne sıkıyönetim kararları ne de özgürlüklerin kısıtlanması etkili olmuştur. Terör olayları tüm şiddetiyle artarak devam etmiştir. Öyle ki 1979'un bilançosu da bu durumu destekler niteliktedir. 1979 yılının ağustos ayında işlenen siyasal cinayetler rekor düzeye ulaşmış, bir aylık süre zarfında tam 142 kişi politik görüşleri nedeniyle öldürülmüştür (Sülker Yılmaz, 1997: 370).

1980 yılına girildiğinde ise yaşanan terör olayları artarak devam etmiş, bu olaylar artık dayanılmaz bir hâl almıştır. Üstüne bir de ülkede yaşanan idari kaos, ekonomik darboğaz ve grevler halkı canından bezdirmiştir. Yine bu yıl yaşanan '*Çorum Katliamı*' 12 Eylül'e giden süreci hızlandırmıştır. Bu felaket günlerin son bulması adına ordu üçüncü kez sahneye çıkmıştır. 12 Eylül 1980 tarihinde saat 04.00'da, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) emir komuta zincirinde "*Bayrak Harekâtı*" başlatmıştır (32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 7. Bölüm).

27 Mayıs'ı gençlerle birlikte gerçekleştiren ordu, 12 Mart Muhtırası ile gençlerin başlarına bir balyoz gibi inmiş, 12 Eylül ile de bu balyoz daha da ağırlık kazanmış, gençleri dizginleme politikası acı bir süreçle devam etmiştir. 12 Mart Muhtırası'nın ardından yaşanan şiddet olaylarında gençlerin ön planda olması, siyasilerce onları her şeyin sorumlusu durumuna getirmiştir. 12 Mart'ın ardından bir türlü sağlanamayan güçlü devlet ve hükümet idaresi, koalisyon döneminin yarattığı maddi ve manevi sancılar, siyasilerin tutumları, vb. durumları göz önüne aldığımızda en büyük faturanın gençlere çıkması anlaşılabilir bir durum değildir. İdamlar, cezaevi süreçleri derken yıpratılan gençlik bir daha toparlanma noktasında büyük sıkıntılar yaşamıştır. Siyasi parti liderleri, siyasi yasaklarının kalkmasının ardından yollarına tüm hızıyla devam ederken, gençlik için aynı şeyleri söylemek oldukça zordur. 12 Eylül de tıpkı 12 Mart gibi, gençlerin üzerinde bir baskı kurarak, onları dizginlemek ve el altında tutmak istemiş, nitekim bu konuda da başarılı olmuştur. 12 Eylül'ün sancıları daha şiddetli olurken, 12 Eylül sonrası siyasal açıdan bambaşka bir genç kuşak oluşmuştur.

2.3.6. 1980 Sonrası Gençlik Hareketleri

TSK'nın emir komuta zincirinde gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 darbesi, Türkiye'de gerçekleşen üçüncü darbe olarak tarihe geçmiştir. Yaşanan sokak olaylarının hükümet tarafından bir türlü çözülememesinin ardından olayları önlemek amacıyla atılan bu adım, Türk siyasal hayatında birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. 60'lı ve 70'li yılların siyasal anlamda büyük bir gücü olan gençlik hareketleri bastırılmak istenmiş, siyasi partiler ve diğer sivil toplum örgütlerine birtakım yasaklar getirilmiş, ülke genelinde sıkıyönetim uygulanmıştır. Ülkede yaşanan kaosu sorumlusu olarak görülen gençlerin çoğu tutuklanmış, cezaevlerinde türlü işkencelere maruz kaldıkları iddia edilmiştir.

Darbenin ardından getirilen kısıtlamalar sonucu 16 Ekim 1981 tarihinde ülkedeki tüm siyasi partiler temelli olarak kapatılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nden itibaren 120 yıldır siyasi partilerle yaşayan Türkiye, ilk kez partisiz bir döneme şahit olmuştur (32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 7. Bölüm).

Siyasi partilerin kapatılmasının ardından, 1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlük ortamının Türkiye'ye bol geldiğini düşünen darbe yönetimi, yeni bir anayasa hazırlanması konusunda da çalışmalara başlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucu hazırlanan anayasa, 1982 yılında yürürlüğe girmiştir. 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'nın sağladığı temel hak ve özgürlükler noktasında daha sıkı ve kısıtlayıcı hükümler getirmiştir.

1982 Anayasası'nın getirmiş olduğu yasaklardan bazıları şunlardır: sendikalar artık siyasetle uğraşamayacak, grevler yasaklanacak, öğretim üyeleri, hâkimler, öğrenciler ve memurlar siyasi partilere üye olamayacaklar, siyasi partiler gençlik kolu ve kadın kolu gibi yan kuruluşlar kuramayacaklar... Hatta siyasi partilerin gençlik kolları ve kadın kolları kurmaları üzerine Kenan Evren, tepkisini şu sözlerle dile getirmiştir: *“Ne demek kadın kolu, gençlik kolu! Bir de ihtiyar kolu, orta yaşlı kolu böyle şey olur mu?...”* (32.Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 9. Bölüm).

1980 Darbesi'nin ardından gençleri ilgilendiren bir başka husus da Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'nun kurulmasıdır. 1982 Anayasası'nın 130, 131 ve 132. maddelerinde YÖK'ün yapısı ve işleyişiyle ilgili hükümlere yer verilmiştir. YÖK'ün kurulmasının ardından ülke genelindeki tüm üniversiteler bu kuruma bağlanmış, öğrenci disiplin yönetmeliği de yine bu kurum tarafından belirlenmiştir. YÖK'ün kurulmasıyla birlikte bu dönemde üniversitelerde siyasi amaç taşıyan eylemler yasaklanmış, 60'lı ve 70'li yılların üniversite ortamlarına dönülmemesi için çaba harcanmıştır. Öyle ki darbenin lideri Kenan Evren'in: *“Politika, orduya, camiye ve okula girmemeli. Şimdi ki politikacılara sorarsanız efendim okulda politika olmalıdır. Yani herkes politikayı okulda mı öğreniyor? İnönü okulda mı politikacı oldu? Atatürk okulda mı politikacı oldu? Birçok devlet adamları okuldan itibaren mi başladı? Ne münasebet. Ben okul bitinceye kadar ilim, irfan sahibi olmalarını, bunları öğrenmelerini beklerim”* şeklindeki beyanı üniversitelerde siyasetin yasaklanmasını destekler niteliktedir (32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 9. Bölüm).

Getirilen birçok kısıtlamalar ve yapılan yeni düzenlemelerin ardından, 1983 yılında yeniden demokratik ortama geçilmiş ve siyasi partilerin kurulması yasağı ortadan kaldırılmıştır. Darbe sonrası ilk genel seçimler yine aynı yıl yapılmıştır. Bu seçimlerde ilk kez çift barajlı (%10 seçim barajı) D'hondt sistemi³³ uygulanmıştır. 1983 genel seçimlerinden, Turgut Özal önderliğindeki 'Anavatan Partisi' lider olarak çıkmış ve tek başına iktidar olmuştur. Yönetimin sivillerin eline geçmesinin ardından da 12 Eylül'ün getirmiş olduğu yaptırımlar devam etmiştir.

Yaşanan olaylara gençlik açısından baktığımızda ise, oluşturulan bu yeni ortamda yetmişli yılların en dinamik aktörleri olan gençler siyaset sahnesinden yavaş yavaş uzaklaştırılmış ve eski günlerindeki o gücü bir daha yakalayamamışlardır. Darbenin ardından kapatılan siyasi partilerin gençlik kolları tam 16 yıl sonra, 1997 yılında yeniden aktifleşmiştir. Fakat geri dönüş eskisi gibi olmamış, ast-üst hiyerarşisi şeklinde oluşan bir yapı ve emir-komutanın hâkim olduğu bir anlayışla geri dönmüştür. Bu durum da gençlerin aktif bir şekilde siyasete katılımını engellemiş, belirli bir makama yükselmek için sıra bekler konuma gelmişlerdir (Caymaz, 2008: 301).

ARI Hareketi'nin "*Türk Gençliği ve Siyasal Katılım*" isimli çalışması da gençlerin bu dönemde ki siyasal katılımları hakkında bilgi vermektedir. Araştırmaya göre, bir siyasi partinin gençlik koluna üye olan gençlerin sayısı sırasıyla; 1999 yılında %10, 2003 yılında %8,3, 2008 yılında da %9 olarak belirlenmiştir. Bir siyasi partiye gençlik kolları dışında üye olanların sayısı da sırasıyla; 1999 yılında %6, 2003 yılında %3,5, 2008 yılında ise %4.1 olarak tespit edilmiştir (Erdoğan, 2010: 8).

Gerek yapılan anketler gerekse de gençlerin siyasal hayatta ki konumuna bakıldığında siyaseten bir uzaklaşma olduğu aşîkârdır. Bu uzaklaşmanın en büyük etkisi 12 Eylül olarak görülse de aile faktörü de önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. 60'ları, 70'leri ve 80'leri yaşayan anne babaların bu dönemde şahit

³³ Bu sisteme göre ülke genelinde belirtilen oy oranının altında kalan siyasi partiler milletvekili çıkartamazlar. Ayrıntılı bilgi için Bkz. İrem Köker, "Türkiye'de 1946'dan bugüne seçim sistemleri", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590>, 13.03.2018, (27.05.2019).

oldukları birçok olay, çocuklarını siyasetten uzak tutmaları için yeterli olmuştur. Ailelerin bu tutumu ve diğer etkenler bir arada değerlendirildiğinde ortaya ‘apolitik’ bir gençlik çıkmıştır.

1980 sonrasında gençlerin apolitik bir hâl alması, onların sürekli olarak olumsuz bir şekilde anılmasına neden olmuştur. Gençler, günümüzde siyasete pek fazla ilgi göstermedikleri için “12 Eylül çocukları”, “Özal’ın çocukları”, “Tele-vole kuşağı” vb. tabirlerle anılmışlardır (Lüküslü, 2014: 133).

Günümüzde yapılan bilimsel çalışmaların çoğunda 12 Eylül sonrası gençliğinin apolitik olarak yetiştirildiği söylenmektedir. Bu konu hakkında çoğunluk ortak karara varsa da görüş ayrılıkları da mevcuttur. Görüş ayrılığında olanlar, gençlerin tamamen apolitik olarak tanımlanmasının yanlış olduğunu, siyasete karşı ilgisiz görünseler bile yeri geldiğinde siyasi konulara dâhil olabildikleri görüşünü savunmaktadırlar.

Yapılan tüm değerlendirmeler sonucunda, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nde 16. yüzyılda Suhte İsyanları’yla başlayan gençlik hareketleri 12 Eylül’e kadar etkisini sürdürmüştür. Suhte İsyanları’yla yanan ilk kıvılcımın arkası gelmiş, İmparatorluk döneminde birçok gençlik eylemlerine sahne olunmuştur. Bu dönemde gençlerin belki de en büyük başarısı İmparatorluk içinde anayasal düzenin oturtulmasına verdikleri katkılar olmuştur. Jön Türkler ile başlayan batılılaşma etkisi İttihat ve Terakki’yle desteklenmiş ve Osmanlı içerisinde yeni bir düzene geçilmiştir. Geçilen bu düzenin ardından, yapılan Dünya savaşlarının etkisiyle verilen Milli Mücadele Dönemi’nde gençlik yine baş aktör olarak yer almış, sarf ettikleri yoğun gayret ve çabalar sonucu gençlik, Mustafa Kemal’in takdirini kazanmıştır. Milli Mücadele’nin başarıya ulaşmasının ardından kurulan Cumhuriyet rejiminin halka benimsetilmesinde gençler yine Mustafa Kemal’in en büyük yardımcısı olmuştur. Öyle ki Mustafa Kemal en büyük eserim dediği Cumhuriyet’i koruma ve kollama görevini gençlere emanet etmiştir. Gençler de bu kutsal görevin bilinciyle ilerleyen yıllarda bu hassas duygularla hareket etmişlerdir. 1946 yılında çok partili siyasal hayata geçilmesi ve 1950 yılında DP’nin iktidar olması, ardından DP iktidarının tutumları sonucu yaşanan 27 Mayıs süreci,

gençliğin Cumhuriyet'i koruma ve kollama rolünün de etkisiyle, gençliğin büyük bir desteğiyle gerçekleşmiştir. 27 Mayıs'ın ardından 1968 yılında, Dünya'da ve Türkiye'de gençlik eylemleri adeta altın çağını yaşamıştır. 1968'den sonra ülkemizde gençlik eylemleri artarak devam etmiş, bunun üzerine ilk olarak 12 Mart, ardından da olayların şiddetle artması sonucu 12 Eylül gerçekleşmiştir. 27 Mayıs'ı orduyla beraber gerçekleştiren gençlik, 12 Mart ve 12 Eylül'de ordu tarafından bastırılmıştır.

Tam dört yüzyıl boyunca siyaset sahnesinde aktif bir şekilde rol oynayan gençlik, 12 Eylül'ün yaptırımları sonucu apolitik bir kimliğe bürünmüştür. Tarih boyunca türlü engellerle karşılaşsa da dört yüzyıl boyunca siyaset alanında hüküm süren bu kuşağın birden siyaset alanından elini ayağını çekmesi/çektirilmesi anlaşılabilir bir durum değildir. Bu el çekmede/çektirilmeye kuşkusuz ki birçok faktörün etkisi vardır. Yukarıda değindiğimiz 12 Eylül yaptırımları ve aile faktörünün dışında, değişen dünya standartları çerçevesinde 1980 sonrası ülkemizde yaşanan neoliberal politikalar sonucu oluşan değişimlerin (giyim kuşamın farklılaşması, fast-food sektörünün yaygınlaşması, tüketimin özendirilmesi, vb. durumlar) de göz ardı edilmemesi gerekir. Yine günümüzde teknolojinin sağladığı imkânlar sayesinde siyasi parti mitinglerinin televizyonlardan ve sosyal medya organlarından takip edilmesi, yine anlık haberlere ulaşmanın kolay yolu olan '*Twitter*' gibi uygulamaların kullanılması gençler açısından rahatlık sağlamakta gençlik kolu veya mitinglere katılmak gibi zahmetli işlere bulaşmamaktadırlar.

Gençlik, 12 Eylül sonrası her ne kadar kötü çağrışımlarla anılsa da dört yüzyıl boyunca Türk siyasal hayatında yer almış, günümüzde pek ön planda olmasa da gerektiğinde sahneye çıkmaktan çekinmemiştir. Bu durum da aslında gençliğin her ne kadar apolitik bir yapıda görünse de aslında öyle olmadığı tezini bizlere göstermiştir. Siyasetle aktif bir şekilde uğraşan genç kesimin de siyasi partilerin içerisindeki liderlik sultanı ve birtakım demokratik engellere takılması, gençlerin yükselmesini engellemektedir. Son dönemde yapılan çalışmalar her ne kadar milletvekili olma yolunu açsa da siyasi partilerin geleceğin teminatı olan gençlere daha fazla değer vermesi ve yeri geldiğinde başarılı olan gençlerin önlerinin açılması Türk siyaseti açısından

oldukça önemli bir husustur. Unutulmamalıdır ki, bugünü yarına taşıyacak olan ve ülke yönetiminde söz sahibi olacak olan kesim gençlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN GENÇLİK KOLLARI

Bu bölümde, ilk olarak gençlik kolları kavramının tanımı yapıp, ardından çalışmanın sınırları gereğince sırasıyla; AK Parti gençlik kolları, CHP gençlik kolları ve TBMM’de yer alan diğer partilerin gençlik kolları ele alınacaktır.

3.1. Gençlik Kolları Kavramı

Gençlik kolları kavramının, kavramsal açıdan ne olduğuna dair literatürde tam bir tanım yoktur. Tanımsal olarak yer almasa da aslında bu oluşum çok eskilere dayanmaktadır. Türkiye’de gençlik kolları ilk olarak, 1954 yılında CHP tarafından kurulmuştur. Ardından diğer partiler de CHP ile birlikte bu yarışta eşitliği sağlamak amacıyla bu tür kuruluşları oluşturmuşlardır.

Gençlik kolları kavramının genel olarak bir tanımını yapacak olursak, geleceğin teminatı olarak görülen gençleri siyasi görüşleri bakımından bir çatı altında toplayıp, bu çatı içerisinde siyaset okulu mantığıyla gerekli eğitimleri verdikten sonra, gerek parti içerisinde gerekse de ülke siyasetinde başarılı bir siyasetçi olarak yetiştirmektir.

Siyasi partilerin gençlik kolları, aynı zamanda gençlerin sosyalleşme araçları olarak görülebilir. Bir araya gelen gençler, parti ideolojisi konusunda aldıkları eğitimin yanı sıra, parti yaşamı (giyim kuşam, oturup kalkma, selamlaşma, vb.) hakkında da bu ortam içerisinde bilgi sahibi olmaktadırlar (Hooghe, Stolle ve Stouthuysen, 2004: 196).

Ülkemizde gençlik kolları 1954 yılında oluşmasına rağmen, yasalardaki yerini tam 30 yıl sonra alabilmiştir. 1961 Anayasası ve ilk siyasi partiler kanunu olan 648 sayılı SPK’da siyasi partilerin gençlik kollarına dair herhangi bir düzenleme yoktur. 1982 Anayasası’nda da gençlik kollarına dair bir düzenlemeye yer verilmezken, ilk kez 2820 sayılı SPK’da bu oluşum kendisine yer bulmuştur.

2820 sayılı SPK, ilk halinde “*yan kuruluşlar yasağı*” başlığı altında 91. maddede gençlik kolu oluşumunu şu şekilde açıklamıştır: “*Siyasi partiler, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremezler, dernek ve vakıf kuramazlar.*”³⁴ 2820 sayılı SPK’nın bu halinde kuşkusuz ki 1980 askeri darbesinin etkisi de yadsınamaz. 1980 askeri darbesinden sonra kapatılan siyasi partilerin gençlik kolları 1997 yılında yeniden aktif siyasete başlamıştır. Gençlik kollarının aktifleşmesinin ardından, 2820 sayılı SPK’da da değişikliğe gidilmiştir. 1999 yılında yapılan yeni düzenlemeye göre, “*siyasi partilerin teşkilatı*” başlığı altında 7. maddeye, “*Siyasi partilerin tüzüklerinde ayrıca kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlarla, yabancı ülkelerde yurtdışı temsilciliği kurulması öngörülebilir*”³⁵ hükmü getirilmiştir. Böylelikle siyasi partilerin gençlik kolu oluşturmada ki engeller ortadan kaldırılmıştır.

Ülkemizde kuşkusuz ki çoğu partinin gençlik kolu örgütü bulunmaktadır. Fakat bu çalışmanın sınırları gereğince; AK Parti ve CHP gençlik kolları ayrıntılı bir şekilde açıklanacak olup, TBMM’de yer alan diğer partilerin gençlik kollarında ise Ülkü Ocakları ayrıntılı bir şekilde açıklanıp, diğerlerine kısaca değinilecektir.

3.2. AK Parti Gençlik Kolları

3.2.1. Tarihi

AK Parti gençlik kollarının tarihi çok eskilere dayanmamaktadır. 2002 yılında partinin kuruluşunun ardından, gençlik kolları oluşturulmuş ve günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. AK Parti Genel Başkanı ve aynı zamanda mevcut Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın, lise ve üniversite yıllarında MTTB’de görev alması, öte yandan MSP Beyoğlu gençlik kolları başkanlığı yapması ve Refah Partisi yıllarında kadınların ve gençlerin siyasete katılımını arttırmaya yönelik uğraşları gençlere verdiği önemin büyük bir göstergesidir.³⁶ Yine AK Parti hükümetinin seçilme

³⁴ R.G.: 24.4.1983, Sayı: 18027, Sayfa: 20, Kabul Tarihi: 22.4.1983, Kanun No: 2820.

³⁵ R.G.: 24.4.1983, Sayı: 18027, Tertip: 5, Cilt: 22, Kabul Tarihi: 22.4.1983, Kanun No: 2820, (Ek Cümle: 12/8/1999-4445/3 md.).

³⁶ Y.Y.: <https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/>, (25.12.2018).

yaşını 25'ten 18'e indirmesi de gençlerin siyaset arenasında önlerinin açılması adına önemli bir adımdır.

Bugün 2 milyona yakın üyeye sahip olan AK Parti gençlik kolları, Türkiye'de en fazla gençlik kolu üyesine sahip parti konumunda varlığını sürdürmektedir. Öte yandan, AK Parti gençlik kollarının teşkilatlanmasına dair hükümler parti tüzüğünde belirtilmiştir.

3.2.2. Teşkilat Oluşumu ve Yapısı

AK Parti gençlik kollarının belde, ilçe başkanları ve yönetim organlarının ilk oluşumlarında parti eş düzey yönetiminin görüşü alınır. Daha sonra kolun bir üst düzey yönetiminin yapacağı atamayla bu oluşumlar belirlenir. İl yönetimlerinde ise durum belde ve ilçeye göre biraz daha farklıdır. İl yönetimlerinde partinin teşkilattan sorumlu genel başkan yardımcısının onayıyla, kolun genel merkez yönetimi atama yapmaktadır (AK Parti Tüzüğü, m.162/6, 2019: 147).

AK Parti gençlik kollarında üyelik üst sınırı 30 yaş olarak belirlenmiştir. 30 yaşından büyük olmayan her üye, gençlik kolu üyeliğine mahsus deftere kaydedildikten sonra üyelik sıfatını kazanmış olur. Fakat üyelik konusunda önemli bir husus dikkat çekmektedir. Bu hususa göre, ilçe üye kayıt defterinde üyelik kaydı bulunmayan bireyler, doğrudan gençlik kollarına üye olamazlar (AK Parti Tüzüğü, m. 83/2-3, 2019: 87-88).

Gençlik kollarının olağan kongre takvimi, iki yıldan az ve üç yıldan çok olmamak üzere ve parti kongrelerinin yapılmasını engellemek ve parti büyük kongresinden önce tamamlanmak şartıyla, partinin teşkilatlardan sorumlu genel başkan yardımcısının onayına göre, kolun Merkez Karar ve Yönetim Kurulu (MKYK)'nce kararlaştırılır (AK Parti Tüzüğü, m. 85/2, 2019: 90).

Öte yandan, genel merkez gençlik kolları başkanlığı yapmış olan bireyler büyük kongrenin onur üyesi sayılırlar. Yine yerel düzeyde yapılan çalışmalarda parti

faaliyetlerini tanıtmak, aksaklıkları ve talepleri tespit edip rapor etmek üzere üç kişiden az olmayan temsilciler kurulu oluşturulabilir. Bu kurul içerisinde gençlik kollarından en az bir kişinin olmasına özen gösterilir (AK Parti Tüzüğü, m. 19 ve m. 62/3, 2019: 34-67).

AK Parti gençlik kollarının, merkez ilçe teşkilat kademelerinin kuruluşu zorunlu olmamakla birlikte belde, ilçe ve illerde teşkilat kademeleri bulunmaktadır. Bu teşkilat kademeleri şu şekildedir (AK Parti Tüzüğü, m. 84/1-4, 2019: 88-89):

1. Gençlik kolu belde kademesi teşkilat organları; “a) *Gençlik Kolu Belde Kongresi*, b) *Gençlik Kolu Belde Başkanı*, c) *Gençlik Kolu Belde Yönetim Kurulu*, d) *Gençlik Kolu Belde Yürütme Kurulu*.”
2. Gençlik kolu ilçe kademesi teşkilat organları; “a) *Gençlik Kolu İlçe Kongresi*, b) *Gençlik Kolu İlçe Başkanı*, c) *Gençlik Kolu İlçe Yönetim Kurulu*, d) *Gençlik Kolu İlçe Yürütme Kurulu*.”
3. Gençlik kolu il kademesi teşkilat organları; “a) *Gençlik Kolu İl Kongresi*, b) *Gençlik Kolu İl Başkanı*, c) *Gençlik Kolu İl Yönetim Kurulu*, d) *Gençlik Kolu İl Yürütme Kurulu*.”
4. Gençlik kolu genel merkez teşkilat organları; “a) *Gençlik Kolu Büyük Kongresi*, b) *Genel Merkez Gençlik Kolları Başkanı*, c) *Gençlik Kolu Merkez Karar ve Yönetim Kurulu*, d) *Gençlik Kolu Merkez Yürütme Kurulu*.”

Gençlik kolları başkanlarının görev ve yetkileri ise yine parti tüzüğünde belirtilmiştir. Tüzükte yer alan bilgilere göre (AK Parti Tüzüğü, m. 86, 2019: 91-92); a) Gençlik kolları başkanları, partinin kurulu olduğu yerdeki teşkilat kademesinin yetkilerini aynen kullanırlar. b) Gençlik kolları başkanları, teşkilat kademesiyle uyumlu bir şekilde çalışmalıdır. c) Gençlik kolları başkanları, görev yaptıkları yerin teşkilat

kademesinin doğal üyesidirler. d) Gençlik kolları başkanları doğal üye sıfatıyla, müzakerelere katılır. Fakat kararlar yönetim ve yürütme kurulu üyeleri tarafından alınır.

Öte yandan gençlik kollarında yaşanacak el çektirme durumunda yetkili organ MKYK'dır. MKYK, el çektirme nedenlerinin³⁷ varlığı halinde, ilgili genel başkan yardımcısının talebi üzerine veya re'sen, kolların her kademedeki üyelerine kısmen veya tamamen el çektirebilir. Kolların genel merkez organlarının el çektirilmesi durumunda kolun merkez organı, yapılacak ilk kongreye kadar atama ile görevlendirilir (AK Parti Tüzüğü, m.87, 2019: 92-93).

AK Parti tüzüğünde gençlik kollarıyla ilgili hükümler bu şekildeyken, partinin yönetmeliğinde de gençlik kollarına dair üyelik ve üyeliğin sona ermesi hükümlerine yer verilmiştir. Partinin programında ise gençlik kollarına dair herhangi bir hüküm yer almamaktadır.

Tüzük incelemesinden sonra AK Parti gençlik kollarının iç işleyişine bakmak da bu yapının nasıl işlediği hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayacaktır. AK Parti gençlik kollarının genel yönetim işleyişi 14 farklı birim tarafından yürütülmektedir. Bu birimler; *“Siyasi ve Hukuki İşler Başkanlığı, Teşkilat İşleri Başkanlığı, Seçim İşleri Başkanlığı, Tanıtım Medya Başkanlığı, Dış İlişkiler Başkanlığı, Sosyal Politikalar Başkanlığı, Üniversiteler Başkanlığı, STK ve Halkla İlişkiler Başkanlığı, Yerel Yönetimler Başkanlığı, Ar-Ge ve Eğitim Başkanlığı, Mali ve İdari İşler Başkanlığı, Çevre, Şehir ve Kültür Başkanlığı, İnsan Hakları Başkanlığı ve Genel Sekreterlik”*³⁸ten meydana gelmektedir. Her bir birimin başkanı farklı olmakla birlikte Sosyal Politikalar Başkanlığı, Çevre, Şehir ve Kültür Başkanlığı ve Genel Sekreterlik başkanları kadın

³⁷ AK Parti tüzüğünün 58. maddesinde *“işten el çektirme nedenleri”* başlığı altında bu konu hakkındaki hükümler belirtilmiştir. Bu hükümler partinin genelinde uygulandığı gibi kadın ve gençlik kollarında da aynen uygulanmaktadır. İşten el çektirme nedenleri ise şunlardır: *“Madde 58.1.: Siyasi partiler Kanunu, Parti Tüzüğü ve Yönetmelikleri uyarınca tutulması gerekli defter ve kayıtların usulüne uygun olarak tutulmaması, defter ve belgelerin muhafaza edilmemesi, kayıtlar üzerinde kasıtlı olarak tahrifat yapılmış olması, muhasebe ile ilgili belgelerin zamanında Genel Merkez'e gönderilmemiş olması, Madde 58.2.: Organlara seçilenlerin kimliklerini içeren belgenin süresi içinde en büyük mülki amirliğe gönderilmemiş olması, Madde 58.3. (Değişik: 03.10.2009 günlü BKK.) Ülke ve Parti çıkarlarını ihlal edici davranışlar sergilenmesi veya Parti üyeliğinden ihracı gerektiren bir eylem veya işlemde bulunması”* (AK Parti Tüzüğü, m. 58/1-3, 2019: 62).

³⁸ Y.Y.: <http://genclikkollari.akparti.org.tr/>, (30.07.2019).

iken, diğer 11 başkan ise erkektir. Yine 81 ilin il gençlik kolları başkanlarının tamamı erkek başkanlardan oluşmaktadır. Görülen bu görev dağılımı, siyaset arenasında görülen erkek egemenliği modelinin partilerin gençlik kollarında da kendisine yer bulduğunun bir göstergesidir.

AK Parti gençlik kollarının genel yönetim yapısı ise dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler şu şekildedir: a) *Gençlik Kolları Başkanı*, b) *MYK*, c) *MKYK*, d) *İl Başkanları*.³⁹ MYK, yukarıda saydığımız 14 birimin başkanından ve gençlik kolları başkanından oluşmaktadır. MKYK ise, gençlik kolları başkanı liderliğinde 49 asil üye ve 24 yedek üyeden meydana gelmektedir.

2020 itibariyle AK Parti gençlik kolları genel başkanlık görevini Ahmet Büyükgümüş yürütmektedir. Büyükgümüş ayrıca, 27. Dönem AK Parti Yalova Milletvekili'dir. Genç yaşta Yalova 1. sıradan aday gösterilip milletvekili olan Büyükgümüş, bu durumu şöyle açıklamıştır: “*Ak Parti ile siyaset gençleşiyor. Bizim ana sloganımız bu. Bunun önemli temsilcilerinden biri de şahsımız. Ben 28 yaşında bir genç olarak Türkiye’de bir şehrin liste başı adayıydım. Bunu ben Ak Parti’nin gençliğe verdiği önem olarak görüyorum.*”⁴⁰

Büyükgümüş’ün ifade ettiği gibi gençliğe siyaset arenasında yol açılmasını sağlayan adım 16 Nisan 2017 referandumuyla atılmıştır. Yapılan anayasa değişikliği ile seçilme yaşı 25’ten 18’e indirilmiştir. Atılan bu adım gençlerin siyasete katılımı açısından olumlu karşılanırken, siyasetin bir deneyim ve birikim olduğunu savunan kişiler tarafından da eleştirilmiştir. Gerek olumlu gerekse de olumsuz yanlarıyla yapılan değerlendirmeler bir yana, 24 Haziran 2018 genel seçimlerinde birçok genç, milletvekili adayı olarak boy göstermiştir. 24 Haziran seçim sonuçlarına göre, AK Parti en fazla genç milletvekili çıkaran parti olmuştur. AK Parti’nin Meclis’e kazandırdığı 5 genç milletvekilleri şunlardır: Ankara 2. bölge 6. sıradan 1992 doğumlu Zeynep Yıldız, Gaziantep 7. sıradan 1994 doğumlu Müslüm Yüksel, İstanbul 3. bölge 10. sıradan 1996

³⁹ Y.Y.: <http://genclikkollari.akparti.org.tr/>, (30.07.2019).

⁴⁰ Y.Y.: <http://genclikkollari.akparti.org.tr/haberler/ak-parti-ile-siyaset-genclesiyor-bizim-ana-sloganimiz-bu/>, Haber Tarihi: 17.07.2018, (31.07.2019).

doğumlu Rümeysa Kadak, Konya 9. sıradan 1989 doğumlu Selman Özboyacı ve Yalova 1. sıradan 1990 doğumlu Ahmet Büyükgümüş (Pancaroglu, 2018). Öte yandan İstanbul Milletvekili Rümeysa Kadak, 24 Haziran seçimlerinde Meclis'e giren en genç milletvekili olmuştur.

24 Haziran seçimlerinden sonra gençliğin siyasal katılımına verilen önem AK Parti içerisinde devam etmiştir. 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan, belediye meclis üyeliklerinde gençlerin yer alması konusunda talimat vermiştir. Gençlik kolları genel başkanı Büyükgümüş, genç meclis üyesi adayların seçimi için birtakım kriterler belirlediklerini, adayların belirli bir sınava ve mülakata sokulduktan sonra tespit edildiğini ifade etmiştir. Belediye meclis üyeliklerinin kesinleşmesinin ardından, listelerde 2 bin 396 AK Partili genç aday kendisine yer bulabilmiştir. 2 bin 396 adaydan 355'i belediye listelerinde ilk 3 sırada yer almıştır. Genç meclis üyelerinin seçilmesinin ardından da üyelerin daha donamlı hale gelmeleri için belirli eğitim programlarına tabi tutulacakları belirtilmiştir.⁴¹

AK Parti'nin siyaseti gençleştirmeye dair attığı adımlar, kuşkusuz ki gençlerin siyasete daha aktif bir şekilde katılmasını kolaylaştırmıştır. Zaten 24 Haziran seçimlerinde de bu durum açıkça görülmüştür. Fakat bunun yanında gençlik kolları içerisindeki parti içi demokrasi konusu üzerinde de dikkatle durulmalıdır. Örneğin, 11 Mayıs 2018 tarihinde yapılan AK Parti Genel Merkez Gençlik Kolları 5. Olağan Büyük Kongresi'nde mevcut AK Parti Gençlik Kolları Genel Başkanı Ahmet Büyükgümüş, tek aday olarak çıkarılmış ve kongre sonunda gençlik kolları genel başkanı olarak seçilmiştir.⁴² Genel merkezin belirlediği bir aday ile yapılan kongrenin parti içi demokrasi açısından ne kadar sağlıklı olabileceği de tartışmaya açık bir konudur. Çoklu aday listesiyle yapılacak bir seçim kongresi gençlik kolları içerisindeki üyelerin seçimlerini hür iradeleriyle yapmaları konusunda ve parti içi demokrasinin uygulanması açısından daha sağlıklı olacaktır.

⁴¹ Y.Y.: <http://genclikkollari.akparti.org.tr/haberler/ak-partinin-adaylari-genclesti/>, Haber Tarihi: 06.03.2019, (31.07.2019).

⁴² Y.Y.: <http://www.sansasyonelhaber.net/ak-parti-genclik-kollari-olagan-kongresi-yapildi.html>, Haber Tarihi: 11.05.2018, (01.08.2019).

AK Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi hayatına genç yaşlarda başlaması ve MSP gençlik kolu başkanlığı yapmış olması gençlere her zaman özel bir pencereden bakmasını sağlamıştır. Söylemlerinde gençliğe verdiği değer ve önemi her fırsatta tekrarlayan Erdoğan, “...*Türkiye'nin 2053 ve 2071 vizyonlarını oluşturma ve hayata geçirme vazifesini huzuru kalple sizlere emanet ediyorum...*”⁴³ diyerek, gençliğe olan güvenini dile getirmiştir.

24 Haziran seçimlerinde AK Parti'de az da olsa genç milletvekili Meclis'e girmeyi başarmıştır. 600 milletvekilinin bulunduğu Meclis çatısı altında AK Parti'nin 295 milletvekili içerisinde sadece 5 adayının genç olması oldukça düşük bir oran olarak kabul edilebilir. Ancak burada seçmenin genç adaylara oy vermek konusundaki yaklaşımı da aday göstermede önemli bir husus olabilir. Siyaseti gençleştirmek parolasıyla yola çıkan AK Parti'nin bu oranı önümüzdeki genel seçimlerde arttırması gerekmektedir. Öte yandan gençlik kolları genel başkanlığı seçiminin tek aday üzerinden yapılması da AK Parti'nin diğer olumsuz bir yanı sayılabilir. Seçim yarışında çoklu aday usulünün uygulanması gençlik kolları içerisindeki demokrasi ortamının daha sağlıklı olması bakımından önem arz etmektedir.

3.3. CHP Gençlik Kolları

3.3.1. Tarihi

CHP, ülkemizde gençlik kolları örgütünü kuran ilk parti olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda gençlik kolları oluşturulması bakımından diğer siyasi partilere de örnek olmuştur. CHP gençlik kollarının tarihi yaklaşık 60 yıl öncesine dayanmaktadır. İlk olarak 1953 yılında gençlik ocakları ile başlayan oluşum, daha sonra parti bünyesine bağlı bir şekilde gençlik kolları olarak yoluna devam etmiştir.

Örgüt bünyesinin oluşturulmasının ardından hazırlanan CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, 2 Mart 1953 tarihinde genel yönetim kurulu tarafından onanmıştır.

⁴³ Y.Y.: <http://www.milliyet.com.tr/siyaset/cumhurbaskani-erdogandan-genclere-onemli-tavsiyeler-bana-da-hocam-oyle-derdi-2799619>, Haber Tarihi: 22.12.2018, (01.08.2019).

Yönetmeliğin onanmasının ardından, gençlik kollarının öncesi sayılan ve gençlik kollarının oluşturulması yolunda ilk adım olan ‘Gençlik Ocakları’, 29 Mart 1953 tarihinde törenle açılmıştır. Gençlik Ocakları bir süre sonra parti bünyesine bağlı olarak ‘Gençlik Kolları’na dönüşmüştür (CHP Gençlik Kolları, 2003: 7).

CHP gençlik kollarının ilk genel başkanı Dr. Suphi Baykam olmuştur. Daha önce MTTB başkanlığı da yapmış olan Baykam, Türk siyasi tarihinde parti bünyesine bağlı olarak ‘Gençlik Kolu’ ve ‘Kadın Kolu’ kurma projeleriyle Türk siyasetine katkıda bulunmuştur. Baykam, siyaseti “*yaşını başını almış erkeklerin*” elinden kurtarıp, demokrasiyi ve siyaseti toplumun tabanına yayarak, gençleri ve kadınları aktif siyasete sokmak için uğraşmıştır (Gündüz, 2004: 114). Baykam’ın bu çabası ilerleyen yıllarda yavaş yavaş meyvesini vermeye başlamıştır.

CHP gençlik kolları, kuruluşunun ardından 1954 seçimlerinde sandık başlarında görev yapmış, bu sandık görevini 1957 seçimlerde de devam ettirmiştir. 1958 yılından itibaren ise CHP gençlik kolları içerisinde başlayan eğitim seminerleri kapsamında üyelere geniş kapsamlı bir eğitim verilmiş, gençlik kolları adeta bir “*siyaset okulu*” haline getirilmiştir (Kaya, 2010: 80-95).

1960’lı yıllarda İstanbul ve Ankara’da meydana gelen öğrenci olaylarının önü alınamayınca, ordu 27 Mayıs’ta bir askeri darbe gerçekleştirmiştir. Darbenin ardından siyasi partiler ve türevleri kapatılmıştır. Darbe sonrası oluşturulan Kurucu Meclis’te de CHP adına birçok genç isim yer almıştır. Kurucu Meclis, 27 Mayıs 1961 tarihinde kabul edilen yeni anayasayı onaylamıştır. 1961 yılında siyasi partilerin faaliyet yasağının ortadan kalkmasının ardından, partiler ve gençlik kolları çalışmalarına yeniden başlamış, siyaset sahnesinde yeniden yer almışlardır.

Darbenin ardından, CHP gençlik kolları ilk Kurultay’ını 2-3 Ağustos 1961 tarihinde, Ankara Gölbaşı Sineması’nda yapmıştır. 500’e yakın delegenin katıldığı Kurultay, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’nün konuşmasıyla açılmıştır. İnönü, konuşmasında CHP gençlik kollarını “*rejimin bekçileri*” olarak nitelendirmiştir (CHP

Gençlik Kolları, 2003: 7-8). Bu kurultayla birlikte, Türk siyasi hayatında ilk kez bir partinin gençlik kolu örgütü kendi kongresini düzenlemiştir.

Öte yandan, 1961 genel seçimlerinde CHP listelerinde yer alan 450 milletvekilinden 220'si 30-40 yaş aralığında seçilmiştir. Yani milletvekili listesinin hemen hemen yarısı gençlerden oluşturulmuştur. Asgari seçilme yaşının 30 olduğu bu seçimlerde, CHP'nin bu kadar genç adaya listelerde yer vermesi gençlere verilen önemin bir göstergesidir (Kaya, 2010: 217).

1960 Darbesi'nden sonra hazırlanan ve yürürlüğe giren 1961 Anayasası'nın sağlamış olduğu özgürlük ortamıyla birlikte, gençler arasında okuma alışkanlığı çoğalmış, birçok yabancı kitap Türkçe'ye çevrilmiştir. Oluşan bu özgürlük havası bir süre sonra karşıt grupların çatışmasına yol açmıştır. Özellikle 1968 ve 70'lerde yaşanan sokak çatışmaları önlenemez bir hâl almıştır. Bu ortam içerisinde CHP gençlik kolları, tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Bu tarafsızlık, sağcı kesim tarafından 'komünistlik', solcu kesim tarafından da 'faşistlik'le suçlanmıştır. Tüm bu suçlamalara karşın CHP merkez yönetimi, gençlik kollarını sokak olaylarından uzak tutmayı başarmıştır.

Yaşanan sokak olaylarının hükümet tarafından önlenememesinin ardından, ordu hükümete bir muhtıra vermiştir. Tarihe '12 Mart Muhtırası' olarak geçen bu hadise sonucunda mevcut hükümet istifa etmek zorunda kalmıştır. Muhtıra kararlarına başta sert bir tepki gösteren İnönü'nün ilerleyen günlerde yumuşayıp Nihat Erim'i Başbakanlığa getirmesi CHP içerisinde çatlak seslerin oluşmasına neden olmuştur. Bu seslerin başını da CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit çekmiştir ve görev yaptığı Genel Sekreterlik görevinden istifa etmiştir.

CHP içinde yaşanan İnönü-Ecevit mücadelesinde gençlik kolları kilit bir rol oynamıştır. 5 Mayıs 1972 tarihinde yapılan CHP 5. Olağanüstü Kurultay'ında CHP gençlik kolları, İnönü'ye karşı Ecevit'e büyük bir destek vermiştir. Gerek delegelerin desteği gerekse de gençlik kollarının desteğiyle Ecevit seçimi kazanmıştır. Böylece

Baykam'ın ısrarla CHP'ye kazandırdığı Ecevit, Türk siyasi hayatına adım atmıştır (Kaya, 2010: 235-236).

1970'li yılların sonuna doğru tırmanan şiddet ve terör eylemlerinin önü hükümet tarafından alınamamış, ordu bir kez daha sahneye çıkmıştır. 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koyan ordu ülkedeki tüm siyasi partileri 2533 sayılı kanun gereğince⁴⁴ kapatmış, bunun yanında siyasi partilerin içindeki örgütlenmelere (gençlik kolları, kadın kolları) de yasak getirmiştir. 12 Eylül'ün sancıları 27 Mayıs ve 12 Mart'a göre daha sert olmuş, binlerce genç hapse atılmış ve yargılanmıştır. Gençlik kolları örgütlenmeleri bu süreç içerisinde tam 16 yıl kapalı kalmıştır.

Darbenin ardından, 1982 Anayasası kabul edilmiştir ve bir süre sonra siyasi partiler yasağı ortadan kalkmıştır. Siyasi partiler, Türk siyasal hayatına geri dönerken, gençlik kolları ise uzun bir süre daha beklemiş ve 1997 yılında yeniden kurulmaya başlamıştır. Yeniden oluşturulan bu örgütler eskisi gibi olamamış, 12 Eylül'ün sancıları gençlerin üzerinden uzun bir süre gitmemiştir.

Gençlik kolları oluşumuna yeniden izin verilmesinin ardından 3 yıl sonra genel seçimler yapılmıştır. 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel seçimlerde CHP %8.7'lik bir oy oranıyla seçim barajının altında kalıp, parlamentoya girememiştir. Bu olay gençlik kolları üzerinde bir şok etkisi yaratmış ve CHP gençlik kollarında bir dağılma süreci yaşanmıştır. Yaşanan olayların ardından, CHP'nin 29. Olağan Kurultayı'nda konuşan dönemin CHP Gençlik Kolları Genel Başkanı Ayhan Yalçinkaya şunları söylemiştir: *"... Biz bir okuldayız. CHP'nin siyaset okulundayız. Hakkıyla mezun olmaya çalışıyoruz. Şunu çok iyi biliyoruz ki: Gençlik kollarının tozunu yutmadan yapılan siyasetin her zaman için bir bacağı aksayacaktır..."* Yalçinkaya, bu konuşmasıyla gençlik kollarının önemini vurgulamış, ortaya çıkan çözümler

⁴⁴ "Madde 1- 12 Eylül 1980 tarihine kadar kurulmuş olan ve faaliyetleri Milli Güvenlik Konseyi'nin 7 Numaralı Bildirisi ile yasaklanmış bulunan bütün Siyasi Partiler; tüm merkez, il, ilçe ve diğer şube teşkilatları, kadın ve gençlik kolları, temsilcilik, lokal ve diğer adlarla kurulan her türlü yardımcı kuruluş ve yan organları ile birlikte feshedilmiştir", R.G.: 16.10.1981, Sayı: 17486, Kabul Tarihi: 16.10.1981, Kanun No: 2533.

karşısında yeniden birlik ve beraberliğin sağlanması mesajını vermiştir (CHP Gençlik Kolları, 2003: 26-37).

Öte yandan CHP Gençlik Kolları, küresel barışın ancak küresel birliktelikle sağlanabileceği düşüncesiyle uluslararası gençlik örgütlerine üye olarak, uluslararası organizasyonlara katılmıştır. CHP gençlik kollarının katıldığı organizasyonlardan biri de 6-10 Mart 2003 tarihinde İsveç'in Stockholm kentine bağlı Bommersvik kasabasında yapılan ECOSY'nin⁴⁵ 6. Kongresi'dir. CHP gençlik kolları bu etkinlikte, kongre delegesi olmadığı için oy ve söz hakkına sahip olamamıştır fakat çalışma gruplarına katılabilmektedir. Irak Krizi, Ortadoğu, Avrupa'nın Geleceği ve Genişleme Süreci isimli çalışma gruplarından, Irak Krizi grubuna katılan CHP Gençlik Kolları ülkemizin bu konu üzerindeki etkileri hakkında bir sunum yapmıştır (CHP Gençlik Kolları, 2003: 71).

CHP gençlik kollarında, 12 Eylül sonrası her ne kadar toparlanma süreci yaşansa da eski gücüne bir türlü ulaşamamıştır. Gerek 12 Eylül'ün yarattığı etkiler, gerek parti içerisindeki yönetimde yaşanan çözümler gençlik kollarını olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Öyle ki, Deniz Baykal'ın genel başkanlığı döneminde CHP gençlik kolları, kongrelerini ve kurultayını toplamamış, her şey genel merkezin yapmış olduğu atamalar ile yürütülmüştür. Bu durum da gençlik kollarının atıl bir vaziyete bürünmesine neden olmuştur (Kömürcü, 2014: 294).

Kurulduğu günden bugüne kadar siyaset okulu görevi gören CHP gençlik kolları; “Bülent Ecevit, Hikmet Çetin, Altan Öymen, Önder Sav, Uğur Mumcu, Alev Coşkun, Mustafa Sarıgül” gibi isimleri Türk siyasetine kazandırmıştır (Kaya, 2010: 312). Fakat günümüzde CHP gençlik kollarının eski gücünde olduğunu söylemek oldukça zordur. 12 Eylül ile başlayan yeni süreçte, gençler artık siyasete ve siyasi partilere mesafeli bir şekilde durmaya başlamışlardır. Bunun yanında Türk siyasi partilerinde hâkim olan parti içi liderlik sultanı nedeniyle, parti üyeleri ve gençlik kolları

⁴⁵ “ECOSY (The European Community Organisation of Socialist Youth / Avrupa'lı Genç Sosyalistler), Avrupa Birliği, Orta Avrupa, Doğu Avrupa ve Akdeniz ülkelerindeki sosyalist gençlik organizasyonlarını bir çatı altında toplamak ve ortak çalışmalar yürütmek amacıyla, 1992'de Lahey'de kurulmuştur”, (CHP Gençlik Kolları, 2003: 73).

genel merkezin sözünden çıkmamaktadır/çıkamamaktadır. Deniz Baykal döneminde yaşananlar da aslında bunun güzel bir örneğidir. ‘Rejimin bekçileri’ olarak ifade edilen gençlerin, demokratik bir ortamda tartışmadığı ve en önemlisi de kongresini dahi yapamadığı bir parti içerisinde parti içi demokrasinin ne kadar işlediği de tartışılması gereken bir başka konudur.

3.3.2. Teşkilat Oluşumu ve Yapısı

CHP gençlik kollarının teşkilat oluşumu, yapısı ve görevleri CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği’nde belirtilmiştir.

CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği’ne göre, CHP’nin siyasal ilkelerini, değerlerini ve siyasal yaşam anlayışını benimseyen üyelerin katılımıyla, Genel Merkez, il, ilçe ve gerekli görülen beldelerde gençlik kolları kurulabilir. Bu kollara üye olmanın üst sınırı 30 yaş (30 yaş dâhil) olarak belirlenmiştir. CHP’nin her genç üyesi aynı zamanda CHP gençlik kollarının da üyesi sayılmaktadır (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 1, 2020: 153).

CHP gençlik kollarının amaçları gençlik kolları yönetmeliğinde şu şekilde belirtilmiştir (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m.2, 2020: 153):

- a) CHP ilkeleri yanında, özgürlükçü ve katılımcı demokrasinin gereklerini toplumunun geneline özellikle de genç kesim arasında yayarak, parti bünyesindeki genç üye sayısını arttırmak,
- b) Partinin; tüzük, yönetmelik ve seçim programının toplum arasında yayılmasını sağlamak,
- c) Gençlerin, tüm karar alma süreçlerinde eşit bir şekilde temsil edilmesini ve etkin bir katılım göstermesini sağlamak,
- d) Gençlerin, toplumsal yaşamın her alanında özgür bireyler olmasını sağlayıp, onlara öncülük etmek.

CHP gençlik kolları, il, ilçe ve beldelerde gençlik kolu örgütlenmesi kurabilmektedir. Bu örgütlenmeler kurulu oldukları yerlere göre, gerek yönetim kurulu gerekse de genel kurul oluşumları bakımından birtakım farklılıklara sahiptir. Örneğin, beldelerde gençlik kolu yönetim kurulu 6 üyeden ve 1 başkandan oluşmaktadır. İlçelerde ve illerde ise durum biraz daha farklıdır ve beldeye göre daha çok üye vardır. İlçe gençlik yönetim kurulu, 1 başkan ile nüfusu 50.000'e kadar olan ilçelerde 8, nüfusu 50.000 ile 500.000 arasında olan ilçelerde 10, nüfusu 500.000'den fazla olan ilçelerde ise 12 üyeden oluşmaktadır. İllerde ise üye sayıları biraz daha fazladır. İllerde il gençlik kolları 1 başkan ile nüfusu 1.000.000 olan illerde 14, nüfusu 1.000.000 ile 10.000.000 olan illerde 16, nüfusu 10.000.000'dan fazla olan illerde ise 20 üyeden oluşmaktadır (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 3, 2020: 154).

CHP gençlik kolları il, ilçe ve genel merkez kongreleri iki yıldan az, üç yıldan çok olmamak şartıyla iki yılda bir yapılmaktadır. İlgili yerin gençlik kolları kongresinin ne zaman ve nerede yapılacağına dair bilgiler, en geç 15 gün içerisinde ilgili birim tarafından bildirilmek zorundadır (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 4, 2020: 154).

CHP İlçe Gençlik Kolu Kongresi'ne, *“İlçe Gençlik Kolu Başkanı, İlçe Gençlik Kolu Yönetim Kurulu Üyeleri ve ilçedeki 30 yaşın (30 dâhil) altındaki partili üyeler”* katılıp, oy kullanabilmektedir. İlçe gençlik kolları kongresinde, *“ilçe gençlik kolu başkanı, ilçe gençlik kolu yönetim kurulunun asıl ve aynı sayıdaki yedek üyeleri ve il gençlik kolu kongresine katılacak delegeler seçilir.”* İlçe gençlik kolu başkanı, ilçe yönetim kurulu toplantılarına katılabilir, toplantıda konuşabilir, fakat oy kullanamaz (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 4/3-5, 2020: 154-155).

CHP İl Gençlik Kolu Kongresi'ne ilçeye göre katılım daha fazladır. İllerdeki üyeler şu şekildedir: *“il gençlik kolu başkanı, il gençlik kolu yönetim kurulu üyeleri, il ana kademesi yönetim kurulunun ve il disiplin kurulunun otuz yaşın altındaki üyeleri, ilçe gençlik kolu kongresinde seçilen delegeler ve o ilin 30 yaşın altındaki belediye başkanları.”* İl gençlik kolları kongresinde, *“il gençlik kolu başkanı, il gençlik kolu yönetim kurulunun asıl ve aynı sayıda yedek üyeleri ve gençlik kolları kurultayına*

katılacak delegeler seçilir.” İl gençlik kolu başkanı, il yönetim kurulunun toplantılarına katılabilir, konuşma yapabilir, fakat oy kullanamaz (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 6/3-7, 2020: 156-157).

CHP Gençlik Kolları Genel Kongresi’ne ise, *“gençlik kolları genel başkanı, gençlik kolları merkez yönetim kurulu üyeleri, yaşları otuzun altında olan; parti meclisi üyeleri, TBMM üyeleri, yüksek disiplin kurulu başkanı ve üyeleri ve il gençlik kolları kongrelerinde seçilmiş olan delegeler”* katılır. Yine gençlik kolu başkanı, parti meclisi toplantılarına katılıp, konuşma yapabilir, fakat oy kullanamaz (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 8/3-5, 2020: 158-159). Yine ilçe, il ve gençlik kolları genel kongresine onur üyeleri (gençlik kolları eski yöneticileri) katılabilir, konuşma yapabilir, fakat oy kullanamaz.

Belde, ilçe ve il gençlik kolları başkanlarının yönetim kurulu toplantılarına katılıp, konuşma yapması mümkünken, oy kullanamaması anlaşılabilir bir durum değildir. Rejimin bekçileri olarak görülen gençlere toplantılara gelin, konuşun fakat oy kullanmayın demek, partinin içerisinde görev yapan gençleri karar alma süreçlerinden mahrum etmek anlamına gelmektedir. Geleceğin teminatı olarak görülen gençlerin, partinin karar alım süreçlerine daha fazla katılmaları gerek parti içerisinde gerekse de ülke genelinde önemlidir. Çünkü ‘rejimin bekçileri’ ifadesinin içi ancak bu hallerde, gençlerin karar alma süreçlerine katılımıyla dolacaktır.

İlçe, il ve gençlik kolları genel kongresi seçimlerinde ‘çarşaf liste usulü’⁴⁶ uygulanmaktadır. Fakat kongre üyelerinin onda birinin yazılı önerisi üzerine veya kongreye katılan üyelerin salt çoğunluğuyla yapılacak oylama sonucu, seçimlerin ‘blok

⁴⁶ “Her arkadaşımız özgürce parti meclisine, yüksek disiplin kuruluna başvurup aday olabilir. Bu isimler, bir listede yer alıyor. Tamamı bir listede yer alıyor. Sadece sınırlı sayıda değil, müracaatların tamamı bir listede yer alıyor. Onun için çarşaf liste deniliyor. Örneğin, 200 kişi parti meclisine başvurmuş ise o 200 kişinin de ismi o listede yer alıyor. Sonra delegeler sandığa gittiğinde o listeden işaretliyorlar. Belli sayıda işaretleme zorunluluğu var. En yüksek oy alandan sıralanarak, en yüksek oyu alan seçiliyor.”, CHP Genel Başkan Yardımcısı/ Ankara Milletvekili Tekin Bingöl, CNN TÜRK, “Çarşaf liste nedir? Tekin Bingöl anlattı”, <https://www.youtube.com/watch?v=jbLdZ4C7DPU>, Haber Tarihi: 30.01.2018, (28.08.2019).

liste usulü'⁴⁷ ile yapılmasına karar verilebilir (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 8/8-9, 2020: 157-158).

Öte yandan, CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği'nin 10. maddesi gereğince, *“Gençlik kollarının delegelik dahil her kademedeki seçimlerinde %33 cinsiyet kotası uygulanır”* (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 10/1, 2020: 159).

CHP gençlik kolları, ana örgüt birimlerine ve genel merkez gençlik kolları birimine bağlı bir şekilde çalışmaktadır. Toplantılarını ise, en geç 15 günde bir yapmak şartıyla, parti binasında kendilerine ayrılan bölümde toplanmaktadırlar. Yapılacak toplantılarda, toplantı gündemi önceden üyelere başkan tarafından gönderilmektedir. Olağan toplantılar dışında, başkanın çağrısı veya kurul üyelerinin üçte birinin yazılı istemi üzerine de olağanüstü toplantı yapılabilmektedir. Toplantı yeter sayısı, yönetim kurulu üye sayısının salt çoğunluğuyla sağlanmaktadır. Karar yeter sayısı ise, üye tam sayısının üçte birinden az olmamak şartıyla, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla sağlanmaktadır (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 13/1-3 ve m. 14/1-2, 2020: 160).

CHP gençlik kollarının kongre süreci ve çalışma düzenine baktıktan sonra bu örgütün ilçe, il ve genel merkez görevlerini incelemek konunun bütünlüğü açısından katkı sağlayacaktır. Bu görevler, CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği'nin 16. maddesinde düzenlenmiştir. İlçe ve il gençlik kollarının görevlerinin anlatıldığı 16. maddedeki esaslar şu şekildedir (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 16/1-8, 2020: 162):

- a) İlçe ve illerde, yönetim kurulunun çalışmalarına yardımcı olmak ve gerek parti etkinliklerinde gerekse de seçim dönemlerinde ilçe ve il yönetimleriyle birlikte hareket etmek,
- b) Partinin üye sayısının artması için çalışmak, özellikle gençlerin partiye üye olmasını sağlamak,

⁴⁷ “Adaylar kendilerince bir liste hazırlar ve o liste seçimlerde sandığa atılır. Listedenden birkaç kişiyi çizip, başkalarını yazmak söz konusudur. Bütün işlem bu tek liste üzerinden yapılır.”, CHP Genel Başkan Yardımcısı/ Ankara Milletvekili Tekin Bingöl, CNN TÜRK, “Çarşaf liste nedir? Tekin Bingöl anlattı”, <https://www.youtube.com/watch?v=jbLdZ4C7DPU>, Haber Tarihi: 30.01.2018, (28.08.2019).

- c) Topluma, partinin programını, ilkelerini tanıtmak ve yaymak,
- d) Mahallerde araştırmalar ve incelemeler yaparak gençlerin sorunlarını belirleyip, bu sorunlar üzerine çözüm yolları aramak.

İlçe ve il gençlik kollarının görevleri bu şekildeyken, genel merkez gençlik kollarının görevleri de buna benzer olmakla beraber, ilçe ve illere göre biraz daha ağır görevlerden oluşmaktadır. Genel merkez gençlik kollarının görevleri de yine gençlik kolları yönetmeliğinin 17. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 17/1-7, 2020: 162-163):

- a) Parti kurultaylarında ve parti meclisinde alınan kararların gençlik çalışmalarına dönüştürülmesi için gerekli planlama ve hazırlıkları yapmak,
- b) Partinin ilkelerini yaymak için ilçe ve il gençlik kurullarının çalışmalarını Türkiye genelinde yönlendirmek,
- c) Yurtiçi görevlerin yanında, yurtdışı gençlik hareketlerini takip edip, kurulacak olan ilişkileri belirlemek,
- d) Zamanı geldiğinde gençlik kolları kurultayının hazırlıklarını yapmak,
- e) Parti içerisinde genel merkez organları ile iş birliği içinde çalışmak.

Gençlik kollarında çeşitli sebeplerden dolayı görevden alma durumu yaşanabilmektedir. Bu tip durumlarda, her kademedeki gençlik kolu hakkında bir üst kademe gençlik kolu, ana kademenin de görüşü dâhilinde görevden alma işlemini yapma hakkına sahiptir. Bu karar, doğrudan alınabileceği gibi parti örgüt yönetiminin önerisi üzerine de alınabilmektedir. Her koşulda son karar mercii, parti merkez yönetim kuruludur (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 22/1A-1F, 2020: 165-166).

Gençlik kolları açısından önemli olan diğer bir konu da bütçe meselesidir. CHP gençlik kollarının gelir ve giderleri, bağlı oldukları ana kademe yönetiminin bilgisi dâhilinde parti hesap yönetmeliği ve tüzük hükümlerince toplanıp, harcanmaktadır (CHP Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 20, 2020: 164). Ayrıca CHP tüzüğünün 27. maddesinde bu konuyla ilgili önemli bir düzenleme vardır. İlgili maddeye göre (CHP

Tüzüğü, m. 27/3-4, 2018: 34): “ (3) Her il ve ilçe, yıllık bütçesinden toplam en az %10 olmak kaydıyla yeter miktarda payı, kadın kolları ve gençlik kolları için ayırır. Genel Merkez de kadın kolları genel başkanlığına ve gençlik kolları genel başkanlığına, partinin yıllık bütçesinden yeter miktarda pay ayırır. Bu paylar belirlenirken ilgili kol yönetiminin görüşü alınır. (4) Kadın kollarının ve gençlik kollarının harcamaları, ilgili il ve ilçe saymanı, genel merkezde ise idari ve mali işlerden sorumlu genel başkan yardımcısı tarafından yapılır.”

Gençlik kollarının ilgili bütçe maddesi, gençlik kolları açısından oldukça önemlidir. Her il ve ilçenin yıllık bütçesinden bir miktar paranın gençlik kollarına veya kadın kollarına verilmesi, aslında CHP’nin yan kuruluşlarına verdiği önemin bir göstergesi sayılabilir. Diğer bir olasılık da şu olabilir; yan kuruluşların parti dışından bir yerden gelir elde etmesini önleyip, maddi açıdan partiye bağlı kalmasını sağlayıp, sürekli denetim altında tutarak kontrolü elden bırakmamaktır.

2020 itibariyle CHP Gençlik Kolları Genel Başkanı Emre Yılmaz’dır. Emre Yılmaz, CHP gençlik kollarının yapılan son seçiminde (15. Olağan Kurultay’ında) İstanbul eski gençlik kolları başkanı Kenan Otlı ile yarışmıştır. Seçim sonuçlarına göre; Kenan Otlı 211, Emre Yılmaz ise 291 oy alarak yeniden⁴⁸ CHP Gençlik Kolları Genel Başkanlığı’na seçilmiştir.⁴⁹

Genel başkanlık dışında CHP gençlik kolları genel merkezi, çalışmalarını 19 birimle yönetmektedir. Bu 19 birim aynı zamanda MYK üyesidir. Bu birimler şu şekildedir: “Sosyal Politikalar, Dış İlişkiler ve Yurt Dışı Örgütleri, Karadeniz Bölge Sorumlusu, Ege Bölge Sorumlusu, Örgüt ve Örgütlenmeler, Bilgi İletişim Teknolojileri ve Ar-ge, İnsan Hakları, Marmara Bölge Sorumlusu, Doğu Anadolu Bölge Sorumlusu, Güneydoğu Anadolu Bölge Sorumlusu, Basın Tanıtım ve Halkla İlişkiler, Demokratik Kitle Örgütleri, Eylem Etkinlik, Akdeniz Bölge Sorumlusu, İç Anadolu Bölge Sorumlusu,

⁴⁸ Emre Yılmaz ilk olarak, 2016 yılında yapılan 14. Olağan Kurultay’da seçilmiş olup, 15. Olağan Kurultay’da yeniden aday olmuştur.

⁴⁹ Y.Y.<https://halktv.com.tr/gundem/chp-genclik-kollari-genel-baskani-belli-oldu-285348h>, Haber Tarihi: 29.01.2018, (28.08.2019).

İdari ve Mali İşler, Eğitim Sekreteri, Yerel Yönetimler, Hukuk ve Seçim İşleri."⁵⁰ 19 birimde görev yapan sorumlulara baktığımızda; 15 birimde erkek, 4 birimde (Dış İlişkiler ve Yurtdışı Örgütleri, Güneydoğu Anadolu Bölge Sorumlusu, İdari ve Mali İşler, Hukuk ve Seçim İşleri) ise kadın sorumlu görev yapmaktadır. Kadın görevlilerin bu kadar az olması yine partilerin en büyük sorunu olan erkek egemenliği faktörünü bir kez daha gözler önüne sermektedir.

CHP gençlik kolları, çeşitli dönemlerde (darbe dönemlerinde) kesintiye uğrasa da yaklaşık 60 yıldır varlığı sürdürmektedir. Gerek Türk siyasi hayatına 'Gençlik Kolları' örgütlenmesi fikrini atan ve bu konuda kuruluş bakımından ilk olan, gerekse de uzun yıllar -hatta en uzun süre- varlığını sürdüren örgütlenme olarak Türk siyasal hayatında önemli bir yere sahiptir. 12 Eylül'den sonra tüm siyasi partiler ve örgütlenmeler gibi CHP gençlik kolları da kendisini toparlayamamış, eski etkinliğini yitirmiştir. Yukarıdaki sayfalarda da değindiğimiz gibi burada ki en büyük etkenlerden biri 12 Eylül, diğeri ise parti içi liderlik sultasıdır. Parti içi liderlik sultasının ağır basmasıyla birlikte gençlik kolları örgütlenmeleri ses çıkaramaz halde kendilerine verilen görevleri yerine getirmek zorunda kalmıştır. Bunun güzel bir örneği de, Deniz Baykal döneminde gençlik kolları kongresinin yapılmayıp, merkezden atanan kişiler ile bu işin yürütülmesi olmuştur. Hal böyle olunca gençlerin partiye üye olma isteği de azalacaktır.

Öte yandan CHP, 24 Haziran seçimlerinde Meclis'e sadece iki genç milletvekili sokabilmiştir. Bunlar; Konya 2. sıradan 1992 doğumlu Abdulkadir Karaduman⁵¹ ve Bartın 1. sıradan 1989 doğumlu Aysu Bankoğlu'dur (Pancaroglu, 2018). Konya Milletvekili Abdulkadir Karaduman'ın Saadet Partisi'ne geçmesi üzerine bu sayı bire inmiştir. Seçim sonuçlarına göre Meclis'e 146 milletvekili sokabilen CHP'de bu vekillerden sadece bir tanesinin genç olması oldukça az ve kötü bir tablodur.

⁵⁰ Y.Y.: <http://chpgenclikkollari.org.tr/OrgutYonetimi/1/GenclikKollariMyk.aspx>, (28.08.2019).

⁵¹ Abdulkadir Karaduman, daha önce Saadet Partisi Malatya İl Gençlik Kolları Başkanlığı ve Saadet Partisi Genel Merkez Gençlik Kolları Genel Başkan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 24 Haziran seçimlerinde Konya'dan CHP listesinden aday olmuştur. Milletvekili seçilmesinin ardından şu an Meclis'te Saadet Partisi Konya Milletvekili olarak görev yapmaktadır, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=27&p_sicil=7409, (29.08.2019).

Gençlerin siyasete katılımının ilk ayağı olan parti gençlik kollarında verilen eğitimlerin ardından başarılı olan adayların en azından seçilebilecek yerlerden milletvekili aday adayı olarak gösterilmesi gerekmektedir. Ancak bu tür eylemlerle gençlerin gerek parti içerisinde gerekse de ülke siyaseti üzerindeki siyasal katılımı arttırılabilir.

3.4. Diğer Partilerin Gençlik Kolları

AK Parti gençlik kolları ve CHP gençlik kolları inceledikten sonra diğer partilerin de gençlik kollarına bakmak bu örgütler hakkında daha fazla bilgi almamızı sağlayacaktır. Bu başlık altında sadece TBMM’de yer alan siyasi partilere yer verilecek olup, bu partilerden MHP tarafına ayrıntılı bir şekilde, Büyük Birlik Partisi (BBP), DP, HDP, İYİ Parti, Saadet Partisi ve TİP’in gençlik kolları örgütlerine ise kısaca değinilecektir.

Ülkü Ocakları ve MHP denilince akla gelen ilk isim kuşkusuz ki Alparslan Türkeş’tir. 27 Mayıs darbesinin ardından MBK arasında çıkan anlaşmazlıklar sonucu yurtdışı görevine gönderilen Türkeş, ülkeye dönüşünün ardından siyaset sahnesine adım atmıştır. Türkeş, uzun yıllar Osman Bölükbaşı’nın liderliğini yaptığı CKMP’de siyasi hayatına başlayarak, ideolojik görüş açısından kendi örgütü içerisinde en üst noktaya gelen siyasi liderlerden birisi olmuştur.

1960’larda Osman Bölükbaşı’nın CKMP’den ayrılmasıyla beraber, 1965 yılında yapılan olağanüstü kongrede Türkeş ve arkadaşları parti yönetiminin başına geçmiştir. Türkeş’in CKMP’in başına geçmesinin ardından, CKMP gençlik kollarının faaliyetleri hızlandırılmıştır. CKMP çizgisindeki milliyetçi üniversite öğrencileri ilk kez Ankara Üniversitesi Hukuk, Dil, Tarih ve Coğrafya ve Ziraat Fakültelerinde ‘Ülkü Ocağı’ ismiyle bir fikir kulübü kurmuştur. Ankara’da atılan ilk adımın ardından, ilerleyen yıllarda hemen hemen her üniversitede Ülkü Ocağı kurulmaya başlanmıştır.⁵²

⁵² Y.Y.: <https://www.ulkuocaklari.org.tr/ulku-ocaklari-hakkinda/>, (04.09.2019).

27 Mayıs'ın ardından oluşturulan 1961 Anayasası'nın sağlamış olduğu özgürlük ortamıyla beraber sol düşünce ülke içerisinde kendisine hareket alanı bulmaya başlamıştır. Bu hareket alanı bir süre sonra sokaklara yayılmış, ülke içerisinde sağ-sol çatışmasına dönüşmüştür. İşte bu ortamda -1968 yılında- CKMP, genç kadrolarına askeri eğitim veren “*komando kampları*”nı kurmuştur. Anti-komünist eğitim verilen bu kamplarda eğitim görenlere “*komando*” denilmiştir. Fakat bu isim kamuoyunda tepki görünce komando yerine “*ülkücü*” adı benimsenmiştir (Bora, 2017: 297-298).

CKMP'nin gençlik ayağında yaşanan bu değişiklik sadece gençlik ile sınırlı kalmamış, partinin genelini de etkilemiştir. Öyle ki, partinin 8 Şubat 1969 tarihinde yapılan Adana Kongresi'nde radikal kararlar alınmıştır. CKMP'nin ismi “*Milliyetçi Hareket Partisi*” olarak değiştirilmiş, partinin amblemi ise “*hilalli bozkurt*” olarak saptanmıştır. Yapılan değişikliğin ardından hazırlanan yeni parti tüzüğünde merkez organlarının ve özellikle de parti lideri Alparslan Türkeş'in yetkileri arttırılarak hiyerarşik bir ortam oluşturulmuştur (Bora ve Can, 2009: 55).

1968 yılında doruğa ulaşan sokak çatışmalarının hükümet tarafından önlenememesi üzerine TSK, 12 Mart 1971 tarihinde hükümete bir muhtıra vermiştir. Muhtıranın ardından gerek üniversitelerde gerekse de Anadolu'nun bazı illerinde oluşturulan ülkücü dernekler diğer oluşumlarla beraber kapatılmıştır. Ülkücü oluşumlar kapatılmalarının ardından 12 Mart sonrası değişik isimlerle yeniden kurulmuş ve faaliyetlerini sürdürmüştür. Fakat bunlar da kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya oldukları için sürekli bir tedirginlik içerisinde olmuşlardır.

1970'li yıllarda artan sokak çatışmalarında sol hareketin karşısında duran sağın güçlü örgütü Ülkü Ocakları, bu dönemlerde MHP'den daha radikal tavırlar sergilemiş ve görece özerkliğe sahip olmuştur. Yaşanan olaylar sonucu oluşan suç ortamında MHP, Ülkü Ocakları'nı “*partiye sempati duyan gençler*” ve “*partiye organik bağı olmayan oluşum*” olarak tanımlayıp araya mesafe koyuyor gibi görünmeye çalışmıştır (Bora, 2017: 298). Her ne kadar araya mesafe konulmaya çalışılsa da Ülkü Ocakları ile MHP arasında bir ilişkinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Yine 1970’li yılların ortalarından itibaren, “*milliyetçi hareket*” veya “*Türk milliyetçileri*” gibi kimliklerin yerini “*ölkücü*” kimliği almaya başlamıştır. Yaşanan bu kimlik değişiminde Ölkü Ocakları’nın payı büyüktür. Çünkü savunulan ve yürütölen hareket içerisinde hareketin en asli dayanağı olarak kendilerini görmüşlerdir (Bora ve Can, 2009: 73). Bu durum da, milliyetçi camia içerisinde ölkücü kimliğinin ön plana çıkmasına neden olmuştur.

12 Mart ve 12 Eylül dönemleri arasında ölkücü hareket zaman zaman sekteye uğramış fakat çalışmalarına devam etmiştir. 12 Eylül darbesi ile tüm siyasi partiler ve türevleri kapatılmış, Ölkü Ocakları da bundan nasibini almıştır. Ölkü Ocakları da kapatılan diğer oluşumlar gibi 12 Eylül sonrası hemen toparlanamamış, toparlanması biraz zaman almıştır. 1993 yılından itibaren ise faaliyetlerine “*Ölkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı*” olarak devam etmiştir (Acar, 2018: 97). Ölkü Ocakları, günümüzde de çalışmalarını bu isimle yürütmektedir.

CKMP’de yaşanan yönetsel değişimin ardından, MHP’ye giden süreçte oluşturulan Ölkü Ocakları, 60’lı ve 70’li yıllara damgasını vurmuş bir kuruluştur. Gerek komünizmle mücadele konusunda gerekse de yaşanan sokak olaylarında adından sıkça söz ettirmiştir. Bu yıllarda her ne kadar bağımsız gibi gözükseler de oluşturulan komando kampları nedeniyle partiye ilişkileri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Fakat Ölkü Ocakları, diğer siyasi partilerin gençlik kollarından oldukça farklı bir yapıda olmuştur. Genellikle üniversitelerde fikir kulüpleri, dışarıda ise dernek ve benzeri şekillerde örgütlenmişlerdir. Bu durum diğer siyasi parti gençlik kollarından ayrılması bakımından önemlidir. Günümüzde de MHP ile olan ilişkileri bilinmekle birlikte, resmîyette MHP’nin gençlik kolu olarak değil, bir vakıf örgütlenmesi olarak varlığını sürdürmektedir.

Ölkü Ocakları’nın teşkilat yapısı, diğer siyasi partilerin genlik kollarına nazaran daha hiyerarşik ve ast-üst yapısı içerisindeydir. Önemli görevlerde bulunan kişilere ‘Reis’ denilmekle birlikte bu kişiler diğerleri tarafından saygıyla

karşılanmaktadır. 2020 Temmuz ayı itibariyle, Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Başkanlığı'nı Ahmet Yiğit Yıldırım yürütmektedir.

Ülkü Ocakları'nın yürütme kademesi; bir başkan, bir genel sekreter, yedi başkan yardımcısı, iki genel sekreter yardımcısı, hukuk birimi ve genel başkan başdanışmanından oluşmaktadır. Ana kademe yürütme organlarında görev yapan bireylerin tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Bu durum, Ülkü Ocakları'nda erkek egemenliğinin hâkim olduğunun bir göstergesidir. Öte yandan; “*Basın ve Sosyal Medya Birimi, Araştırma&Geliştirme Birimi, Bürokrasi Birimi, Dergi Birimi, Eğitim Birimi, Hukuk Müşavirliği, Sosyal Faaliyetler Birimi, Sosyal Sorumluluk Birimi, Teşkilatlandırma Birimi*”⁵³ olmak üzere toplam 13 birimden oluşmaktadır.

Ülkü Ocakları, “*Ülkü Ocakları Dergisi, Bilge Türk Dergisi, Dönence Dergisi, Türk Eli Haber Bülteni...*”⁵⁴ gibi yayınlar da yapmaktadır. Öte yandan, birçok sosyal sorumluluk projelerine de Ülkü Ocakları aktif olarak katılmaktadır. Örneğin, 2019 yılı yaz döneminde başta İzmir olmak üzere, birçok ilde yaşanan orman yangınları sonucu binlerce hektar alan talan olmuştur. Bu sebeple, Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı harekete geçerek İzmir’de yanan ormanlık alanla ilgili gerekli makamlarla görüşerek 300 bin fidan dikmek için harekete geçmiştir. Fidan dikme konusunda sadece İzmir ile sınırlı kalmayan Ülkü Ocakları, 65 ilde fidan dikme kampanyası başlatmıştır.⁵⁵ Bunun gibi birçok sosyal sorumluluk projelerinde Ülkü Ocakları yer almaktadır.

Ülkü Ocakları'nı diğer parti gençlik kollarından ayıran bir özellik de resmiyettir. Ülkü Ocakları mensupları genellikle takım elbise giymekle birlikte, daha sert ve resmi bir mizaca sahiptirler. Oturup kalkma adabı, giyim kuşam, selamlaşma gibi unsurlar da yine Ülkü Ocakları için önem arz etmektedir. Türk milliyetçiliğinin sacayağı olan lider-teşkilat-doktrin geleneği Ülkü Ocakları için önemli olan diğer bir

⁵³ Y.Y.: <https://www.ulkuocaklari.org.tr/birimler/>, (05.09.2019).

⁵⁴ Y.Y.: <https://www.ulkuocaklari.org.tr/yayinlarimiz/>, (05.09.2019).

⁵⁵ Y.Y.: <https://www.siyasetcafe.com/ulku-ocaklari-harekete-gecti-yakilan-ormanlari-ulkuculer-yesertecek-54623h.htm>, Haber Tarihi: 26.08.2019, (05.09.2019).

konudur. Ocak içerisinde lidere ve davaya sadakat önemli hususlar arasında yer almaktadır.

Ülkü Ocakları resmi olarak MHP'nin bir gençlik kolu olarak görülmesi de, her zaman MHP ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ile bir arada olmuştur. Günümüzde varlığını eğitim ve kültür vakfı olarak sürdüren Ülkü Ocakları, böylelikle diğer partilerin gençlik kollarından ayrılmaktadır.

BBP'nin gençlik örgütü “*Alperen Gençlik Kolları*”dır. Parti tüzüğünde, gençlik kollarının il, ilçe ve beldelerde teşkilat oluşturabileceği belirtilmiştir. Öte yandan yine parti tüzüğünün 2. maddesinde “*Gençlik Milletin geleceğidir. Milli ve manevi değerlere bağlı, akılcı; duyarlı, bilimi kendine rehber edinmiş, yüksek sorumluluk sahibi bir gençlik BBP'nin arzuladığı gençliktir*” hükmü yer almaktadır (BBP Tüzüğü, m. 2, 2017: 2-7). Alperen Gençlik Kolları'nın yanı sıra BBP'nin diğer önemli bir gençlik teşkilatı da “*Alperen Ocakları*”dır. BBP'ye yakınlığı ile bilinen Alperen Ocakları, resmîyette BBP tüzüğünde yer almamakta, Ülkü Ocakları gibi faaliyetlerini “*Alperen Ocakları Eğitim Kültür ve Dayanışma Vakfı*” olarak sürdürmektedir.⁵⁶ BBP tüzüğünde, gençlik kollarının yaş aralığına ve bütçesine dair herhangi bir hüküm yoktur.

DP'nin gençlik kolları örgütü Demokrat Gençlik'tir. Parti tüzüğünde, gençlik kollarının yaş aralığı 18-28 olarak belirtilmiştir. Yine parti tüzüğüne göre DP gençlik kolları, il ve ilçelerde gençlik kolu örgütlenmesi kurabilmektedir (DP Tüzüğü, m. 7 ve m. 17, 2020: 7-12). DP tüzüğünde, gençlik kollarının bütçesine dair herhangi bir hükme rastlanmamıştır.

HDP'nin doğrudan gençlik kolu örgütlenmesi yoktur. “*Gençlik Meclisi*” adı altında gençlerin çalışmalarını yapabileceği bir yapı oluşturulmuştur. Parti tüzüğünün 39. maddesine göre, “*18 ve 25 yaşları arasındaki parti üyeleri aynı zamanda Gençlik Meclisi üyesidir. Gençlik Meclisi'nin kuruluş, işleyiş ve çalışma yöntemleri PM'ce*

⁵⁶ Y.Y.: <https://www.alperenocaklari.org.tr/index.html>, (15.06.2020).

onaylanacak bir yönetmelikle düzenlenir” (HDP Tüzüğü, m. 39, 2014). HDP tüzüğünde, Gençlik Meclisi’yle ilgili bütçe konusuna yer verilmemiştir.

İYİ Parti’nin gençlik kolları örgütlenmesi “*İYİ Gençlik*”tir. İYİ Parti’nin gençlik kolları yaş aralığı 18-30’dur. İl, ilçe, belde ve gerekli görülürse mahalle ve köylerde İYİ Parti gençlik kolu teşkilatı kurulabilir. Bunun için Genel Başkan ve Gençlik Politikalarından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı’nın onayı gerekmektedir. Yine İYİ Parti gençlik kollarının il ve ilçe teşkilatlarında %25 cinsiyet kotası uygulanmaktadır (İYİ Parti Gençlik Kolları Yönetmeliği, m. 1-7, 2020: 2-22). Gerek İYİ Parti tüzüğünde gerekse de İYİ Parti gençlik kolları yönetmeliğinde gençlik kollarının bütçesiyle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

Saadet Partisi’nin gençlik kolları örgütü “*Genç Saadet*”tir. Saadet Partisi gençlik kollarına katılım yaş aralığı 18-30’dur (Genç Saadet Tüzüğü, m. 6, 2020). Gençlik kollarının kurulabilmesi için Genel Merkez Teşkilat Başkanlığı ve Gençlik Kolları Başkanlığının onayı gerekmektedir. Onay verilen gençlik kolları teşkilatları il, ilçe ve beldelerde örgütlenebilmektedirler (Saadet Partisi Tüzüğü, m. 35, 2020: 11). 2020 yılı itibariyle Saadet Partisi Gençlik Kolları Genel Başkanlık görevini Abdulkadir Karaduman yürütmektedir. Daha önce Saadet Partisi Malatya Gençlik Kolları İl Başkanlığı ve Gençlik Kolları Genel Başkan Yardımcılığı yapmış olan Karaduman, ayrıca 27. Dönem Saadet Partisi Konya Milletvekili seçilerek Meclis’e girmeyi başarmıştır.⁵⁷ Saadet Partisi tüzüğünde ve Genç Saadet yönetmeliğinde gençlik kollarının bütçesine dair herhangi bir hüküm yoktur.

Son olarak TİP’in gençlik kolları teşkilatı ise ‘*Sosyalist Devrimci Gençlik*’ tir. TİP tüzüğünün 4.23. maddesinde Sosyalist Devrimci Gençlik ile ilgili olarak “*Türkiye’deki ilerici, devrimci, aydınlanmacı, emekten yana olan gençlerin, öğrencilerin birlikteliğini sağlamak amacıyla siyaset, bilim, kültür, hak ve özgürlükler ile insan hakları ve benzeri konularda alanında çalışmalar yürütebilir... Parti binalarını kullanabileceği gibi çalışmaları için yine ülkedeki tüm şehirlerde kendi*

⁵⁷ Y.Y.: <https://gencsaadet.org.tr/genel-baskan>, (11.03.2020).

adıyla bina, temsilcilik, büro yada lokal açabilir... Çalışmalarını kendi iç tüzüğüne göre düzenler” hükmü yer almaktadır. (TİP Tüzüğü, m. 4/23, 2020). Öte yandan tüzükte, bu teşkilatla ilgili olarak yaş aralığı ve bütçe konusunda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

TBMM’de yer alan siyasi partilerin gençlik kollarının, birçok özelliğinin ortak olduğu görülmektedir. Gençlik kollarına katılım yaş aralığı bazı partilerde değişse de genellikle bu yaş aralığı 18-30 olarak belirlenmiştir. Yine tüm partilerde dikkat çeken önemli bir husus da bütçe meselesidir. Ele alınan partilerin tüzüklerinin çoğunda gençlik kolları bütçesine dair bir hüküm yer almamaktadır.

İncelenen tüm bu hususlar çerçevesinde AK Parti, CHP ve TBMM’de yer alan diğer partilerin gençlik kolları örgütlenmelerinin yönetmelik ve tüzüklerine bakıldığında belirtilen kanun maddelerinde keskin bir ayrımın olduğu söylenemez. Gençlik kollarının hemen hemen hepsinde çoğu kanun maddesinin benzer olduğu göze çarpmaktadır. Birtakım ufak değişikliklerin de üyelik yaş sınırı ve yönetim yapısı konularında olduğu söylenebilir. Diğer konuların ise birçoğu benzer kanun maddelerinden oluşmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEMOKRATİK VE SİYASAL KATILIM BAKIMINDAN AK PARTİ VE CHP GENÇLİK KOLLARININ İNCELENMESİ: TRAKYA ÖRNEĞİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Siyasi partiler, bir program ve tüzük çerçevesinde kurulan, iktidarı elde etmek için mücadele eden ve sürekli bir örgütlenme yapısına sahip olan kuruluşlardır. Aynı zamanda siyasi partiler, gençlik kolları ve kadın kolları gibi yan kuruluşlara da sahiptir. Bu yan kuruluşlar genelde tüm siyasi partilerde yer almakla birlikte, genel olarak seçim zamanlarında ortaya çıkmakta ve bağlı oldukları siyasi partilerin seçim çalışmalarında yer almaktadır. Bu araştırmada sadece, siyasi partilerin yan kuruluşlarından biri olan gençlik kolları üzerinde durulacaktır. Araştırmanın amacı, siyasi partiler bünyesindeki gençlik kollarının parti içi karar alım süreçlerinde ne kadar etkili oldukları, gençlik kolları içerisinde demokrasinin nasıl işlediği, gençlik kollarında hangi faaliyetlerin yapıldığı, gençlik kollarının siyaset okulu görevi görüp görmediği, vb. sorulara cevap bulmaktır.

Demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilen siyasi partiler, günümüzde temsili demokrasi açısından büyük bir öneme sahiptir. Ülkemizde de temsili demokrasi milletvekilleri aracılığıyla sağlanmaktadır. TBMM’de grubu bulunan çoğu parti seçim dönemlerinde milletvekili adayı olarak orta yaşlı kesimleri aday göstermektedir. Genç kesimlerin aday olarak gösterildiği bölgelerde ise, seçilme olasılığı neredeyse yok gibidir. Siyasete ve siyasi partilere olan güvenin azalmaya başladığı günümüzde, gençlerin siyasete katılımı bir kan değişikliği ve bir hareketlilik olarak görülebilir. Siyasi partiler içerisinde, gençlerin kendilerine yer buldukları bir birim olan gençlik kolları teşkilatları da bu konu açısından oldukça önemlidir. Gençlik kolları bünyesinde görev alan gençlerin, üyelik aşamasında partiye hizmet etmek ve parti içerisinde yükselme hedefleri, siyasete katılımı, geleceğin siyaset arenasında söz

sahibi olması gibi etkenler çerçevesinde yan kuruluşlar büyük bir önem arz etmektedir. Bu konu kapsamında Trakya Bölgesi'nde herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması nedeniyle, yapılan bu araştırmanın akademik literatüre katkı sağlayacağı kanısındayız.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Türkiye Trakyası denilince akla ilk gelen iller Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'dır. Her ne kadar akla bu üç il gelse de coğrafi olarak Trakya topraklarını İstanbul'un Avrupa yakası ve Çanakkale'nin Gelibolu ve Eceabat ilçeleri de kapsamaktadır. Ancak toplumsal yapı bakımından İstanbul'un Avrupa yakası kısmında diğer illere nazaran konuşma şivesi, siyasi görüş, yaşam tarzı vs. gibi birtakım farklılıklar bulunmaktadır (Ekizceleroğlu, 2017: 361). Öte yandan Eceabat ve Gelibolu ilçeleri de Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ şehir merkezlerine uzak olması sebebiyle bu üç ilden ayrılmaktadır. Tüm bu özellikler sonucunda yapılan saha çalışmasında, TR21⁵⁸ bölge koduyla adlandırılan Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'ın il ve ilçeleri baz alınmıştır.

Araştırmada coğrafi sınırlamanın yanı sıra partiler açısından da birtakım sınırlamalar yapılmıştır. Bilindiği gibi Trakya Bölgesi, 2002 genel seçimlerinden bu yana her genel ve yerel seçim döneminde CHP'nin kalesi olarak anılmaktadır. 2002 öncesinde; CHP, DP, AP, Demokratik Sol Parti, Halkçı Parti, Sosyal Demokrat Halkçı Parti, Doğru Yol Partisi, vb. partilerin lider çıktığı bu bölgede, 2002 genel seçimlerinden sonra CHP liderliği almış ve günümüze kadar bu liderliği başka bir siyasi partiye kaptırmamıştır. Öte yandan 2007 ve 2010 referandumlarında 'Hayır' oyu veren Trakya Bölgesi, 2017 yılında yapılan Anayasa referandumunda da 'Hayır' oyu kullanmıştır. Hatta 2017 Anayasa referandumunda Edirne ve Kırklareli'nde %70'in üzerinde bir 'Hayır' oyu çıkmıştır. Yine Haziran 2018 yılında yapılan

⁵⁸ Ülkemizde bölgelerarası eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve kamu-özel sektör arasındaki iş birliğini sağlamak amacıyla, 2006 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan 26 adet özerk Kalkınma Ajansı bulunmaktadır, <https://gmka.gov.tr/kalkinma-ajansi-nedir-gorevleri-nelerdir>, (10.07.2020). Trakya Kalkınma Ajansı (TRAKYAKA) da bu ajanslardan birisidir. Tekirdağ merkez olmak üzere, Edirne ve Kırklareli illerinde 2009 yılında kurulup, 2010 yılında aktif olarak göreve başlamıştır. TRAKYAKA'nın faaliyet alanı Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerini kapsamakta ve bu iller TR21 bölge kodu olarak adlandırılmaktadır, <https://www.trakyaka.org.tr/tr/33165/Hakkimizda>, (10.07.2020).

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de Muharrem İnce bu üç ilden lider olarak çıkmıştır. Görüldüğü üzere Trakya Bölgesi 2002 sonrasında ki muhalif görünümünden ödün vermemiştir.

CHP'nin genel seçimlerde egemen olduğu bölgede, AK Parti bu yarışta CHP karşısındaki en güçlü rakiplerden birisidir ve bölgede bayrak yarışını bu iki parti sürdürmektedir. Fakat 24 Haziran 2018 genel seçimlerinde, İYİ Parti de Edirne ve Tekirdağ'dan birer milletvekili çıkartarak bu yarışa katılmıştır. Araştırmamız kapsamınca da Trakya'da güçlü iki rakip olan AK Parti ve CHP gençlik kolları ele alınmıştır. İYİ Parti'nin henüz yeni bir parti olması sebebiyle, her il ve ilçede gençlik kolları örgütlenmelerinin kurulmamış olması, Ülkü Ocakları'nın ise resmiyette vakıf olarak geçmesi ve diğer partilerin ise Trakya Bölgesi'nde etkisiz ve oy potansiyelinin çok az olması nedeniyle araştırmada sadece AK Parti ve CHP gençlik kolları ele alınmıştır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Yapılan araştırma kapsamında, TR21 bölge kodu olarak adlandırılan Edirne, Kırklareli, Tekirdağ'ın il ve ilçelerinde sadece AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarıyla 01.12.2019/29.02.2020 tarihleri arasında yüz yüze görüşülmüştür. Görüşülen gençlik kolları başkanlarına 23 açık uçlu soru sorulmuştur. Verilen cevaplar doğrudan kaleme alınıp, şehir dışında olan başkanlar ile de mail yoluyla görüşme sağlanmıştır. Görüşme süreleri 30 dakika ile 2 saat arasında değişkenlik göstermiştir. Katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakla birlikte, katılım gösteren gençlik kolları başkanlarının rızası alınmıştır.

AK Parti gençlik kollarının Trakya genelinde hemen hemen her ilçede gençlik kolları örgütlenmesi bulunurken, CHP gençlik kolları tarafında ise aynı durum söz konusu değildir. Nüfusun az olduğu ilçelerde CHP gençlik kolları örgütlenmesinin olmaması da önemli bir husus olarak saptanmıştır.

Tablo 1. Görüşme Yapılan Gençlik Kolları Başkanlarının Sayısı

	AK PARTİ	CHP
Edirne	8 Başkan	6 Başkan
Kırklareli	7 Başkan	5 Başkan
Tekirdağ	7 Başkan	9 Başkan
TOPLAM	22 Başkan	20 Başkan

Not: Araştırma verileri; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ merkez ve ilçelerini kapsamaktadır.

Tablo 1’de görüldüğü üzere; Edirne’de AK Parti tarafından 8, CHP tarafından 6 gençlik kolu başkanıyla, Kırklareli’nde AK Parti tarafından 7, CHP tarafından 5 gençlik kolu başkanıyla, Tekirdağ’da AK Parti tarafından 7, CHP tarafından ise 9 gençlik kolu başkanıyla görüşme sağlanmıştır. AK Parti ve CHP gençlik kollarının Trakya genelinde toplam 50 gençlik kolu başkanı mevcuttur. Yapılan araştırmada 42 başkanla görüşme sağlanıp, 8 gençlik kolu başkanıyla çeşitli nedenlerden (İlgili gençlik kolu başkanına; iletişim sağlanamaması, görüşmeyi kabul etmemesi, askerde olması, vs.) ötürü görüşülememiştir.

4.4. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarının; cinsiyeti, eğitim durumu, yaşı, mesleği, aile-çevre faktörü gibi demografik özellikleri ve araştırma kapsamında elde edilen diğer bulgular ele alınmaktadır.

4.4.1. Demografik Özellikler

4.4.1.1. Cinsiyet

Cinsiyet eşitsizliğinin görüldüğü alanların başında siyaset gelmektedir. Kadınlar, siyasal katılım mekanizmalarında ne yazık ki kendilerine çok fazla yer bulamamaktadır. Bu durum bazen kadınların kendi tercihlerinden kaynaklanmakla beraber, çoğunlukla da toplumsal ve kültürel yapılar önemli bir etkiye sahiptir (Demir, 2016). Toplumsal ve kültürel yapının ana etmeni de toplum olarak ataerkil bir yapıya sahip olmamızdan kaynaklanmaktadır. Toplumsal normlar çerçevesinde kadınlara yüklenen misyon evinde oturmak, ev işleriyle ilgilenmek, çocuklarına bakmak, vb.

birtakım işlerdir. Hal böyle olunca kadınlar birçok işte veya herhangi bir çalışma ortamında sayısal olarak her zaman erkeklerden az olmuştur. Bu durum, siyaset arenasında da net bir şekilde görülmektedir.

Türk siyasetinde, ilk kadın Başbakan olan Tansu Çiller ve İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener gibi başarılı kadın siyasetçiler elbette vardır; ama siyasetteki erkek egemenliğini kırarak seviyeye henüz gelinebilmiş değildir. Öyle ki 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçimlerde kadınların Meclis'teki oranı cinsiyet dağılımında yaşanan rekabetsiz ortamı göstermektedir.

Tablo 2. 24 Haziran 2018 Genel Seçim Sonuçlarına Göre TBMM'deki Kadın Milletvekili Sayısı

	Kadın Milletvekili Sayısı
Adalet ve Kalkınma Partisi	53
Halkların Demokratik Partisi	24
Cumhuriyet Halk Partisi	17
Milliyetçi Hareket Partisi	4
İYİ Parti	3
Demokratik Bölgeler Partisi	1
TOPLAM	102

Kaynak: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim, (12.02.2020).

Tablo 2’de görüldüğü üzere, 24 Haziran 2018 genel seçim sonuçlarına göre 600 milletvekilinin bulunduğu Meclis’e sadece 102 kadın milletvekili girebilmiştir. İktidar partisi olarak AK Parti, kadın vekil sayısı olarak diğer partilere üstünlük sağlamıştır. Ana muhalefet partisi CHP’nin ise Meclis’te sadece 17 kadın vekile sahip olması kötü bir tablodur. Bu durum açıkça siyasette erkek egemenliğinin olduğunu bir göstergesidir. Bu durumu çözecek kurum ise yine siyasi partilerdir. Seçim dönemlerinde kadın vekil adaylarını seçilebilecek yerlerden aday göstermek, onlara güvenmek, parti içerisinde onlara daha fazla imkân ve çalışma alanı sunmak bu durumun ortadan kalkmasına az da olsa katkı sağlayacaktır.

TBMM’de görülen cinsiyet dağılımı ve erkek egemenliği, siyasi partiler içerisinde de kendisini fazlasıyla göstermektedir. Hatta bu durum siyasi partilerin yan

kuruluşlarına kadar inmektedir. Yapılan araştırma kapsamında, gençlik kolları başkanlığını üstlenen veya bu göreve getirilen kadın sayısı ne yazık ki yok denecek kadar azdır.

Tablo 3a. Trakya’da AK Parti Gençlik Kolları Başkanlarının Cinsiyet Dağılımı

	Erkek Başkan Sayısı	Kadın Başkan Sayısı
Edirne	6	2
Kırklareli	7	Yok
Tekirdağ	7	Yok

Tablo 3a’da görüldüğü üzere, AK Parti’nin Trakya genelinde 22 gençlik kolu başkanı ile görüşme yapılmıştır. 22 gençlik kolu başkanından; 20’si erkek, 2’si ise kadındır. Tekirdağ ve Kırklareli’nde hiç kadın gençlik kolu başkanına rastlanmazken, Edirne’de ise 2 ilçenin gençlik kolu başkanı kadındır.

Tablo 3b. Trakya’da CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Cinsiyet Dağılımı

	Erkek Başkan Sayısı	Kadın Başkan Sayısı
Edirne	6	Yok
Kırklareli	5	Yok
Tekirdağ	9	Yok

Tablo 3b’de görüldüğü üzere, CHP gençlik kollarında da Trakya genelinde erkek egemenliği hâkimdir. Görüşme yapılan 20 gençlik kolu başkanının tamamı erkektir. Araştırma kapsamında hiç kadın gençlik kolu başkanına rastlanmaması da CHP açısından kötü bir tablodur.

Trakya Bölgesi’nde AK Parti gençlik kollarının az da olsa 2 kadın gençlik kolu başkanına görev vermesi sevindirici bir durum olmakla birlikte, bu sayı yine de yeterli değildir. CHP gençlik kollarında ise hiç kadın gençlik kolu başkanına rastlanmaması ise üzücüdür. Hemen hemen her fırsatta özellikle delege seçimlerinde veya önseçim uygulamalarında demokrasi şöleninden bahseden ve parti içi demokrasi konusunda

övenen CHP'nin, gençlik kolu başkanları arasında kadınlara da yer vermesi gerekmektedir.

Öte yandan araştırmada her iki partinin gençlik kollarındaki üye kadın sayısı ve yönetim kurulunda görev yapan kadınların sayısı da yine katılımcılara sorulmuştur.

Tablo 4a. Trakya Geneline AK Parti Gençlik Kollarında, Partiye Üye Olan ve Yönetim Kurulunda Görev Alan Kadınların Sayısı

AK PARTİ GENÇLİK KOLLARI		
	Üye Kadın Sayısı	Yönetim Kurulu'nda Görev Alan Kadın Sayısı
Kırklareli	~ 1.571	~ 20
Edirne	~ 5.000	~ 31
Tekirdağ	~ 15.200	~ 78
TOPLAM	~ 21.771	~ 129

Not: Yukarıdaki veriler Kırklareli, Edirne, Tekirdağ il ve ilçelerini kapsamakla birlikte, araştırmaya katılan bazı gençlik kolları başkanları üye sayılarını net bir şekilde hatırlayamamıştır. Hatırlayanlar ise tahmini bir sayı söylemiştir. Bu sebeple, sayısal veriler tabloda 'yaklaşık (~)' olarak belirtilmiştir. Sayılar, resmiyette artış veya azalış gösterebilir.

Tablo 4a'da görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kollarının Trakya genelinde ~21.771 kadın üyesi bulunmaktadır. ~21.771 kadın üyeden ~129'u gençlik kollarının il ve ilçe yönetim kurullarında görev yapmaktadır. ~21.771 kadın üyeden ~129'unun yönetim kurullarında görev alması oldukça az bir sayıdır.

Tablo 4b. Trakya Geneline CHP Gençlik Kollarında, Partiye Üye Olan ve Yönetim Kurulunda Görev Alan Kadınların Sayısı

CHP GENÇLİK KOLLARI		
	Üye Kadın Sayısı	Yönetim Kurulunda Görev Alan Kadın Sayısı
Kırklareli	~ 803	~ 18
Edirne	~ 260	~ 19
Tekirdağ	~ 1.080	~ 36
TOPLAM	~ 2.143	~ 73

Not: Yukarıdaki veriler Kırklareli, Edirne, Tekirdağ il ve ilçelerini kapsamakla birlikte, araştırmaya katılan bazı gençlik kolları başkanları üye sayılarını net bir şekilde hatırlayamamıştır. Hatırlayanlar ise tahmini bir sayı söylemiştir. Bu sebeple, sayısal veriler tabloda 'yaklaşık (~)' olarak belirtilmiştir. Sayılar, resmiyette artış veya azalış gösterebilir.

Tablo 4b’de görüldüğü üzere, CHP gençlik kollarının Trakya genelinde ~2.143 kadın üyesi bulunmaktadır. ~2.143 kadın üyeden ~73’ü ise gençlik kollarının il ve ilçe yönetim kurullarında görev almaktadır. ~2.143 üyeden ~73’ünün yönetim kurullarında yer alması CHP açısından da oldukça az bir sayıdır.

Her il ve ilçenin nüfusuna göre, gençlik kolları yönetimlerinde belli bir sayıda kota olduğu bilinmektedir. Yönetimde kadın bulundurma kotası da bunlardan birisidir. Gençlik kolları il ve ilçe yönetim kurullarında da genellikle kota sayısı kadar kadın üyeye görev verilmektedir. Bu kotanın siyasi partiler tarafından artırılması da kadınların siyasal katılımı açısından yine önemli bir husustur.

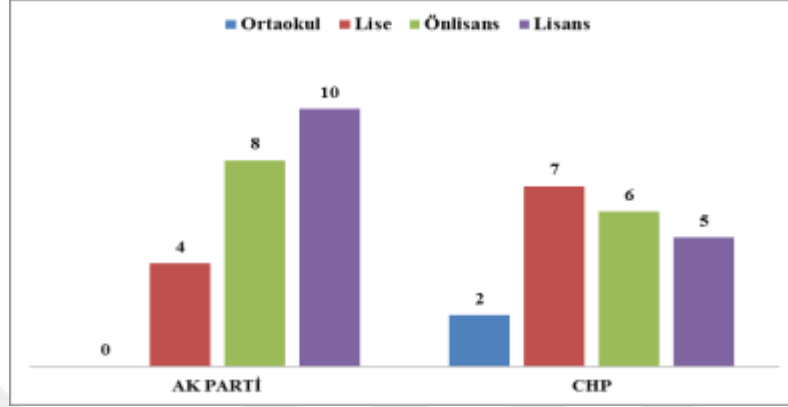
Tablo 4a ve 4b’de göze çarpan önemli bir husus da gençlik kolları üye sayısıdır. İktidar partisi AK Parti’nin Trakya genelindeki üye sayısı, CHP gençlik kollarından neredeyse on kat daha fazladır. 2002 seçimlerinden bu yana bölgeye ağırlığını koyan CHP’nin gençlik kollarındaki üye kadın sayısının AK Parti’den az olması da CHP açısından sorgulanması gereken bir durumdur.

Araştırma kapsamında yukarıdaki grafiklerde görüldüğü üzere, Meclis’teki veya siyasetteki erkek egemenliği partilerin gençlik kollarına kadar inmiştir. Bu durumun çözülmesinde kuşkusuz ki gençlik kolları önemli bir role sahiptir. Eğer siyasi partiler, kadınların siyasete katılımı konusunda bir adım atmak isterlerse, en alt yönetim olan gençlik kollarından bu işe başlamak oldukça faydalı olacaktır. Ancak aşağıdan yukarıya doğru oluşturulacak güçlü bir kadın katılımı sayesinde Meclis’teki ve siyaset arenasındaki bu dağılım dengelenebilir.

4.4.1.2. Eğitim Durumu

Yapılan araştırma kapsamında çalışmaya katılan gençlik kolları başkanlarının eğitim durumları saptanmıştır.

Grafik 1. Trakya’da AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Eğitim Durumu Grafiği

Araştırmaya katılan 22 AK Parti gençlik kolu başkanı ve 20 CHP gençlik kolu başkanının eğitim durumu Grafik 1’de gösterilmiştir. AK Parti’de; 22 gençlik kolu başkanının 4’ü lise, 8’i önlisans, 10’u ise lisans mezunudur. CHP’de ise; 20 gençlik kolu başkanının 2’si ortaokul, 7’si lise, 6’sı önlisans, 5’i ise lisans mezunudur.

Grafik 1’de görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kolları başkanlarının eğitim seviyeleri CHP gençlik kolları başkanlarına göre daha iyi bir düzeydedir. AK Parti gençlik kolları kanadında önlisans ve lisans seviyesi ağır basarken, CHP gençlik kolları kanadında ise lise ve önlisans seviyesi ağır basmaktadır. Öte yandan her iki partide de yüksek lisans ve doktora eğitim seviyesinde olan gençlik kolu başkanlarına rastlanmamıştır.

4.4.1.3. Yaş

Araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarına, siyasete olan ilgilerinin kaç yaşında başladığı ve gençlik kolları başkanlığı görevine kaç yaşında geldiklerini tespit etmek amacıyla yaşları sorulmuştur.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Yaş Aralığı Tablosu

	YAŞ ARALIĞI
AK PARTİ	20-30
CHP	23-32

Tablo 5’te görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kolu başkanlarının yaş aralığı 20-30 yaş arasında değişirken, CHP gençlik kolu başkanlarının yaş aralığı ise 23-32 yaş arasında değişmektedir. İki partinin de gençlik kolu başkanlarının yaş aralıkları birbirlerine yakın olmakla beraber, 20 yaş altında gençlik kolu başkanına rastlanmamıştır.

Siyasal katılımı etkileyen etmenlerden biri olan yaş faktörü siyaset arenasında önemli bir yere sahiptir. Gerek partilerin içerisinde gerekse de Meclis’te orta yaş kesimin hâkim olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki 600 vekilin bulunduğu TBMM’de, genç milletvekili (30 yaş altı) sayısının iki elin parmaklarını geçmemesi siyasette orta yaş hâkimiyetinin olduğunun bir kanıtıdır.

Araştırma kapsamında, gençlik kolları başkanlarının siyasete olan ilgilerinin kaç yaşında başladığı, ilk kez bir siyasal oluşuma kaç yaşında adım attıkları ve gençlik kolları başkanlığı görevini kaç yaşında üstlendikleri gibi birtakım sorular sorulmuştur. Bu soruların sorulmasındaki amaç, araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarının siyasete katılım yaşını tespit etmektir.

Tablo 6. Siyasete Olan İlginiz Kaç Yaşında Başladı?

	EN AZ	EN ÇOK	EN FAZLA İLGİ
AK PARTİ	8 Yaş	26 Yaş	18-19 Yaş
CHP	6 Yaş	23 Yaş	12-16 Yaş

Tablo 6’da görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kolları başkanlarının siyasete ilgilerinin 18-19 yaş aralığında başladığı görülmektedir. Bu durum CHP gençlik kollarında 12-16 yaş aralığındadır. Yani bu sonuçlardan hareketle, gençlik kolları başkanlarının genel olarak liseden üniversiteye geçiş aşamasında siyasete ilgi duymaya başladıkları söylenebilir. Öte yandan, her iki partide de 6-8 yaşlarında bir ilginin olduğu görülmektedir. 6-8 yaşlarında bir çocuğun, siyasete olan ilgisinin ve bilgisinin ne kadar olduğu da tartışmalı bir konudur. Fakat araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarının ifadelerine göre, çocuk yaşta siyasete ilgi duyulmasının altında yine siyasal katılımın bir başka önemli faktörü olan ‘Aile’ yatmaktadır. Ailesi siyasetle uğraşan ve partilerin çeşitli birimlerinde (il başkanı, ilçe başkanı, parti üyesi, vb.) görev yapan bireylerin çocukları da erken yaşlarda siyaset ortamının havasını koklamakta, seçim zamanı mitinglerde, seçim otobüslerinde ve parti binalarında kendilerini bulmaktadırlar. Bu durum da çocuk yaşta bir ilginin başlamasına neden olmaktadır.

Gençlik kolları başkanlarının siyasete olan ilgilerinin 18’li yaşlarda başladığı Tablo 6’da saptanmıştır. İlgiden sonraki aşama ise artık önemseme ve bilgi sürecidir. Aslında tüm bu aşamalar, Robert Dahl’ın siyasal katılımın boyutlarını akla getirmektedir. Dahl, “*ilgi, önemseme, bilgi ve eylem*” olmak üzere siyasal katılımın dört boyutta incelenmesi gerektiğini savunmuştur (Dahl, 1963: 57; Aktaran: Kapani, 2007: 146). Önemseme ve bilgi sürecinde gençler, siyasi partilere üye olarak kendilerini geliştirme ve siyaset hakkında bilgi edinebilmektedirler.

Araştırma kapsamında gençlik kolları başkanlarına yöneltilen, “*İlk kez bir siyasal oluşuma kaç yaşında adım attınız?*” sorusuna gençlik kolları başkanlarının büyük bir çoğunluğu ‘18 yaş’ olarak cevap vermiştir. Yani katılımcılar, seçme ve seçilme yaşının alt sınırı kabul edilen 18 yaşına ulaşır ulaşmaz, siyasi parti üyeliğine başvuru yapmışlardır.

Dahl’ın sıralamasına göre, siyasal katılım boyutlarındaki son etmen olan ‘eylem’ faktörünü de gençlik kolları başkanlarının göreve gelmeleri olarak yorumlayabiliriz. Yine araştırma kapsamında, AK Parti ve CHP gençlik kolları

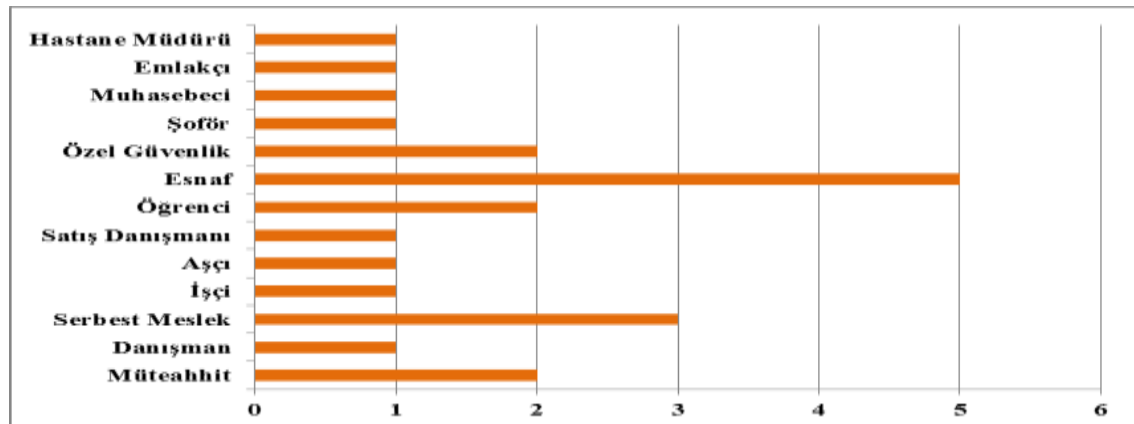
başkanlarına “Görev yaptığınız siyasal oluşumdaki görevi kaç yaşında üstlendiniz?” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar kapsamında, gençlik kolları başkanlarının göreve gelme yaşı AK Parti’de en fazla 24, CHP’de ise en fazla 27 olarak saptanmıştır.

Elde edilen verilere göre, 18 yaşında parti üyeliğine adım atan bireyler parti içerisindeki performanslarına göre ancak 20’li yaşlara geldiklerinde gençlik kolları başkanlığı görevine getirilmektedir. Aslında bu durumun doğru olduğu söylenebilir. Öyle ki partiye üyelik aşamasıyla başlayan süreçte gerek parti içerisinde gerekse de siyaset arenasında bilgi ve az da olsa tecrübe edinerek başkanlık görevine gelmek daha sağlıklı görünmektedir.

4.4.1.4. Meslek

Araştırmaya katılan AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına, siyaset yapmaları dışında ne işle uğraştıklarını öğrenmek amacıyla meslekleri sorulmuştur. Siyasetin belli bir zamanının olmaması, her an bir toplantı, etkinlik ve faaliyetin olabileceği ihtimaline karşılık, bireylerin uğraştığı mesleklerle siyaseti nasıl yürüttükleri tespit edilmek istenmiştir.

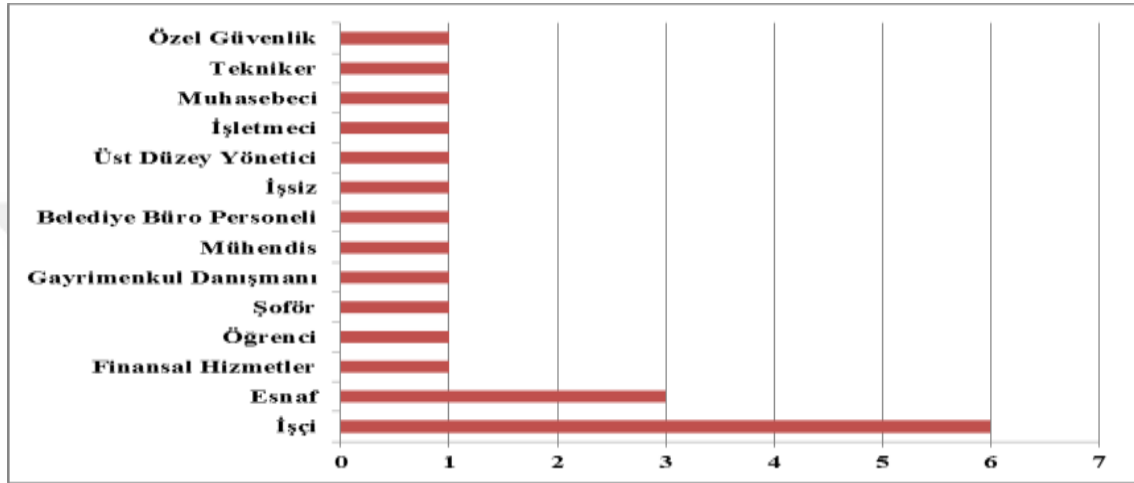
Grafik 2a. Trakya’da AK Parti Gençlik Kolları Başkanlarının Meslek Grafiği

Grafik 2a’da görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kolları başkanları çeşitli mesleklerle uğraşmaktadır. Bu meslekler arasından ise, esnaflık ön plana çıkmaktadır.

Siyasetin zaman gerektirmesi ve belli bir saatinin olması nedeniyle, kendi işini yapan kişilerin siyasi faaliyetlere daha rahat ve istediği zaman katılabilme olanağına sahip olması, esnaf kişilerin siyasetle uğraşmasında önemli bir etken olabilir.

Grafik 2b. Trakya’da CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Meslek Grafiği

Grafik 2b’de görüldüğü üzere, CHP gençlik kolları başkanlarının meslekleri de AK Parti gibi çeşitlilik göstermektedir. AK Parti gençlik kolları tarafında esnaflık ön plana çıkarken, CHP gençlik kolları tarafında ise işçilik ön plana çıkmaktadır.

Grafik 2a ve 2b’de görüldüğü üzere, AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarının meslekleri hususunda bir zıtlık söz konusudur. Bir taraf kendi işini yaparken, diğer taraf ise başkasının işinde çalışmaktadır. Bu nedenle, AK Parti tarafının siyasete ayıracağı zamanın daha fazla olduğu söylenebilir. Çünkü kendi işini yapan bireyler, istediği zaman dükkânını kapatıp gidebilir. Fakat başkasının işinde çalışan bireyler, istediği zaman çıkıp gitme şansına sahip değildir.

4.4.1.5. Aile ve Çevre Faktörü

Demografik özellikler ve siyasi katılımı önemli olan etkenlerden birisi de aile faktörüdür. Bireyler, ilk eğitimine ailede başladığı için anne ve babanın yaşamı ve faaliyetleri çocuklara örnek olmaktadır. Genel olarak ve araştırmaya katılan kişilerin de

belirttiği üzere, anne ve babasından birisinin veya her ikisinin siyasi arenada yer alması, ilerleyen yıllarda çocuklarının siyasete katılımında büyük bir etkiye sahiptir.

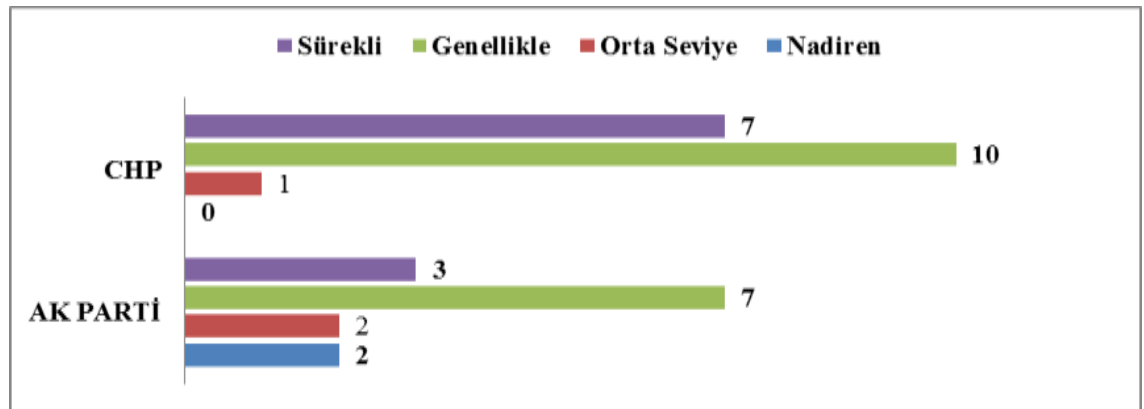
Siyasette aktif olan ailelerin çocuklarının siyasete atılması büyük bir olasılıktır. Fakat ailesi siyaset arenasında yer almayan bireyler de siyasete girebilmektedir. Örneğin, her akşam yemekte veya haberleri izlerken aile ortamında konuşulan siyaset de bu hususta önemli bir etkidir.

Tablo 7. Aile Ortamında Siyaset Konuşuluyor muydu?

	EVET	HAYIR
AK PARTİ	16 Başkan	7 Başkan
CHP	18 Başkan	2 Başkan

Tablo 7’de görüldüğü üzere, sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 16 başkan ‘Evet’ derken, 7 başkan ‘Hayır’ cevabını vermiştir. CHP gençlik kollarında ise ‘Evet’ diyen 18 başkan, ‘Hayır’ diyen ise 2 başkandır. Tablodaki sonuçlara göre, iki partide de ailelerin siyasete olan ilgisi açık bir şekilde görülmektedir. Bu ilginin, çocuklar üzerinde yarattığı etkiyi saptamak amacıyla katılımcılara aile ortamında konuşulan siyasetin sıklık derecesi de sorulmuştur.

Grafik 3. Aile Ortamında Konuşulan Siyasetin Sıklık Derecesi Grafiği

Grafik 3'te görüldüğü üzere, ailelerin ne sıklıkla siyaset konuştuğu sorusuna katılımcılar '*sürekli, genellikle, orta seviye ve nadiren*' gibi dört farklı yanıt vermiştir. CHP gençlik kollarında '*sürekli*' diyen 7 başkan, '*genellikle*' diyen 10 başkan, '*orta seviye*' diyen ise 1 başkandır. CHP gençlik kollarında '*nadiren*' cevabına rastlanmamıştır. Öte yandan AK Parti'de ise '*sürekli*' diyen 3 başkan, '*genellikle*' diyen 7 başkan, '*orta seviye*' diyen 2 başkan ve '*nadiren*' diyen 2 başkan olduğu saptanmıştır. Ortaya çıkan sonuca göre, her iki partide de '*genellikle*' cevabı ağır basmaktadır. Bu durumda, aile ortamında düzenli bir şekilde konuşulan siyasetin çocukları etkilediği sonucuna ulaşılabilir.

Ailelerin siyasete olan ilgilerinin yanı sıra, siyasal görüşleri de çocukları açısından önemlidir. Genellikle siyasete atılan bireyler ailesiyle aynı siyasal görüşe mensuptur. Aile ve birey arasında farklı görüşü savunanlar olsa da genel tablo ailenin siyasal görüşünü çocuklarının benimsediği yönündedir. Bu sebeple, araştırma kapsamında gençlik kolları başkanlarına aileleri ile aynı görüşte olup olmadıkları sorulmuştur.

Tablo 8. Ailenizin Siyasal Görüşüyle Sizin Siyasal Görüşünüz Aynı mı?

	EVET	HAYIR
AK PARTİ	18 Başkan	4 Başkan
CHP	17 Başkan	3 Başkan

Tablo 8'de görüldüğü üzere, sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 18 başkan 'Evet', 4 başkan 'Hayır' derken, CHP gençlik kollarında ise 17 başkan 'Evet', 3 başkan ise 'Hayır' cevabını vermiştir. 'Hayır' cevabı veren katılımcılara, "*Sizi başka bir siyasal görüşe iten etmen ne oldu?*" diye sorulduğunda, AK Parti gençlik kolları tarafından "*düşünce yapısı, eğitim döneminde yaşanan haksızlıklar, AK Parti'nin gençlere verdiği değer*" cevapları gelirken, CHP gençlik kolları tarafından ise "*arkadaş çevresi, küçük yaşlardan itibaren siyasete olan ilgi ve araştırma duygusu, Mustafa Kemal Atatürk*" gibi cevaplar alınmıştır.

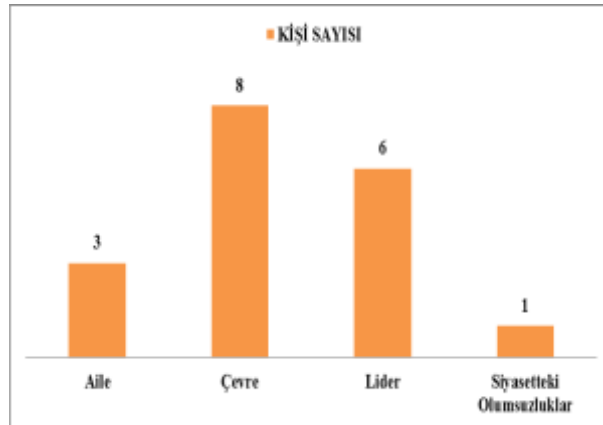
Tablo 7 ve 8’de görüldüğü üzere, bireylerin siyasal katılımında aile faktörü önemli bir yere sahiptir. Aile içerisinde konuşulan siyaset ve ailenin siyasal görüşü çocuklarına siyasi arenada bir yön vermekte, çocuklarının siyasal katılımında büyük bir rol oynamaktadır. Bu siyasal rolün gerçekten etkili olup olmadığını öğrenmek ve ailelerin dışında siyasal katılımı etkileyen hususları tespit etmek amacıyla katılımcılara *“Siyasete atılmanızda ailenizin, çevrenizin veya herhangi birisinin etkisi oldu mu?”* sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 9. Siyasete Atılmanızda Ailenizin, Çevrenizin veya Herhangi Birisinin Etkisi Oldu mu?

	EVET	HAYIR
AK PARTİ	19 Başkan	3 Başkan
CHP	17 Başkan	3 Başkan

Tablo 9’da görüldüğü üzere, araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarından AK Parti’de 19 başkan, CHP’de ise 17 başkan bir siyasal etmen sonucu siyasete atılmaya karar vermiştir. Her iki partide de gençlik kolları başkanlarının siyasete katılımında siyasal katılım faktörlerinin oldukça etkili olduğu söylenebilir. Yine gençlik kolları başkanlarına siyasete atılmalarında hangi siyasal faktörlerin daha etkili olduğu sorusu da sorulmuştur.

Grafik 4a. Siyasete Katılımda Hangi Etmen Sizi Daha Fazla Etkiledi? (AK Parti)

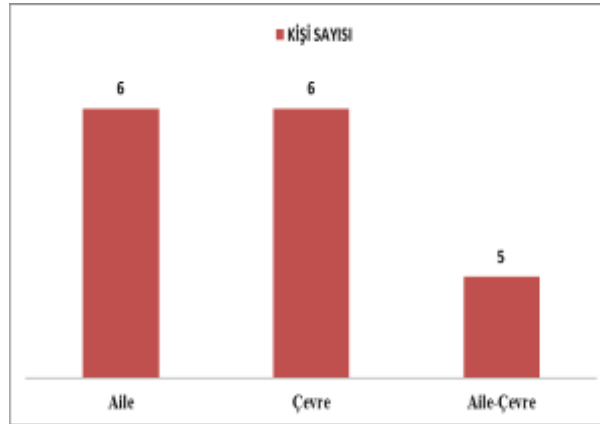

Grafik 4a’da görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kollarında, gençlik kolları başkanlarının siyasete katılımını etkileyen etmenlerin başında ‘Çevre’ gelmektedir. Çevre etmeni de siyasal katılım faktörleri arasında önemli bir yere sahiptir. Bireyler, aile ortamında çocukluk evresini geçirdikten sonra çevreye doğru bir açılım göstermektedirler. Kurulan arkadaşlıklar, gidilen mekânlar, vb. ortamlardan da bireyler etkilenebilmektedir.

Yine Grafik 4a’da görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kolları başkanlarının meslekleri arasında ‘esnaflık’ ön plana çıkmıştır. Gençlik kolları başkanlarının siyasal katılım etmenlerine de ‘çevre’ cevabını vermesi aslında bu iki durum arasında bir ilişkinin olduğunun göstergesidir. Esnaf kişilerin çevresinin geniş olması ve herkes ile iletişim kurabilmesi siyasal katılım aşamasında çevrenin ön plana çıkmasında etkili olmuştur, denilebilir.

AK Parti gençlik kollarında çevre etmeninden sonra göze çarpan diğer önemli faktör ise ‘Lider’dir. Cumhurbaşkanı ve aynı zamanda AK Parti Genel Başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti içerisinde güçlü bir siyasi figür olarak bilinmekte ve parti içerisinde lidere büyük bir saygı duyulmaktadır. Bu büyük saygınlığın gençlik kolları kademelerinde de görüldüğü ve parti liderine hayran olunarak siyasete adım atıldığı açık bir şekilde görülmektedir.

Grafik 4b. Siyasete Katılımda Hangi Etmen Sizi Daha Fazla Etkiledi? (CHP)

Grafik 4b’de görüldüğü üzere, CHP gençlik kollarında siyasete katılımı etkili olan etmenlerin başında ‘Aile’ ve ‘Çevre’ gelmektedir. Sorulan soruya 6 başkan ‘Aile’, 6 başkan ‘Çevre’ ve 5 başkan da ‘hem aile hem çevre’ cevabını vermiştir.

AK Parti gençlik kollarında ‘Çevre’ etkeni belirgin bir şekilde ön plana çıkarken, CHP gençlik kollarında ise ‘Aile’ ve ‘Çevre’nin siyasal etkiyi birlikte sağladığı sonucuna varılabilir. Öte yandan yine CHP gençlik kolları başkanlarının, ailelerinin siyasete olan ilgilerinin AK Parti kesiminden daha fazla olduğu sonucu çıkarılabilir.

“Siyasete atılmanızda ailenizin, çevrenizin veya herhangi birinin etkisi oldu mu?” sorusuna ‘Hayır’ cevabını veren gençlik kolları başkanları ise, *“Siyasete atılmak tamamen kendi düşüncem, kendi irademle katıldım”* cevaplarını vermişlerdir.

4.4.2. Trakya’da AK Parti ve CHP Gençlik Kollarında Parti İçi Demokrasi

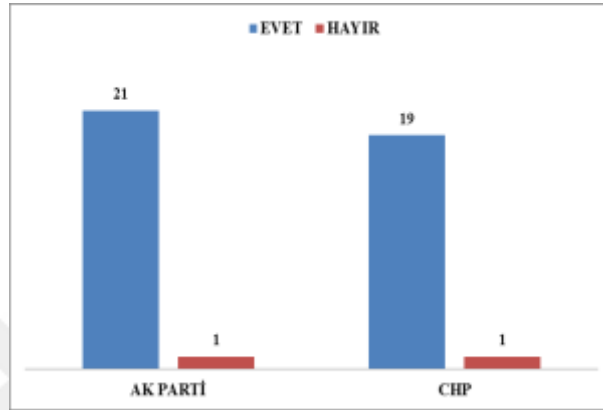
Parti içi demokrasi, siyasi partiler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Anayasamızda, ‘demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları’ olarak tanımlanan siyasi partiler, kendi içerisinde de demokratik siyasal düzeni sağlamak zorundadır. Aksi takdirde, parti içerisinde liderlik sultanının hâkim olduğu bir düzene geçilmiş olunur.

Parti içi demokrasi, siyasi partiler içerisinde tabandan tavana kadar partinin her kademesinde uygulanmalıdır. Çünkü kendi içerisinde parti içi demokrasi ortamını sağlayamayan bir partinin ülke genelinde demokratik bir yönetim sergilemesi beklenemez. Yine parti içi demokrasi uygulanırken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da parti içi disiplini bozmamaktır. Çünkü, parti içi disiplini bozmak da partiye zarar verebilir.

Araştırma kapsamında AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına partilerinde parti içi demokrasinin olup olmadığı sorulmuştur. Bu sorunun

sorulmasındaki amaç, siyasi partilerin yan kuruluşlarından biri olan gençlik kollarının parti içerisinde söz sahibi olup olmadığını tespit etmektir.

Grafik 5. AK Parti ve CHP Gençlik Kolları İçerisinde Parti İçi Demokrasinin Olduğunu Düşünüyor musunuz?

Grafik 5’de görüldüğü üzere, sorulan soruya Trakya genelinde AK Parti gençlik kolları başkanlarından 21’i ‘Evet’ derken, sadece 1 başkan ‘Hayır’ cevabını vermiştir. Her ne kadar 1 başkan ‘Hayır’ cevabı verse de, AK Parti gençlik kolları içerisinde parti içi demokrasinin olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında ‘Evet’ yanıtını veren gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda, “*AK Parti gençlik kolları içerisinde görev dağılımının olduğunu, seçimlerin düzenli aralıklarla yapıldığını, gençlik kollarına genel merkez tarafından söz hakkı tanındığını, fikirlerinin önemsenip dinlendiğini*” ifade etmişlerdir.

Yine Grafik 5’de görüldüğü üzere, “*CHP gençlik kolları içerisinde parti içi demokrasinin olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusuna 19 başkan ‘Evet’ derken, 1 başkan ise ‘Hayır’ cevabını vermiştir. Yine AK Parti’de olduğu gibi Trakya genelinde CHP gençlik kolları içerisinde de parti içi demokrasinin olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan CHP gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda ise, “*CHP gençlik kolları içerisinde demokratik bir ortamın olduğunu,*

seçim zamanı sandıkların her zaman koyulduğunu, herkesin görüş ve önerilerinin dinlediğini” ifade etmişlerdir. Fakat bazı başkanlar da, “CHP içerisinde demokrasi olmasının çok güzel bir şey olduğunu, fakat fazla demokrasinin de partiye zarar verdiğini” belirtmişlerdir. Buradan hareketle aslında parti içi demokrasinin sınırlarının aşıldığında parti içi bölünmelere yol açabileceği sonucuna varılabilir.

AK Parti gençlik kollarında, parti içi demokrasi bakımından tartışılan önemli bir konu ise gençlik kolları genel başkanlık seçimlerinin tek adaylı olarak yapılmasıdır. Bu durum, parti içi demokrasi açısından pek hoş görülmemektedir. AK Parti gençlik kolları başkanlarının bu konu hakkında ne düşündüklerini öğrenmek amacıyla, tek adaylı başkanlık seçimini doğru bulup bulmadıkları sorulmuştur.

Grafik 6. AK Parti Gençlik Kolları Genel Başkanlığı Seçimlerinin Tek Adaylı Olarak Yapılmasını Doğru Buluyor musunuz?

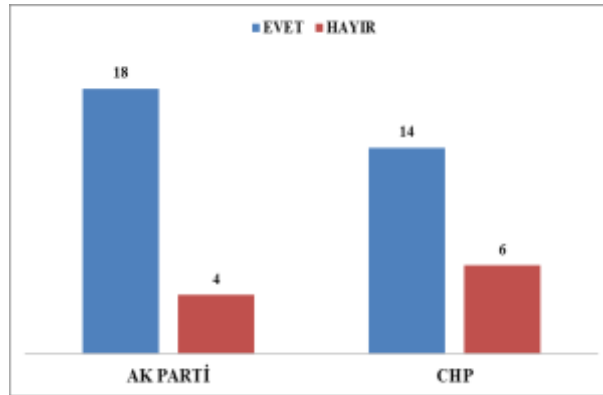

Grafik 6’da görüldüğü üzere AK Parti gençlik kollarında 20 başkan soruya ‘Evet’ derken, 2 başkan ise ‘Hayır’ yanıtını vermiştir. Bu sonuç, Trakya’da AK Parti gençlik kolları başkanlarının tek adaylı gençlik kolları genel başkanlık seçimlerini onayladığı anlamına gelmektedir. Yine AK Parti gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda, “*Gençlik kolları genel başkanlığı için yarışacak adayların belirli mülakatlardan geçmesi, bu mülakat aşamalarında diğer gençlik kolları başkanlarının ve üyelerinin görüşlerinin alınması, alınan fikirler neticesinde gerekli istişarelerin yapılıp, parti içi bütünlüğü bozmadan ve seçim sürecinde oluşacak kavgaları önlemek amacıyla tek adaylı seçimleri doğru bulduklarını*” ifade etmişlerdir. ‘Hayır’ cevabını veren başkanlar ise, “*Birden fazla adayla kongre yapmanın daha sağlıklı olacağını*” düşünmektedirler.

AK Parti gençlik kolları genel başkanlık seçimleri her ne kadar tek adaylı olarak yapılsa da başkanlık için yarışacak adayların değerlendirilmesi sırasında gençlik kollarının da görüş ve önerilerinin alınması parti içi demokrasi açısından oldukça önemlidir. Araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarının önemle vurguladığı nokta *“parti içi bütünlüğü ve disiplini bozmamak”* olmuştur. Parti içi bütünlük hususu elbette her siyasi parti için önemlidir. Fakat bu hususu ihlâl etmeden de çoklu aday sistemiyle seçimler yapılabilir. Zaten parti içi disiplin ve bütünlük bilincinde olan her üye seçim sonuçları ne olursa olsun rıza gösterir ve taşkınlık çıkarmaz.

Araştırmaya katılan AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına, partilerinin içerisinde parti içi demokrasinin olup olmadığı sorulduktan sonra, gençlik kolları ile diğer kademeler arasındaki demokratik ilişkinin nasıl olduğunu saptamak amacıyla yine birtakım sorular sorulmuştur.

Grafik 7. Genel Merkez Tarafından Yapılan Çalışmalarda, Görev Yaptığınız Yerleşim Bölgesi Hakkındaki Düşüncelerinize Başvuruluyor mu?

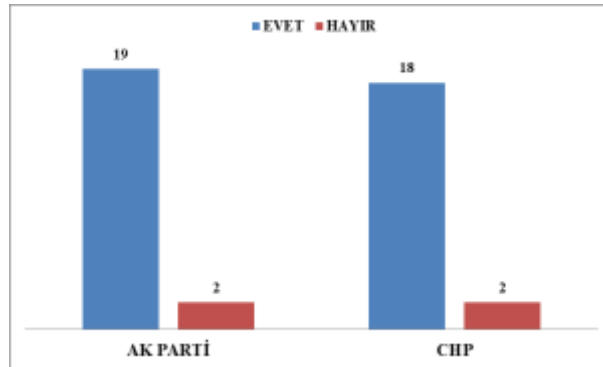
Grafik 7’de görüldüğü üzere AK Parti gençlik kollarında, sorulan soruya 18 başkan ‘Evet’, 4 başkan ise ‘Hayır’ cevabını vermiştir. Buradan hareketle, Trakya genelinde AK Parti gençlik kolları başkanlarının ana kademeye uyumlu ve iletişim halinde çalıştığı söylenebilir. Fakat bu durumun yüzde yüz olarak işlediği söylenemez. Araştırmada tespit edilen önemli bir konu da, soruya ‘Hayır’ yanıtı veren başkanların görev yaptıkları yerleşim bölgelerinin nüfuslarının az olmasıdır. Nüfusun az olduğu

yerlerde ana kademe ve gençlik kolları başkanları arasındaki siyasal katılımın düşük seviyede olduğu söylenebilir.

Sorulan soruya CHP gençlik kolları başkanlarının ise, 14'ü 'Evet' derken, 6'sı 'Hayır' cevabını vermiştir. Başkanların büyük bir çoğunluğu 'Evet' dese de 'Hayır' oranı da neredeyse 'Evet'in yarısıdır. Bu sonuçlardan hareketle, CHP gençlik kolları başkanları ile ana kademe arasında siyasal katılımın uygulandığı fakat yüzde yüz bir şekilde işlediği söylenemez.

Gerek AK Parti gerekse de CHP gençlik kolları başkanlarına, fikirlerinin alınması ve siyasal katılım hususunun ne sıklıkla uygulandığı sorulduğunda ise her iki partide de ortak cevap *“seçim dönemi, herhangi bir program ve proje olduğunda”* şeklinde olmuştur. Gençlik kolları başkanlarının seçim dönemi haricinde, fikirlerinin herhangi bir program ve proje döneminde dinlenmesi de her iki parti açısından ve siyasal katılım bakımından önemli bir husustur.

Grafik 8. Genel Merkez, İl ve İlçelerde Yapılan Toplantılarda Fikirleriniz Önemsenip, Dinleniyor mu?

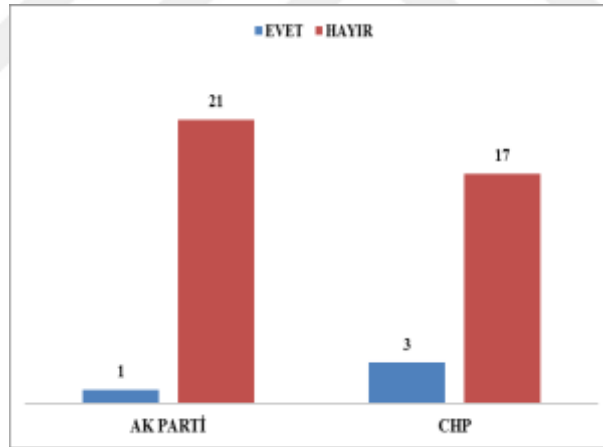
Not: AK Parti'de, bir gençlik kolu başkanı göreve yeni geldiği için, bu tür toplantılara henüz katılmadığını belirtmiş, bu sebeple bu soruya cevap vermesinin doğru olmayacağını söylemiştir. Bu nedenle görüşü tabloya yansımamıştır.

Grafik 8'de görüldüğü üzere, AK Parti'de 19 gençlik kolu başkanı bu soruya 'Evet' yanıtını verirken, 2 başkan ise 'Hayır' cevabını vermiştir. CHP gençlik kollarında ise, 18 gençlik kolu başkanı bu soruya 'Evet' derken, 2 başkan ise 'Hayır' cevabını vermiştir.

Grafik 8’den elde edilen veriler kapsamında hem AK Parti hem de CHP gençlik kollarında gerek genel merkez gerekse de il ve ilçelerde yapılan toplantılarda, gençlik kolları başkanlarının fikirlerinin önemsenip dinlenmesi gençlik kolları başkanlarının siyasal katılımı açısından oldukça önemlidir.

AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanları içerisinde, grafiklerde görüldüğü üzere parti içi demokrasi anlayışı hâkimdir. Parti içerisinde bu durum genel olarak hâkimken, gençlik kolları başkanlarının kendi içerisinde parti içi demokrasinin ilkelerine uyup uymadığını saptamak amacıyla katılımcılara, “*Görev yaptığınız bölgede, faaliyetlerinizi yürütürken veya herhangi bir çalışma yaparken tek başınıza mı karar veriyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 9. Görev Yaptığınız Bölgede, Faaliyetlerinizi Yürütürken veya Herhangi Bir Çalışma Yaparken Tek Başınıza mı Karar Veriyorsunuz?

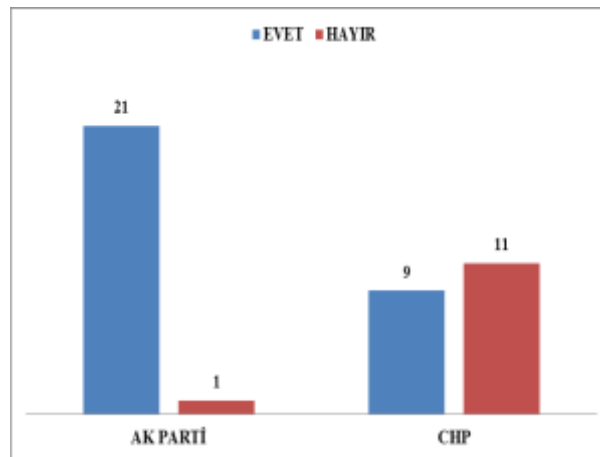

Grafik 9’da görüldüğü üzere AK Parti gençlik kolları başkanlarından 21’i görev yaptıkları bölgede faaliyetlerini yürütürken veya herhangi bir çalışma yaparken tek başına karar almamakta, yalnızca 1 başkan tek başına karar almaktadır. Tek başına karar almayan gençlik kolları başkanlarına, “*Karar verme aşamasında kimler etkili oluyor?*” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevapların neredeyse tamamı ‘*yönetim kurulu*’ olmuştur. Bu sonuçlardan hareketle, Trakya’da AK Parti gençlik kolları başkanlarının, kendi içerisinde parti içi demokrasiyi uyguladığı sonucuna varılabilir.

Yine Grafik 9’da görüldüğü üzere CHP gençlik kolları başkanlarından 17’si görev yaptıkları bölgede faaliyetlerini yürütürken veya herhangi bir çalışma yaparken tek başına karar almamakta, sadece 3 başkan tek başına karar almaktadır. Tek başına karar almayan gençlik kolları başkanlarına “*Karar verme aşamasında kimler etkili oluyor?*” sorusu yöneltilmiştir. Tıpkı AK Parti gençlik kollarında olduğu gibi CHP gençlik kollarında da ‘*yönetim kurulu*’ cevabı ağır basmıştır. Her ne kadar 3 fire verilse de CHP gençlik kolları başkanlarının büyük bir çoğunluğunun karar aşamasında yönetim kuruluna danışması, Trakya Bölgesi’nde CHP gençlik kolları başkanlarının parti içi demokrasiyi uyguladığının bir kanıtıdır.

Parti içi demokrasi hususunda sorulan soruların ardından gençlik kolları kademesi ve genel merkez arasındaki denetim işlevini ve genel merkez ile gençlik kolları arasındaki koordinasyonu öğrenmek amacıyla her iki partinin gençlik kolları başkanlarına da “*İl/ilçe gençlik kolları tarafından yapılan çalışmalar, genel merkez tarafından denetleniyor mu?*” sorusu sorulmuştur.

Grafik 10. İl/İlçe Gençlik Kolları Tarafından Yapılan Çalışmalar, Genel Merkez Tarafından Denetleniyor mu?

Grafik 10’da görüldüğü üzere, denetim sorusuna AK Parti gençlik kollarında 21 başkan ‘Evet’ derken, sadece 1 başkan ‘Hayır’ cevabını vermiştir. Elde edilen verilere göre, Trakya’da AK Parti genel merkeziyle, gençlik kolları başkanları arasında bir koordinasyon ve denetim mekanizmasının olduğu söylenebilir. Yapılan denetimin

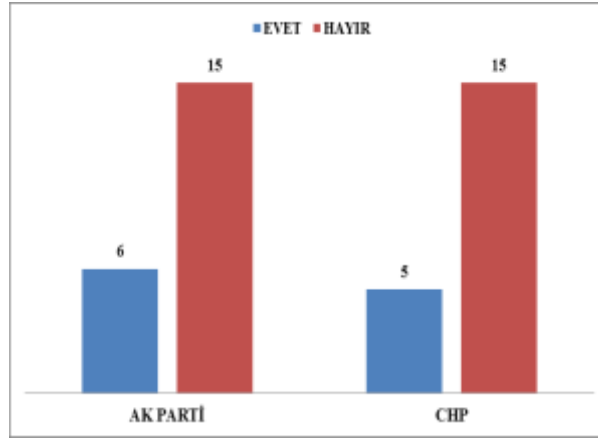
sıklığını öğrenmek amacıyla AK Parti gençlik kolları başkanlarına “denetim işleminin ne sıklıkla yapıldığı?” sorusu sorulmuştur. Alınan ortak cevap, “AKBİS (AK Parti Bilgi Sistemleri) üzerinden” olmuştur. Gençlik kolları başkanları, “yapılan her etkinlik ve faaliyetlerin AKBİS’e yüklendiğini genel merkezin bu faaliyetleri bu sistem üzerinden kontrol ettiğini” belirtmişlerdir. Öte yandan genel merkezin kontrol mekanizmasının yanı sıra ilçe gençlik kolları tarafından yapılan etkinlik ve faaliyetlerin raporları yine il gençlik kollarına da verilmektedir.

Yine Grafik 10’da görüldüğü üzere, CHP gençlik kollarında 11 başkan ‘Hayır’ cevabını verirken, 9 başkan ise ‘Evet’ cevabını vermiştir. Elde edilen verilere göre, Trakya’da CHP gençlik kolları başkanları ile genel merkez arasında tam anlamıyla bir denetim mekanizmasının olmadığı yönündedir. Gençlik kolları başkanlarının ifadelerine göre, denetim mekanizması genellikle ilgili ilçe gençlik kolu ile il gençlik kolları arasında olmaktadır.

Grafik 10’da elde edilen veriler hususunda, AK Parti gençlik kollarında sistemli bir şekilde bir denetim mekanizmasının olduğunu, fakat CHP gençlik kollarında ise büyük bir çoğunluğun denetim sorusuna ‘Hayır’ cevabını vermesi sebebiyle sistemli bir şekilde denetimin yapılmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Parti içi demokrasi kapsamında, AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına son olarak “Genel başkanın söylemlerini sorgusuz olarak benimser misiniz?” sorusu sorulmuştur. Bu sorunun sorulmasındaki amaç, gençlik kolları başkanlarının parti liderine olan bağlılıklarını ölçmek ve bu bağlılık derecesi ile parti içi demokrasi noktasındaki hassas noktayı tespit etmektir.

Grafik 11. Genel Başkanın Söylemlerini Sorgusuz Bir Şekilde Benimser misiniz?

Grafik 11’de görüldüğü üzere, sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 15 başkan ‘Hayır’ derken, 6 başkan ise ‘Evet’ cevabını vermiştir. 1 gençlik kolu başkanı ise bu soruya ‘Evet’ veya ‘Hayır’ demekten kaçınmıştır. ‘Hayır’ veya ‘Evet’ cevabını veren gençlik kolları başkanlarına ise nedeni sorulmuştur. ‘Hayır’ cevabını veren gençlik kolları başkanlarının ortak cevabı şu şekilde olmuştur: *“Genel başkanın fikirlerini sorgusuz bir şekilde benimsemeyiz. Herhangi bir yanlışı olduğunda söyleriz, fakat bunu herkesin içinde değil, kendi aramızda tartışırız.”* ‘Evet’ cevabı veren gençlik kolları başkanlarında ise ortak cevap *“lider ne derse o olur”* şeklindedir.

Grafik 11’de elde edilen veriler hususunda AK Parti gençlik kollarında liderin önemli bir yer ettiği fakat fikirlerinin de sorgusuz bir şekilde benimsenmediği ortaya çıkmaktadır. Parti içi demokrasi bakımından bu husus elbette çok önemlidir. Öte yandan AK Parti gençlik kollarında göze çarpan diğer önemli husus ise parti disiplini. Genel başkan eleştirilse bile bunu herkesin içinde değil de kendi içlerinde tartışmaları partiye zarar gelmemesi ve parti disiplinin bozulmaması açısından oldukça önemlidir.

Yine Grafik 11’de görüldüğü üzere, sorulan soruya CHP gençlik kollarında 15 başkan ‘Hayır’ cevabını verirken, 5 başkan ise ‘Evet’ cevabını vermiştir. CHP gençlik kollarında da büyük bir çoğunluk, genel başkanın söylemlerini sorgusuz bir şekilde benimsememektir. ‘Hayır’ cevabı veren gençlik kolları başkanlarına nedeni sorulduğunda, *“Genel başkanın yanlışı varsa elbette karşı çıkarız. Fakat bunu basın*

önünde değil, kendi aramızda tartışırız” şeklinde bir ortak cevap vermişlerdir. ‘Evet’ cevabı veren gençlik kolları başkanlarına ise, nedeni sorulduğunda “Genel başkana inandıklarını ve ona güvendiklerini” ifade etmişlerdir.

Elde edilen verilerden, AK Parti gençlik kollarında olduğu gibi CHP gençlik kollarında da parti içi disiplini bozmamaya özen gösterilmektedir. Genel başkanın söylemlerinin sorgusuz bir şekilde benimsenmemesi de yine CHP gençlik kolları içerisinde parti içi demokrasi açısından oldukça önemlidir.

Sorulan sorular ve elde edilen cevaplar kapsamında, Trakya Bölgesi’nde AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanları arasında parti içi demokrasinin uygulandığı sonucuna varılabilir. Her iki partinin gençlik kolu başkanları da parti içi demokrasiye özen göstermekte ve kendi içerisinde de demokrasiye önem verip, uygulamaktadır. Her ne kadar bazı sorularda aynı görüşte olmayan gençlik kolları başkanları olsa da çoğunluğun vermiş olduğu cevaplar o yapı içerisinde anlatmaya yetebilir. Öyle ki herkesin aynı görüşte olmayıp farklı cevaplar vermesi de yine parti içi demokrasinin güzel bir örneğidir.

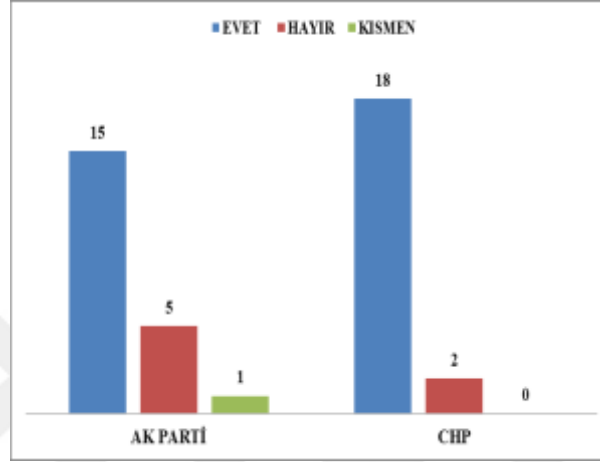
4.4.3. Trakya’da AK Parti ve CHP Gençlik Kollarında Siyasal Katılım

Siyasal katılım, halkın tümünü ilgilendiren bir konu olmakla birlikte, gençlik kolları-genel merkez arasındaki ilişki bakımından da büyük bir öneme sahiptir. Gençlik kollarının genel merkez düzeyinde alınacak kararları etkilemesi ve karar alım aşamalarına dâhil olması hem parti içi demokrasi hem de siyasal katılım açısından oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında da siyasi partiler içerisinde gençlik kolları başkanlarının siyasal katılım aşamalarında nasıl bir rol aldığı, genel merkezin bu konu hakkındaki tutumunun ve uygulamalarının neler olduğu sorularına yanıt aranmıştır.

Araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarına ilk olarak partilerinin gençlik kollarının Türkiye genelinde ve genel merkez düzeyinde aktif bir şekilde çalışıp çalışmadığı sorusu sorulmuştur. Bu sorunun sorulmasındaki amaç, partilerin gerek

Türkiye genelinde gerekse de genel merkez düzeyinde verilen görevlere siyasal katılım açısından nasıl bir etki yaptığını tespit etmektir.

Grafik 12. AK Parti ve CHP Gençlik Kollarının Türkiye Genelinde Aktif Bir Şekilde Çalıştığını Düşünüyor musunuz?

Grafik 12’de görüldüğü üzere, sorulan soruya 1 başkan ‘Kısmen’, 5 başkan ‘Hayır’, 15 başkan ‘Evet’ ve 1 başkan ise bu konuda pek yorum yapamayacağını söyleyerek cevap vermemiştir. Başkanların büyük bir çoğunluğu AK Parti gençlik kollarının Türkiye genelinde aktif bir şekilde çalıştığını düşünmektedir. ‘Evet’ yanıtı veren başkanların ortak görüşü, “Genel merkez tarafından verilen görevlerin, 81 ilde eş zamanlı olarak uygulanması ve Türkiye’de mevcut siyasi partilerin gençlik kolları arasında en aktif gençlik kolunun AK Parti olduğu” şeklindedir. ‘Hayır’ yanıtı veren gençlik kolları başkanları ise, “Çoğu ilin aktif bir şekilde çalışmadığını ve eski günlerdeki gibi olmadığını” ifade etmişlerdir.

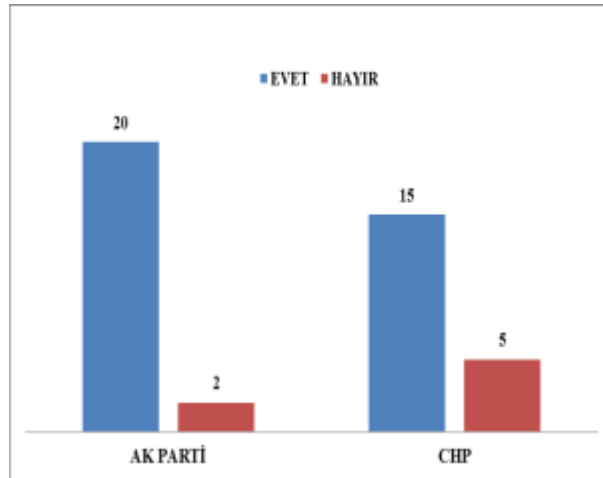
Yine Grafik 12’de görüldüğü üzere, sorulan soruya CHP gençlik kollarında 2 başkan ‘Hayır’ yanıtı verirken, 18 başkan ise ‘Evet’ yanıtı vermiştir. CHP gençlik kolları başkanlarının büyük bir çoğunluğu CHP gençlik kollarının Türkiye genelinde aktif bir şekilde çalıştığını düşünmektedir. ‘Evet’ yanıtı veren gençlik kolu başkanları ortak görüşlerini, “31 Mart seçimlerinde elde edilen başarılar ve Ekrem İmamoğlu’nun seçim yarışında gençlerle birlikte çalışması” şeklinde açıklamışlardır. ‘Hayır’ yanıtı

veren gençlik kolları başkanları ise, “*Genel merkezin gençlik kollarına biraz daha inmesini ve ilgilenmesini*” söylemişlerdir.

Grafik 12’den elde edilen veriler kapsamında, her iki partinin gençlik kolları örgütlenmeleri de, Türkiye genelinde aktif bir şekilde çalıştıklarını düşünmektedir. 2002 yılından bu yana iktidarda olan AK Parti’nin seçim başarılarında gençlik kollarının payı yadsınamaz bir gerçektir. CHP tarafında ise, 31 Mart 2019 tarihinde yapılan yerel seçimlerde başta İstanbul, Ankara ve İzmir gibi önemli şehirlerin yanı sıra, birçok büyükşehir belediyesine sahip illerin kazanılmasında da yine gençlik kollarının katkısının olduğu söylenebilir.

AK Parti ve CHP gençlik kollarının Türkiye genelinde aktif bir şekilde çalışıp çalışmadıkları sorusundan sonra, genel merkez düzeyinde yürütülen görevlerde gençlere görev verilip verilmediğini ve gençlerin ana kademedeki siyasal katılım konusunda ne kadar aktif olduklarını tespit etmek bakımından yine birtakım sorular sorulmuştur.

Grafik 13. AK Parti ve CHP İçerisinde, Genel Merkez Düzeyinde Yürütülen Görevlerde Gençlerin Aktif Bir Şekilde Görev Aldığını Düşünüyor musunuz?

Grafik 13’de görüldüğü üzere, sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 2 başkan ‘Hayır’ cevabını verirken, 20 başkan ise ‘Evet’ cevabını vermiştir. ‘Evet’ cevabı veren gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda, “*Meclis’te en genç milletvekillerinin AK Parti’de olduğunu, gençlik kollarında yaşı dolan üyelerin ana*

kademede görev alma şansının olduğunu ve gerek Cumhurbaşkanı gerekse de Bakanların danışmanlarının gençlerden oluştuğu” şeklinde ortak cevaplar verilmiştir. ‘Hayır’ cevabını veren gençlik kolları başkanlarının ortak cevabı ise, “Gençlere ana kademedede daha fazla görev verilmeli” şeklindedir.

Yine Grafik 13’de görüldüğü üzere, sorulan soruya CHP gençlik kollarında 5 başkan ‘Hayır’ cevabını verirken, 15 başkan ise ‘Evet’ cevabını vermiştir. ‘Evet’ cevabı veren gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda, *“CHP içerisinde her geçen gün kadroların gençleştiğini, ana kademe Merkez Yönetim Kurulu ve Parti Meclisi’nde gençlerin yer aldığını”* ifade etmişlerdir. ‘Hayır’ cevabı verenler ise, *“Gençlere ana kademedede yeteri kadar görev verilmediğini, gençlerin arka planda kaldıklarını”* söylemişlerdir.

Grafik 13’den elde edilen verilere göre, her iki partinin de gençlik kolları başkanlarının büyük bir çoğunluğu ana kademedede gençlerin aktif bir şekilde görev aldığını düşünmektedir. Yine her iki partide de karşı çıkanların ortak görüşü *‘gençlerin katılımının daha fazla olması’* yönündedir. Ulaşılan sonuçlardan, Trakya Bölgesi’nde AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarının siyasal katılım açısından aktif oldukları söylenebilir.

Siyasal katılımıda önemli olan faktörlerden birisi de ‘yaş’tır. Günümüzde TBMM’de orta yaş hâkimiyeti olsa da 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile bu durum dengelenmeye çalışılmıştır. Bilindiği üzere, 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği kapsamında seçilme yaşı 25 yaştan 18 yaşa indirilmiştir. Bu duruma iktidar tarafı olumlu bakarken, muhalefet tarafı ise karşı çıkmıştır. Yapılan araştırma kapsamında Trakya Bölgesi’nde AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına bu konu hakkındaki görüşleri sorulmuştur.

Tablo 10. Seçilme Yaşının 18'e Düşürülmesi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?

	İYİ OLDU	İYİ OLMADI
AK PARTİ	20 Başkan	2 Başkan
CHP	7 Başkan	13 Başkan

Tablo 10'da görüldüğü üzere, sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 20 başkan 'İyi oldu' cevabını verirken, 2 başkan ise 'İyi olmadı' cevabını vermiştir. 'İyi oldu' cevabını veren başkanlar, *"Seçilme yaşının 18'e indirilmesiyle birlikte Meclis'te gençleri temsilen bir makamın oluştuğunu, gençlere verilen önemin arttığını, seçme yaşına sahipse seçilme yaşına da sahip olması gerektiğini, geleceğin gençlerde olduğunu, gençlerin siyasi arenada yetişmesi bakımından önemli olduğunu"* ifade etmişlerdir. 'İyi olmadı' yanıtını veren başkanlar ise, *"25 yaşın ideal olduğunu, seçilme yaşının 18'e indirilse bile bir eğitim kriteri koyulması gerektiğini"* söylemişlerdir.

CHP gençlik kollarında ise, bu soruya 7 başkan 'İyi oldu' cevabını verirken, 13 başkan ise 'İyi olmadı' cevabını vermiştir. Tablo 10'da görüldüğü gibi bu konu hakkında CHP gençlik kollarının, AK Parti gençlik kolları ile fikir ayrılığı yaşadığı gözlenmiştir. 'İyi oldu' yanıtını veren gençlik kolları başkanları, *"Gençlerin siyasete katılımının desteklenmesinin doğru olduğunu, genç yaşta milletvekili olarak tecrübe edinileceğini"* ifade etmişlerdir. Öte yandan 'İyi olmadı' yanıtını veren başkanlar ise, *"Siyasetin deneyim gerektirdiğini, 18 yaşına kadar sorumluluk almamış bir bireyin halkın sorumluluğunu taşıyamayacağını, siyasi tecrübesi olmadan seçilmesinin olanaksız olduğunu"* ifade etmişlerdir.

Verilen cevaplardan görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kolları seçilme yaşının 18 yaşa indirilmesini onaylarken, CHP gençlik kolları ise bu duruma karşı çıkmıştır. 18 yaşında reşit olan bir birey, temsili demokrasilerde seçme hakkına sahipse, seçilme hakkına da sahip olması normal bir durumdur. Fakat olayın bir de başka boyutları vardır. 18 yaşına gelen bir birey, liseyi yeni bitirip üniversiteye geçiş aşamasındadır. Bu aşamada ne derece siyasi bilgi ve tecrübeye sahip olabilir, tartışılır. Yine milletvekili

adayı olsa bile halk tarafından seçilme olasılığının olup olmayacağı da kesin değildir. Aslında hangi faktörler etkili olursa olsun son söz yine siyasi partilerdedir.

24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçimler, TBMM'deki vekil sayısının 550'den 600'e çıktığı ve seçilme yaşının da 25'ten 18'e indirildiği ilk seçimlerdir. Seçim sonuçlarına '30 yaş altı milletvekilleri' açısından bakıldığında, 1 Kasım 2015 tarihinde yapılan genel seçimlerde 25-29 yaş aralığında 9 milletvekili bulunurken, bu rakam 24 Haziran 2018 seçimlerinden sonra 8'e düşmüştür. 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde Meclis aritmetiğinde %1.6 olan genç milletvekili oranı, 24 Haziran 2018 genel seçimlerinden sonra %1.3'e düşmüştür (Pancaroglu, 2018). 24 Haziran seçimlerinden sonra TBMM'ye 30 yaşın altında 8 genç milletvekili girebilmiştir. 8 genç milletvekilinin siyasi partiler içerisindeki dağılımı Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. 24 Haziran 2018 Genel Seçim Sonuçlarına Göre Siyasi Partilerin TBMM'deki Genç Milletvekili Sayıları

	TBMM'DE 30 YAŞ ALTI MİLLETVEKİLİ SAYISI
AK PARTİ	5
CHP	1
HDP	1
SAADET PARTİSİ	1

Kaynak: Görkem Pancaroglu, "24 Haziran Seçimleri Sonrası Meclise Giren Genç Milletvekilleri", <http://www.sivilsayfalar.org/2018/07/04/24-haziran-secimleri-sonrasi-meclise-giren-genc-milletvekilleri/>, 04.07.2018, (31.07.2019).

Tablo 11'de görüldüğü üzere, 600 milletvekilinin bulunduğu TBMM'ye 30 yaşın altında sadece 8 milletvekilinin girebilmesi kötü bir tablodur. Siyaseti gençleştirmeye yönelik adımların atılmasına rağmen gözle görülür bir değişimin olmaması da gözlerden kaçmamaktadır. Aslında asıl mesele yaş, eğitim, tecrübe gibi etkenler değildir. Asıl mesele, siyasi partilerin bu konu hakkındaki tutumlarıdır. Seçilme yaşının 25 veya 18 olmasının öneminden ziyade, siyasi partiler içerisindeki bu anlayışın değişmesi gerekmektedir.

Seçilme yaşının 18'e indirilmesi sorusunun ardından, katılımcılara "*Sizce siyaset gençleştirilmeli mi?*" sorusu sorulmuştur. Orta yaş grubunun hâkim olduğu

siyaset arenasında, gençlik kolları başkanlarının bu konu hakkındaki düşünceleri merak edilmiştir.

Tablo 12. Sizce Siyaset Gençleştirilmeli mi?

	EVET	HAYIR	KISMEN
AK PARTİ	17 Başkan	0	5 Başkan
CHP	18 Başkan	0	2 Başkan

Tablo 12’de görüldüğü üzere, sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 17 başkan ‘Evet’, 5 başkan ‘Kısmen’ cevabını vermiştir. CHP gençlik kollarında da 18 başkan ‘Evet’ derken, 2 başkan ise ‘Kısmen’ cevabını vermiştir. Her iki partide de ‘Hayır’ cevabını veren gençlik kolu başkanı olmamıştır.

AK Parti gençlik kollarında ‘Evet’ cevabını veren başkanlara ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda verilen ortak cevaplar, *“Gençlerin enerjilerinin orta yaş kesime göre daha fazla olduğu, gençlerin teknolojiyle daha fazla iç içe olduğu, insanların siyaset arenasında hep aynı yüzleri görmekten sıkılabileceği, genç siyاسilerin gençlerle beraber daha iyi çalışabileceği”* şeklindedir.

‘Kısmen’ cevabını veren gençlik kolları başkanlarına ise, ‘Neden Kısmen?’ diye sorulduğunda verilen ortak cevaplar şu şekildedir: *“Bütün ipler gençlerin eline verilmemeli, gençlerle orta yaş kesim harmanlanmalı, yaşlıların tecrübesinden gençlerin ise enerjisinden yararlanılmalı”*

CHP gençlik kolları tarafına baktığımızda ise, ‘Evet’ cevabını veren gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda verilen ortak cevaplar, *“Ülkemizin genç nüfusu fazla olduğu için, siyasetin de bir süre sonra gençleştirilmesi gerektiği, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte genç neslin bu konuda daha iyi olduğu, orta yaş kesimin koltuk sevdasından vazgeçmesi için gençleşmenin şart olduğu, siyasette yeni yüzlerin yaratılması gerektiği, gençlerin orta yaş kesime göre daha enerjik, çalışkan ve hırslı olduğu”* şeklindedir.

Öte yandan yine CHP gençlik kollarında da ‘Kısmen’ cevabını veren gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Kısmen?’ diye sorulduğunda verilen ortak cevap, *“Siyasetin gençleştirilmesi abartılmamalı, gençleştirme yapılacaksa da tecrübeli insanlardan yararlanılmalı”* şeklindedir.

Her iki partide de ‘Evet’ sorusuna verilen cevaplar hemen hemen aynı olmakla birlikte, ‘teknoloji, siyaset arenasında yeni yüzlerin yaratılması ve gençlerin enerjisi’ gibi olgular ön plana çıkarılmıştır.

Teknoloji kavramı aslında siyasal katılım içerisinde önemli bir yere sahiptir. Her gün yeni bir şeylerin icat edildiği günümüzde, teknoloji adeta bireylerin bir organı haline gelmiştir. Dünya liderlerinin artık ‘Twitter’ gibi sosyal medya uygulamalarını aktif bir şekilde kullandığı görülmektedir. Verilmek istenen mesajlarının artık bu platformlardan rahatça aktarılması, teknolojinin siyaset arenasındaki önemini ortaya koymaktadır. Yine seçim çalışmalarında sosyal medya büyük bir güce sahiptir. Gençler, orta yaş grubuna göre teknolojiyle daha iç içedir. Günümüz şartlarında değerlendirildiğinde de, araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarının ‘teknoloji’ vurgusu haklı görünmektedir.

Öte yandan yine siyaset arenasında yeni yüzler yaratılması seçmen açısından önemli bir etki yaratabilir. Sürekli aynı isim ve simaların yarıştığı seçimlerin aksine, farklı profilde insanların olması seçmeni siyasal katılıma daha da teşvik edebilir.

Ülkemizin genç nüfusu, Avrupa ülkelerinin çoğundan fazladır. Bu sebeple geleceğin teminatı olarak görülen gençlerin siyaset arenasında yer alması önemlidir. Fakat ‘Kısmen’ cevabını veren gençlik kolları başkanlarının da dediği gibi, bu süreçte orta yaş kesimin tecrübesinden yararlanmak da gerekmektedir. Aslında burada önemli olan bir kurum da siyasi partilerin gençlik kollarıdır. Siyasi partilerin, gençler ve gençlik kolları üzerine yapmış olduğu çalışmalar, gençleri siyasete hazırlamak bakımından önemlidir. Gençlik kollarından siyaset hayatına başlayan kişilerin, siyaset arenasında tecrübe kazanma olasılığı diğer kişilere göre daha yüksektir.

Araştırmaya katılan AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına partilerinin gençler üzerine yaptığı çalışmaların yeterli olup olmadığı sorusu sorulmuştur. Bu sorusunun sorulmasındaki amaç, yukarıda değinildiği gibi partilerin gençleri siyaset arenasına hazırlayıp hazırlamadığını tespit etmek ve genel olarak gençlere yönelik çalışmaların yapılıp yapılmadığını öğrenmektir.

Tablo 13. Partinizin Gençler Üzerine Yaptığı Çalışmaları Yeterli Buluyor musunuz?

	EVET	HAYIR
AK PARTİ	16 Başkan	5 Başkan
CHP	11 Başkan	9 Başkan

Tablo 13’de görüldüğü üzere, sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 16 başkan ‘Evet’, 5 başkan ‘Hayır’ cevabını verirken, 1 başkan ise “*çok genel bir soru olduğunu, Türkiye genelinde bu durumu tespit edemeyeceğini*” söyleyerek soruya cevap vermemiştir. CHP gençlik kollarında ise 11 başkan ‘Evet’ derken, 9 başkan ise ‘Hayır’ cevabını vermiştir.

‘Evet’ cevabını veren AK Parti gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda, “*Gerek belediye meclis üyeliklerinde gerekse de milletvekili olma konusunda gençlere şans verildiğini, siyasi partiler içerisinde gençlerin önünü en fazla açan parti olduklarını*” ifade etmişlerdir.

‘Hayır’ cevabını veren AK Parti gençlik kolları başkanlarına ise, ‘Neden Hayır?’ diye sorulduğunda verilen ortak cevaplar, “*Gençlerin maddi ve manevi sorunları üzerine daha fazla kafa yorulması gerektiği ve gençlerin parti faaliyetlerinde daha fazla yer alması gerektiği*” şeklindedir.

CHP gençlik kollarına baktığımızda ise, soruya ‘Evet’ veya ‘Hayır’ cevabını veren başkanların çok yakın olduğu görülmektedir. ‘Evet’ yanıtı veren gençlik kolları

başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda ortak cevap, “*CHP’nin parti okulunun, eğitim seminerlerinin, ve çeşitli projelerinin takdirle karşılandığı*” şeklindedir.

Soruya ‘Hayır’ yanıtını veren CHP gençlik kolları başkanları ise, “*Gençlere yönelik çalışmaların sadece seçim dönemlerinde olduğunu, seçimlerin ardından gençlerin unutulduğunu, gençlere yeteri kadar önem verilmediğini*” ifade etmişlerdir.

CHP gençlik kolları başkanlarından bir taraf partinin gençler üzerine yaptığı çalışmaları takdirle karşılarken, diğer taraf ise partinin gençler üzerine gerekli çalışmaları yapmadığı yönündedir. Buradaki çelişkili durumdan ortaya çıkarılabilecek sonuç, CHP’nin il ve ilçe gençlik kolları başkanlarına eşit mesafede yaklaşmadığıdır.

Elde edilen veriler kapsamında hem AK Parti hem de CHP gençlik kolları başkanlarının sorulara vermiş oldukları yanıtlar hemen hemen aynı düzeydedir. Farklılık gösteren tek konu seçilme yaşının 25’ten 18’e indirilmesidir. Bu farklılığın yanı sıra, her iki partinin gençlik kolları başkanları gençlerin ana kademe görevlerinde aktif bir şekilde görev aldığını belirtmekte ve yine her iki partinin gençlik kolları başkanları da Türkiye genelinde aktif bir şekilde çalıştıklarını düşünmektedir. Yani Trakya Bölgesi’nde AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarının siyasal katılım hususunda bir sıkıntı yaşamadıkları sonucu çıkarılabilir. Tabi bu durumun yüzde yüz etkili olduğu söylenemez; çünkü farklı cevap verenler ve karşı çıkan gençlik kolları başkanları da mevcuttur.

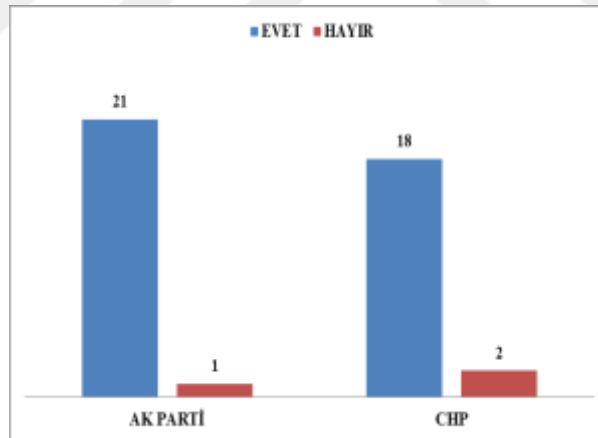
4.4.4. AK Parti ve CHP Gençlik Kollarının Geleceğin Siyasetçilerini Yetiştirmedeki Rolü

Siyasi partilerin gençlik kolları, geleceğin siyasetçilerini yetiştirmek açısından hem bireyler hem de siyasi partiler için büyük bir olanaktır. 18 yaşından itibaren gençlik kollarına adım atan bir bireyin, gençlik kollarında alacağı eğitimler ve yaşayacağı siyasi deneyimler gerek parti siyaseti gerekse de Türk siyaseti açısından oldukça önemlidir. Öyle ki, 24 Haziran 2018 genel seçimlerinde yarışan iki adaydan mevcut Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ve ana muhalefet

kanadının adayı Muharrem İnce gençlik yıllarında gençlik kollarında görev almış iki isimdir.

Gençlik kollarında elde edilecek deneyimler, parti içerisinde bir üst kademeye yükselme açısından önemli bir fırsattır. Bugün siyasi partiler içerisinde; milletvekili, il başkanı, ilçe başkanı, hatta genel başkana bakıldığında mutlaka gençlik kollarından gelen bireylere rastlanmaktadır. Yani gençlik kollarında iyi bir siyasi eğitim verildiğinde ve birey kendisini geliştirdiğinde sayılan makamlara terfi etmesi büyük bir olasılıktır. Araştırma kapsamında da Trakya Bölgesi'nde AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına gençlik kollarını siyasi gelecek açısından bir basamak olarak görüp görmedikleri sorulmuştur.

Grafik 14. Gerek Partinin Genel Merkez Kademesinde Gerekse de Milletvekili veya Belediye Başkanı Olma Konusunda AK Parti ve CHP Gençlik Kollarını Olumlu Açından Bir Basamak Olarak Görüyor musunuz?

Grafik 14’de görüldüğü üzere, sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 21 başkan ‘Evet’ cevabını verirken, 1 başkan ise ‘Hayır’ cevabını vermiştir. ‘Evet’ cevabını veren gençlik kolları başkanlarına ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda, “*Gençlik kollarının siyasetin başlangıcı olduğunu, gençlik kollarının siyaset arenasında bir nevi stajyerlik kurumu olduğunu, siyaset alanında kendini geliştirme açısından gençlik kollarının büyük bir fırsat olduğunu, gençlik kolları içerisinde gelerek seçimlerde milletvekili, belediye il genel meclisi üyeliği ve belediye meclis üyesi olan bireylerin olduğunu, Cumhurbaşkanı’nın gençlik kollarından gelmesinin büyük bir avantaj*

olduğunu, kendini geliştiren her üyenin önünün açıldığını” vurgulamışlardır. Öte yandan ‘Hayır’ cevabını veren gençlik kolu başkanına ‘Neden Hayır?’ diye sorulduğunda, “gençlere pek söz hakkı tanınmıyor” cevabını vermiştir.

Yine Grafik 14’de görüldüğü üzere, sorulan soruya CHP gençlik kollarında ise 18 başkan ‘Evet’ cevabını verirken, 2 başkan ise ‘Hayır’ cevabını vermiştir. ‘Evet’ cevabını veren başkanlara ‘Neden Evet?’ diye sorulduğunda alınan cevaplar, *“Gençlik kollarından gelerek son seçimlerde belediye meclis üyesi ve ilçe başkanı olan gençlerin olduğunu, yine genel seçimlerde gençlik kollarından yetişen bireylerin milletvekili olduğu, gençlik kollarının partinin öz gücü olarak görüldüğü, siyasi arenada gençlik kollarından gelenlerin kendini tanıtma konusunda daha avantajlı olduğu, gençlik kollarından yetişmenin parti disiplini edinmek açısından çok önemli olduğu”* şeklindedir.

‘Hayır’ cevabı veren gençlik kolları başkanlarına ise ‘Neden Hayır?’ diye sorulduğunda, *“Bazı yerel yöneticiler ile birtakım anlaşmazlıkların doğduğunu”* ifade etmişlerdir.

AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarının büyük bir çoğunluğu gençlik kollarını olumlu açıdan bir basamak olarak görmekte ve siyasi kariyer açısından önlerinin açık olduğunu düşünmektedirler. Önlerinin açık olduğunu düşünen AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına gençlik kolları başkanlığı görevinden sonraki hedeflerinin ne olduğu sorusu sorulmuştur.

Tablo 14a. Gençlik Kolları Başkanlığı Görevinden Sonraki Hedefleriniz Neler? (AK Parti)

HEDEFLER	Başkan Sayısı
Şimdilik hedef koymadım. Önüme çıkan fırsatları değerlendiririm.	2
Şu an için öyle bir planım yok.	6
Kademe kademe ilerlemek isterim.	3
Partim nerede görev verirse, orada görev alırım.	5
İlçe Başkanı, İl Başkanı, Belediye Başkanı olmak isterim.	4
Milletvekili olmak isterim.	1
Maddi durumum güçlenince ilerlemek isterim.	1

Tablo 14a’da görüldüğü üzere, AK Parti gençlik kolları başkanlarının gençlik kolları başkanlığı görevinden sonra birçok hedefi vardır. 16 başkan çeşitli alanlarda ilerlemek isterken, 6 başkan ise gençlik kolları başkanlığından sonra herhangi bir yerde görev almayı düşünmemektedir. Bu çeşitli alanlar içerisinde, “*Partim nerede görev verirse, orada görev alırım*” anlayışı ve “*İlçe başkanı, il başkanı ve belediye başkanı olmak*” gibi daha çok yerel düzeyde yöneticilik hedefleri vardır.

Tablo 14b. Gençlik Kolları Başkanlığı Görevinden Sonraki Hedefleriniz Neler? (CHP)

HEDEFLER	Başkan Sayısı
Parti içerisinde üst düzey görevlerde yer almak isterim.	5
Şu an için bir hedefim yok.	3
Zaman ne gösterir bilemem.	3
Belediye meclis üyesi, ilçe başkanı, il başkanı, belediye başkanı olmak isterim.	9

Tablo 14b’de görüldüğü üzere, CHP gençlik kollarında 17 başkan gelecekte çeşitli alanlarda görev almak isterken, 3 başkanın ise şimdilik hedefleri bulunmamaktadır. CHP gençlik kollarında ön plana çıkan arzular, “*Üst düzey görevlerde bulunmak*” ve “*Belediye meclis üyesi, ilçe başkanı, il başkanı ve belediye başkanı olmak*” şeklindedir.

Her iki partinin gençlik kollarında dikkat çeken husus, milletvekili olmak isteyen gençlik kolları başkanlarının neredeyse olmamasıdır. AK Parti gençlik kollarında sadece 1 başkanın bu yönde hedefi varken, CHP gençlik kollarında ise bu hedefe hiç rastlanmamıştır. Özellikle CHP içerisinde daha çok yerel düzeyde görev almak isteyen gençlik kolları başkanlarının sayısı dikkat çekmektedir.

Tablo 14a ve 14b’den elde edilen veriler kapsamında, AK Parti’de “*partim nerede görev verirse orada görev alırım*” anlayışında, partiye olan sadakat gözlerden kaçmamaktadır. CHP tarafında ise, yerel düzeyde birtakım görevlerde bulunma isteği 31 Mart seçimlerinde elde edilen başarının bir yansıması olabilir.

AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarına, hedeflerinin ne olduğu sorusundan sonra *“Partinin genel başkanı siz olsaydınız, gençlere ve gençlik kollarına bakış açınız nasıl olurdu?”* sorusu sorulmuştur. Bu sorunun sorulmasındaki amaç, gençlik kolları başkanlarının hedefleri doğrultusunda başa geçtiklerinde neleri uygulayıp, neleri uygulamayacaklarını tespit etmek ve yine gençlik kolları içerisinde yaşanan sorunların çözümünde nasıl bir yol izleyeceklerini öğrenmektir.

Sorulan soruya AK Parti gençlik kolları başkanları genellikle şu cevapları vermişlerdir:

- *“Bütçe konusunda gençlik kollarına daha fazla destek sağladım,*
- *Gençlik kolları partinin her şeyi demektir. Bu yüzden gençlik kollarına çok önem verirdim,*
- *Gençlik kolları ve gençlik için AR-GE çalışmaları yapardım,*
- *Cumhurbaşkanının gençler üzerine yakmış olduğu ateşi takip ederdim,*
- *Gençlere söz hakkı tanır ve iş imkânı sağlardım,*
- *Gençlere Meclis 'te daha fazla yer verirdim,*
- *Gençlik kolları içerisindeki donanımlı gençleri parti içerisinde iyi yerlere getirmek için uğraşırdım.”*

AK Parti gençlik kolları başkanlarının görüşleri bu şekildeyken, sorulan soruya CHP gençlik kolları başkanları ise şu cevapları vermiştir:

- *“Gençlik kollarının sorunlarının çözümü için elimden geleni yapardım. Gerek AR-GE gerekse de sosyolojik olarak birtakım faydalı işlerle gençlik kollarına katkı sağlamaya çalışırdım,*
- *Genel Merkez MYK'da gençlere daha fazla şans verirdim,*
- *Gençlere parti içerisinde daha fazla söz hakkı tanırdım,*
- *Gençlere daha çok kadro ve kota verirdim,*
- *Parti geneli ve gençlik kolları için gençlik kotasını %50'ye çıkarırdım,*
- *Yerel seçimlerde, gençlik kollarından gelenlere belediye meclis üyeliği verirdim,*

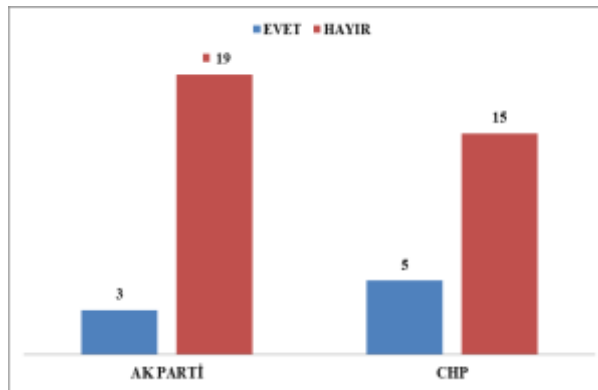
- *Danışmanlarımın hepsini ve milletvekili listelerinin üçte birini gençlerden oluşturdum,*
- *Gençlik kolları için daha fazla bütçe sağladım.”*

Her iki partinin gençlik kolları başkanlarında da ortak söylemler, ‘bütçe sağlamak, gençlere daha fazla imkân vermek, gençlerin siyasi arenadaki konumunu güçlendirmek vb.’ şeklindedir. Yine her iki partinin gençlik kolları başkanları da şu anki genel merkez çalışmalarından memnun olsa da daha fazlasının yapılabileceğini düşünmektedirler. Gençlik kolları başkanlarının hedeflerine giden süreçte, genel merkez düzeyindeki görevlere gençleri koymaları ve geleceğin gençlerde olduğu düşüncesiyle hareket etmeleri, siyasal hayatta gençlerin önemsenmesi gerektiğinin sinyalleridir.

4.4.5. Trakya’da AK Parti ve CHP Gençlik Kollarında Finansman Sorunu

Araştırma kapsamında, Trakya’da AK Parti ve CHP gençlik kollarında tespit edilen en önemli sorun bütçedir. Bu konu hakkında araştırmaya katılan gençlik kolları başkanlarına, “Çalışmalarınızı yürütmek adına bütçeniz, genel merkez tarafından mı sağlanıyor?”, “Ekstra gelir kaynağınız var mı?” ve “Bütçenizi hangi faaliyetler için kullanıyorsunuz?” soruları sorulmuştur.

Grafik 15. Çalışmalarınızı Yürütmek Adına Bütçeniz Genel Merkez Tarafından mı Sağlanıyor?

Grafik 15’de görüldüğü üzere sorulan soruya AK Parti gençlik kollarında 18 başkan ‘Hayır’ cevabını verirken, 3 başkan ise ‘Evet’ cevabını vermiştir. Başkanların büyük bir çoğunluğu genel merkez tarafından bir miktar paranın geldiğini fakat bu paranın direkt olarak kendilerine ulaşmadığını, herhangi bir etkinlik ve faaliyette il ve ilçe başkanları ile iletişime geçerek, bu makamlardan bütçe tahsil edildiğini belirtmişlerdir. Yine herhangi bir etkinlikte bütçenin yetmediği konularda ise gönüllük esasının devreye girdiğini veya sponsorlar tarafından katkı sağlandığını belirtmişlerdir.

Yine Grafik 15’de görüldüğü üzere, CHP gençlik kolları başkanlarının büyük bir çoğunluğu da sorulan soruya ‘Hayır’ yanıtını vermiştir. 15 başkan ‘Hayır’ yanıtını verirken, 5 başkan ise ‘Evet’ yanıtını vermiştir. AK Parti gençlik kollarında olduğu gibi, başkanların büyük bir çoğunluğu genel merkez tarafından bir miktar paranın geldiğini fakat bu paranın direkt olarak kendilerine ulaşmadığını, herhangi bir etkinlik ve faaliyette il ve ilçe başkanları ile iletişime geçerek, bu makamlardan bütçe tahsil edildiğini belirtmişlerdir. Bütçenin yetmediği yerlerde ise, CHP gençlik kolları başkanları da gönüllülük esasına başvurmaktadır.

“Ekstra gelir kaynağınız var mı?” sorusuna AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarının tamamı ‘Yok’ yanıtını vermiştir.

“Bütçenizi hangi faaliyetler için kullanıyorsunuz?” sorusuna ise, her iki partinin gençlik kolları başkanları da; *“Kültürel ve sosyal faaliyetler, geziler, ziyaretler, sosyal sorumluluk projeleri, çeşitli etkinlikler vb.”* yanıtlar vermiştir.

Her iki partinin gençlik kollarında da bütçe konusunda birtakım sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Her ne kadar genel merkez tarafından resmi olarak bir miktar para gönderilse de gençlik kolları başkanları bu paralara doğrudan ulaşamamaktadır. Hal böyle olunca, partilerin il ve ilçe başkanlarına muhtaç bir şekilde etkinlik ve faaliyetlerini yürütmek zorunda kalmaktadırlar. Belirtilenlere göre de çoğu zaman gönüllülük esas devreye girmektedir. Buradan da bütçe miktarının az olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Genel siyasette başarılı olmanın en önemli sacayağından birisi de yerelde başarılı olmaktır. Yerel düzeyde elde edilen başarılar, bir süre sonra genel siyasete de yansımaktadır. Bu yüzden siyasi partilerin yerel düzeyde atacağı adımlar gerçekten önemlidir. Örneğin, gençlik kolları ve kadın kollarının bütçe açısından sıkıntı yaşamadığı bir yerel bölgede çalışmalar daha aktif ve eksiksiz olabilir. Her ne kadar il, ilçe ve belediye başkanları gençlik kollarına destek olsa da, gençlik kollarının kendine ait yeterli bir bütçeye sahip olması daha sağlıklı olacaktır.

Olaya genel merkez açısından bakıldığında ise, gençlik kollarına güçlü bir bütçe sağlanmamasının nedeni, belki de gençlerin güçlü bir bütçeye sahip olduktan sonra parti içerisinde veya yerel bölgede kendi başlarına hareket edebileceği endişesi olabilir. Bunun için de siyasi partiler gençlik kollarına az bütçe sağlayıp, gençleri il ve ilçe başkanları ile sürekli iletişim halinde tutarak, kontrol mekanizmalarını elden bırakmak istememektedirler.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, gelişen Dünya standartları ve teknolojiyle birlikte siyasi partilerin gençlere ihtiyacı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu sebeple, başarılı ve kendini geliştirmiş gençleri desteklemek ve başarılı siyasetçilerin yetişmesine katkı sağlayan, bir nevi ‘siyaset okulu’ gören gençlik kollarına önem vermek siyasi partiler açısından önemli bir husustur. Söylemden çok, faaliyet kısmını uygulamak artık siyasi partilere kalmış bir konudur. Geleceğin gençlikte olduğunu düşünen siyasi partilerin, bu amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için gençlik kolları ve kadın kolları gibi yan kuruluşları desteklemesi gerek partiye gerekse de ülke siyasetine katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

17. yüzyılda Tory ve Whig'ler denen iki grubun İngiltere Parlemontosu'nda gruplaşmaya başlamasıyla doğan siyasi partiler, genel oy hakkının kabulü ve parlamentonun yetkilerinin eskiye oranla artmasıyla birlikte gelişimini hızlandırmıştır. Bu gelişim, demokrasi ve siyasal katılım açısından siyasi partileri önemli bir konuma getirmiştir. Demokrasinin ilk olarak 'doğrudan' bir şekilde uygulandığı yönetimlerden, 'temsili demokrasi' anlayışına geçilmesiyle beraber siyasi partiler, vatandaşların siyasal katılımında birer aracı kurum olmuştur. Bireyler, seçimler yoluyla siyasete katılmakta, temsil görevini siyasi partilere vermektedir. Bu görev gerek demokrasi açısından gerekse de halkın siyasete katılımı açısından oldukça önemlidir. Seçimlerin zamanında ve düzenli aralıklarla yapıldığı bir ortamda ancak demokrasiden söz edilebileceği gibi siyasi partilerin kendi içerisinde uygulamış olduğu demokrasi de bir o kadar önem arz etmektedir. Çünkü kendi içerisinde oligarşik bir yapıya bürünüp, demokrasi ilkelerini ihlâl eden siyasi partilerin, iktidar olduğunda halk nezdinde demokrasiyi uygulaması pek mümkün gözükmemektedir.

Siyasi partilerin 17. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamasıyla birlikte, Dünya genelinde birçok siyasi parti kurulmuş, kurulan bu siyasi partiler çeşitli fikir ve ideolojiler doğrultusunda iktidar olmayı hedeflemişlerdir. İlerleyen yıllarda siyasi partilerden ayrı olarak gençlik örgütleri de oluşmaya başlamıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru doğmaya başlayan gençlik örgütleri, 20. yüzyıl başlarında birçok ülkede yaygınlaşmıştır. Fakat parti liderleri ve yönetici kadrolar gençlerin ayrı bir yapılanma oluşturmasını tehlikeli görerek, bu oluşumları kapatmak ve engellemek için ellerinden geleni yapmışlardır. Gençleri siyaseten engellemeye çalışan yönetici kadrolar, savaş zamanı gençleri ön plana sürmekten de çekinmemişlerdir. Özellikle I. Dünya Savaşı sürecinde gençler, mevcut iktidarlar tarafından daha okul çağında savaflara hazırlanmaya başlanmış, savaş konuları hakkında eğitilmişlerdir. Yine mevcut iktidarlar tarafından benimsenen ideolojik fikirler gençlere empoze edilerek, yöneticilerin arzuladığı bir genç kuşak yaratılmak istenmiştir.

Gençler, kuşkusuz ki ülkeler için oldukça önemlidir. İnsanoğlunun yaşamı boyunca en hareketli ve dinç olduğu evre gençlik sürecidir. Bu yüzden siyasi partiler de, bu devingenlikten çeşitli konularda –savaşlar, ideolojileri benimsetme ve yayma-yararlanmak istemişlerdir. Tabi her ülkenin toplumsal kültür ve normları farklı olduğu gibi gençlik yaş aralıkları da farklılık göstermektedir. Bazı ülkeler 0-30 yaş arasındaki bireyleri genç olarak sayarken, bazı ülkeler 14-25 yaş aralığındaki bireyleri genç olarak kabul etmiştir. Gençler, hangi yaş aralığında kabul edilirse edilsin, Dünya genelinde yaş aralıklarıyla değil, yaptıklarıyla anılmışlardır.

Ülkemizde Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde, ilk olarak 16. yüzyılda 'Suhte İsyanları'yla başlayan gençlik hareketleri, 'Kuleli Vakası' ve 'Talebe-i Ulüm İsyanı' gibi birçok gençlik hareketleriyle devam etmiştir. Bu isyanlar, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde ilk olmasına rağmen oldukça etkili olmuştur. Örneğin, Suhte İsyanları ilk olması bakımından gençleri diğer isyanlar konusunda cesaretlendirmiş, Kuleli Vakası ile gençler, meşru bir yönetime karşı darbe girişiminde bulunmuş, Talebe-i Ulüm İsyanı ile de ilk kez bir kabine düşürülmüştür. Yine 'Yeni Osmanlılar' ile başlayan meşruiyet çalışmaları Jön Türkler'i doğurmuş, 'İttihad-i Osmani' grubu da İTP'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de mevcut iktidar bu isyanların birçoğunu bastırmış, yapılan birçok isyan amacına ulaşamadan engellenmiştir. Yine bu dönemin önemli iki örgütü olan 'Türk Ocakları' ve 'MTTB'de gençler üzerinde büyük bir etki yaratmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmaya başladığı dönemde, emperyalist devletlere karşı yürütülen Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde gençler büyük bir çaba harcamışlardır. Gerek vatan savunmasında gerekse de Anadolu'ya çeşitli yardım götürme konusunda canla başla mücadele etmişlerdir. Öyle ki gençlerin bu azmini gören Mustafa Kemal, Sivas Kongresi'ne gençleri de davet etmiştir. Bağımsızlığın kazanılmasıyla beraber kurulan yeni rejim Cumhuriyet olmuş, Mustafa Kemal, Cumhuriyet'i koruma ve kollama görevini gençlere vermiştir. Savaş sürecinde durağanlaşan gençlik hareketleri, Cumhuriyet'in ilanından sonra devam etmiştir.

Cumhuriyet Dönemi gençlik hareketlerinin öncülüğünü MTTB yürütmüş, yine bu dönemde ‘Wagon-List’ ve ‘Razgrad Hadisesi’ gibi birçok olay yaşanmıştır.

II. Dünya Savaşı’nın ardından Dünya genelinde esen demokrasi rüzgârının etkisiyle, vatandaşların siyasal katılımı artmıştır. Yine bu etkiyle beraber ülkemiz 1946 yılında çok partili siyasal hayata geçmiştir. Gençlik açısından da ilerleyen yıllarda önemli adımlar atılmış, CHP ilk kez partiye bağlı olarak gençlik kolları oluşturmuştur. CHP’nin bu adımından sonra diğer partiler de gençlik kolları kurma yoluna gitmiştir. Fakat dönemin iktidar partisi DP, gençlerin siyasetle uğraşmasına pek sıcak bakmamış, üniversiteler dâhil gençlerin siyasetle uğraşmasını yasaklamıştır. Gençler ile DP arasında yanan bu ilk kıvılcım, ilerleyen yıllarda adeta bir alev topuna dönüşmüş, DP’nin sonunu hazırlamıştır. DP’ye karşı gösterilen protestolar giderek artmış, ülkedeki olaylar önlenemez bir hâl almıştır. 27 Mayıs 1960 tarihinde yönetime el koyan TSK, DP’yi iktidardan indirmiştir.

Darbenin ardından oluşturulan Kurucu Meclis’te gençlere de yer verilmiş, bu dönemde gençlerin itibarı ve popülaritesi oldukça artmıştır. Darbenin ardından kabul edilen 1961 Anayasası’nın sağlamış olduğu özgürlük ortamıyla birlikte, gençler yasaklanan kitapları okumaya başlamış, ideolojik yönden –sosyalizm, komünizm, faşizm, vb.- birçok konuda bilgi sahibi olmuştur. 1960’tan itibaren artan gençlik olayları gerek ülkemizde gerekse de Dünya genelinde zirveye çıkmış, gençler bu yılda adeta meydanlara akın etmiştir. Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın ardından, gençlere verilen Cumhuriyet’i koruma ve kollama görevinden ayrı hareket eden bir çoğunluk, 1968 yılından itibaren kurulu düzene karşı başkaldırmaya başlamıştır. Artarak devam eden sokak olayları sonucunda TSK ikinci kez sahneye çıkmış, dönemin Başbakanı Nihat Erim’in ünlü sözüyle ‘gençlerin başına bir balyoz gibi inmiştir.’ 27 Mayıs’ı gençlerle birlikte gerçekleştiren ordu, bu sefer gençlere karşı bir cephe almış ve onları bastırma yoluna gitmiştir. Her ne kadar gençleri bastırmaya yönelik tedbirler alınsa da bunda pek başarılı olunamamış, 1970’li yıllardan 12 Eylül sürecine kadar ülke sağ-sol çatışmalarının merkezi olmuştur. Çıkan olayların önü kesilemeyince ordu üçüncü kez

sahneye çıkmış, 12 Eylül 1980 tarihinde TSK emir komuta zincirinde ülke yönetimine el koymuştur.

Yukarıda bahsedilenlerden anlaşıldığı üzere, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde 16. yüzyıldan 12 Eylül 1980 tarihine kadar, yaklaşık 400 yıl boyunca gençler bir yolunu bulup, siyasetin içinde yer almayı başarmışlardır. Gençler, siyaset arenasında öylesine yer almamış, yaptıklarıyla adeta Türk siyasal hayatına yön vermiştir. Öyle ki, Yeni Osmanlılar ile başlayan meşruiyet çabalarının ardından, anayasal düzene geçilmesinde ve yine Cumhuriyet Dönemi'nde DP'ye kafa tutup, DP'nin iktidardan indirilmesinde genellikle gençler etkili olmuştur. Gençlerin siyasetle olan bağı belirli dönemlerde koparılmaya çalışılsa da bunda pek de başarılı olunamamıştır. Fakat 12 Eylül 1980 Darbesi, diğer darbe dönemlerine göre daha sert hükümler içermiş, 12 Mart Muhtırası ile gençlerin başına inen balyoz, daha da ağırlık kazanmış, gençler artık hareket edemez duruma getirilmiştir.

12 Eylül'ün sert yaptırımlarından başta siyasi partiler, sendikalar, dernekler, sivil toplum kuruluşları ve gençlik örgütleri nasibini almıştır. Siyasi partilerin tamamı kapatılmış, ülkede sıkıyönetim ilan edilmiştir. Siyasi partilerin gençlik kolları, uzun bir süre kapalı kalmıştır. Darbenin lideri Kenan Evren'in söylemlerine bakıldığında da gençlik kollarının bu kadar uzun bir süre kapalı kalmasının nedeni anlaşılmaktadır. Evren, gençlerin siyasetle uğraşmasına kesin bir dille karşı çıkarak, okullarda ve diğer eğitim kurumlarında siyaset konuşulmasını ve yapılmasını yasaklamıştır. Bunun yanında siyasi partilerin gençlik kollarına da karşı olan Evren, "*Ne demek kadın kolu gençlik kolu! Bir de ihtiyar kolu, orta yaşlı kolu böyle şey olur mu?...*" (32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 9. Bölüm) diyerek, parti gençlik kollarını da alaycı bir şekilde eleştirmiştir. Bu eleştirel süreç ve sıkıyönetim hali gençlik kollarının 16 yıl kapalı kalmasına neden olmuş, 12 Eylül sonrası uygulanan yaptırımlar ve gençlik liderlerinin hapse atılmaları ortada bir lider boşluğu yaratmış, gençlerin siyaseten bir kanadı kırılmıştır.

Gençlik kollarının yeniden açılmasının ardından, gençlik kollarına dair yasal düzenlemeler, 1999 yılında 2820 sayılı SPK’de yapılmıştır. Bu maddede yapılan değişikliklerle, siyasi partilere yan kuruluşlar kurma hakkı tanınsa da gençleri bir araya getirip örgütlemek oldukça zorlaşmıştır. Siyasi partiler içerisinde 1980 öncesinde az da olsa uygulanan parti içi demokrasi gibi önemli hususlar, 1980 sonrası etkinliğini yitirmiş, partiler içerisinde liderlik sultasının hâkim olduğu bir yapı oluşmuştur. Bu yapı da parti içerisinde görev yapan üyelerin lidere sadakat duymasını ve parti içi tartışmaların veya muhalefetin azalmasına neden olmuştur.

Gençlik kolları kurulmasındaki engellerin ortadan kalkmasının ardından, CHP gençlik kolları ve Ülkü Ocakları faaliyetlerine yeniden devam etmiştir. Fakat 1980 sonrası toplumsal ve siyasal anlamda yaşananlar aileler üzerinde bir korku yaratmış, çocuklarının siyasetle uğraşmasına pek sıcak bakmamışlardır. Bu durum da gençlik kollarında üyelik konusunda bir azalmaya neden olmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde ise 2002 yılında iktidar olan AK Parti’nin gençlik kolları oluşturulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.

2000’li yıllardan itibaren gençlerin siyasi konularda herhangi bir hareketlilik yaşadığı pek görülmemektedir. Genellikle partilerin gençlik kollarında faaliyet gösteren gençler, bunun dışında ayrı bir örgütlenme oluşturmamıştır. Gençlerin her ne kadar bu dönemde siyaset yapma yeri gençlik kolları olsa da, parti içi liderlik sultasının hâkim olduğu partilerde seslerini çok fazla çıkaramamışlardır. Bu durum da gençlerin siyaset açısından pasif kalmasına neden olmuştur. Öte yandan siyasi partilerin gençlik kolları yönetmelikleri incelendiğinde, çoğu partinin aynı hükümlere yer verdiği görülmektedir. Örneğin, gençlik kollarına katılım yaş aralığının 18-30 yaş olması, gençlik kolları kongrelerinin iki yılda bir yapılması, her il, ilçe ve beldede örgütlenme kurabilmesi, gençlik kollarına ait herhangi bir bütçeden söz edilmemesi, vb. birçok özellik gençlik kolları yönetmeliklerinin birbiriyle örtüştüğünün göstergesidir.

Öte yandan gençlik kollarında görev alan gençlerin, seçim zamanı meydanlarda olup seçim sonrası ortadan kaybolması da gençlik kollarıyla ilgili birçok soruyu akla

getirmektedir. Gençlik kolları örgütleri, bağlı oldukları siyasi partiye bir şeyler katıp, fikir üreten, ürettiği fikri kolayca üst kademeye aktarabilen, gençlik kolları başkanlığı seçimlerinde demokrasinin uygulandığı bir yapı mı? Yoksa seçim zamanı sadece broşür dağıtıp, bayrak asan bir birim mi? Tüm bu sorulara cevap bulmak adına TR21 bölge kodu kapsamında Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il ve ilçelerinde saha çalışması yapıp, AK Parti ve CHP gençlik kollarından 42 gençlik kolu başkanıyla yüz yüze görüşülmüştür.

Saha çalışması kapsamında elde edilen verilerin sonuçlarına göre, AK Parti'nin hemen hemen her ilçede gençlik kolları örgütlenmesi bulunurken, CHP'nin ise nüfusun az olduğu yerlerde gençlik kolları örgütlenmesine rastlanmamıştır. Nüfusun az olduğu yerlerde yaşayan CHP'li gençlerin siyaset yapacak bir yerinin olmaması, bu gençlerin gençlik kolları deneyimini yaşayamaması, yine gençlik kolları içerisinde bilgi edinebilme ve siyaset yapma yeteneğine sahip olamaması CHP gençlik kollarının eksi yönü olarak değerlendirilebilir. Nüfus bakımından az-çok diye ayrılmadan her ilçede gençlik kolu örgütlenmesi oluşturmak, hem gençlerin önünü daha fazla açabilir hem de parti içi siyasete bir katkı sağlayabilir.

Görüşme yapılan 42 gençlik kolu başkanından ikisinin kadın olması siyasette erkek egemenliğinin açık bir göstergesidir. TBMM'de görülen cinsiyet eşitsizliğinin siyasi partilerin en alt kademesi olan gençlik kollarına kadar inmesi Türk siyaseti adına endişe verici bir tablodur. Siyasette cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve kadınların siyaset arenasında daha fazla yer alması isteniyorsa, kuşkusuz ki ilk iş tabandan tavana doğru bir kadın katılımını sağlamaktan geçmektedir. Gençlik kollarında kadınların siyasete katılımını teşvik edecek faaliyetlerin yapılması ve başarılı olan kadınların başkanlık görevine getirilmesi diğer kadınların da siyasete daha sıcak bakmasını ve yükselebilecek umutlarının artmasını sağlayacaktır.

AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarının eğitim durumlarına bakıldığında ise AK Parti tarafının eğitim durumun daha iyi olduğu söylenebilir. Öte yandan her iki

partide de yüksek lisans veya doktora eğitim seviyesinde bir gençlik kolu başkanına rastlanmamıştır.

Her iki partinin gençlik kolları başkanlarının ailelerinde siyaset konuşulması ve çoğu gençlik kolu başkanının ailesiyle aynı görüşte olması aile faktörünün etkisini göstermektedir. Yine her iki partinin gençlik kolları başkanlarının siyasete atılmalarında yine aile ve çevresinin etkili olması, siyasal katılım açısından oldukça önemlidir.

Demografik özelliklerde dikkat çeken hususlar bu şekildeyken, parti içi demokrasi bakımından sorulan sorulara verilen cevaplardan hareketle, her iki partinin gençlik kolları başkanları parti içi demokrasi ilkelerinin uygulandığını ve gençlik kolları başkanları ile ana kademe arasında demokratik ortamın sağlandığı görüşündedir. Trakya Bölgesi'nde AK Parti ve CHP gençlik kollarında parti içi demokrasinin olduğunun bir kanıtı da *“genel başkanın söylemlerini sorgusuz olarak benimser misiniz?”* sorusudur. Her iki partinin gençlik kolu başkanlarının büyük bir çoğunluğu bu soruya ‘Hayır’ cevabını vererek, sözü söyleyen lider de olsa fikirlerinin sorgulanmadan benimsenmeyeceğini göstermiştir. Ancak sorulan bu soruya verilen cevaplarda ‘lider ne derse o olur’ şeklinde cevap veren başkanlar da vardır. Başkanlara yöneltilen partiniz içerisinde parti içi demokrasi olduğunu düşünüyor musunuz? sorusuna hemen hemen her iki partide de büyük bir çoğunluğun ‘Evet’ cevabı verdiği görülmektedir. Bu durumda gençlik kolları başkanlarının sorulara vermiş olduğu cevaplar arasında bir tezatlık olduğunu göstermektedir. Gençlik kolları başkanlarının hem parti içi demokrasi olduğunu düşünüp hem de lidere sorgusuz sualsiz güvenmesi ortada bir zıtlığın olduğunu göstermektedir.

Parti içi demokrasi konusunda, araştırmada dikkat çeken önemli bir husus da AK Parti gençlik kolları genel başkanlık seçimlerinin tek adaylı olarak yapılmasıdır. Araştırmaya katılan AK Parti gençlik kolları başkanları her ne kadar bu durumu ‘parti içi disiplini ve parti bütünlüğünü sağlamak’ açısından değerlendirse de demokratik bir ortamdan söz edebilmek için çok adaylı bir seçim yapmak demokrasi açısından daha sağlıklı görülmektedir. Parti içi disiplin ve bütünlük elbette önemlidir; fakat parti içi

demokrasiye saygısı ve inancı olan her aday, seçimi kim kazanırsa kazansın karara saygı duyar ve partinin bütünlüğünü bozacak herhangi bir girişimde bulunmaz. Fakat tek adaylık durumu AK Parti içerisinde sadece gençlik kollarına özgü bir durum değildir. 2002’den bu yana yapılan genel merkez genel başkanlık seçim kongrelerinde AK Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan’ın karşısına henüz bir aday çıkabilmiş değildir. Bu durum da AK Parti içerisinde lidere sadakat ve büyük bir bağlılık olduğunun göstergesidir. AK Parti gençlik kolları genel başkanının da merkezden yapılan atamayla belirlenmesi ve Trakya genelinde AK Parti gençlik kolları başkanlarının bu durumu doğal karşılaması aslında AK Parti içerisinde genel merkeze olan saygı ve bağlılığın bir nevi göstergesidir.

Gençlik kolları başkanlarının ana kademe ile sürekli iletişim halinde olması, gençlik kolları başkanlarının herhangi bir etkinlik, toplantı veya faaliyette söz alabilmesi siyasal katılım açısından önemli bir husustur. Yine Trakya Bölgesi’nde gençlik kolları başkanlarının siyasal katılım konusunda bir sıkıntı yaşamadığı görülmektedir. Öte yandan gençlik kolları başkanlarının, her iki partide de genel merkez düzeyinde gençlere görev verildiğini söylemesi, gençlerin yine siyasal katılım konusunda sıkıntı yaşamadığını göstermektedir. Fakat bu konu hakkında ‘partinin lideri siz olsaydınız gençlere ve gençlik kollarına bakış açınız nasıl olurdu?’ sorusuna hemen hemen her iki partinin gençlik kolları başkanları da *“gençlik kollarından yetişen gençlere daha fazla söz hakkı tanırdım, ana kademedeki gençlere daha fazla yer verirdim, gençlere ana kademe de daha fazla kadro ve kota sağlardım”* şeklinde cevap vermişlerdir. Bu durum aslında her iki partide de gençler üzerinde yapılan çalışmaların az olduğunu, gençlik kolları başkanlarının daha fazla bir beklenti içerisinde olduklarının bir göstergesidir.

Parti içi demokrasi ve siyasal katılım konusu kadar, parti içerisinde yükselme olanağı da üyeler açısından oldukça önemlidir. Yine araştırmaya katılan her iki partinin gençlik kolları başkanları, gençlik kollarını siyaset arenasında yükselme bakımından olumlu anlamda bir basamak olarak görmektedir. Gençlik kollarında veya partinin herhangi bir kademesinde bu duyguya sahip olmak ve yükselme konusunda somut

adımlar atmak, gerek siyasal katılım gerekse de parti içi demokrasinin önemini göstermektedir. Bu konu üzerinde araştırmada dikkat çeken önemli bir husus da gençlik kolları başkanlarının geleceğe dair hedeflerinde milletvekili olma hayallerinin neredeyse olmamasıdır. Görüşme yapılan 42 gençlik kolu başkanından sadece bir başkanın bu yönde hayali vardır. Bu durumun nedenini sorgulamak için 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçimler öncesi, Trakya genelinde AK Parti ve CHP'nin kesinleşen aday listesi incelenmiştir. Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'dan toplam 28 adayın yer aldığı milletvekili kesin aday listesinde, AK Parti tarafında 30 yaşın altında bir aday bulunurken, CHP tarafında ise 30 yaş altında bir adaya rastlanmamıştır. Geri kalan 27 adayın da yaş ortalaması 50'li yaşlardır. AK Parti tarafının 30 yaşın altında milletvekili adayı göstermesi oldukça önemlidir. Fakat gösterilen bu aday seçim bölgesinde 4. sırada yer almıştır. Yani seçilme olasılığı oldukça düşüktür. Seçim sonrası Meclis'e giren milletvekillerinin yaş ortalamasına bakıldığında ise, AK Parti'nin 52, CHP'nin ise 56'dır. Elde edilen verilerden de anlaşılabacağı üzere Meclis'teki orta yaş hâkimiyeti devam etmekte, gençlerin belki de bu tablo yüzünden milletvekili olma hayalleri azalmaktadır.

Öte yandan her iki partinin gençlik kolları başkanları da siyasetin gençleştirilmesinden yanadır. Özellikle teknolojinin gelişmesi ve seçim kampanyalarının artık dijital medya üzerinden yapılması, anlık haberleşmenin mümkün olduğu sosyal medya uygulamalarıyla milyonlara ulaşılması günümüz seçim çalışmalarında teknolojinin önemini göstermektedir. Teknolojik bilginin gençlerde daha fazla olması da gençlik kolları başkanlarının siyasetin gençleştirilmesi konusundaki düşüncelerini artırmaktadır. Teknolojiden başka yine siyasette yeni yüzler yaratılması da gençlik kolları başkanlarının istediği bir durumdur. Çünkü siyaset sahnesinde hep aynı kişilerin yer alması, bir süre sonra seçmenler üzerinde bir bıkkınlık yaratabileceği gibi, siyasal katılım konusunda da bir azalmaya neden olabilir. Bu yüzden siyasete yeni yüzler kazandırmak, siyasete yeni bir heyecan katmak açısından önemlidir.

Araştırma kapsamında sorulan sorulara, AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarının hemen hemen çoğu aynı cevapları vermiştir. 'Evet-Hayır' oranlarına

bakıldığında tek farklılığın seçilme yaşının 25’den 18’e düşürülmesi konusunda olduğu görülmektedir. AK Parti gençlik kolları seçilme yaşının 18’e indirilmesine olumlu bakarken, CHP gençlik kolları ise bu duruma olumsuz bakmaktadır. Bu durumun haricinde diğer tüm cevapların oranlarına bakıldığında sonuçların ortak çıkmasında, Trakya genelinde AK Parti ve CHP gençlik kollarının sorulan sorular nezdinde benzer görüşleri taşıdığı söylenebilir.

Saha çalışması sırasında AK Parti ve CHP gençlik kolları içerisinde tespit edilen en önemli sorun bütçedir. Ana kademedan gençlik kollarına yüksek miktarda bir para aktarılmamakta, genellikle gençlik kollarının ihtiyaçları il/ilçe başkanlıkları tarafından karşılanmaktadır. Yine gençlik kolları, herhangi bir etkinlik yapmak istediğinde ya il/ilçe başkanlıklarından destek almakta, ya da gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu durum da gençlik kollarının çalışmalarını kısıtlamakta ekonomik açıdan rahat hareket edebilme imkânı vermemektedir. Siyasi partiler, gençlik kollarına az bütçe sağlayarak belki de onların partiye olan bağımlılığını artırıp, partiden ayrı bir şekilde güçlenmesini engellemek istemektedir. Yine gençlik kollarına gönderilen bütçelerin de genellikle il/ilçe başkanlıklarına aktarılması, gençlik kollarının denetimini başkanlıklar yoluyla sağlamak olabilir. Siyasi partilerin, gençlik kollarına ait bir bütçe oluşturması, hem gençlik kollarının daha rahat bir şekilde çalışmasını, hem de istediği zaman bir etkinlik yapmasını sağlayacaktır. Genç nüfusun fazla olduğu ülkemizde, gençleri siyasete çekmek ve partiye üye kazandırmanın yolu da gençlik kolları gibi kuruluşlardan geçmektedir. Bu yüzden gençlik kollarının güçlü olması, yan kuruluşlardan ana kademeye doğru siyasal anlamda bir enerji ve güç akımı sağlayacaktır.

Gençlerin siyasetle olan ilişkisi bazı dönemler tavan, bazı dönemler ise taban yapsa da gençler bir şekilde siyasetin içinde olmayı başarmıştır. 2000’li yıllardan itibaren siyasi partilerin gençlik kollarında faaliyetlerini sürdüren gençler, seçim zamanı gösterdikleri özverilerin karşılığını seçim sonrası almasalar da yine de partilerine olan sadakatlerinden vazgeçmeden çalışmaktadırlar. Saha çalışması kapsamında Trakya Bölgesi’nde sorulan sorular nezdinde, AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarının

benzer görüşler verdiğini, yine her iki partide de parti içi demokrasi ve siyasal katılım konusunda sıkıntı yaşanmadığı gözlenmiştir. Her ne kadar bu iki önemli husus sağlansa da, Trakya genelinde milletvekili aday listelerinin 50 yaş ortalamasında olması gençlik kolları-ana kademe arasında bir tezatlık yaratmaktadır. Yine TBMM'ye bakıldığında 600 milletvekilinden 30 yaşın altında sadece 8 milletvekili bulunması bu durumun bir kanıtıdır. Yani parti içi demokrasi ve siyasal katılım bir siyasi parti içerisinde yüzde yüz uygulansa da son sözün yine siyasi parti liderlerinde olduğu görülmektedir.

Öte yandan saha çalışmasında sadece AK Parti ve CHP gençlik kolları başkanlarıyla mülakat yapılmıştır. Bu nedenle elde edilen veriler başkanlar nezdinde incelenmiştir. Gençlik kolları başkanları haricinde gençlik kolları üyelerini de kapsayan bir çalışma kuşkusuz ki verilen cevapların ve elde edilen verilerin değişmesini sağlayabilir.

Ülkemizin genç nüfusu Avrupa ülkelerine nazaran oldukça fazladır. Bu sebeple, geleceğin teminatı olarak görülen gençlere siyaset arenasında daha fazla yer vermek, Meclis'te gençlerin sesi olacak vekiller yetiştirmek gerek partilerin siyaset anlayışına gerekse de Türk siyasetine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, A. (2012). “Basında ‘Tan Olayı’- 4 Aralık 1945”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, s. 1-2.

Acar, H. (2018). *Türkiye’de Milliyetçi Hareket Düşüncesinin Gençlik Teşkilatlarına Etkisi: Ülkü Ocakları Örneği*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Bursa.

Ahmet Rıza Bey’in Anıları (1988). Arba Yayınları, İstanbul, s. 22-23; Aktaran; Kanberoğlu, N. (2018). “İttihat ve Terakki Cemiyeti- Osmanlı Hanedanı İlişkileri (1908-1914)”, Mehmet Yavuz Erler ve Abdullah Şevki Duymaz (Ed.), *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler’de Akademik Araştırmalar-1*, Gece Kitaplığı, Ankara.

Akalın, C. (1995). *Düşler ve Gerçekler Tanıklarıyla Dünya’da ve Türkiye’de* 68, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Almond, G. (1977). “Comparative Politics Today: A World View”, Boston: Little Brown and Comp. s. 69-70; Aktaran: Özer, İ. (1988). “Toplumsallaşma Sürecinin Siyasal Boyutu, Siyasal Katılma ve Kentleşme”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1-2, s. 159-160.

Althusser, L. (1969). “1968 Mayıs Olayları Üzerine Bir Mektup”, Çev: Taciser Belge, *Birikim Dergisi*, Sayı: 1, s. 45.

Asutay, H. (2017). “Almanya’da Gençlik ve Gençlik Kültürleri Kavramlarının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1, s. 68-69.

Ateş, T. (1994). *Demokrasi*, Ümit Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.

Avrupa Konseyi, “Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yasama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı”, Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi, Strasbourg 2003, s. 5.

Aydın, İ. (1971). *Kültür Kavramı ve Gençlik*, Gün Matbaası, İstanbul, s. 17;
Aktaran: Bulut, F. (2011). “68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye’de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11/23, s. 127.

Berkes, N. (2012). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 18. Baskı, İstanbul.

Bezci, B. (2013). Cumhuriyet Halk Partisi, Turgay Uzun (Ed.), *İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler*, Orion Kitabevi, Ankara.

Bora, T. (2017). *Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.

Bora, T. ve Can, K. (2009). *Devlet, Ocak, Dergâh 12 Eylül’den 1990’lara Ülkücü Hareket*, İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.

Bulut, F. (2011). “68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye’de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11/23, s. 124-144.

Burak, D. M. (2003). Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketi’nin Başlaması ve Etkileri, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 14, s. 294-307.

Caymaz, B. (2008). Siyasi Partilerin Gençlik Kolları, Nurhan Yenitürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu (Ed.), *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Cogito (1998). “Bir Uygarlık Bunalımı”, Edgar Morin ile Söyleşi, Sayı: 14, s. 104; Aktaran: Bulut, F. (2011). “68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye’de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11/23, s. 129.

Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları 61’den 2003’e (2003), *TBMM Kütüphanesi*, Yer: 2004-210, CHP Gençlik Kolları Yayınları.

Çam, E. (2011). *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, 10. Basım, İstanbul.

Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi Üzerine*, Çev: Betül Kadioğlu, Phoenix Yayınları, 2. Baskı Ankara.

Dahl, R. A. (1963). *Modern Political Analysis*, Englewood Clifts, Prentice-Hall, Inc-, s. 57; Aktaran: Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, 19. Basım, Ankara.

Duman, D. ve Yorgancılar, S. (2008). *Türkçülükten İslâmcılığa Milli Türk Talebe Birliği*, Vadi Yayınları, Ankara.

Duverger, M. (1993). *Siyasi Partiler*, Çev: Ergun Özbudun, Bilgi Yayınevi, 4. Basım.

Ehrenreich, J. ve B. (1987). *’68 Öğrenci Ayaklanması Uzun Yürüyüşün Kısa Baharı*, Çev: Güzin Özkan, Kıyı Yayınları, İstanbul.

Ekizceleroğlu, R. (2016). *Türkiye’de Siyasi Partilerin Finansmanı ve Siyasi Rekabette Eşitlik*, Legal Yayıncılık, İstanbul.

Ekizceleroğlu, R. (2017). Trakya’da siyaset: (H)epten aykırı mı?, Tuncay Bilecen ve İbrahim Dizman (Der.), *Trakya’nın Renkli Dünyası Aşrı Memleket*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, E. (2010). Olanaksızlığın Kuramını Anlamak: Türk Gençliği ve Siyasal Partilere Katılım, Cemil Poyraz (Der.), *Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, M. (1996). *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Ertürk, D. (2016). “Postmodern Dönemde Bir Siyasal Katılım Biçimi Olarak Siyasal Parti Üyeliği ve Aktivizmi”, *Mukaddime*, 7(2), doi: 10.19059/mukaddime.18768, s. 341-348.

Feyizoğlu, T. (2013). *Türkiye Gençlik Hareketleri Tarihi 1944-74 (1944-54)*, Sevinç Yayıncılık, İstanbul.

Feyizoğlu, T. (2013). *Türkiye Gençlik Hareketleri Tarihi 1944-74 (1955-64)*, Sevinç Yayıncılık, İstanbul.

Feyizoğlu, T. (2013). *Türkiye Gençlik Hareketleri Tarihi 1944-74 (1965-68)*, Sevinç Yayıncılık, İstanbul.

Feyizoğlu, T. (2013). *Türkiye Gençlik Hareketleri Tarihi 1944-74 (1969-70)*, Sevinç Yayıncılık, İstanbul.

Gestrich, A. (1997). “Vom ‘Ledigen’ zum Landjugendlichen”, *Landliches Jugendleben im Wandel; Praxis Geschichte*, Westermann, Jg. 11, H.1, s.22; Aktaran: Asutay, H. (2017). “Almanya’da Gençlik ve Gençlik Kùltürleri Kavramlarının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1, s. 68-69.

Gökçe, A.F. (2013). “Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı: Türkiye”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 9, s. 72-73.

Gözler, K. (2001). *Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gündüz, A. (2004). *En Sevdiği Güneşti Dr. Suphi Baykam’ın Fırtınalı Yaşamı*, Piramid Yayıncılık, İstanbul.

Hacaloğlu, Y. (1994). *Türk Ocakları ve Atatürk*, Türk Yurdu Neşriyatı, 2. Baskı, Ankara.

Halıcı, Ş. (2007). “Vagon Li Olayı: Türkçe’ye Yapılan Harekete Basının ve Gençliğin Tepkisi”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Cilt: 0, Sayı: 11, s. 64.

Haytoğlu, E. (1997). “Türkiye’de Demokratikleşme Süreci ve 1945’te Çok Partili Siyasa Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, s. 46.

Heywood, A. (2011). *Demokrasi*, Çev: Berat Özipek, Buğra Kalkan (Ed.), *Siyaset*, Adres Yayınları, 4.Baskı Ankara.

Heywood, A. (2011). *Partiler ve Parti Sistemleri*, Çev: Zeynep Kopuzlu, Buğra Kalkan (Ed.), *Siyaset*, Adres Yayınları, 4. Baskı Ankara.

Hobsbawm, E. (2006). *Tuhaf Zamanlar: Bir 20. Yüzyıl Hayatı*, Çev: Saliha Nilüfer, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 330; Aktaran: Öztürk, E. (2018). “Türkiye’de ve Fransa’da 1968: Fransa’daki Mayıs Ayaklanmasını Başlatan Öğrenci Hareketinden Farklı Yönleriyle Türkiye’de Sosyalist Öğrenci Hareketi”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 34, s. 373.

Hooghe, M., Stolle, D., Stouthuysen, P. (2004). “The Recruitment Function of Youth Organizations of Political Parties in Belgium (Flanders)”, *Party Politics*, Vol: 10, No: 2, pp. 196.

Huntington, S.P. (1993). *Üçüncü Dalga Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma*, Çev: Ergun Özbudun, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara.

İnan, A.M. (1989). *Toplum İdeoloji Gençlik*, Gündoğan Yayınları, Ankara.

Kabacalı, A. (2007). *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, Gürer Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Kalaycıoğlu, E. (2013). “Siyasal Katılmanın Anatomisi”, *Bilim Akademisi Derneği*, 34-179/148, s.1.

Kaluç, Ş. (2013). Osmanlı Ahrar Fırkası, Turgay Uzun (Ed.), *İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler*, Orion Kitabevi, Ankara.

Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, 19. Basım, Ankara.

Kapani, M. (2008). *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, 20. Basım.

Karadeniz, H. (2015). *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, Literatür Yayınları, İstanbul.

Karaer, İ. (1992). *Türk Ocakları (1912-1931)*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara.

Karatepe, Ş. (2013). *Anayasa Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara.

Kaya, A. (2010). *Türk Siyasi Tarihi'nde CHP'nin Gençlik Kolları*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

Kışlalı, A.T. (2007). *Kemalizm Laiklik ve Demokrasi*, İmge Kitabevi, 8. Baskı, Ankara.

Kızık, M. (2011). *Küresel İsyan 68*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, s. 87; Aktaran: Koca, M. (2018). “68 Öğrenci Olayları ve Üniversitelerde Politik Şiddet”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 89.

Koca, M. (2018). “68 Öğrenci Olayları ve Üniversitelerde Politik Şiddet”, *Birey ve Toplum*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 90.

Kodal, T. (2014). “Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, s. 302.

Kömürcü, D. (2014). “Partili Olmak: Cumhuriyet Halk Partisi'nde Genç Üyelerin Siyasal Toplumsallaşma Süreçleri”, *Alternatif Politika*, Cilt: 6, Sayı: 2, Eylül, s.294.

Köse, E. (2017). “İçel Sancağında Kargaşa: Suhte Fesadı (1576-1606)”, *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 22-23.

Kurt, E. ve Mengüaslan, H. (2017). “Modernleşmenin Getirdiği Tepki Mi? Kuleli Vakası Üzerine Bir Değerlendirme”, *Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları*, 27 Mayıs 1960'dan 15 Temmuz 2016'ya “Darbeler ve Geçmişten Günümüze Darbe Olgusu ve Millet Egemenliği Kültürü Bildiri Kitabı, Cilt: 1, s. 410-411.

Lüküslü, D. (2014). *Türkiye’de “Gençlik Miti” 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*, İletişim Yayınları, 3. Baskı İstanbul.

Lüküslü, D. (2015). *Türkiye’de “Gençlik Miti” 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*, İletişim Yayınları, 4. Baskı İstanbul.

Lüküslü, D. (2015). *Türkiye’nin 68’i Bir Kuşağın Sosyolojik Analizi*, Dipnot Yayınları, Ankara.

Milli Gençlik (1970). Sayı: 4; Aktaran: Duman, D. ve Yorgancılar, S. (2008). *Türkçülükten İslâmcılığa Milli Türk Talebe Birliği*, Vadi Yayınları, Ankara.

Oruç, Z. (2005). *Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*, Pınar Yayınları, İstanbul, s. 42; Aktaran: Duman, D. ve Yorgancılar, S. (2008). *Türkçülükten İslâmcılığa Milli Türk Talebe Birliği*, Vadi Yayınları, Ankara.

Örmeci, O. (2010). “Jöntürkler ve İttihat ve Terakki”, *Tarih Okulu*, Sayı: 8, s. 98.

Örnek, C. (2014). “Türk Ceza Kanunu’nun 141 ve 142 Maddelerine İlişkin Tartışmalarda Devlet ve Sınıflar”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 69, No: 1, s. 109-116.

Öz, İ. (2014). *Demokrat Parti’nin Gençlik Politikaları ve Gençlik Teşkilatı (1946-1960)*, (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Özacun, O. (2002). “Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi”, *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, s. 205-209.

Özdemir, Y. ve Aktaş, E. (2011). “Halkevleri (1932’den 1951’e)”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, s. 249-260.

Özdemir, Y., Şimşek, U. ve Aktaş, E. (2006). “Demokrasi Üzerine”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 14, s. 260.

Özer, Y.E. (2011). “Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin Rolü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, s. 45.

Öztekin, A. (2003). *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Dördüncü Baskı, Ankara.

Öztürk, E. (2016). Millî Türk Talebe Birliğinde Değişen Milliyetçilik Anlayışı ve Anti-Komünizm (1965-1971), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016/3, Sayı: 25, s. 103.

Parlak, İ. (1999). *Türkiye’de Gençlik ve Siyaset H.Ü. Beytepe Kampüsü Örneği*, (Hacettepe Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Privalov, V. (1976). *Dünya Komünist Gençlik Örgütleri Kısa Tarihi*, Kızılırmak Yayınevi, Ankara.

Resmi Gazete 16.7.1965, Sayı: 12050, Kabul Tarihi: 13.7.1965, Kanun No: 648.

Resmi Gazete 24.4.1983, Sayı: 18027, Tertip: 5, Cilt: 22, Kabul Tarihi: 22.4.1983, Kanun No: 2820.

Resmi Gazete 20.7.1961, Sayı: 10859, Kabul Tarihi: 9.7.1961, Kanun No: 334.

Resmi Gazete 9.11.1982, Sayı: 17863, Tertip: 5, Cilt: 22, Sayfa: 3, Kabul Tarihi: 18.10.1982, Kanun No: 2709.

Resmi Gazete 24.4.1983, Sayı: 18027, Sayfa: 20, Kabul Tarihi: 22.04.1983, Kanun No: 2820.

Resmi Gazete 24.4.1983, Sayı: 18027, Tertip: 5, Cilt: 22, Kabul Tarihi: 22.4.1983, Kanun No: 2820, (Ek Cümle: 12/8/1999-4445 (3 md.)).

Resmi Gazete 16.10.1981, Sayı: 17486, Kabul Tarihi: 16.10.1981, Kanun No: 2533.

Sartori, G. (1993). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev: Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan, Yetkin Basımevi, Ankara.

SEKAM (Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi) (2016), Türkiye’de Gençlik Raporu Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri (ÖZET RAPOR), Sekam Yayınları, İstanbul.

Sertel, M.Z. (1968). *Hatırladıklarım (1905-1950)*, Yaylacık Matbaası, İstanbul.

Sinanoğlu, N. H. (1933). *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi*, Muallim A. Halit Kitabevi, İstanbul, s. 332; Aktaran: Demirci, H. A. (2003). “Tek Parti Döneminde Siyaset- Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 58, Sayı: 2, s. 60.

Sommer, M. (1996). “Literarische Jugendbilder zwischen Expressionismus und Neuer Sachlichkeit”, Studium zum Adoleszenzroman der Weimerer Republik, Peter Lang, Europäische Hochschulschriften Bd./Vol.1545, Frankfurt am Main, s. 198; Aktaran: Asutay, H. (2017). “Almanya’da Gençlik ve Gençlik Kültürleri Kavramlarının

Tanımı ve Tarihsel Gelişimi”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1, s. 69.

Sungu, İ. (1940). *Tanzimat ve Yeni Osmanlılar*, Maarif Matbaası, İstanbul, (Tanzimat I. Anma Kitabı’ndan ayrı basım), s.1; Aktaran: Burak, D. M. (2003). “Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketi’nin Başlaması ve Etkileri”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara Üniversitesi, Sayı: 14, s. 296.

Sülker Yılmaz, T. (1997). *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

Tan, M., Çiçek, Y. ve Koçar, H. (2015). “Siyasi Partiler ve Türkiye’de Parti İçi Demokrasi Sorununa İlişkin Çözüm Önerileri”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, s.347.

Taylak, M. (1969). *Saltanat, II. Meşrutiyet ve I. Cumhuriyet’te Öğrenci Hareketleri*, Başnur Matbaası, Ankara, s. 2-7; Aktaran: Okutan, M. Ç. (2004). *Bozkurt’tan Kur’an’a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Taylak, M. (1997). *Türkiye’de Öğrenci Hareketleri*, Hamle Yayınevi, İstanbul.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 10, Cilt: 15, İçtima: 3, On Sekizinci İnkat, 19.12.1956, s. 188-189.

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, “Gençlik Araştırmaları Haber Bülteni Yeni Ne Var?”, Dünya Ülkeleri Ulusal Gençlik Stratejileri Raporu, Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü, 2017, s. 3.

Teziç, E. (1976). *100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Siyasi Partiler)*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Toprak, Z. (2000). Nâzım Hikmet'in Açlık Grevi (Mayıs 1950), *Toplumsal Tarih*, Sayı: 200005, s. 9-12.

Tuncay, S. (2000). *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, Gündoğan Yayınları, 2. Basım İstanbul.

Türe, F. (2013). Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Turgay Uzun (Ed.), *İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasal Partiler*, Orion Kitabevi, Ankara.

Türk Ocağı Nizamname-i Esas ve Dahiliyesi (1912). İstanbul, s. 1; Aktaran: Karaer, İ. (1992). *Türk Ocakları (1912-1931)*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara.

Türk Ocakları Yasası (1927). Ankara, s. 1; Aktaran: Karaer, İ. (1992). *Türk Ocakları (1912-1931)*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara.

Türk Yurdu (Kânun-ı Sâni). (1928). s. 60; Aktaran; Karaer, İ. (1992). *Türk Ocakları (1912-1931)*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara.

Uzun, T. (2013). Siyasal Partiler ve Demokrasi, Turgay Uzun (Ed.), *İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasal Partiler*, Orion Kitabevi, Ankara.

Uzun T. (2013). Tek Parti Döneminde Siyasal Oluşumlar, Turgay Uzun (Ed.), *İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasal Partiler*, Orion Kitabevi, Ankara.

Ülgen Adadağ, Ö. (2019). Türk Siyasal Yaşamında Anayasal Geçişler, Ahmet Demirel ve Süleyman Sözen (Ed.), *Türk Siyasal Hayatı*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3633, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2461, Eskişehir.

Ünal, E. (2003). "Türkiye'deki İlk Büyük Gençlik Hareketi Wagon-Lits Olayları", *Popüler Tarih Dergisi*, Sayı: 30.

Verba, Nie, S. ve Kim, J. (1971). “The Modes of Democratic Participation A Cross- National Comparison”, Beverly Hills, California: Sage Publication Co., s. 74;
Aktaran: Özer, İ. (1988). “Toplumsallaşma Sürecinin Siyasal Boyutu, Siyasal Katılma ve Kentleşme”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1-2, s. 159-160.

Vural, A.M. (2010). “Parti İçi Demokrasi ve Siyasal İletişime Katkıları”, *Galatasaray Üniversitesi Journal of Communication*, Cilt: 13, Sayı: 13, s. 149-159.

White, J.K. (2006). “What is A Political Party ?”, Richard S. Katz and William Crotty (Ed.), *Handbook of Party Politics*, Sage Publications, s. 5.

Yılmaz, T. S. (1997). *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Doç. Dr. Orhan Yavuz Dizisi-1, İstanbul.

Zariç, S. (2011). “Demokratikleşme ve Etkin Bir Siyasal Sistem Oluşturma Bağlamında Türkiye’de Siyasi Partilerde Lider Hegemonyası ve Lider Değişimi Sorunsalı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 8, s. 102-108.

İnternet Kaynakları

AK Parti Tüzüğü, <https://www.akparti.org.tr/media/279929/cep-boy.pdf>, s. 62-147, (20.03.2020).

BBP Tüzüğü, <https://www.bbp.org.tr/sayfa/partimiz/tarihce>, s. 2-7, (16.10.2018).

CHP Tüzüğü, https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf, s. 34, (18.10.2018).

CNN TÜRK, <https://www.youtube.com/watch?v=jbLdZ4C7DPU>, “Çarşaf liste nedir? Tekin Bingöl anlattı.”, CHP Genel Başkan Yardımcısı/ Ankara Milletvekili Tekin Bingöl, Haber Tarihi: 30.01.2018, (28.08.2019).

Cumhuriyet Halk Partisi Resmi İnternet Sitesi, <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-tarihi>, (28.08. 2018).

Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları Yönetmeliği, s. 153-166, <https://chp.azureedge.net/chp-yonetmelikleri.pdf>, (05.03.2020).

Demir, Z., Kadınların Siyasete Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Stratejiler, KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), “*Kadın Araştırmaları Dergisi*”, Y.Y.: <http://kadinrastirmalari.kadem.org.tr/kadinlarin-siyasete-katilimi-ve-katilimi-artirmaya-yonelik-stratejiler/>, 29.07.2016, (12.02.2020).

Demokrat Parti Resmi İnternet Sitesi, <http://dp.org.tr/demokratparti/genel-baskanlarimiz/Default.aspx?islem&modul=5&id=1645>, (27.09.2018).

DP Tüzüğü, s. 7-12, <http://www.demokratparti.org.tr/>, (11.03.2020).

Esen, A. (2018). *Halkevleri*, 15 Şubat 2018, <https://add.org.tr/halkevleri/>, (08.03.2019).

HDP Tüzüğü, <https://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-tuzugu/10>, (11.03.2020).

<https://alperenocaklari.org.tr/index.html>, (15.06.2020).

<https://bianet.org/bianet/siyaset/13303-tcknin-33-125-146-ve168-sayili-maddeleri>, (19.06.2019).

<https://www.britannica.com/topic/Komsomol>, (30.01.2019).

<http://www.dw.com/tr/%C3%B6%C4%9Frenci-hareketinin-k%C4%B1L-rudisi/a-5043853>, (02.02.2019).

<https://gensaadet.org.tr/tuzuk>, (11.03.2020).

<https://gensaadet.org.tr/genel-baskan>, (11.03.2020).

<http://genclikkollari.akparti.org.tr/>, (30.07.2019).

<http://genclikkollari.akparti.org.tr/ak-parti-ile-siyaset-genclesiyor-bizim-ana-sloganimiz-bu/>, Haber Tarihi: 17.07.2018, (31.07.2019).

<http://genclikkollari.akparti.org.tr/haberler/ak-partinin-adaylari-genclesti/>, Haber Tarihi: 06.03.2019, (31.07.2019).

<https://halktv.com.tr/gundem/chp-genclik-kollari-genel-baskani-belli-oldu-285348h>, Haber Tarihi: 29.01.2018, (28.08.2019).

<https://historyatkingston.wordpress.com/2016/06/15/the-imps-at-local-level-new-research-on-the-junior-imperial-league/>, (29.01.2019).

<https://www.gmka.gov.tr/kalkinma-ajansi-nedir-gorevleri-nelerdir>, (10.07.2020).

<https://www.kultur.gov.tr/TR-96345/1938.html>, (12.03.2019).

<https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cumhurbaskani-erdogandan-genclere-onemli-tavsiyeler-bana-da-hocam-oyle-derdi-2799619>, Haber Tarihi: 22.12.2018, (01.08.2019).

<https://www.mttb.org.tr/sayfalar/tarihce/94>, (14.02.2019).

<http://www.sansasyonelhaber.net/ak-parti-genclik-kollari-olagan-kongresi-yapildi.html>, Haber Tarihi: 11.05.2018, (01.08.2019).

<https://www.siyasetcafe.com/ulku-ocaklari-harekete-geci-yakilan-ormanlari-ulkuculer-yesertecek-54623h.htm>, Haber Tarihi: 26.08.2019, (05.09.2019).

<http://spazioninwind.libero.it/littorio/org/ordagf-i.htm>, (30.01.2019).

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim, (12.02.2020).

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=27&p_sicil=7409, (29.08.2019).

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6955, (12.11.2019).

<https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/>, (25.12.2018).

<https://tip.org.tr/tuzuk/>, (11.03.2020).

<https://www.trakyaka.org.tr/tr/33165/Hakkimizda>, (10.07.2020).

<https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi-3496>, (14.02.2019).

<https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi-3496>, (07.03.2019).

<https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/yon-dergisi/>, (18.05.2019).

<https://www.ulkuocaklari.org.tr/ulku-ocaklari-hakkinda>, (04.09.2019).

<https://www.ulkuocaklari.org.tr/birimler/>, (05.05.2019).

<https://www.ulkuocaklari.org.tr/yayinlarimiz/>, (05.05.2019).

<https://www.wikisosyalizm.org/Komsomol>, (30.01.2019).

<https://www.yenisafak.com/secim-1961>, (18.05.2019).

<https://www.yenisafak.com/secim-1965>, (19.05.2019).

<https://www.yenisafak.com/secim-1973>, (19.06.2019).

<https://www.yenisafak.com/secim-1977>, (20.06.2019).

tarihinzinde.com/vagon-li-wagons-lits/, (21.02.2019).

İYİ Parti Gençlik Kolları Yönetmeliği, s. 2-22,
<https://www.iyigenclik.org.tr/yonetmelik>, (11.03.2020).

Köker, İ. (2018). “Türkiye’de 1946’dan bugüne seçim sistemleri”,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590>, 13.03.2018, (27.05.2019).

Pancaroglu, G. (2018). “24 Haziran Seçimleri Sonrası Meclise Giren Genç Milletvekilleri”, <http://www.sivilsayfalar.org/2018/07/04/24-haziran-secimleri-sonrasi-meclise-giren-genc-milletvekilleri/>, 04.07.2018, (31.07.2019).

Saadet Partisi Tüzüğü, s. 11, <https://saadet.org.tr/wp-content/uploads/2019/01/tuzuk.pdf>, (11.03.2020).

Turan, İ. (2013). “Parti İçi Demokrasi ve Muhalefetimiz”, *Dünya Gazetesi*, <http://www.dunya.com/kose-yazisi/parti-ici-demokrasi-ve-muhalefetimiz/15630>, 11 Şubat 2013, (20.09.2018).

<http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33705>, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2019, Sayı: 33705, 04 Şubat 2020, (13.02.2020).

Türk Dil Kurumu İnternet Sitesi, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts%guid=TDK.GTS.5b7a81fc5d6488.9994502, (20.08.2018).

Türk Dil Kurumu İnternet Sitesi, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts%arama=gts&guid=TDK.GTS.5b7a8bfe1370b0.35269908, (20.08.2018).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İnternet Sitesi, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf, (02.09.2018).

UN (2018), www.un.org/documents/ga/res/36/a36r028.htm.

UNESCO, www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/, (10.01.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 1. Bölüm (Sancı),
https://www.youtube.com/watch?v=S-Hwh7mrZU0&list=PL19EshdPt3R_okjpo0R4I_ApHg54V327Q, (17.05.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 3. Bölüm (İsyan),
https://www.youtube.com/watch?v=q56Z-u3pILg&list=PL19EshdPt3R_okjpo0R4I_ApHg54V327Q&index=3, (19.05.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 4. Bölüm (Baskın),
https://www.youtube.com/watch?v=f6Aeb-4O40c&list=PL19EshdPt3R_okjpo0R4I_ApHg54V327Q&index=4, (19.05.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Mart Belgeseli, 7. Bölüm (Başkaldırı),
https://www.youtube.com/watch?v=KsYnMkM-HA4&list=PL19EshdPt3R_okjpo0R4I_ApHg54V327Q&index=7, (20.05.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 2. Bölüm (Kıbrıs'tan Cepheleşmeye),
<https://www.youtube.com/watch?v=R1QbaLxtvV4&list=PL19EshdPt3R9k0g2zuAIgGDpVNLKnzts5&index=2>, (19.06.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 3. Bölüm (Günlerin O Gün Getirdiği...),
<https://www.youtube.com/watch?v=pWsd7fqolPo&list=PL19EshdPt3R9k0g2zuAIgGDpVNLKnzts5&index=3>, (20.06.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 4. Bölüm (Katliamlar Başlıyor),
https://www.youtube.com/watch?v=ErXf_DtnsOY&list=PL19EshdPt3R9k0g2zuAIgGDpVNLKnzts5&index=4, (20.06.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 5. Bölüm (Uçurumun Eşiğinde),
<https://www.youtube.com/watch?v=TLsMdyJHgHK&list=PL19EshdPt3R9k0g2zuAIgGDpVNLKnzts5&index=5>, (20.09.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 7. Bölüm (Darbe Günlüğü), <https://www.youtube.com/watch?v=DDe202SS4Kk&list=PL19EshdPt3R9k0g2zuAIgGDpVNLKnzts5&index=7>, (21.06.2019).

32. Gün Arşivi, 12 Eylül Belgeseli, 9. Bölüm (Demokrasiye Dönüş), <https://www.youtube.com/watch?v=3UBjF4aaMgo&list=PL19EshdPt3R9k0g2zuAIgGDpVNLKnzts5&index=9>, (17.07.2019).

EKLER

EK 1. Saha Çalışmasına Katılan AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Başkanlarına Sorulan Sorular

İlgili Gençlik Kolu Başkanının;

Adı Soyadı:

Görev Yaptığı İl/İlçe:

Cinsiyeti:

Yaşı:

Eğitim Durumu:

Mesleği:

SORULAR

1. Siyasete olan ilginiz kaç yaşında başladı? _____
2. İlk kez bir siyasi oluşuma kaç yaşında adım attınız? _____
3. Bulunduğunuz siyasi oluşumda kaç yıldır görev yapıyorsunuz? _____
4. Görev yaptığınız siyasi oluşumdaki görevi kaç yaşında üstlendiniz? _____
5. Aile ortamında siyaset konuşuluyor muydu? Evet () Hayır ()
Konuşuluyorsa ne sıklıkla? _____
6. Siyasete atılmanız da ailenizin, çevrenizin veya herhangi birinin etkisi oldu mu?
Evet () Hayır ()
Olduysa hangi etmen sizi daha çok etkiledi? _____
7. Ailenizin siyasi görüşüyle, sizin siyasi görüşünüz aynı mı? Evet () Hayır ()
Hayırsa, sizi başka bir siyasi görüşe iten etmen ne oldu? _____
8. AK Parti/CHP Gençlik Kolları içerisinde parti içi demokrasinin olduğunu düşünüyor musunuz? Evet () Hayır () Neden? _____
AK Parti Gençlik Kolları Genel Başkanlığı seçimlerinin tek adaylı olarak yapılmasını doğru buluyor musunuz? Evet () Hayır ()
Neden? _____
9. İl/İlçe gençlik kolları tarafından yapılan çalışmalar, genel merkez tarafından denetleniyor mu? Evet () Hayır ()

Denetleniyorsa ne sıklıkla? _____

10. Genel başkanın söylemlerini sorgusuz benimser misiniz? Evet () Hayır ()

Neden? _____

11. Genel merkez tarafından yapılan çalışmalarda, görev yaptığınız yerleşim bölgesi hakkında ki düşüncelerinize başvuruluyor mu? Evet () Hayır ()

Başvuruluyorsa ne sıklıkla? _____

12. Görev yaptığınız bölgede, faaliyetlerinizi yürütürken veya herhangi bir çalışma yaparken tek başınıza mı karar veriyorsunuz? Evet () Hayır ()

Hayırsa, karar verme aşamasında kimler etkili oluyor?

13. Genel merkez, il ve ilçelerde yapılan toplantılarda fikirleriniz önemsenip, dinleniyor mu? Evet () Hayır ()

14. Gerek partinin genel merkez kademesinde gerekse de milletvekili veya belediye başkanı olma konusunda AK Parti/CHP Gençlik Kolları'nı olumlu açıdan bir basamak olarak görüyor musunuz?

Evet () Hayır () Neden? _____

15. AK Parti/CHP içerisinde, genel merkez düzeyinde yürütülen görevlerde gençlerin aktif bir şekilde görev aldığını düşünüyor musunuz? Evet () Hayır ()

Neden? _____

16. AK Parti/CHP Gençlik Kolları'nın, Türkiye genelinde aktif bir şekilde çalıştığını düşünüyor musunuz? Evet () Hayır ()

Neden? _____

17. Seçilme yaşının 18'e düşürülmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

18. Sizce siyaset gençleştirilmeli mi? Evet () Hayır ()

Neden? _____

19. Görev yaptığınız il/ilçe gençlik kollundaki üye kadın sayısı ne kadar? _____

Varsa kadın üyelerden kaç il/ilçe gençlik kolları yönetim kurulunda görev yapıyor?

20. Partinizin gençler üzerine yaptığı çalışmaları yeterli buluyor musunuz? Evet ()

Hayır ()

Neden? _____

21. Çalışmalarınızı yürütmek adına bütçeniz, genel merkez tarafından mı sağlanıyor?

Evet () Hayır ()

Ekstra gelir kaynağınız var mı? _____

Bütçenizi hangi faaliyetler için kullanıyorsunuz? _____

22. Gençlik kolları başkanlığı görevinden sonra ki hedefleriniz neler?

23. Partinin genel başkanı olsaydınız, gençlere ve gençlik kollarına bakış açınız nasıl olurdu? _____

EK 2. Saha Çalışmasına Katılan AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Başkanlarının Rızasını Almak İçin Hazırlanan Araştırmaya Katılım Formu

ARAŞTIRMAYA KATILIM FORMU

‘Gençlik-Siyaset İlişkisi Bağlamında AK Parti ve CHP Gençlik Kollarında Siyaset ve Demokratik Katılım: Trakya Örneği’ isimli bu araştırma, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Emre Karaman tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Rengül Ekizceleroğlu danışmanlığındaki yüksek lisans tez çalışması kapsamında yürütülmektedir. Bu form, araştırma koşulları hakkında katılımcıyı bilgilendirmek ve katılımcının rızasını almak için hazırlanmıştır.

Çalışmanın Amacı: Siyasi partiler bünyesindeki gençlik kollarının, parti içerisinde karar alma süreçlerinde ne kadar etkili oldukları, seçimlerden önce yapılan çalışmalarda nasıl bir propaganda yürüttükleri, gençlik kollarına katılımı teşvik edici faktörlerin neler olduğu, gençlik kolları yapısı içerisinde demokrasinin nasıl işlediği sorularına cevap bulmaktır.

Çalışmanın Önemi: Gençlik kolları bünyesinde görev alan gençlerin, üyelik aşamasında partiye hizmet etmek ve parti içerisinde yükselme hedefleri, siyasete katılımı, geleceğin siyaset arenasında söz sahibi olması gibi etkenler çerçevesinde yan kuruluşlar büyük bir önem arz etmektedir. Bu konu kapsamında Trakya Bölgesi’nde herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması nedeniyle, yapılacak olan bu çalışmanın akademik literatüre katkı sağlayacağı kanısındayız.

Bize Nasıl Yardımcı Olmanızı İsteyeceğiz?: Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz, size yaklaşık yarım saat ile 1 saat arası sürmesi beklenen bir dizi sorulara sorulacaktır. Sorulara verdiğiniz cevaplar, araştırmacı tarafından soru kağıdına not edilip veya kabul etmeniz durumunda ses kaydı alınarak saklanacaktır.

Sizden Topladığımız Bilgileri Nasıl Kullanacağız?: Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük temeline dayanmaktadır. Sorulara vermiş olduğunuz yanıtlar, rızanız

doğrultusunda tez çalışmasında aynen kullanılacak olup, bunun dışında kimliğiniz, görev yaptığınız il veya ilçe izniniz olmadan hiçbir şekilde paylaşılmayacaktır. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak olup, sadece araştırmacı ve danışman tarafından değerlendirilecektir. Katılımcılardan elde edilecek bilgiler, toplu halde değerlendirilecek olup tez çalışmasında veya herhangi bir bilimsel makalede kullanılacaktır.

Çalışmaya Katılımınızla İlgili Bilmeniz Gerekenler: Çalışma, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular veya uygulamalar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi bir nedenden dolayı kendinizi rahatsız hissederseniz çalışmayı yarıda bırakıp, sonlandırabilirsiniz.

Yapılan araştırmayla ilgili daha fazla bilgi almak için Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Rengül Ekizceleroğlu (rengulekizceleroğlu@trakya.edu.tr) ya da Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Emre Karaman (emre93karaman@gmail.com) ile iletişim kurabilirsiniz.

Yukarıdaki bilgileri okudum ve bu çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı Soyadı

İmzası

Görüşme Tarihi